

DEPARTEMENT HANDELSWETENSCHAPPEN EN BESTUURSKUNDE
OPLEIDING BESTUURSKUNDE

Scriptie:

De rol van water in het Israëliisch- Palestijns/Arabisch conflict

Tineke Louagie

PROMOTOR: Prof. Dr. H. Van Velthoven

2DE LICENTIE

ACADEMIEJAAR 2004-2005

DEPARTEMENT HANDELSWETENSCHAPPEN EN BESTUURSKUNDE

OPLEIDING BESTUURSKUNDE

De rol van water in het Israëliisch-Palestijns/Arabisch conflict

Tineke Louagie

PROMOTOR: Prof. Dr. H. VAN VELTHOVEN

2de LICENTIE

ACADEMIEJAAR 2004-2005

Dankwoord

Prof. Dr. H. van Velthoven, promotor van dit eindwerk, bedankt voor het aannemen van dit onderwerp dat voor de richting Bestuurskunde toch niet zo vanzelfsprekend was. Het schrijven van dit eindwerk, evenals de reis die ik ervoor gemaakt heb waren unieke belevenissen. Dankzij u kon ik mijn thesis schrijven over een onderwerp dat me altijd al aangesproken heeft. Bedankt voor de vele inspanningen die u leverde om mijn ingediende stukken telkens opnieuw te lezen. Dankzij uw hulp was het mogelijk om tot een logische structuur te komen.

Prof. Dr. C. Dehullu, mede-lector, dankzij uw examenregeling kon ik met een gerust hart naar Israël vertrekken. Bedankt om me op de hoogte te houden wanneer uw lessen Internationaal Recht over Israël doorgingen.

Mama en papa, bedankt voor het nalezen van dit eindwerk en om me te steunen in mijn beslissing naar Israël en de West Bank te reizen. Dank om er altijd te zijn voor me, voor de oogoperatie waardoor ik mijn computerscherm plots heel wat scherper zag en voor de ontelbare andere dingen die jullie al voor mij gedaan hebben.

Joachim Yeshaya, ik dank je voor de leuke tijd voor, in en na Jeruzalem. Voor het aandachtig en nauwgezet lezen en de opmerkingen die me terug op het juiste pad brachten bij het hoofdstuk over de muur. In de eerste versie van dit hoofdstuk hadden mijn emoties en gevoelens de overhand gekregen ten aanzien van de kritische wijze waarop ik het conflict moest benaderen. Bedankt voor de hulp bij de vertaling van het gebruikte Hebreeuwse artikel.

Greet Nelis en David Yeshaya, bedankt voor de leuke rit naar de luchthaven en de momenten voordat ons vliegtuig opsteeg naar “het Beloofde Land”, David bedank ik ten zeerste voor de vertaling van de opschriften op de foto van de leeglopende waterton, waar ik zo nieuwsgierig naar was.

Nadav Dov Boretzki dank ik voor de vriendschap, de vele babbels met betrekking tot het conflict en hoe het is soldaat te zijn bij het IDF, het Israëlische leger. Bedankt voor de gematigde houding, voor je inlevingsvermogen en het beschermhandje met “het gebed van de reis”, dat je me gegeven hebt. Het heeft me veilig uit de West Bank teruggebracht.

Stefan Deconinck, bedankt voor het verschaffen van de eerste basisliteratuur. Dank je voor de boeken die me toevertrouwd werden, zodat ik wat in de materie kon duiken voor ik een beslissing nam of ik door wou gaan op dit onderwerp. Bedankt voor het advies in verband met de eerste structuur en om me moed te geven bij de start van dit eindwerk. Je mening dat dit, niettegenstaande mijn beperkte – op dat moment praktisch onbestaande – achtergrondkennis, haalbaar was mits genoeg inspanning, was heel belangrijk.

Kamal Ramahi, hartelijk dank voor het toevallige en interessante gesprek wachtend op de zoveelste trein met vertraging in Duitsland. Bedankt om uzelf voor te stellen na het zien van de titel van het boek dat ik toen aan het lezen was, “*The Middle East Water Question*” van J.A. Allan.

Lucas Catherine, dank u voor het opsturen van de interessante informatie die in het rapport van het Jerusalem Media and Communication Centre terug te vinden was. Bedankt dat u me op de hoogte bracht van het bestaan van waterspecialist Henk Donkers

Thomas Klusek, bedankt voor de jarenlange vriendschap en de boeiende verhalen over de steun van de USA aan Israël. Dankje voor de onbezorgdheid waarmee je door het leven gaat en voor de vele telefoontjes vanuit ieder mogelijk land in het Midden-Oosten en de rest van de wereld. Bedankt dat de vele clichés die bestaan rond het Amerikaanse leger of gevechtspiloten, niet op jou toepasbaar zijn.

Dr. Abdel Rahman Tamimi, directeur van de Palestinian Hydrology Group, bedankt dat u tijd voor me kon vrijmaken. Ik ben me ervan bewust dat dit gezien uw drukke agenda niet zo evident was. Bedankt voor de gastvrije ontvangst in Ramallah, de hoogstinteressante lunch en het aanbod me een lift naar de Birzeit University te geven, waarop ik door mijn afspraak met dhr. Shaddad Attili helaas niet kon ingaan.

Nancy Rumman, dankje voor de ongelofelijke opvang aan het Qalandya Checkpoint, om me de gastvrijheid van de Palestijnen te leren kennen, om je chaotische leven, waarin je toch steeds tijd kon vrijmaken om me van de ene plaats naar de andere te brengen, om je vertrouwen mij de sleutels van je appartement te geven, om een persoon te zijn die ik mijn leven lang zal herinneren.

Dr. Shaddad Attili, dankje voor de gastvrije ontvangst in Al-Bireh, de documentatiemap en de ontelbare keren dat je me geholpen hebt na mijn terugkeer in België.

Dr. Yusef Awayes, van de Palestinian Water Authority, uw urenlange woordenwaterval over de situatie in Palestina, niet enkel puur over water, maar over alles dat samenhangt met het conflict, fascineerde me. Bedankt voor uw relativerende houding niettegenstaande de moeilijkheden waar de PWA steeds mee te maken krijgt. Bedankt dat u blijft streven naar samenwerking en niets dan goed vertelt over de Israëlische waterspecialisten die ik vermeld heb.

Prof. Dr. Hillel Shuval, u was ziek gedurende mijn bezoek aan Israël, maar toch wou u tijd voor me vrij maken. Bedankt voor de bezorgde houding in verband met mijn bezoek aan Ramallah en het feit dat ik geen bus mocht nemen maar met een taxi terug naar "the central busstation" moest.

Prof. Dr. Dajani, bedankt voor de gastvrijheid en de leuke verhalen tijdens de rit van Beit Hanina naar West-Jeruzalem

Prof. Dr. Aliawi dank ik voor de vele briefwisseling ter voorbereiding van mijn komst. Bedankt om me in contact te brengen met uw assistente Nancy en om me een lijst te geven van betrouwbare personen die me niet in de interne politiek zouden meesleuren. Ik hoop u bij een volgend bezoek aan de West Bank alsnog in levende lijve te ontmoeten.

Verder bedank ik alle andere mensen die ik gecontacteerd of ontmoet heb en die me op de ene of andere manier met dit eindwerk geholpen hebben.

Tenslotte wil ik nog mijn dankbaarheid tonen aan de priester van North-Dakota, die de saaie busrit naar het meer van Galilea opvrolijkte en de man die ons deed verdwalen in Nazaret, waardoor we toch iets van het stadje te zien kregen. Bedankt aan de marktkramer die me bij de aankomst in Jeruzalem prompt een reuze aardbei toestak en de gastvrije Palestijnse meisjes in Oost-Jeruzalem voor de lekkere thee bijeenkomst met uitzicht op de Rotskoepel. Zo'n gebeurtenissen gaven me superveel energie, waardoor ik overal stralend binnenkwam en steeds vol moed aan een nieuwe zoektocht naar kennis begon.

Inhoudstafel

<i>Dankwoord</i>	<i>I</i>
<i>Ten Geleide</i>	<i>I</i>
1 Algemene context: Water, macht en conflict	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Conflictzones	2
1.2.1 Interne conflicten	2
1.2.2 Externe conflicten.....	3
1.2.3 Overzicht en voorwerpen van de conflicten.....	3
2 Water als één van de struikelblokken in het Israëliisch-Palestijns/Arabisch conflict	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Veiligheid, grenzen, een toekomstige Palestijnse staat	8
2.3 Jeruzalem	12
2.4 Nederzettingen	15
2.5 Vluchtelingen	22
3 De aanwezige watervoorraden	27
3.1 Inleiding	28
3.2 De Hydraulische Imperatief Theorie	29
3.3 Aanwezige waterbronnen	30
3.3.1 Grondwater.....	32
3.3.1.1 De Mountain Aquifer.....	32
3.3.1.2 De Coastal Aquifer.....	35
3.3.1.3 Mix van kleinere Aquifers.....	37
3.3.2 Oppervlaktewater.....	37
3.3.2.1 De Wadi's.....	38
3.3.2.2 Jordan River Basin (JRB).....	38
4 Rol van water in de oorlogen tussen Israël en buurlanden	41
4.1 Inleiding	41
4.2 De oorlog van 1948: “War of Independence”, welke rol speelt water bij het vastleggen van de grenzen van de staat Israël?	42
4.2.1 Van Bilu tot het einde van het Britse Mandaat, een aanloop naar de onafhankelijkheidsoorlog van 1948.....	42
4.2.2 De oorlog van 1948 en de “Hydraulic Imperative”	47
4.3 De Zesdaagse Oorlog, 1967	50
4.3.1 Inleiding.....	50
4.3.2 Achtergrondschets voor de oorlog van 1967.....	51
4.3.3 De oorlog van 1967: Een “hydrostrategische” connectie?.....	53

4.4 Vijandigheden van 1978 en 1982.....	56
4.4.1 Operatie Litani, 1978.....	56
4.4.2 Operatie Vrede voor Galilea, 1982.....	56
4.4.3 De hydro-strategische imperatief theorie en de invasies van Libanon.....	57
4.5 De onopgeloste vraag met betrekking tot de Litani.....	59
4.5.1 Inleiding.....	59
4.5.2 Algemene schets van de Litani.....	59
4.5.3 Een literatuuroverzicht van de verschillende theorieën.....	61
4.6 Besluit.....	62
5 De Muur.....	64
5.1 Inleiding	65
5.2 Is het veiligheidsaspect het enige ware motief voor de bouw van de muur?.....	66
5.3 Schets van de Israëlische controle van water in het gebied waar de eerste fase van de muur gebouwd wordt.....	69
5.4 Het belang van water in de eerste fase van de muur	70
5.5 Gevolgen van de bouw van de muur op aanwezige waterputten.....	71
5.6 Besluit:.....	73
6 De rol van water in overeenkomsten en onderhandelingen: een overzicht.....	74
6.1 De belangrijkste eerste plannen met betrekking tot de Jordaan.....	74
6.2 Bepalingen in het kader van “The Middle East Peace Process”	75
6.2.1 Conferentie van Madrid, 1991.....	76
6.2.2 Geheime bijeenkomsten te Oslo.....	77
6.2.3 The Declaration of Principles (DoP), Washington DC, 13 september 1993.....	79
6.2.4 The Cairo Agreement van 4 mei 1994 (ook wel Gaza-Jericho Agreement genoemd of kortweg Oslo I).....	80
6.2.5 The Interim Agreement on the West Bank and Gaza Strip van 28 september 1995 (ook wel Taba Agreement genoemd of kortweg Oslo II).....	82
6.2.6 The Treaty of Peace between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan van 26 oktober 1994 (of kortweg: Israeli-Jordanian Peace Treaty).....	83
6.2.7 Camp David (juli 2000) en daarna.....	85
6.3 Besluit.....	87
7 Wetgeving en Internationaal Recht.....	88
7.1 Waterlegislatuur in historisch Palestina.....	88
7.2 Overzicht van militaire besluiten en gebeurtenissen met betrekking tot water.....	89
7.3 Wetgeving en beleidsstrategieën van de Palestijnse Waterautoriteit vanaf 1995 tot op heden.....	91
7.3.1 September 1995, Palestinian National Water Policy.....	91
7.3.2 Mei 1998, Water Resources Management Strategy.....	92
7.3.3 Water Law No. 3/2002.....	92
7.4 Internationaal Recht.....	94

7.4.1 The Hague Regulations, 1907.....	95
7.4.2 Fourth Geneva Convention, 1949.....	97
7.4.3 Salzburg Resolutions, 1961.....	99
7.4.4 Helsinki Rules, 1966.....	99
7.4.5 UN Security Council Resolutions.....	100
7.4.6 UN General Assembly Resolutions.....	100
7.4.7 World Commission on environment and development, 1987.....	102
7.5 Besluit.....	102
8 Conclusie.....	103
9 Bibliografie.....	106
Wetenschappelijke werken.....	106
Boeken.....	106
Artikelen uit boeken.....	107
Wetenschappelijke artikelen	108
Papers en rapporten.....	109
Bronnen.....	110
Wetten, verdragen en overeenkomsten.....	110
Krantenartikelen.....	110
Brochures, documenten en tijdschriften.....	111
Internet.....	112
.....	114
Interviews.....	115
Persoonlijke correspondentie.....	115
Andere.....	116

Ten Geleide

Het openbaar bestuur drijft op documenten. Literatuurstudies zijn dan ook heel belangrijk. Het was voor mij, als toekomstig bestuurskundige, dus een kleine stap om met het oog op mijn eindwerk voor een literatuurstudie te kiezen.

Het onderzoek dat ik gevoerd heb, kan men ook omschrijven met de term ‘desk-research’; deze benaming is misschien beter, omdat men hieronder niet enkel literatuur- maar ook documentenanalyses en filmopnames en dergelijke meer kan verstaan.

Tijdens mijn eerste licentie en gedurende de daaropvolgende zomervakantie, deed ik een uitgebreide literatuurstudie om de achtergrond van het conflict beter te begrijpen.

Hiervoor las ik verschillende boeken en papers. Verder zag ik verschillende televisiereportages (onder andere in de les Internationale Politiek) en interviewde ik Thomas Klusek in Landstuhl en Britton Lee Armstrong in Karlsruhe. Dit zijn twee piloten van de United States Airforce, die missies uitvoeren in het Midden-Oosten. Ze vertelden me onder meer over de steun van de Verenigde Staten aan Israël. Dhr. Habibi, een vroegere inwoner van Libanon, vertelde me over de invasie van Israël in Libanon tijdens een gesprek in Mannheim. Kamal Ramahi, privatdozent aan de Uni van München heeft het in Aachen gehad over het feit dat het niet zozeer het tekort aan water in het gebied is dat tot het grootste ongenoegen en conflict leidt maar veeleer de wijze waarop de waterverdeling tussen Israël’s en Palestijnen gebeurt en de manier waarop de waterrechten van de Palestijnen genegeerd worden. Een visie die later tijdens het gerichter zoeken, steeds terug kwam en ook door de mensen van de Palestijnse Water Autoriteit en de Israëlische Emeritus Professor Hillel Shuval benadrukt werd.

Het is duidelijk dat mijn eerste informatiezoektocht algemeen begon, wat ook noodzakelijk was om deze complexe materie te kunnen beheersen. Hoe beter men geïnformeerd is, hoe meer boeken en verschillende standpunten men leest, hoe beter men ook gewapend is tegen eventuele vooroordelen. Men staat zo kritisch mogelijk tegenover alle informatie die men in de toekomst krijgt. Het aandeel subjectiviteit – want volledige objectiviteit is in dergelijke materie volgens mij een “Noble Dream” – wordt bewust ervaren en tot op het niveau van het aanvaardbare gereduceerd. Na deze algemene zoektocht begon ik op zoek te gaan naar waterspecialisten. Zo heb ik contact opgenomen met dhr. Aaron T. Wolf¹ en kwam ik via dhr. Lucas Catherine² met Henk Donkers³ in contact.

Tijdens het eerste semester van mijn tweede licentie doken onverwachte kansen op om deze ‘desk-research’ aan te vullen met wat veldwerk in de Bezette Gebieden en Israël. Ik had

¹ Een Amerikaanse waterspecialist, die reeds heel wat werken op zijn naam heeft staan die gaan over waterconflicten. Ook dhr. Stefan Deconinck van het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling in Gent alsook Yusef Awayes van de Palestijnse Water Autoriteit vonden dat deze auteur basisliteratuur geschreven heeft met betrekking tot dit onderwerp.

² De boeken van Lucas Catherine behoren tot de algemene literatuur die ik in het eerste stadium heb gelezen. Toch wordt ook de rol van water hier en daar aangehaald. Daarom besloot ik contact op te nemen om te vragen of hij me aan verdere informatie of contactpersonen kon helpen in verband met de rol van water in het Israëlisch-Palestijns/Arabisch conflict. Prompt kreeg ik een interessante publicatie van het Jerusalem Media and Communication Centre en artikels van de Nederlandse waterspecialist Henk Donkers, toegestuurd.

³ In zijn artikels kan men duidelijk een grote invloed van dhr. Wolf herkennen. Voor ik wist dat ik naar Israël/Palestina zou kunnen gaan, was ik van plan hem op te zoeken voor een interview en mocht ik de literatuur die hij liggen heeft, inkijken. Uiteindelijk is dat niet gebeurd aangezien ik in Israël interviews kon afnemen met waterspecialisten, die in het conflictgebied wonen.

II

namelijk ook heel wat specialisten aangeschreven die in Israël en Palestina wonen, omdat ik van plan was een klein netwerkje contactpersonen uit te bouwen zodat ik eventueel elektronisch interviews zou kunnen afnemen met mensen die in hun dagelijkse leven steeds weer met het conflict geconfronteerd worden.

Natuurlijk leefde er ook een vage droom ter plaatse te kunnen gaan, maar deze droom liet ik bewust niet al teveel toe aangezien het wel heel onrealistisch leek te denken dat mensen daar me zouden uitnodigen, tijd voor me vrij zouden maken, dat mijn ouders me zouden laten gaan en dat ik de nodige tijd en middelen middenin het schooljaar zou vinden voor dergelijke reis.

Tot mijn grote verbazing kreeg ik plots antwoord van dr. Tamimi, de directeur van de 'Palestinian Hydrology Group'. Dit is een onafhankelijke non-profit organisatie, die actief is in de West Bank en in Gaza. De Palestinian Hydrology Group wil een bescherming van de waterbronnen realiseren en probeert burgers te betrekken in hun streven naar een rechtvaardige waterverdeling. Om tot een beter beheer en een betere verdeling van water te kunnen komen zijn hydrologische gegevens nodig. Daarom promoot deze groep onderzoek en heeft ze reeds heel wat onderzoek op haar naam staan. Recent werd er ook een onderzoek gevoerd in verband met de implicaties van de muur op Palestijnse Waterbronnen.

Hierna kwam alles in een stroomversnelling terecht. Dr. Abu-Arabi van het 'Middle East Desalination Research Centre' in Jordanië bracht me in contact met dr. Aliawi, directeur van 'the House Of Water and Environment', een Palestijnse niet gouvernementele organisatie, die in 2004 opgericht werd.⁴ Dhr. Aliawi nodigde me op zijn beurt prompt uit. Uiteindelijk heb ik dhr. Aliawi niet ontmoet omdat hij onverwachts naar het buitenland moest, maar zijn assistente Nancy Rumman heeft zich over mij ontfermd.

Het leven biedt veel kansen en opties, maar dit was iets dat ik niet kon laten liggen ondanks de risico's die aan deze reis verbonden waren. Vliegtuigtickets werden geboekt, internationaal paspoort werd aangevraagd, nog meer contactpersonen werden aangeschreven.

Bij dit hele proces viel me iets op, wat me zorgen baarde in verband met de toekomstige objectiviteit van mijn eindwerk. Het was van bij het begin veel makkelijker Palestijnen te vinden die me wilden helpen, dan hulpvaardige Israëlische specialisten. Mijn onderwerp is bij hen duidelijk minder geliefd en het kostte me dan ook heel wat meer moeite daar medewerking te vinden. Dit was echter wel noodzakelijk, aangezien het soort bronnen dat men gebruikt bepalend is voor de verdere opbouw van het eindwerk en het besluit dat op het einde genomen wordt. Uiteindelijk is dit me ook gelukt. Na aanhoudend aanschrijven van verschillende organisaties en mensen had ik ook genoeg contactpersonen aan deze kant van het conflict om een zeker evenwicht tussen mijn bronnen te behouden. Dit neemt niet weg dat ik deze ervaring doorheen het verdere verloop van mijn thesis meegedragen heb.

Ik kwam even in de problemen aangezien een vriend van me uit Jordanië me in contact wou brengen met de PFLP (Volksfront voor bevrijding Palestina). Deze partij is verantwoordelijk voor heel wat aanslagen en ook voor vliegtuigkapingen tijdens de Zesdaagse Oorlog. Na dit voorval heb ik het contact met de meeste mensen in de Bezette Gebieden verbroken, heb ik besloten me tot een bezoek aan Ramallah en Jeruzalem te beperken, Nablus van het lijstje te schrappen en heeft dr. Aliawi me een lijst gegeven met betrouwbare en relevante personen die me niet zouden meesleuren in de interne politiek.

⁴ Voor meer informatie, zie <http://www.hwe.org.ps>

Ik zou mijn eindwerk vooral een beschrijvend onderzoek noemen, want het heeft een vergroting van de kennis ter zake tot doel. Tegelijkertijd is het ook hypothesetoetsend. Bij het formuleren van mijn probleemstelling ging ik al uit van een antwoord op verschillende deelvragen, dus kijk ik door het analyseren van literatuur en het houden van interviews of deze hypothesen juist zijn en gestaafd kunnen worden met wetenschappelijk materiaal.

Zoals mijn werktitel duidelijk maakt, wil ik het hebben over water als bron van macht en oorzaak van conflict. Ik wil aantonen dat water als machtsinstrument ingezet kan worden. De verhoudingen tussen mensen onderling kunnen door toegang tot water beïnvloed worden en uiteindelijk kan dit zelfs tot conflicten leiden.

Hiervoor beschrijf ik in een eerste algemeen hoofdstuk de machtsverhoudingen met betrekking tot water. Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen interne en externe conflicten en wordt er een overzicht van de conflicten met betrekking tot water gegeven. Ook de oorzaken van de conflicten worden weergegeven.

Na deze inleiding over de waterproblematiek in de wereld, baken ik mijn thesisonderwerp verder af. In het hoofddeel van mijn eindwerk, spits ik me toe op de rol die water speelt in de conflicten tussen Israël en buurlanden. De door Israël bezette gebieden, die een belangrijke rol in het Israëlisch-Palestijns conflict spelen worden hier aangehaald. Het betreft de Westelijke Jordaanoever, de Gaza strook en de Golanhoogte. Tenslotte kan ook de invasie en bezetting van Libanon niet achterwege worden gelaten. De beruchte Litani rivier stroomt daar.

Vooraleer deze oorlogen aan bod komen, wordt in een tweede hoofdstuk een schets gegeven van de algemene huidige toestand. Hierin komen de struikelblokken naar voor en hun eventuele verwevenheid met water. Daarna komt een overzicht met de verschillende aanwezige waterbronnen in het gebied. Dit nogal technische overzicht is noodzakelijk voor de duidelijkheid van het verdere verloop van dit eindwerk en is terug te vinden in hoofdstuk drie.

Na deze drie hoofdstukken, wordt onderzocht of water ook een oorzaak van conflict is met betrekking tot het Arabisch-Israëliësch conflict. Hangt de expansiedrang van Israël hoofdzakelijk samen met de in deze gebieden beschikbare watervoorraden? Met andere woorden: lokt de aanwezigheid van of toegang tot water strategische acties uit met betrekking tot het veroveren van grondgebied? Wat is de rol van water in het Israëlisch-Palestijns/Arabisch conflict?

Om op deze hoofdvraag te kunnen antwoorden moet ik antwoord kunnen geven op heel wat deelvragen zoals: welke rol heeft water gespeeld heeft bij het afbakenen van de grenzen van Israël? Welke rol speelde water in de zesdaagse oorlog? Welke zijn de eventuele oplossingen voor het waterprobleem? Vormt water een mogelijkheid tot coöperatie? Welke rol speelt water met betrekking tot de vredesonderhandelingen? Indien water niet de hoofdoorzaak is van conflict, welke diepere oorzaak vinden we dan terug? Hiervoor moet ik ook de historische context van het conflict analyseren en de motieven van de verschillende oorlogen die uitbreiding van grondgebied tot gevolg hadden, onderzoeken.

Ik ga uit van de hypothese, dat water een minder belangrijke rol speelt in de verschillende gewapende conflicten tussen Israël en buurlanden, dan velen denken. Uit mijn eerste geraadpleegde literatuur kon ik dat reeds afleiden. Indien men sommige conflicten van dichterbij bekijkt, moet men wel tot de vaststelling komen dat er in de conflicten ook tal van andere factoren een rol spelen.

Volgens mij lijdt het bijvoorbeeld geen twijfel dat in het conflict rond de Jordaan, 'de oorlog om water' een gevolg is, en niet de hoofdoorzaak van de oorlog tussen de Arabische staten en Israël, een oorlog die reeds meer dan 50 jaar aan de gang is.⁵

Er komt ook een heel actueel probleem aan bod, namelijk de bouw van de veiligheidsmuur. Deze heeft naast de beoogde veiligheid een veelvoud aan gevolgen die de Israëlische beheersing van middelen waarborgen, zowel land als water. In het kader van dit eindwerk spits ik me toe op de gevolgen die de bouw van de muur meebrengt in verband met de Palestijnse waterreserves. In hoeverre speelt de muur een rol bij het inlijven van belangrijke waterbronnen aan de Israëlische kant van de muur? Dit alles kan in het vijfde hoofdstuk teruggevonden worden.

Zoals vermeld moet ook de rol van water in vredesonderhandelingen onderzocht worden. Hoofdstuk zes bestaat dus uit een uitgebreide analyse van de verschillende overeenkomsten en onderhandelingen. Hiervoor baseer ik me hoofdzakelijk op de originele teksten van de onderhandelingen, anders heeft men het onbetrouwbare fenomeen van analyses van analyses, waardoor uiteindelijk ongetwijfeld heel wat belangrijke informatie verloren gaat of anders geïnterpreteerd wordt.

Ook een overzicht van de waterwetgeving van historisch Palestina en een schets van het bestaande internationale recht kan in een eindwerk over de rol van water in het Israëlisch-Palestijns/Arabisch conflict niet ontbreken. Dit wordt dan ook uitgebreid geschetst in hoofdstuk zeven.

We eindigen met een conclusie, die terugkijkt op alles wat in dit eindwerk behandeld werd. De belangrijkste bevindingen van deze studie worden hier aangehaald.

⁵ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 59

Volgens mij geeft de meeste literatuur over het conflict geen adequaat beeld weer over de rol van water. Meestal wordt met geen woord over water gerept, laat staan over de mogelijke problemen die waterschaarste met zich kan meebrengen. In the Arab-israeli reader van Walter Laqueur⁶, een boek dat een overzicht verschaft van de geschiedenis van het conflict vanaf 1882-2001 wordt bijvoorbeeld niets over water gezegd. Aan de andere kant wordt de rol van water door sommigen dan weer veel te hoog ingeschat en schreeuwt men dat er heuse wateroorlogen op til zijn in het Midden-Oosten. Ik denk dat een genuanceerd beeld nodig is en het verschaffen van zo'n genuanceerd beeld waarbij men ook de andere factoren die een rol spelen niet uit het oog verliest, was het doel waarmee ik aan dit eindwerk begonnen ben.

Natuurlijk kan dit niet zomaar aangenomen worden. Deze gedachte moet gestaafd worden met behulp van analyses van verschillende wetenschappelijke documenten en een studie van de basisliteratuur die over dit onderwerp te vinden is. Zoals reeds vermeld kan men mijn eindverhandeling dus als een hypothese toetsend onderzoek zien.

Een duik in de algemene geschiedenis van het conflict en de geschiedenis van Israël/Palestina, maakt duidelijk dat het allemaal veel complexer en dieper zit dan het waterprobleem ons doet geloven. Indien beide partijen echt vrede willen, is water zelfs veeleer een mogelijkheid tot samenwerking in plaats van een struikelblok. Aan de andere kant geeft deze schaarse grondstof bij onwillendheid redenen genoeg om de strijd lust aan te wakkeren. Terroristische organisaties kunnen de ongelijke waterverdeling tussen Israël's en Palestijnen bijvoorbeeld aanwenden om hun achterban te versterken.

Verschillende wetenschappers, zoals Stephen C. Lonergan, David B. Brooks, Aaron T. Wolf, Thomas Naff, Walter Laqueur en Amery T. Hussein hebben een verschillende mening over de rol van water in het ontstaan van conflicten. Ze schrijven wetenschappelijke werken en komen tot contradictorische besluiten betreffende hetzelfde onderwerp. De enen schatten de rol, die water speelt in het Israëlisch-Palestijns conflict veel hoger in dan anderen. De media hebben het steeds meer over de dreiging van heuse wateroorlogen in de toekomst, terwijl ik denk dat dit eerder onwaarschijnlijk is. Zelfs al leidt water tot conflicten, dan is het nog een grote stap te besluiten dergelijk conflict via een gewapende oorlog te beslechten.

Na analyse van tegenstrijdige wetenschappelijke literatuur kan men zowel tot de conclusie komen dat Israël illegaal water van de Litani aftapt, terwijl men evenzeer kan besluiten dat daar niets van waar is. Beide conclusies kunnen gestaafd worden met werken van verschillende wetenschappers.⁷ Dit kleine voorbeeld vertelt me reeds iets over de complexiteit van het onderwerp en de eventuele toekomstige problemen die kunnen rijzen bij het formuleren van een eenduidig antwoord op de probleemstelling.

Bovenstaande vaststelling brengt ons tot een belangrijk punt. Een essentiële ambitie van de historisch-kritische methode is namelijk, dat ze onderzoekers dwingt de complexiteit van een gebeuren te onderkennen. De onderhandelingen tussen Barak en Arafat in Camp David in 2000, zijn niet een eenvoudig verhaal van twee machtsblokken of van twee kempfanen, maar de kristallisatie van honderden – niet alleen politieke – lijnen die in één spectaculair centrum convergeren, om nadien even snel weer te divergeren.⁸

⁶ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, 580 p.

⁷ Thomas Naff, Amery T. Hussein, Aaron T. Wolf, Fadi Comair, Hillel Shuval, Yussef Awayes, allemaal hebben ze een andere mening over het al dan niet afleiden van water van de Litani door Israël

⁸ Prevenir, W., e.a., (2000), *Uit goede bron, introductie tot de historische kritiek*, Leuven: Garant, p 10

Het bijna onoplosbare dossier op de onderhandelingstafel in Camp David anno 2000 is de resultante van vele eeuwen Joodse en Palestijnse geschiedenis, van de herovering van Oost-Jeruzalem door het Israëlijs leger in 1967, van de genocide in de kampen Sabra en Chatilla in 1982, van de begrijpelijke Israëlijs obsessie voor een veilig statuut in een Arabische geopolitieke context. De historische kritiek leert ons de brede waaier van motieven van het menselijk handelen die aan de orde kunnen zijn geweest, en de vele methodologische invalshoeken die ons toelaten vat te krijgen op die complexiteit.⁹

Zo moeten we er ons van bewust zijn dat in dergelijke gevoelige materies als het Israëlijs-Palestijns conflict heel wat motieven denkbaar zijn waardoor getuigen feiten zullen verdraaien of verzwijgen. De betrokkene laat weg wat hem niet dient, waardoor de feiten die hij/zij wel vertelt in een volledig ander daglicht geplaatst worden¹⁰. Dit moest ik met het oog op mijn studiereis naar Israël dan ook zeker in mijn achterhoofd houden.

Ik heb in een bepaald boek bijvoorbeeld meerdere malen gelezen dat het voor een Palestijn in de bezette gebieden verboden is om nieuwe waterputten te graven en om de bestaande putten uit te diepen. Even later lees ik dan in een ander boek dat dit komt doordat iedereen massaal putten begon aan te leggen en de ondergrondse waterreservoirs op deze wijze zonder controle leeggepompt worden, waardoor er zilt zeewater in kan stromen. Indien dit gebeurt wordt al het resterende water van de reservoirs onbruikbaar. Deze laatste verklaring verandert al heel veel. Het is een groot verschil een goed geargumenteed verbod op te leggen, dan een verbod op te leggen dat enkel dient om het de Palestijnen moeilijk te maken. Indien men echter enkel over het verbod schrijft, geeft men wel bewust of onbewust die indruk aan de lezer. Toch vindt er discriminatie plaats want in het eerste werk lezen we ook nog dat de Israeli's zelf wel toestemming hebben om nieuwe en veel diepere waterputten aan te leggen. Hierdoor komen de waterputten van de Palestijnse boeren helemaal leeg te staan en hebben ze bijna geen andere keus dan ook hun putten te verdiepen. Dit werd niet in het tweede boek vermeld en draait de zaak terug helemaal om.¹¹ Op hun beurt zeggen de Israëli's dan dat zij uit een diepere waterlaag putten, waardoor er volgens hen geen verband kan zijn tussen het water dat zij oppompen en de Palestijnse putten die droog komen te liggen. Waarop de Palestijnen het tegenargument aanvoeren dat er zeker wel een verbinding tussen de waterlagen moet bestaan aangezien de Israëlijs putten doorheen allebei de waterlagen geboord worden.

Gedurende mijn hele informatieverzamelingsfase heb ik geprobeerd de steeds terugkerende tendens van afwijkingen tussen de verschillende bronnen te achterhalen. Verder heb ik inconsistensies opgespoord. Ik heb bronnen van verschillende auteurs die los van elkaar observeerden en rapporteerden met elkaar vergeleken. Om dan uiteindelijk te kiezen tussen een mix van de verschillende bronnen, of bijvoorbeeld ideeën van de ene bron te gebruiken met cijfergegevens uit een ander en dergelijke meer.

Net zoals water volgens mij de echte basis van het conflict niet is, is volgens Prevenier 'ras' ongetwijfeld wel een drijfveer van het handelen maar ook niet echt een oorzaak van conflict. Hetzelfde geldt voor godsdienst. Meestal zijn deze 'oorzaken van conflict' een 'hidden agenda' van de wil tot politieke overheersing of sociaal-economische belangen. Tegenover 'marginalen' uit eigen ras of godsdienst gaat men zich niet toleranter gedragen.¹²

⁹ Ibidem

¹⁰ Prevenier, W., e.a., (2000), *Uit goede bron, introductie tot de historische kritiek*, Leuven: Garant, p 82

¹¹ Boek 1 was: Catherine, L., (2002), *Palestina, de laatste kolonie?*, Berchem: Epo, 309 p.

Boek 2 was: Bouman, S., (1998), *Israël contra Zion*, Gent: Scoop, 399 p.

¹² Prevenier, W., e.a., (2000), *Uit goede bron, introductie tot de historische kritiek*, Leuven: Garant, p 115

Hoewel dit onderwerp meer op internationale politiek gericht is en niet zozeer bestuurskundig van invalshoek, ben ik ervan overtuigd dat de analyse van een dergelijk complex probleem en het bestuderen van de verschillende wetenschappelijke invalshoeken me ten goede gaan komen in de latere werkomgeving.

Zoals ik aan de lijve ondervonden heb, was het schrijven van dit eindwerk een goede training om moeilijk te vinden bronnen en documenten te leren bemachtigen. Twee van de gebruikte basiswerken, geschreven door Walter Laqueur werden via Amazone namelijk niet naar Europa verscheept, waardoor ik het ene uiteindelijk via een boekhandel in Bruchsal (bij Karlsruhe) en het andere via Thomas Klusek, een piloot uit de United States Air Force, toch in mijn bezit verkregen heb.

Walter Laqueur, die actief is bij het Centrum voor Strategische en Internationale Studies (CSIS), wordt in de bibliografieën van heel wat werken, die over deze materie gaan, vermeld. Op basis hiervan zie ik zijn werken als basisliteratuur. Hij is een specialist terzake en heeft onder andere uitvoerig de zesdaagse oorlog van 1967 beschreven. De afwezigheid van de rol van water is opvallend in zijn werken.

Verder heb ik ook enkele keren contact opgenomen met dhr. Deconinck, licentiaat internationale betrekkingen en medewerker aan het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling (CDO) van de universiteit van Gent. Hij heeft me geholpen bij het vinden van de eerste basisliteratuur en tijdens mijn bezoek aan Ramallah, kreeg ik steeds te horen, “Oh, we know someone else from Ghent, Belgium, euhm, what was that name again, Stephen...?”

Gedurende iets meer dan een jaar heb ik regelmatig contact gehad met iemand die in de Bezette Gebieden woont. Hij speelde me onder andere informatie door met betrekking tot “the Palestinian Hydrologist Group”. Hij wenst anoniem te blijven, in het begin van onze correspondentie werden meerdere toespelingen van mijn kant met betrekking tot zijn identiteit genegeerd, waarna ik besloten heb het zo te laten en met een nickname te werken. Hij heeft een jaar in een Israëliësch kamp doorgebracht en is zo te zien nogal politiek geëngageerd.

Ik ben me er heel goed van bewust dat deze bron slechts één visie ten aanzien van het conflict belicht, daarom heb ik ook een Israëliësch contactpersoon gezocht, Roland Metzger. Hij heeft dertig jaar in Frankrijk gewoond. Een maand na de dood van Rabin heeft hij de beslissing genomen naar Israël te verhuizen. Hij heeft nog voor het Israëliësch “Channel One” en de nationale radio in Israël gewerkt. Na de eerste briefwisseling was het reeds duidelijk dat hij een volledig ander standpunt ten aanzien van het conflict inneemt. Hij heeft me ook op de hoogte gebracht van het bestaan van het “*Executive Action Team (EXACT) Multilateral Working Group on Water Resources*”. Zijn broer is landbouwingenieur en deze laatste wou, indien ik met een onopgeloste vraag zou zitten, hulp vragen aan collega’s, met water als specialisatie.

Verder heb ik ook dhr. Wolf gecontacteerd, een Amerikaanse professor, die, zoals hierboven vermeld werd, reeds heel wat werken met betrekking tot het waterconflict in het Midden-Oosten op zijn naam staan heeft. Net als Walter Laqueur is ook zijn naam vaak terug te vinden in bibliografieën over dit thema. Ik heb hem voornamelijk gecontacteerd in verband met satellietfoto’s en VN onderzoeken. Na het lezen van zijn boeken had ik heel wat bewondering voor Dhr. Wolf. In één van zijn boeken gooit hij met indrukwekkende bewijsstukken om aan te tonen dat Israël geen water van de Litani rivier aftapt. Na wat elektronische briefwisseling, bleek echter dat heel wat van deze op het eerste zicht indrukwekkende argumenten op zachte bronnen berusten. Om aan te tonen dat er geen illegale pijplijnen zijn die de grens met Israël oversteken, had hij bijvoorbeeld aan enkele

dorpelingen in Libanon gevraagd of ze deze pijplijnen wisten liggen. Toen het antwoord negatief was besloot hij dan maar dat ze niet bestonden. Iedere foto of onderzoek, ieder kaartje dat hetzelfde aantoonde heeft hij wel gezien, maar nooit kon hij er een exemplaar of kopie van bewaren. Indien Israël, zoals hij beweert, over dergelijke satellietfoto's en/of kaarten beschikt, dan zouden ze die volgens mij zo snel mogelijk openbaar maken in plaats van geheim te houden. Dit zou namelijk in hun eigen voordeel zijn: hierdoor kunnen ze hun onschuld met betrekking tot dit facet van het probleem bewijzen en de welles-nietes discussie rond de Litani rivier de mond snoeren.

Nu is het natuurlijk wel zo dat zijn meeste onderzoek weldegelijk overtuigend is en op harde bewijzen steunt. Met betrekking tot de Litani rivier zijn er echter evenveel meningen als wetenschappers. Noch de ontkenning van afleiding, noch de zogenaamde bewijzen van waterafleiding van deze rivier zijn overtuigend. Daarom wordt een schets gegeven met de verschillende theorieën die over de Litani rivier bestaan.

Gedurende mijn hele eindwerk heb ik gemerkt dat iedereen die me geholpen heeft een standpunt heeft ten aanzien van het conflict. Zoals reeds gezegd, denk ik dat objectiviteit een "noble dream" is bij een onderwerp als dit en dat men hetzij bewust, hetzij onbewust - doordat de kennis van sommigen gewoon verschilt met die van anderen, of doordat mensen nu eenmaal andere accenten leggen - dingen verzwijgt of feiten verdraait, zodat hun visie sympathie zou verwerven en zij mensen zouden kunnen overtuigen van hun gelijk.

Ik kan dus besluiten dat ik tijdens mijn zoektocht naar info soms op problemen ben gestoten, maar steeds weer was het met voldoende overtuigingskracht mogelijk mensen te vinden met verschillende visies op het conflict die een helpende hand toestaken. Ik was me er van in het begin van bewust dat deze mensen waarschijnlijk niet steeds zonder eigenbelang zo welwillend zijn bij het verlenen van hulp. Ze hebben een uitgesproken eigen mening en ik denk dat ze allen hoopten mij van hun gelijk te kunnen overtuigen, waardoor hun mening in deze eindverhandeling naar voor zou kunnen komen en er zo terug nieuwe kansen tot uitbreiding van sympathie voor hun situatie zouden ontstaan. Zoals ondervonden was mijn bedenking correct en was het echt wel nodig ieder woord met een kritische blik te bekijken.

Dat de bereidheid me te helpen soms gebeurde in de hoop dat ik hun visie zou overnemen, kwam bij bepaalde gebeurtenissen duidelijk naar voor. Zo trokken twee Israëlitische hydrologen uit Mevasseret Zion prompt hun uitnodiging in, toen ze hoorden over mijn bezoek aan de West Bank. Ik mocht bij hen thuis logeren, *"but they considered the West Bank as unsafe and if I wanted to stay with them, I should avoid to go there"*, waarna ik geen antwoord meer op mijn e-mails kreeg.

Uiteindelijk heeft het schrijven van dit eindwerk en de gevoeligheid van het onderwerp me getraind in het wat diplomatischer aanpakken van dingen, wat in mijn geval zeker goed is aangezien dit een minder ontwikkelde eigenschap van me was. Ik ben een persoon die nogal vlug duidelijk maakt hoe ik over iets denk voor ik nadenk over de gevolgen van mijn brute eerlijkheid. Soms verraadt mijn gezicht nog sneller dan mijn woorden of ik met iets akkoord ga of niet.

Ik beschouwde mezelf reeds als een persoon die openstaat voor verschillende standpunten en culturen, maar dit is nu duidelijk nog meer het geval. Ik heb gemerkt dat ik alle discussies en gesprekken met mensen - zelfs indien hun mening regelrecht tegenover de mijne staat - respecteert en apprecieert zolang ze hun standpunt goed argumenteren. Uitspraken zoals: "de Arabieren hebben 20 landen, wij geen enkel land" verdienen mijn respect echter niet, want deze uitspraak ontkent de Palestijnse nationaliteit en steunt het principe: "Een land zonder volk, voor een volk zonder land".

Kortom, dit eindwerk was een ronduit positieve ervaring, die mijn communicatievaardigheden zeker aangescherpt heeft en een grote verruiming van de kennis terzake tot gevolg had. Ik ben blij dat ik voor dit onderwerp gekozen heb en heb doorheen mijn zoektocht heel wat interessante mensen leren kennen waarmee ik nog steeds contact heb.

1 Algemene context: Water, macht en conflict

1.1 Inleiding

Water is een levensnoodzakelijk en schaars goed.¹³ Deze twee eigenschappen zorgen ervoor dat de beschikbaarheid van water doorheen de geschiedenis steeds een rol speelde in de relaties tussen mensen. Het bestuderen van deze relatie is niet altijd even makkelijk maar kan wel interessant en fascinerend zijn.¹⁴

Over de hele wereld neemt de waterkwaliteit dag na dag af. Drinkwater wordt steeds schaarser. Momenteel beschikt bijna een half miljard mensen over onvoldoende drinkwater. Ook in Vlaanderen zijn de waterlopen verontreinigd en slinken de waterreserves.

Hoewel de verschillende overheden reeds lange tijd op de hoogte zijn van het probleem van de waterschaarste en de macht die het bezit van water met zich mee kan brengen, vormt het een nog relatief nieuw probleem op de politieke agenda. Het bewustzijn over de waterproblematiek is de jongste jaren wel gegroeid. De internationale conferenties over water zijn nauwelijks nog te tellen, evenals de vele VN-organisaties die zich op een of andere manier met water bezighouden.¹⁵ Sinds 22 maart, in 1993, wereldwijd de officiële dag van het water werd, vindt ieder jaar op die datum een wereldwaterdag plaats. Het is een initiatief van de Verenigde Naties om de regeringsleiders en bevolking bewust te maken van de waterproblematiek. Deze dag is de ideale gelegenheid om deze problematiek op de internationale politieke agenda te zetten. Op de wereldwaterdag van dit jaar wil men duidelijk maken dat we nu actie moeten ondernemen, indien we in de toekomst nog zuiver water willen hebben.¹⁶

Water is altijd al een belangrijke sturende sociale factor geweest. Een tekst waarin men het over water heeft, handelt in een groot aantal gevallen ook over verdeling, uitsluiting, samenwerking of oorlog. De toegang tot water is niet gelijk. Niet alle leden van de gemeenschap hebben eenzelfde positie ten opzichte van het beschikbare water.¹⁷

Waterverdeling hoeft niet noodzakelijk conflictueus te verlopen. Men kan conflicten met betrekking tot water via verdeelsleutels oplossen, zodat ieder over water kan beschikken en er geen situatie ontstaat waarop één partij het haalt op alle andere.

Mensen die zich gemachtigd achten beslissingen te nemen over grote hoeveelheden water, hebben bij deze vreedzame oplossing echter weinig belang. Integendeel; ze geven voedsel aan conflictueuze logica die gebaseerd is op exclusieve toe-eigening en controle van de voorraden. Machthebbers in het algemeen, hebben steeds angst een deel van hun rijkdom te verliezen en vrezen dat anderen genoeg middelen zullen verwerven om hen hun macht te ontnemen. Dit is de reden waarom de rijken uit elk type maatschappij steeds de neiging hebben een ongelijke toegang tot de basisgrondstoffen in stand te houden of te scheppen.¹⁸

¹³ Werken aan water, voor vandaag en morgen, (2003), "Wereldwaterdag 2003", informatie van de Vlaamse Overheid

¹⁴ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 49

¹⁵ Gratis bijvoegsel bij de Standaard, (2002), "'s Werelds zwartboek (8) water", vrijdag 26 april, p.3

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 49

¹⁸ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 51

Hun macht en overleving hangen dus af van het bestaan, het voortduren en de vermenigvuldiging van gewelddadige conflicten en zelfs oorlogen met anderen, waardoor de ongelijke verdeling verzekerd is.¹⁹

Water kan als machtsinstrument ingezet worden. Men baseert zijn macht in dat geval op de controle en het bezit van water of op de mechanismen van toegang, toe-eigening en gebruik van het water. Daardoor is het mogelijk een actieterrein uit te bouwen en de reeds bestaande macht te behouden. Hierbij zijn er niet enkel interne spanningen. Ook de betrekkingen tussen de gemeenschappen onderling worden in veel gevallen door conflicten gekenmerkt.²⁰

Macht heeft natuurlijk meest kans op slagen indien deze macht gelegitimeerd is, dit wil zeggen dat het beleid aanvaard wordt door diegenen waarover men macht heeft. Het is logisch dat een machthebber met een groot draagvlak bij de bevolking efficiënter kan werken²¹. In deze context hangt de legitimiteit van de macht meestal af van het feit of de machthebber een toegankelijke watervoorziening kan vrijwaren, gelijke toegang tot het water voor ieder, is in dit geval geen noodzakelijke voorwaarde. In veel gevallen, krijgt de machthebber een grotere legitimiteit wanneer er conflicten zijn met andere staten. Deze heeft er met andere woorden belang bij de relaties met andere gemeenschappen niet vlekkeloos te doen verlopen.²²

Privatisering van water kan niet losgezien worden van de conflicten die er rond water ontstaan. De economische groei en bevrediging van corporatistische belangen (in termen van levensstijl, winst en gebruik) leiden noodzakelijkerwijs tot conflicten tussen bijvoorbeeld inwoners van verschillende gebieden die een verschillend bedrag moeten betalen voor hetzelfde water.²³

1.2 Conflictzones

1.2.1 Interne conflicten

Voor interne conflicten vindt men meestal wel een oplossing. Indien men namelijk niet tot een oplossing zou komen, ontmaskeren deze conflicten een duidelijk zichtbaar onbekwaam beleid en wijzen ze tevens op de zwakte van het collectieve regelsysteem.²⁴ Een goed voorbeeld van opgeloste interne conflicten zijn de overeenkomsten omtrent water die in België, Zwitserland en Frankrijk goedgekeurd werden. Het zijn akkoorden tussen alle betrokken partijen over het beheer van een rivier of waterbron in het belang van iedereen.²⁵

¹⁹ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 52

²⁰ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 50

²¹ Rosenthal, U., A. Ringeling (red.) (1996), *Openbaar bestuur. Beleid, organisatie en politiek*, Alphen aan de Rijn: Samsom, Tjeenk Willink, p. 29

²² Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 51

²³ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 23

²⁴ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 53

²⁵ Bruyneel, M. en K. De Brabander (1998), "De Europeaan en wereldburger." in: *Water nr.100*, pp. 228-35.

1.2.2 Externe conflicten

Ernstiger dan interne conflicten zijn de veelal langer aanslepende conflicten tussen verschillende staten. Ze zijn in staat de politieke, economische en sociale stabiliteit in de betrokken landen te verstoren. Op dit ogenblik zijn er in de wereld heel wat lokale 'oorlogen' aan de gang tussen verschillende staten. In het beste geval staakt men de strijd, maar blijft men toch nog verveeld zitten met een onopgelost conflict.

Er zijn gelukkig natuurlijk ook opgeloste externe conflicten. In de Verenigde Staten, tonen de staten Californië, Arizona en Colorado ons, hoe rechtmatig en redelijk gebruik in de praktijk tot uitvoer gebracht kan worden.²⁶ Daar heeft men nu namelijk via waterverdragen een akkoord bereikt, waardoor een duurzaam waterbeheer in de streek mogelijk wordt.²⁷ Zonder deze overeenkomst werd allocatie van water die niet toereikend was om de steden en de landbouw tevreden te stellen steeds problematischer. 1/5 van het jaarlijkse debiet van de Colorado stroomde namelijk naar het IID-district²⁸, waar het water gratis is en de boeren enkel voor de levering van het water dienen te betalen. Dit terwijl enkele honderden mijlen verder naar het westen toe, in Los Angeles, de regeling van het MWD-district²⁹ geldt waar de gewone mensen tot 28 keer meer moeten betalen dan de IID-boeren.³⁰

1.2.3 Overzicht en voorwerpen van de conflicten

Zowel in Centraal Azië, Afrika, Europa en Amerika broeien waterconflicten.

In Amerika dreigt de waterpolitiek onder andere enkele vriendschappelijke relaties tussen de Verenigde Staten en Mexico weg te 'wassen'. Toch, met een beetje inspanning kunnen de burens verder samenwerken in de toekomst.³¹

Een ander voorbeeld van water als bron van macht vinden we in de Filippijnen. De Igorot-stam woont in het Noorden, vlakbij de studenten- en toeristenstad Baguio. De bergachtige streek daar is met heel wat natuurlijke schatten bedacht. We vinden er goudmijnen, tropische houtsoorten en een degelijke waterbevoorrading zodat geïrrigeerde rijstbouw mogelijk is op terrassen. Onnodig om te zeggen dat de Igorots welvarend zijn. Verder hebben ze een uitgebreide sociale organisatie, waaronder ook het gemeenschappelijke beheer van de waterbronnen valt. Tot in de jaren 50 bestond dit droomscenario. Ondertussen werden hun rijkdommen door de Filippijnse staat doorverkocht aan industriële mijnbouwers. Diepe schachten en brede tunnels ontregelden de waterhuishouding en vandaag de dag staan de meeste bronnen droog. De goudertsen worden gewassen in de rivieren en deze zijn daardoor niet meer geschikt voor irrigatie. Enkele belangrijke bronnen die nog overbleven dreigen nu gemonopoliseerd te worden voor de productie van micro-chips, zwembaden en bottelarij. Op deze wijze worden de Igorot verplicht hun eigen water in flessen terug te kopen.³²

²⁶ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 63-64

²⁷ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 23

²⁸ IID is de afkorting voor "The Imperial Irrigation District"

²⁹ MWD staat voor "The Metropolitan Water District".

³⁰ USA Today, (2000), "The looming water wars: FARMS vs CITIES", maart

³¹ The Christian Science Monitor, (2002), "Avoiding a Water War", woensdag 3 juli

³² Slagen in het water?, (2000), "Schets van de waterproblematiek in de wereldcontext", Protos (projectgroep voor technische ontwikkelingssamenwerking), p. 13

Schema 1.1. Schematisch overzicht van de belangrijkste internationale conflictzones en de respectievelijke voorwerpen van de conflicten³³

Rivieren	Betrokken staten	Voorwerp van Conflict
AZIE - Brahmaputra; Ganges; Farakka - Mekong - Salween - Eufraat; Tigris - Disjordaanse waterweg; Jordaan; Litani; Yarmouk	Bangladesh; India; Nepal Cambodja; Laos; Thailand; Vietnam Tibet; China (Yunnan); Birma Irak; Syrië; Turkije Israël; Jordanië; Libanon; Syrië	Aanslibbing; stuwdammen; overstromingen; irrigatie; internationale quota's Overstromingen; internationale quota's Aanslibbing; overstromingen Internationale quota's; zoutgehalte van het water Omlegging van rivieren; internationale quota's
AFRIKA - Nijl - Tsjaadmeer - Okavango	Egypte, Ethiopië; Sudan Nigeria; Tsjaad Namibië; Angola; Botswana	Aanslibbing; omlegging van rivieren; overstromingen; internationale quota's Stuwdam Omlegging van rivieren
EUROPA - Donau - Elbe - Maas; Schelde - Szamos	Hongarije; Slovakije Duitsland; Tsjechië België; Nederland Hongarije; Roemenië	Industriële verontreiniging Industriële verontreiniging; zoutgehalte van water Industriële verontreiniging Verdeling van water

³³ De Standaard, (2003), "Vechten voor blauw goud, internationale conflictzones aangaande water", zaterdag 15, zondag 16 maart, p.10.

- Taag	Spanje; Portugal	Verdeling van water
AMERIKA		
- Saint Lawrencebaai	Québec; Verenigde Staten	Hydraulische waterwerken
- Colorado	Verenigde Staten	Scheikundige verontreiniging
- Rio Grande	Mexico	Internationale quota's; zoutgehalte van het water
- Grote Meren	Canada; Verenigde Staten	Verontreiniging
- Lauca	Bolivia; Chili	Stuwdam; zoutgehalte van water
- Parana	Argentinië; Brazilië	Stuwdam; overstromingen
- Ceneba	Ecuador; Peru	Verdeling van het water ³⁴

Indien we het over macht hebben in relatie met water, kunnen we stellen dat de machthebbers zich in de meeste stroomgebieden in de hogerliggende staten bevinden. Zo kunnen ze zich baseren op het principe van *absolute territoriale soevereiniteit*. Volgens dat principe zijn de staten de exclusieve eigenaars van de watervoorraden die zich binnen de grenzen van hun territorium bevinden en kunnen ze dus naar eigen goeddunken over deze watervoorraden beschikken. De lagerliggende landen verwerpen dit principe natuurlijk. Zij verdedigen het principe van de *territoriale integriteit*, dat zegt: stroomafwaarts gelegen landen hebben recht op onafgebroken en onverminderde natuurlijke toevoer van waterlopen komende uit andere landen.³⁵

Factoren die zorgen voor de stijgende nood aan water worden dikwijls als oorzaak van conflicten naar voren geschoven. Intuïtief is men geneigd dit argument te aanvaarden. Het is namelijk vanzelfsprekend dat er meer conflicten rijzen tussen inwoners van landen die van eenzelfde waterbekken gebruik maken naarmate er minder bruikbaar water aanwezig is in dit gemeenschappelijke bekken. Het is dus ook niet verbazingwekkend dat de hevigste conflicten zich steeds afspelen op die plaatsen waar het minste water beschikbaar is.³⁶

“Water” en “oorlog” zijn met andere woorden twee topics die steeds vaker met elkaar gelinkt worden. Zowel academische literatuur als gewone dagbladen en kranten wijzen water niet enkel aan als de oorzaak van gewapende conflicten doorheen de geschiedenis maar waarschuwen ook dat dit schaars goed inzet van belangrijke oorlogen van de 21ste eeuw zal worden. Het argument waarop ze deze gedachte baseren is het volgende: water is vitaal

³⁴ In 1995 lagen de bronnen van de Ceneparivier aan de basis van een ‘kleine oorlog’ tussen Ecuador en Peru. Hij kostte het leven aan meer dan vijftig mensen. In feite werd die oorlog niet uitgelokt door problemen in verband met water, maar ging het over de controle van een gebied dat zeer rijk aan mineralen zou zijn, en waarvan de vorm varieert in functie van de grenzen afgebakend door de bronnen van de Ceneba. (petrella, 1999: 62)

³⁵ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 62

³⁶ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 58

voor ieder aspect van het overleven van een natie, van zijn inwoners tot zijn economie; dit leidt soms tot intense politieke druk, die ook wel eens “waterstress” (een term gebruikt door Falkenmark, 1989) genoemd wordt.

Uit al het voorgaande blijkt dat water inderdaad tot conflicten kan leiden. Dit betekent echter niet dat men altijd juist is indien men vermoedt dat water de hoofdoorzaak van een conflict is. Water als inzet voor een heuse oorlog, gaat nog een stap verder en alhoewel de media veel spreken over het gevaar van toekomstige wateroorlogen, lijkt het me eerder onwaarschijnlijk dat dit angstbeeld ooit werkelijkheid zal worden.

Nemen de kansen op wateroorlogen toe omdat water steeds meer een bron van conflict is? De term wateroorlog mag niet te makkelijk in de mond genomen worden zonder te omschrijven wat men eronder verstaat.

Een wateroorlog is een gewapend conflict tussen staten waarbij het water zelf de belangrijkste inzet is. Een heleboel waterconflicten vallen hier niet onder, zoals waterconflicten binnen landen, waterconflicten tussen landen die niet met wapens worden uitgevochten, waterconflicten waarbij slechts sprake is van incidentele schermutselingen, gewapende conflicten waarin water wel een rol speelt maar die eigenlijk over iets anders gaan, conflicten waarbij water als wapen wordt gebruikt of waarbij waterwerken worden aangevallen om een ander doel te bereiken.³⁷

De belangrijkste brandhaard is ongetwijfeld het Midden Oosten, het is een regio waar niet enkel extreme politieke conflicten woeden. Hun toegang tot vers water slinkt ieder jaar ook meer en dit begint kritiek te worden. De bevolking is er in de laatste 25 jaar verdubbeld en wordt geacht dit weer te doen over de komende 25 jaar. In 1960 beschikte elke inwoner nog over zo'n 17 miljoen liter per jaar. Vandaag de dag is dat nog slechts de helft en vermoedelijk zal dat in 2025 alweer gehalveerd zijn.³⁸ Negen van de veertien landen hebben er een chronisch watertekort. Koning Hoessein verklaarde ooit dat hij nooit meer een oorlog met Israël zou voeren, tenzij over water.³⁹ Ismail Daiq van de Palestijnse landbouwersorganisatie PARC, klaagt dat water op dit moment ongelijk verdeeld is. Een Israëli beschikt over ongeveer 300 liter water per dag, terwijl een Jordaniër zich met een luttel 80 liter tevreden moet stellen.⁴⁰ Ook uit een gesprek met Dhr. Kamal Ramahi, docent aan de universiteit van München, werd duidelijk dat het niet zozeer de hoeveelheid water is, maar vooral de onrechtvaardige verdeling van water, die olie op het vuur gooit.

Net het kleine gebied “Israël-Palestina” en de door Israël bezette gebieden wil ik gaan onderzoeken. Leidt waterschaarste rond de Jordaan en in de door Israël bezette gebieden echt tot strategische acties of is het conflict rond water veeleer te zien als een omgevallen domino steentje in een ganse rij? Welke rol speelt water in het ganse conflict en is het waarschijnlijk dat er in de toekomst in het kader van het Arabisch-Israëliësch conflict heuse wateroorlogen zullen uitbreken? Indien water slechts een klein aspect is van het hele dispuut, wat zijn de andere struikelblokken om tot vrede te komen dan? Op al deze vragen wordt in de volgende hoofdstukken een antwoord geformuleerd.

³⁷ www.nrc.nl/W2/Lab/Profiel/Water/oorlog.html, geconsulteerd op 3 september 2004

³⁸ De Standaard, (2003), “Tweestromenland lijdt onder dam-spel”, zaterdag 15, zondag 16 maart, p.10.

³⁹ De Morgen, (1999), “Vrede in tijden van droogte”, 19 maart

⁴⁰ Gratis bijvoegsel bij de Standaard, (2002), “’s Werelds zwartboek (8) water”, vrijdag 26 april, p.3.

2 Water als één van de struikelblokken in het Israëliisch-Palestijns/Arabisch conflict

2.1 Inleiding

Het Israëliisch-Palestijns/Arabisch conflict is een zeer complex probleem met een groot aantal pijnpunten. Volgens mij behoort water niet tot de hoofdoorzaken van het conflict. Toch mag men het belang van water niet onderschatten. Het waterprobleem zit verweven met heel wat andere knelpunten. In dit hoofdstuk wordt die verwevenheid met het veiligheidsaspect, de nederzettingen en het vluchtelingenprobleem duidelijk. Ook Jeruzalem wordt als struikelblok aangehaald, maar hierbij wordt geen verwevenheid met het waterprobleem geschetst.

Water kan een rol spelen bij het vastleggen van de grenzen tussen Israël en een toekomstige Palestijnse staat. Verder krijgen de bewoners van de nederzettingen het verwijt te horen dat ze op illegale wijze water consumeren. Ook wordt het grondgebied van de West Bank voor de veiligheid van de bewoners van deze nederzettingen opgedeeld door bewaakte wegen en veiligheidszones, etc., waardoor de bewegingsvrijheid van watertankers, die dorpen bevoorraden die niet op een waternetwerk aangesloten zijn, in het gedrang komt. Het fenomeen van de bouw van 'de muur' kan zowel met water, grond, grenzen en veiligheid gelinkt worden.

Het is duidelijk dat de analyse van een dergelijk complex probleem een degelijke verklarende ondersteuning nodig heeft, daarom worden in dit hoofdstuk – zoals hierboven vermeld – enkele belangrijke struikelblokken⁴¹, onafhankelijk of ze al dan niet een link met water hebben, besproken. Aangezien alle andere hoofdstukken die hierop volgen zich op het waterprobleem toespitsen wordt water in dit hoofdstuk niet nogmaals apart als struikelblok behandeld.

⁴¹ Hierbij volg ik bewust niet de literatuur die vijf struikelblokken vooropstelt, alsof dit een limitatieve lijst is. Er is een onoverzienbaar web van politieke relaties, machtsverhoudingen en dergelijke meer. Te pretenderen dat men hier in dit eindwerk 'de struikelblokken' behandeld heeft is teveel van het goede. Enkel de aspecten die steeds naar voor komen met betrekking tot de "Final Status Negotiations" worden hier naar voor gebracht en met elkaar en water gelinkt indien mogelijk. Het is natuurlijk zo dat dit de dimensies in het conflict zijn waarover zeker tot een overeenkomst moet gekomen worden, wil men ooit in vrede kunnen samenleven in deze regio. Ze zijn alle op zich een noodzakelijke maar niet voldoende voorwaarde voor vrede.

2.2 Veiligheid, grenzen, een toekomstige Palestijnse staat

Grens tussen Israël en de West Bank, bij Qalandya Checkpoint, 9 januari 2005

© Tineke Louagie

Als hoofdsonde in het jodendom geldt het ontkennen van het bestaan van Jahwe, de ene God. Hieronder verstaat men ook het afzweren van zijn woord en tekst. Sommige uiterst orthodoxe joden gaan nog verder en voegen daar wezenlijk aan toe: het afstaan, het niet verdedigen van het beloofde land, van het territorium uitdrukkelijk door Jahwe aan de Israëli's toegekend. Reeds bij de aanvang van de tien geboden stelt Jahwe zich immers voor als "Ik die jou heb uitgeleid uit het land Egypte, uit dat slavenhuis". Dit uitverkoren gebaar van Jahwe inclusief de tocht naar het beloofde land, mag zeker nooit verloochend worden. 'Vrede voor land' is voor dergelijke fundamentalisten een gruwelijke ruil.⁴²

Dit rotsvast geloof in "het beloofde land", kwam eens te meer naar voor op de sabbat van 4 november 1995. Om 21.50 uur, schiet de student Yigal Amir, met de zegen van een rabbijn, twee dum-dum-kogels in de rug van Yitzak Rabin, de eerste minister van Israël. Wanneer Amir de volgende dag voor het eerst voor de rechter verschijnt, vraagt deze hem: "Heb je dan nooit gehoord van 'Gij zult niet doden'?" Amir antwoordt: "Is het zo pover gesteld met uw kennis van de wetten dat u niet weet dat Jahwe vanaf de start van Zijn Openbaring ons als zijn volk een land heeft toevertrouwd?" In de eerste woorden die Jahwe tot Mozes sprak, liggen de verwerping van de Camp-David-Akkoorden en van het Osloverdrag – waarbij overeengekomen werd dat er Israëliësch grondgebied [sic] zou worden afgestaan aan de Palestijnen – al vervat. Verder behoort tot het wezen van die eerste monotheïstische godsdienst een verbond dat Jahwe sluit met zijn volk en dat een onvoorwaardelijke verbintenis inhoudt.⁴³

⁴² De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p 77

⁴³ De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p 52-53

Een mens doden is binnen het jodendom een zware zonde, ook vandaag nog, maar net zoals Mozes indertijd aan het hof van Ramses I, Sethi, Ramses II en zijn medefarao's een Egyptenaar neerslaat omdat zijn ingeboren rechtvaardigheidsgevoel in opstand komt door de acties van deze Egyptische toezichter ten aanzien van de Hebreërs, haalt ook Amir aan, dat doden gerechtvaardigd is als men doodt om gerechtigheid als dusdanig te laten geschieden.⁴⁴

Toch ziet de Amerikaanse rabbijn Jacob Petuchowsky het volhouden dat Israëls geloof voor alle tijden gebonden is aan een bepaald land en dat het leven volgens de wil van God aardrijkskundig bepaald is, als een verdedigen van de terugkeer van territoriale goden van het oude heidendom. Het verbinden van goden en erediensden met bepaalde landstroken is namelijk geen typisch joodse verworvenheid, maar een patroon van het oude heidendom. *“Dergelijke opvattingen en denkwijzen loochenen de profetische aanspraak dat God groot is buiten de grenzen van Israël”*, aldus rabbijn Petuchowsky.⁴⁵

Het is duidelijk dat de door Petuchowsky verworpen opvatting, die niet akkoord gaat met het “land in ruil voor vrede principe”, het vastleggen van de grenzen er niet makkelijker op maakt. Net zoals bij het probleem rond Jeruzalem, dat hieronder besproken wordt, draait het bij het vastleggen van de grenzen eigenlijk om land, macht en indien men het in deze regio over land en macht heeft, dus ook over water, aangezien men voor het voortbestaan van de staat Israël, afgezien van de financiële steun en de nieuwe immigranten ook deze natuurlijke rijkdom nodig heeft en vanzelfsprekend de voorkeur geeft aan vruchtbaar land. Toch haalt men er religie bij omdat dit een welgekomen argument is om aan te tonen dat “het beloofde land” aan hen toekomt.

Israël heeft vredesverdragen ondertekend met Egypte en Jordanië, zodat de grenzen met deze staten alsook met Libanon, vaststaan en internationaal worden erkend.⁴⁶ In de praktijk werd er echter nooit een overeengekomen grens tussen Palestina en Israël vastgelegd. Ook de grens tussen Syrië en Israël is nog steeds niet eenduidig. Dit betekent dat de grenzen opgericht moeten worden in de Final Status Negotiations. De grenzen die daar besproken zullen worden, zullen diegene zijn die golden voor 1967. Dit brengt met zich mee dat de Palestijnse Regering uiteindelijk souvereiniteit zou hebben in de West Bank en Gaza Strook.⁴⁷

Indien we het hebben over het vastleggen van de grenzen komt ook Jeruzalem om het hoekje kijken. Het ideaal van Jeruzalem als eeuwige en ondeelbare hoofdstad van Israël wordt dan ook in het volgende stuk besproken. Ook de recente ontwikkelingen met betrekking tot de bouw van de veiligheidsmuur en het pad dat deze muur volgt, hangen samen met Jeruzalem en het afbakenen met grenzen. Aan deze muur wordt een volledig hoofdstuk gewijd. Hierin worden de implicaties van de bouw van de muur op de aanwezige watervoorraden naar voor gebracht. Het is duidelijk dat hier heel wat struikelblokken ineens vermeld worden. Voor de weerlegging van het veiligheidsargument als hoofdreden voor de bouw van de muur en het aantonen van voorgaande beweringen, verwijs ik graag naar hoofdstuk vijf.

⁴⁴ De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p. 96

⁴⁵ De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p. 162

⁴⁶ www.wikipedia.org, laatst geconsulteerd op zaterdag, 16 april 2005

⁴⁷ Declaration of Principles, Article IV: *“The two sides will view the West Bank and Gaza Strip as a single territorial unit, whose integrity will be preserved during the interim period”*.

Samen met de problematiek van het vastleggen van de grenzen, komt ook het beruchte veiligheidsaspect – dat ook al met de muur gelinkt kan worden – om het hoekje kijken. Zullen de Israëlische grenzen verdedigbaar zijn, eens vastgelegd? Zullen de Palestijnen en de omliggende Arabische landen ooit het bestaan van de staat Israël erkennen? Houden de zelfmoordaanslagen op en houdt de muur deze tegen? Allemaal zeer interessante vragen waarop slechts heel oppervlakkig ingegaan wordt aangezien ze zich helaas buiten het bereik van deze thesis bevinden.

Het boek, “Mein Leben ist eine Waffe”⁴⁸ bevat een goede schets die verklaart hoe het komt dat zelfmoordaanslagen zo’n doeltreffend wapen zijn. Vroeger was het voldoende dat men controleerde of ieder stuk bagage ook bij een persoon hoorde. Sinds de opkomst van de bomaanslagen waarbij strijders hun eigen leven geven, is alle controle over het fenomeen echter verloren. Welk afschrikmiddel kan men trouwens tegen een “suicide bomber” gebruiken? Niets houdt hen tegen en soms wordt er op dezelfde plaats meerdere keren een aanslag uitgevoerd om het facet van de machteloosheid van de vijand te benadrukken.

Deze onzekerheid drijft potentiële slachtoffers van dergelijke aanslagen tot wanhoop, paranoia⁴⁹, iets wat duidelijk werd doorheen mijn bezoek aan Jeruzalem en gesprekken met Israëlische staatsburgers. Er ontstaat een vicieuze cirkel waarin de burgerbevolking langs beide kanten meegesleurd wordt. Op de verkiezingsdag – één van de dagen die ik in Ramallah doorbracht – vermeden veel inwoners van Jeruzalem buiten te komen, omdat dit hen aangeraden werd. Het zou niet veilig zijn dan op straat te komen.

De oplossing om aanslagen tegen te houden, om grenzen te beschermen en om veiligheid aan de Israëlische burgers te garanderen, ligt volgens mij niet in een defensieve houding en de bouw van een muur, maar in een echte aanpak. Zelfmoordaanslagen zijn slechts een “symptoom van de ziekte”. Wat drijft mensen zo ver dat ze hun eigen leven willen opofferen? Een uitzichtloze situatie, groeiende onrechtvaardigheid die haat in de hand werkt? Men moet het probleem van terreur bij de grond aanpakken door rechtvaardigheid zege te laten vieren in het gebied, niet door de miserie van de burgerbevolking nog groter te maken door de bouw van een muur. Dan pas zullen de Israëlische grenzen veilig zijn.

De Palestijnen een controle over hun grenzen geven bij het toelaten van een soevereine Palestijnse staat, impliceert dat Palestina de mogelijkheid zou krijgen internationale betrekkingen op te bouwen in evenwicht met eigen belangen en die van het Palestijnse volk. Dit, terwijl men in de Bezette Gebieden voor het ogenblik afhankelijk is van Israël. Nog een bedenking die het moeilijker maakt voor Israël in te stemmen en mee te werken aan een onafhankelijke Palestijnse staat.

Er bestaan theorieën die van oordeel zijn dat het helemaal geen zin heeft grenzen vast te leggen omdat de grenzen van voor de Zesdaagse Oorlog niet verdedigbaar zouden zijn. Men ziet in iedere Palestijn iemand die de staat Israël wil vernietigen. Indien men deze mening volgt, dan ontstaat er geen Palestijnse staat en mensen zien geen enkele verbetering voor hun politieke en economische situatie. Zo staan ze steeds meer open voor fundamentalisme.

⁴⁸ Reuter, C., (2002), *Mein Leben ist eine Waffe*, München: C. Bertelmann Verlag, 256 p.

⁴⁹ Deze paranoia wordt ook aangehaald door Hayo Meyer, die geboren is in Bielefeld, Duitsland en als kind alleen naar Nederland vluchtte. Hij is sinds de oprichting in 2001 actief in “Een Ander Joods Geluid” en auteur van: Meyer, H., (2004), *Het einde van het jodendom*, Amsterdam: Vassallucci, 310 p. Hier kunnen we ook David Grossman bij vermelden. De bekende Israëlische romanschrijver, die ook non-fictie boeken schreef, zoals: Grossman, D., (2003), *Angst vreet de ziel op, berichten uit een oorlog die niemand winnen kan*, Amsterdam: Uitgeverij Cossee BV, 189 p.

In deze theorie kan men een Israëlische bunkerstaat herkennen, die via militair overwicht de Palestijnse Gebieden in functie van de eigen verdediging als bufferzones beheerst.⁵⁰

Aan de andere kant hebben we de keuze voor de vastlegging van de grenzen en de oprichting van een onafhankelijke Palestijnse staat. Zo kan de Palestijnse Autoriteit de burgerbevolking iets aanbieden, maar verliezen de Israëli's natuurlijk wel land. Beide keuzes zijn een gok waarvan de uitkomst niet gekend is. Deze laatste keuze heeft echter wel als voordeel dat ze een leefbare toekomst voor beide volkeren niet reeds wegneemt voor ze de kans krijgt om te groeien.⁵¹

⁵⁰ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, pp.120-121

⁵¹ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, pp.121-122

2.3 Jeruzalem⁵²

© Tineke Louagie

© Tineke Louagie

As he came near and came in sight of the city he shed tears over it and said: "If you in your turn had only understood on this day the message of peace! But, alas, it is hidden from your eyes! Yes, a time is coming when your enemies will raise fortifications all round you, when they will encircle you and hem you in on every side; they will dash you and the children inside your walls to the ground; they will leave not one standing on another within you – and all because you did not recognize your opportunity when God offered it!" (Lc 19, 41-44)

⁵² Tekst gebaseerd op: Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, pp.124-132. Tenzij anders vermeld.
Foto's genomen vanaf de olijfberg, 14 januari 2005

In tegenstelling tot de problemen van de vluchtelingen en de nederzettingen, kan het probleem rond Jeruzalem relatief gemakkelijk opgelost worden indien er daartoe politieke wil aanwezig is. In de media wordt de symboolwaarde van de heilige stad steeds opnieuw vermeld. Zowel joden, islamieten als christenen hebben er plaatsen die heilig voor hen zijn.

De foto's hiernaast, zijn van op de olijfberg genomen. De bovenste foto toont Dominus Flevit, de plaats waar Jezus huilde, terwijl hij over Jeruzalem uitkeek. Naar dit moment verwijst ook het tekstje naast de foto's. De grond waar ik toen stond is een heilige plaats voor de christenen en is tussen joodse graven gelegen. Deze laatste zijn op de onderste foto duidelijk te zien. Vanaf de olijfberg heeft men een prachtig uitzicht op de "Tempelberg" (Arabisch: Haram esh-Sharif) met de bekende rotskoepel.

Toch gaat het in dit gebied niet om een godsdienstoorlog. Het is gewoon zo, dat alle middelen aangewend worden om toch maar te kunnen bewijzen dat "zij" – om het even wie die "zij" zijn – recht hebben op dit land. Jeruzalem, gebruik van de bijbel en dergelijke meer, zijn hier welgekomen argumenten om de strijd om de legitimiteit over de stad en het land te winnen.⁵³

Iedereen weet echter dat Jeruzalem zowel een rijk joods, christelijk als islamitisch verleden heeft, daar moet men echt geen bewijzen voor zoeken. Indien het echt om de godsdienst zou gaan, zijn er in het verleden genoeg periodes van tolerantie tussen jodendom en islam geweest om ook hier tot een leefbare oplossing te komen met betrekking tot de toegang tot heilige plaatsen. Men zou zelfs de hoop kunnen koesteren dat de verantwoordelijke religieuze leiders en theologen alles zouden doen om vrede te bevorderen in de 'heilige stad'. Waar het echt om draait is de politieke macht en het grondbezit.⁵⁴

Zowel de Israëli's als de Palestijnen eisen Jeruzalem als hoofdstad op, met dat verschil dat de Israëli's de stad als eeuwige en ondeelbare hoofdstad van Israël claimen, terwijl de Palestijnen met de erkenning van Israël aanvaarden dat West-Jeruzalem de hoofdstad blijft

⁵³ Zoals Lucas Catherine in zijn boek: "De Palestijnen een volk teveel" op pagina zes en zeven schetst, wordt de Hebreeuwse inbreng in de geschiedenis van Palestina in de bijbel trouwens overschat. In de vijfduizend jaar beschreven geschiedenis van het gebied, speelden de Hebreeërs maar zo'n vier eeuwen een belangrijke rol. Het koninkrijk van David viel al na 74 jaar uiteen.

In vergelijking met andere beschavingen uit die tijd en die regio, is dit slechts een intermezzo, dat belang kreeg doordat het in de bijbel werd opgetekend. Een beroep doen op de bijbel is om heel wat redenen gevaarlijk aangezien de bijbel zijn belang door religieuze en niet door historische motieven kreeg.

Verder mogen we de toenmalige Hebreeërs niet gelijkschakelen met de huidige joden. Zoals Abraham Léon in zijn "Conception Matérialiste de la Question Juive", heeft aangetoond, splitste het joodse volk zich lang voor de Babylonische ballingschap op in een Palestijns deel en een diaspora. De redenen hiervoor waren vooral van economische aard. Net als het buurvolk der Feniciërs, zwermden de joden uit om handel te drijven. Alleen al in Alexandrië woonden bijna één miljoen joden.

Ook Ludo Abicht vermeldt in zijn boek: "Eén maat en Eén gewicht", op pagina 125 en 126, hoe gevaarlijk het is religieuze tegenstellingen bij het conflict te betrekken. "Het is een uiterst gevaarlijke keuze", zo vermeldt hij, "want zodra de geest van religieuze onverdraagzaamheid wordt opgeroepen, begint hij een eigen leven te leiden en kan hij ook niet meer onder controle worden gehouden".

⁵⁴ Hier komt de verwevenheid met de bouw van de muur naar voor. Recent werd een nieuw pad van de muur goedgekeurd waarbij heel wat grond die tot Oost-Jeruzalem hoort geannexeerd wordt. Verder tonen ook de vele nederzettingen vlakbij Jeruzalem dit aan en het feit dat men ook het aantal joodse inwoners in en rond Oost-Jeruzalem probeert op te drijven.

van de joodse staat, maar Oost-Jeruzalem als hoofdstad van de toekomstige Palestijnse staat willen.⁵⁵

In de praktijk zou het op een wettelijke bezegeling van de huidige toestand neerkomen, met dit – voornamelijk symbolische – verschil, dat de Palestijnse regering in Jeruzalem zou kunnen zetelen en Oost-Jeruzalem als een integraal deel van Palestina erkend zou worden. Een oplossing voor deze struikelblok zou geen bevolkingsverhuizingen teweegbrengen, zoals wel het geval zou zijn bij een ontruiming van nederzettingen of indien vluchtelingen zouden mogen terugkeren. Deze beide conflictpunten worden hierna ook achtereenvolgens besproken.⁵⁶

Toch zou een dergelijk “gedeeld” Jeruzalem in de ogen van de voorstanders van een “Groot-Israël” gezien worden als een afwijzing van hun versie van het zionisme. Deze mensen hebben grote invloed op bijna elke Israëliëse regering. Mount Zion, waar hun oorspronkelijke zionisme naar genoemd werd ligt trouwens bij de oude stad. Aan Jeruzalem raken is aan het zionisme raken. Als regering of parlementaire meerderheid deze knoop doorhakken verhoogt het risico op een politieke crisis, die opgevolgd wordt door een electorale nederlaag. Maar zou tevens ook de stap zetten naar een tijd van ‘postzionisme’.

Om het met de woorden van Ludo Abicht te zeggen: *“De dag dat Jeruzalem de gedeelde (niet verdeelde) hoofdstad wordt van twee soevereine en leefbare staten, zal Israël zelf fundamenteel veranderd zijn. De vraag is of er morgen of overmorgen een meerderheid aan de macht komt die een zodanig ingrijpende verandering wil.”*

⁵⁵ Alhoewel hierbij volgens mij toch vermeld moet worden dat er ook heel wat Arabieren zijn, die op basis van de legende van de nachtelijke hemelvaart van Mohammed de hele stad willen opeisen.

⁵⁶ Wordt ook aangehaald in: Van Elzen, S., (2003), “Van Oslo naar Genève?”, in *Knack*, 5 november

2.4 Nederzettingen

© Tineke Louagie

9 januari 2005, West Bank, Qalandya, Israëlsche troepen laten waterton leeglopen, drinkbaar water of niet; voor de Palestijnen die er voorbij moeten om te gaan stemmen vormt het zien weglopen van water ongetwijfeld een psychische schop.

In dit onderdeel wordt het fenomeen van de nederzettingen behandeld en de link met water aangehaald. De ontruiming van nederzettingen in Gaza werd in gang gezet. Toch blijft men andere nederzettingen op de West Bank uitbreiden.

“Colonies are like water – they expand when frozen” – Saeb Erakat, Palestinian Negotiator

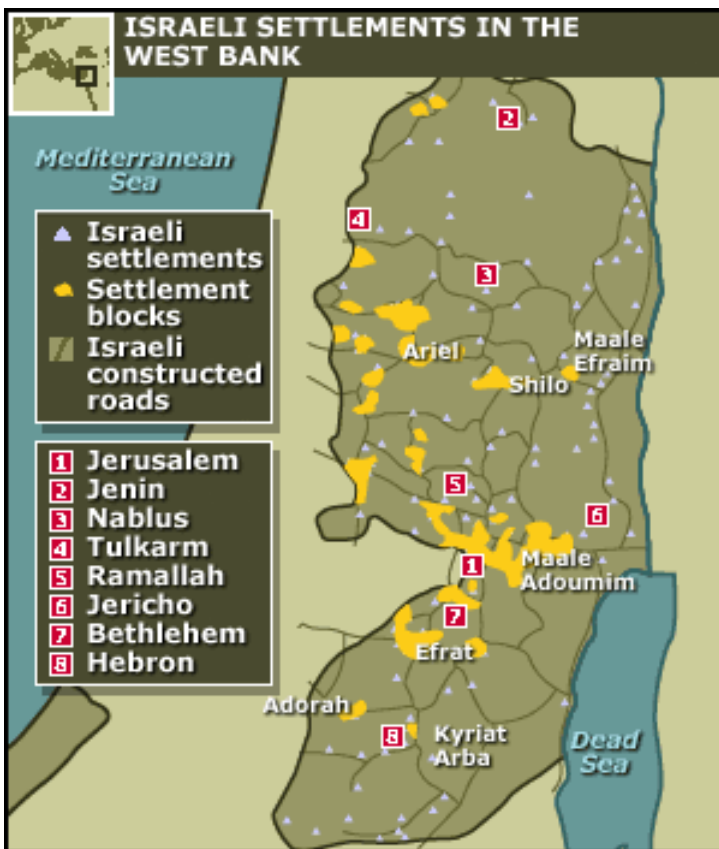
Na de Zesdaagse Oorlog in 1967 begon Israël joodse nederzettingen op te richten in de Bezette Gebieden. Over de nederzettingen in de Bezette Gebieden wordt veel geschreven en gesproken. Er zijn in Israël zelfs reclame brochures te vinden, die er als reisadvertenties uitzien om toekomstige potentiële settlers een dagtocht naar een nederzetting aan te bieden. David Fingrut vond zo'n pamflet voor de Gush Etzion Settlement Blok, een nederzetting nabij Jeruzalem, in 'the office of the Association for Americans and Canadians living in Israel'. Gedurende de busrit werden kaartjes uitgedeeld van de nederzettingscomplexen in de West Bank, waarbij de bijbelse benaming Judea en Samaria gebruikt werd. en een CD-ROM met de voorstelling van het kwaliteitsvolle leven van de ongeveer 10 000 inwoners van Gush Etzion.⁵⁷

Volgens het Internationale Recht zijn de nederzettingen illegaal. Artikel 49 van de vierde Conventie van Genève zegt het volgende: *“International humanitarian law prohibits an occupying power from transferring citizens from its own territory to the occupied territory”*.

Overal verspreid in de door Israël bezette gebieden, bevinden deze nederzettingen zich. Meestal op heuvels, van waarop je het hele landschap inclusief Palestijnse dorpen kunt overzien, zoals ook de Ramot nederzetting, dicht bij Jeruzalem waar ik onverwachts en volledig ongewild verzeild raakte tijdens een taxi-bus-rit richting Tel Aviv.

⁵⁷ Het verhaal van David Fingrut is te lezen op: <http://www.newint.org/issue348/settle.htm>, laatst geconsulteerd op 23 mei 2004

Door de bouw van deze nederzettingen, schept men feiten op de grond en wordt de toekomstige uitbouw van een Palestijnse staat onmogelijk gemaakt.

www.americantaskforce.org

Zoals op de kaart hiernaast geïllustreerd wordt, lopen naar deze nederzettingen natuurlijk ook wegen, bewaakt door troepen van de Israëlische Defensiekracht (IDF). Deze wegen, de stroken "security zone" naast de wegen en de nederzettingen zelf maken, samen met de recente bouw van de muur, dat de Bezette Gebieden er vanuit de lucht als een lappendeken uit zouden zien indien men ze een ander kleur zou geven dan de steeds kleiner wordende stukken grondgebied waar de Palestijnen zich nog vrij in kunnen bewegen zonder checkpoints te moeten passeren.

58

Voor de 218 Palestijnse gemeenschappen die niet op een waternetwerk aangesloten zijn, heeft deze verdeling van het grondgebied in combinatie met de drastische veiligheidsmaatregelen soms nefaste gevolgen aangezien ze hun water van bronnen of opvangtonnen en watertankers moeten halen. Deze vrachtwagens vullen in tijden van nood het tekort aan water in deze dorpen aan. Door de beperkte bewegingsvrijheid wordt het er echter niet makkelijker op de mensen die water nodig hebben te bereiken. De locatie van "roadblocks" wordt niet meegedeeld door het IDF, zodat chauffeurs hun weg niet kunnen plannen. Opgelopen vertragingen en noodzakelijke omwegen doen de prijs van het water dat via tanks geleverd moet worden vanzelfsprekend stijgen.⁵⁹

Verder registreerde de Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem een aantal keer het tegenhouden van tankwagens aan bemande checkpoints door IDF-soldaten. Dit gebeurde onder andere aan het Beit Furik Checkpoint ten zuidoosten van Nablus. Tankwagenchauffeurs die water naar Beit Dajan en Beit Furik, twee plaatsjes in de omgeving van Nablus wilden brengen, werden geslagen. In andere gevallen liet men naast het in de

⁵⁸ Lezing ter gelegenheid van de Palestijnse Dag van het Land, met Christopher Parker, politiek socioloog van de Vakgroep Studie van de derde wereld, 30 maart 2005, 20u + De Standaard, (2004), "Eigenbelang, onvermogen, onverschilligheid", zaterdag 16, zondag 17 oktober, pp. 26-27

⁵⁹ Lein, Y., (2001), 'Not even a drop, the water crisis in Palestinian villages without a water network', B'Tselem, The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, pp. 3-4

hand werken van vertragingen ook kostbaar water op de grond leeglopen.⁶⁰ In deze gevallen gaat het wel zeker om drinkbaar water, dat voor huishoudelijk gebruik bedoeld is. Vandaar mijn keuze om de foto van de leeglopende waterton in Qalandya bij dit hoofdstuk te plaatsen.

Naast dergelijke voorvallen, die gebeuren omdat soldaten er aanwezig zijn ter bescherming van de inwoners van verschillende nederzettingen in de buurt, is er ook nog het watergebruik van de inwoners van deze 'settlements', dat fel onder discussie staat, aangezien de inwoners van de nederzettingen gemiddeld zo'n zes keer meer water gebruiken dan de Palestijnse Bevolking in de Bezette Gebieden. Dit is in strijd met het principe van "equitable and reasonable use" van de gedeelde watervoorraden.

Vergelijkende tabel, watergebruik in de Kiryat Arba nederzetting en Hebron, een Palestijnse stad in hetzelfde district.⁶¹

	Kiryat Arba (nederzetting)	Hebron (Palestijnse stad)
Populatie in December 1997	5 800	119 230
Huishoudelijk water in 1997	765 120 m ³	3 170 952 m ³
Allocatie in:		
Februari 1997	45 100 m ³	254 660 m ³
Juli 1997	98 530 m ³	216 230 m ³
Dagelijks gebruik (per persoon):		
Juli 1997	547 liter/dag	58 liter/dag
Juli 1998	Niet beschikbaar	45 liter/dag

Oslo⁶² verwees ook dit probleem door naar de Final Status Negotiations. Volgende zaken in verband met nederzettingen en water zullen daar behandeld worden:

- Het effect van vroeger watergebruik van de settlements op de Palestijnse toegang tot water
- De impact van een overeenkomst die samenhangt met overblijvende nederzettingen op het toekomstig Palestijns watergebruik.
- De impact van watergebruik en vervuiling in de nederzettingen op de kwaliteit en kwantiteit van water dat beschikbaar is voor de Palestijnen.⁶³

In het kader van die definitieve regeling had de Palestijnse Autoriteit ook voorgesteld om de Israëliische kolonisten binnen een toekomstige Palestijnse staat hetzelfde statuut te verlenen als dat van de ongeveer 950 000 Palestijnen in Israël. Ze zouden volwaardige staatsburgers worden met dezelfde rechten en plichten als de andere inwoners. Sommige kolonisten gingen echter net in de Bezette Gebieden wonen om de oprichting van een Palestijnse staat

⁶⁰ B'Tselem, The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, 'Not even a drop, the water crisis in Palestinian villages without a water network', unpublished report by Yehezkel Lein, p 5

⁶¹ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 161, Fayez Freijat van de Al-Quds University die dit hoofdstuk schreef, heeft de gegevens voor deze tabel gehaald uit de krant Ha'aretz, 31 juli 1998, die op haar beurt de informatie bij de Palestinian Water Authority haalde.

⁶² Voor meer uitleg omtrent de verschillende vredesonderhandelingen en de rol van water in de overeenkomsten, verwijs ik graag naar hoofdstuk zes

⁶³ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, pp. 14-15

onmogelijk te maken en te voorkomen dat ‘bijbelse grond’ aan niet-joden teruggegeven zou worden, dus werd dit voorstel verworpen.⁶⁴

“Every American administration, going back to President Carter, and including President Reagan, President Bush, President Clinton and the current President Bush, has opposed the policy of the government of Israel on settlements” Aldus, de vroegere Senate Majority leader, George Mitchell. Verder verklaarde president Bush in juni 2002 het volgende: *“Israeli settlement activity in the occupied territories must stop”*.⁶⁵

Eerder werden nederzettingen in de Sinaï Woestijn ontruimd, voor het ogenblik wordt de uitvoering van het Gaza Disengagement Plan in gang gezet, een actie die eigenlijk al lang uitgevoerd zou moeten zijn. Een blijk van goede wil? Of een ‘vergiftigd geschenk’, dat men wijselijk besluit op te geven omdat de kostprijs om de veiligheid van de kolonisten er te blijven garanderen teveel begint door te wegen? Niemand weet wat er in het hoofd van de huidige premier Ariël Sharon omgaat. Nu al de media aandacht echter uitgaat naar de ontruiming van de nederzettingen in een gebied dat met een erbarmelijke milieutoestand worstelt⁶⁶, werd de aandacht eerst wat afgeleid van wat er in de West Bank en Oost-Jeruzalem gebeurt. Na de bijeenkomst van huidige premier van Israël, Ariel Sharon en president Bush, in deze laatste zijn ranch in Crawford in april is dit aan het veranderen. Daar had Bush het namelijk over de nederzettingen en dat Sharon zich aan de verplichtingen van de road map moest houden, die de creatie van nieuwe nederzettingen verbiedt alsook de uitbreiding van bestaande.

In de West Bank vindt nog steeds uitbreiding van bestaande nederzettingen plaats.⁶⁷ Een onderzoek op basis van luchtfoto’s van het Israëlische Defense Ministry bevestigt dat er voor het ogenblik om en bij de 3000 nieuwe woningen gebouwd worden in de bestaande nederzettingen op de West Bank.⁶⁸ Verder zijn er plannen voor het zogenaamde “E1 project”. Dit project zou een West Bank nederzetting (Maaleh Adumim) met Oost-Jeruzalem

⁶⁴ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, pp. 122-123

⁶⁵ www.americantaskforce.org, laatst geconsulteerd op 23 april 2005. American Taskforce on Palestine (ATFP) is een not-for-profit organisatie, die de nationale veiligheidsinteresses van de VS linkt met de oprichting van een Palestijnse staat. Ze leggen de nadruk op de voordelen die een Palestijnse staat zou meebrengen voor de Palestijnse bevolking en de Verenigde Staten. Er zou een opleving van de Amerikaanse waarden van vrijheid en democratie ontstaan door middel van een democratische en grondwettelijke staat voor de Palestijnse mensen. Verder zouden er in die sfeer van samenwerking en vrede ook economische mogelijkheden ontstaan. Ze geloven in een toepassing van het Internationale Recht en een twee-staten oplossing met een gedeeld Jeruzalem.

⁶⁶ De Palestijnse waterchef Nabil Shariff wordt op zijn kantoor in Gaza dagelijks geconfronteerd met de milieu- en drinkwatercrisis die dit kleine gebied, waar een miljoen Palestijnen wonen, nu al treft. *“Ik zoek naar een derde donorland voor de financiering van een ontziltingsinstallatie,”* zegt Shariff. Oostenrijk en Frankrijk hebben de financiering van twee installaties toegezegd. *“Het is ons plan dagelijks 15 000 kubieke meter zee- en brakwater in drinkwater om te zetten. Dat is 15 liter per hoofd van de bevolking,”* legt Shariff uit. *“Dit kostbare drinkwater, dat ongeveer een cent per liter gaat kosten, zal niet in de waterleiding van Gaza worden gepompt. De mensen moeten het zelf in tankjes komen ophalen. Door de leidingen loopt water dat al te veel schadelijke chemische stoffen bevat,”* zegt hij. Ernstige vervuiling van het grondwater in Gaza is daar verantwoordelijk voor. Dit opgepompte ‘vuile water’ wordt vermengd met water dat de Palestijnse Nationale Autoriteit van Israël koopt, een erfenis van de lange Israëlische bezetting van de strook van Gaza. Mekorot, de Israëlische watermaatschappij, exploiteert in de Gazastrook zoetwaterbronnen voor de joodse nederzettingen in dit gebied: 5 miljoen kubieke meter per jaar van het ‘beste grondwater’ voor nog geen tienduizend kolonisten en hun intensieve landbouw. Bron: Bouman, S., (1998), *Israël contra Zion*, Gent: Scoop, p 333

⁶⁷ De Tijd, (2005), “Maar dit is mijn land!”, woensdag, 6 april

⁶⁸ Washington Times, (2005), “New Israeli settlements could threaten roadmap”, 21 maart

verbinden, waardoor Oost-Jeruzalem helemaal van de West bank geïsoleerd zou komen te liggen.⁶⁹

Door het bovenstaande wordt duidelijk dat de regeling met betrekking tot de nederzettingen heel wat achterpoortjes heeft, waardoor men zich gaat afvragen of het officiële standpunt van de regering Bush en premier Sharon wel overeenkomt met de verborgen politieke agenda.

Ter afsluiting van het stukje over de nederzettingen worden deze achterpoortjes kort toegelicht. In totaal zijn er zes regels. Alle zes hebben kunnen ze op die manier toegepast worden dat hun bestaan weinig verandering op het veld met zich meebrengt. De overeenkomsten doen naar de buitenwereld uitschijnen dat de uitbreiding van illegale nederzettingen aan banden gelegd wordt, terwijl deze eigenlijk kunnen toenemen.⁷⁰

Ten eerste werd er overeengekomen dat er *“No New Colonies”* meer mochten bijgebouwd worden. De Master Plans van de Israëlische nederzettingen zijn geografisch echter veel groter dan het gebied dat werkelijk bebouwd is.⁷¹ Dit heeft tot gevolg dat Israël nieuwe huizen kan bouwen binnen het gebied van een masterplan, terwijl men als argument geeft, dat deze nieuwe blokken – die soms kilometers weg van de bestaande huizen liggen – geen nieuwe nederzetting vormen, maar een nieuwe buurt. Twee voorbeelden bij dit fenomeen zijn ten eerste: Talmon B, C en D, die bij de Talmon nederzetting bij Ramallah gebouwd werden en ten tweede: De Admim nederzettingenblok bij Oost-Jeruzalem, dat een masterplan heeft dat vijftien keer groter is dan de werkelijk bebouwde zone.⁷²

Verder hebben we het principe *“No Additional Land Expropriation”*. Hierdoor wordt het onderscheid tussen onteigening en confiscatie onduidelijker. Israël heeft het meeste land dat het wil hebben voor nederzettingen reeds door middel van militaire orders⁷³ onteigend. Deze maatregel zorgt er dus voor dat er inderdaad geen bijkomend land meer onteigend zal worden, maar de confiscatie⁷⁴ van het reeds onteigende land zal doorgaan.⁷⁵

Als derde hebben we de regel: *“No Additional Land Expropriation for Construction”*. Zolang het dus niet voor nederzettingeninfrastructuur bedoeld is in die zin dat er constructie van nieuwe woningen aan te pas komt, kan men in sommige gevallen wel nog steeds land onteigenen. Dit kan voor het bouwen van muren, voor verder ongedefinieerde *“security reasons”*, voor agricultuur en om by-pass wegen naar nederzettingen aan te leggen.⁷⁶

Een vierde regel draagt de volgende titel: *“No Construction Beyond Construction Line”* or *“Building Upward, Not Outward”*. Dit is een heel vage maatregel aangezien er geen definitie van *“Construction Line”* gegeven wordt. Verder kunnen door deze maatregel heel wat nieuwe immigranten in de Bezette Gebieden gaan wonen, zolang ze zich maar binnen de

⁶⁹ www.americantaskforce.org, laatst geconsulteerd op 23 april 2005

⁷⁰ Zie brief van Israeli Bureau Chief Dov Weisglas naar NSA Condoleeza Rice, April 14 2004 op www.nad-plo.org/letter1.php.

⁷¹ www.btselem.org/English/Press_Releases/2002/020513.asp *“Settlements are built on 1,7% of the West Bank and control 41,9%”*

⁷² persoonlijke correspondentie met Dhr. Shaddad Attili, Policy Advisor, Negotiations Affairs Department, PLO

⁷³ De belangrijkste van deze militaire orders met betrekking tot water komen in hoofdstuk zeven aan bod

⁷⁴ Bij onteigening, wordt het eigendomsrecht ontnomen. Deze stap gaat hier vooraf aan confiscatie, waarbij een bepaalde zaak of een bepaald stuk land aan de staat toegekend wordt.

⁷⁵ *“Colony Freeze? Loopholes in the U.S.-Israeli Understandings, August 2004”*, p 2, onderdeel van een documentatiemap verkregen bij een bezoek aan the Negotiations Affairs Department, PLO Negotiations Support Unit, Al-Bireh, 10 januari 2005

⁷⁶ Ibidem

ongedefinieerde “Construction Line” settelen. Dit brengt de creatie van meer feiten op de grond met zich mee en ook de bijkomende infrastructuur, zoals elektriciteit, wegen en toegang tot waterbronnen breidt uit.

Ten vijfde hebben we het “No Special Governmental Economic Incentives for Colonies”-principe. Deze regel haalt niets uit, want nederzettingen zijn ingedeeld als “national priority areas”, die bepaalde voordelen in verband met belastingen en subsidies krijgen. Ook in Israël zelf zijn er echter gebieden die als “national priority area” gezien worden en dezelfde voordelen krijgen, waardoor deze niet meer als speciale toegevingen aan settlers kunnen gezien worden.

De zesde en laatste regeling omtrent de nederzettingen in de Bezette Gebieden die hier besproken wordt, betreft “Natural Growth”. Zo kunnen nederzettingen uitbreiden indien het om een natuurlijke aangroei gaat. De natuurlijke bevolkingsaangroei in de nederzettingen gaat echter dubbel zo snel als de bevolkingsaangroei binnen de grenzen van de Staat Israël. De overeenkomst tussen de toenmalige Israëlische eerste minister Rabin en de regering van de Verenigde Staten, in 1992, waarin Israël akkoord ging de uitbreiding van de nederzettingen te beperken tot natuurlijke aangroei, resulteerde in een tot dan toe nog niet geëvenaarde aangroei van constructies. De aangroei tijdens Rabin⁷⁷ was hoger dan die gedurende de 26 voorgaande jaren van bezetting. Ook onder premier Netanyahu steeg de bouw van huizen, hij vestigde de hoogste getallen sinds Ariel Sharon minister van Huisvesting was in 1991-1992.⁷⁸

⁷⁷ Onder Rabin werden zo'n 11 020 units bijgebouwd over een periode van drie jaar, wat neerkomt op een gemiddelde van 3 800 per jaar. Terwijl er normaal gezien de vorige jaren 1 200 units bijkwamen.

⁷⁸ “*Colony Freeze? Loopholes in the U.S.-Israeli Understandings, August 2004*”, pp. 3-4, onderdeel van een documentatiemap verkregen bij een bezoek aan the Negotiations Affairs Department, PLO Negotiations Support Unit, Al-Bireh, 10 januari 2005

- International boundary
- ★ National capital
- +— Railroad
- Expressway
- Road

- Israeli settlement in occupied territories
- ▲ Official Palestinian refugee camp (Arabic *mykhayyam*), registered by the United Nations Relief and Works Agency (UNRWA)

SCALE 1:1,500,000
 0 10 20 30 Kilometers
 0 10 20 30 Miles
 Lambert Conformal Conic Projection,
 standard parallels 30°N and 36°N

Bron: www.al-bab.com/arab/maps/palestine.htm, laatst geconsulteerd op 24 april 2005

2.5 Vluchtelingen

© Tineke Louagie

Het vluchtelingenprobleem is ongetwijfeld een belangrijke struikelblok op de weg naar vrede. Evenals het vinden van een oplossing met betrekking tot water en de struikelblokken die hierboven besproken werden, vormt dit een belangrijk punt voor de "Final Status Negotiations". De droom ooit naar hun vroegere huis terug te kunnen keren leeft sterk onder de Palestijnse vluchtelingen en verdwijnt niet met de volgende generatie.

Vooraleer specifiek in te gaan op het vluchtelingenprobleem lijkt het me interessant een welbekende stelling alleszins te nuanceren. Er bestaan namelijk verhalen dat de Arabische regeringen de Palestijnen in 1948 via de radio opriepen om hun land te verlaten. Later bleek natuurlijk dat dit een averechts effect gehad heeft aangezien de vluchtelingen nooit meer naar hun huis terug konden/mochten keren. Velen nemen dit verhaal zomaar voor waar aan⁷⁹ maar nooit werd er een bron vermeld die deze stelling bewijst. In een foldertje, uitgegeven in 1977, door het ministerie voor Informatie, "Qui a réellement créé les Problèmes des Réfugiés au Moyen Orient?" worden enkel de memoires van de Syrische ex-premier, Hales Al Azm, geschreven in 1973, geciteerd, waarin deze bewering terloops wordt hernomen.⁸⁰

Verschillende videoreportages die op de VRT vertoond werden en die tijdens de les Internationale Politiek in 1ste licentie behandeld zijn, tonen aan dat de Arabische zenders na het incident in Deir Yassin⁸¹ bij de verslaggeving nog een schepje bovenop de ware gebeurtenissen deden. Dit had weliswaar als gevolg dat men massaal begon te vluchten, toch was er van een rechtstreekse oproep tot vluchten geen sprake.

De Ierse journalist Erskine Childers⁸² kreeg in 1958 een uitnodiging van minister Abba Eban om Israël te bezoeken. Ook hij kreeg het verhaal van de oproep tot vluchten te horen.

⁷⁹ Les internationale politiek, keuzevak in 1ste licentie bestuurskunde, gedoceerd door Prof. Dr. H. Van Velthoven

⁸⁰ Catherine, L., (1978), *Honderd jaar kolonisatie in Palestina*, Berchem: Epo, p 83

⁸¹ Troepen van de Hagannah, maar ook van Lehi en Irgoen, namen deel aan het uitvoeren van "PLAN DALET". Dit werd in verschillende etappes uitgevoerd. "Operatie Nachson" was één van die operaties. Men wou een corridor tussen Tel Aviv en Jeruzalem maken en de geplande Arabische deelstaat in twee snijden. Tijdens deze operatie vond de uitmoording van Deir Yassin plaats. Bron: *Honderd jaar kolonisatie in Palestina*, p. 84
Zie voor bijkomende info ook: www.deiryassin.org, een website die de gebeurtenissen in Deir Yassin herdenkt en beschrijft, laatst geconsulteerd op 24 april 2005

⁸² Voor meer informatie over Erskine Childers, zie:

<http://student.cs.ucc.ie/cs1064/jabowen/IPSC/php/authors.php?aid=253>, laatst geconsulteerd op 24 april 2005

Prompt vroeg hij naar meer concrete gegevens: de naam van het radiostation, datum en uur. Men bleef hem het antwoord schuldig. Daarop ging hij de nieuwsuitzendingen van alle Arabische radio-uitzendingen uit die tijd beluisteren. Hij kon dat omdat de BBC in 1948 van op Cyprus alle uitzendingen had opgenomen. Nergens vond hij echter een oproep tot de Palestijnen om te vertrekken. Integendeel, enkele stations vroegen de Arabische bevolking te blijven. Ook de opnamen die de C.I.A. maakte en die nu bewaard worden in de Princeton University in de USA bevestigen dit. In Princeton bewaart men ook de opnames van Radio Hagannah (in het Hebreeuws, het Arabisch en het Engels), van de Vrije Hebreeuwse Radio (van Lehi) en de Radio van de Zionistische Strijder (van de Irgoen).⁸³

Door deze laatste stations worden de Palestijnen wel opgeroepen om het land te verlaten. Een aantal dreigementen zoals: uitroeiing, pest en cholera en tot hiertoe nog ongebruikte wapens in het bezit van de joden worden aangevoerd. Honderden dorpen werden ingenomen en verwoest. Door het moorden sloegen vele dorpingen op de vlucht.⁸⁴

De Palestijnse vluchtelingen zijn ongeveer 800 000 christenen en moslims, die gevlucht zijn voor, tijdens en na de onafhankelijkheidsoorlog van 1948. Ze worden vaak de "1948 refugees" genoemd. In 1967 zijn 200 000 Palestijnen weggevlucht uit hun huizen in de West Bank en Gaza Strook, toen Israël, Jordanië en Egypte in de Zesdaagse Oorlog verwickeld zaten. Naar hen wordt vaak verwezen met de term "1967 displaced persons. Noch de vluchtelingen van 1948, noch deze van 1967 werd toegestaan terug te keren naar hun huizen die nu binnen de Bezette Gebieden of binnen de grenzen van de staat Israël liggen.⁸⁵

Op 5 juli 1950, werd de weigering ten aanzien van de terugkeer van de vluchtelingen van 1948 bezegeld door de 'Wet op Terugkeer'⁸⁶, die alle joden ter wereld op basis van hun 'birthright' het recht geeft naar het bevrijde land van herkomst, Israël, terug te keren. Wel ironisch dat net deze wet die de Wet van de Terugkeer genoemd wordt, mensen belet terug te keren naar hun huizen, zodat ze nu afhankelijk zijn van organisaties als de Verenigde

⁸³ Catherine, L., (1978), *Honderd jaar kolonisatie in Palestina*, Berchem: Epo, p 83

⁸⁴ Catherine, L., (1978), *Honderd jaar kolonisatie in Palestina*, Berchem: Epo, p 84

⁸⁵ http://www.nad-plo.org/view_area_page.php?view=facts_refugees_faq2p&css=1, laatst geconsulteerd op 17 april 2005

⁸⁶ State of Israel: Law of Return (July 5, 1950)

1. Every Jew has the right to immigrate to the country
2. (a) Immigration shall be on the basis of immigration visas.
(b) Immigrant visas shall be issued to any Jew expressing a desire to settle in Israel, except if the Minister of Immigration is satisfied that the applicant:
 - (i) acts against the Jewish Nation; or
 - (ii) may threaten the public health or State security
3. (a) A Jew who comes to Israel and after his arrival expresses a desire to settle there may, while in Israel obtain an immigrant certificate.
(b) The exceptions listed in article 2 (b) shall apply also with respect to the issue of an immigrant certificate, but a person shall not be regarded as a threat to public health as a result of an illness that he contracts after his arrival in Israel.
4. Every Jew who immigrated to the country before this law goes into effect, and every Jew who was born in the country either before or after the law is effective enjoys the same status as any person who migrated on the basis of this law.
5. The Minister of Immigration is delegated to enforce this law and he may enact regulations in connection with its implementation and for the issue of immigrant visas and immigrant certificates.

Naties, in het bijzonder het United Nations War Relief Agency (UNWRA), dat voor hen opgericht werd.⁸⁷

“No settlement can be just and complete if recognition is not accorded to the right of the Arab refugee to return to the home from which he has been dislodged. It would be an offence against the principles of elemental justice if these innocent victims of the conflict were denied the right to return to their homes while Jewish immigrants flow into Palestine, and indeed, offer the threat of permanent replacement of the Arab refugees who have been rooted in the land for centuries.” – UN Mediator for Palestine, Count Folk Bernadotte.⁸⁸

Op 17 september 1948 werd de Zweedse UN bemiddelaar Graaf Bernadotte, die hierboven geciteerd staat, door joodse terroristen vermoord.⁸⁹ Na bovenstaand citaat is het duidelijk dat Graaf Bernadotte's ideeën recht tegenover de bedoelingen van de zionisten stonden.

De fragmenten die volgen, zijn afkomstig uit het dagboek van Yossef Weitz⁹⁰, die van 1932 tot 1968 directeur was van het Joodse Nationale Fonds. Deze fragmenten benadrukken nog eens de tegenstelling tussen de idealen van de zionisten en die van Graaf Bernadotte.

Tel Aviv, 4 juni 1948

155 verlaten dorpen binnen de grenzen van het verdeelplan en 39 in de rest van het land. Alle inwoners zijn gevlucht. Wie had ooit kunnen denken dat zo'n mirakel zou kunnen gebeuren?

We moeten met alle middelen verhinderen dat er Arabieren terugkomen.

Jeruzalem, 20 september 1948

Vannacht héél laat heb ik nog liggen denken over het rapport van UNO-bemiddelaar Graaf Bernadotte en de oplossing die hij voorstelt. Ik ben er heel ongerust over: dat plan is een bedreiging voor ons. Hij wil dat alle Arabische vluchtelingen terugkeren.

We moeten zijn voorstellen kelderen. We moeten de oorlog tot elke prijs verderzetten!

In het begin weigerden de vluchtelingen hun tenten om te wisselen voor prefab huizen, aangezien ze er nog steeds van dromen terug te keren naar hun huizen, velden, olijfbomen. In de omringende Arabische landen waren ze niet echt welkom en ze weigeren zich te laten assimileren, omdat ze hun recht op terugkeer blijven opeisen. VN-resolutie 194 geeft de vluchtelingen het recht op een zo spoedig mogelijke terugkeer of op voldoende compensatie voor het geleden verlies. Steeds blijven deze mensen naar die tekst, die er kwam tussen de oprichting van het UNWRA en de Israëlische Wet op Terugkeer, teruggrijpen.⁹¹ Dezelfde resolutie vermeld in haar eerste artikel ook de appreciatie van de pogingen van UN bemiddelaar Bernadotte om vrede te bewerkstelligen in Palestina. *“A progress achieved through the good offices of the late United Nations Mediator..., for which cause he sacrificed his life”*, zo staat er te lezen.⁹²

⁸⁷ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p 115

⁸⁸ *“Frequently Asked Questions: Palestinian Refugees”*, p 1, onderdeel van een documentatiemap verkregen bij een bezoek aan the Negotiations Affairs Department, PLO Negotiations Support Unit, Al-Bireh, 10 januari 2005

⁸⁹ Ibidem

⁹⁰ Fragmenten gehaald uit: Catherine, L., (1978), *Honderd jaar kolonisatie in Palestina*, Berchem: Epo, pp. 85-86. Het dagboek zelf werd uitgegeven in Tel Aviv, 1965

⁹¹ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p 115

⁹² Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 83

De VN-resolutie die hierboven vermeld staat, zegt in artikel 11 het volgende: *“The General Assembly, resolves that the [Palestinian] refugees wishing to return to their homes and live at peace with their neighbours should be permitted to do so at the earliest practicable date, and that compensation should be paid for the property of those choosing not to return and for loss of or damage to property which, under principles of International Law or in equity, should be made good by the Governments or authorities responsible. Instructs the Conciliation Commission to facilitate the repatriation, resettlement and economic and social rehabilitation of the refugees and the payment of compensation, and to maintain close relations with the Director of the United Nations Relief for Palestine Refugees and, through him, with the appropriate organs and agencies of the United Nations.”*⁹³

Verder hebben we ook nog artikel 13 § 2 van de Universal Declaration of Human Rights; die zegt: *“Everyone has the right to leave any country, including his own and to return to this country”*.

De Internationale Conventie ter eliminatie van alle vormen van rassendiscriminatie vermeldt in artikel 5 §d punt ii: *“... State Parties undertake to prohibit and to eliminate racial discrimination on all its forms and to guarantee the right of everyone, without distinction as to race, colour, or national or ethnic origin, to equality before the law, notably in the enjoyment of...[t]he right to leave any country, including one’s own, and to return to one’s country.”*⁹⁴

Zo kunnen we nog wel even doorgaan, ook de praktijk wijst uit dat het recht op terugkeer in veel conflicten nageleefd wordt. In Bosnië, Oost Timor, Kosovo, Rwanda was dit bijvoorbeeld het geval. In Kosovo was er zelfs niet te onderhandelen over *“the right of return”*. Het was een *“non-negotiable”* issue.⁹⁵

Het officiële standpunt van Israël erkent het bestaan van een vluchtelingenprobleem, maar houdt vol dat Israël geen schuld treft. Iedere actie van de Israëlische regering ten aanzien van het terugkeerrecht van de Palestijnse vluchtelingen zou als een gedeeltelijke schuldbekentenis gezien kunnen worden. De Israëlische autoriteiten verkondigen dat de vluchtelingen collaborateurs van de Arabische strijdkrachten waren en hun huizen verlieten op aanraden van de Arabische radiozenders. Deze beloofden hen zagezegd dat ze na de Arabische overwinning veilig naar het bevrijde Palestina zouden kunnen terugkeren.⁹⁶ Deze stelling werd hierboven reeds genuanceerd.⁹⁷

Een ander standpunt wordt ingenomen door enkele Israëlische *“New Historici”*.⁹⁸ Deze ontcrachten ook de bewering van de Israëlische overheid dat de Arabische radio’s tot vluchten opriepen. Ze zijn het erover eens dat de meeste Palestijnen met fysiek geweld of psychologische terreur verdreven werden, maar zijn het onderling niet eens of dit al dan niet met voorbedachte rade gebeurde.⁹⁹

⁹³ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 85

⁹⁴ *“Frequently Asked Questions: Palestinian Refugees”*, p 2, onderdeel van een documentatiemap verkregen bij een bezoek aan the Negotiations Affairs Department, PLO Negotiations Support Unit, Al-Bireh, 10 januari 2005

⁹⁵ voor meer en uitgebreidere informatie, zie: <http://www.nad-plo.org/pdf/Double.pdf>, *“Double Standards: How the International Community has Taught Israel that it is Above the Law”*

⁹⁶ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p 116

⁹⁷ De Arabische zenders overdreven weliswaar en dikten de gebeurtenissen aan, maar ze riepen niet rechtstreeks op tot vluchten.

⁹⁸ Corluy, L., (2003), *De strijd om het geheugen van Israël. De New Historians en het Israëlisch-Palestijnse conflict*, Leuven: Acco, pp. 101-122

De opvattingen van de Palestijnse Autoriteit sluiten aan bij die van de Israëlische nieuwe historici. De Palestijnse Autoriteit kan de eisen van de vluchtelingen¹⁰⁰ niet negeren, want dit probleem ligt aan de basis van het drama dat hun volk ondergaat en de vluchtelingen vormen samen met hun kinderen en kleinkinderen de meerderheid van het Palestijnse volk. Net zoals het netwerk van de nederzettingen in de Bezette Gebieden is dit een struikelblok in de onderhandelingen. Zolang er een kleine kans bestaat dat een groot aantal vluchtelingen terugkeert, blijft het wankel demografische overwicht van de joden in de regio bedreigd. Deze troef zullen Palestijnse onderhandelaars dan ook niet zomaar uit handen geven, net zoals Israël de nederzettingen zolang mogelijk in de vredesonderhandelingen zal blijven gebruiken.¹⁰¹

Een oplossing voor het vluchtelingenprobleem zal volgens mij nog lang op zich laten wachten. Praktisch gezien is het trouwens onmogelijk alle vluchtelingen terug te laten keren naar hun vroegere huizen, met hun kinderen en kleinkinderen, aangezien de staat Israël er nu eenmaal is. Men kan onmogelijk de klok terugdraaien tot voor 1948 of nog vroeger en alle 'onrechtvaardige' gebeurtenissen uit de geschiedenis teniet doen. Zelfs indien dit zou kunnen, wie bepaalt dan de definitie van 'onrechtvaardigheid'? Was de oprichting van de staat Israël op zich onrechtvaardig na al wat het joodse volk meegemaakt heeft? Of was het de wijze waarop de staat opgericht was? Was de wijze waarop joodse slachtoffers van de holocaust verwelkomd werden bij aankomst in het 'Heilige Land' rechtvaardig? Dit zijn vier verschillende vragen met betrekking tot rechtvaardigheid, waarop veel meer dan vier verschillende antwoorden gegeven kunnen worden.

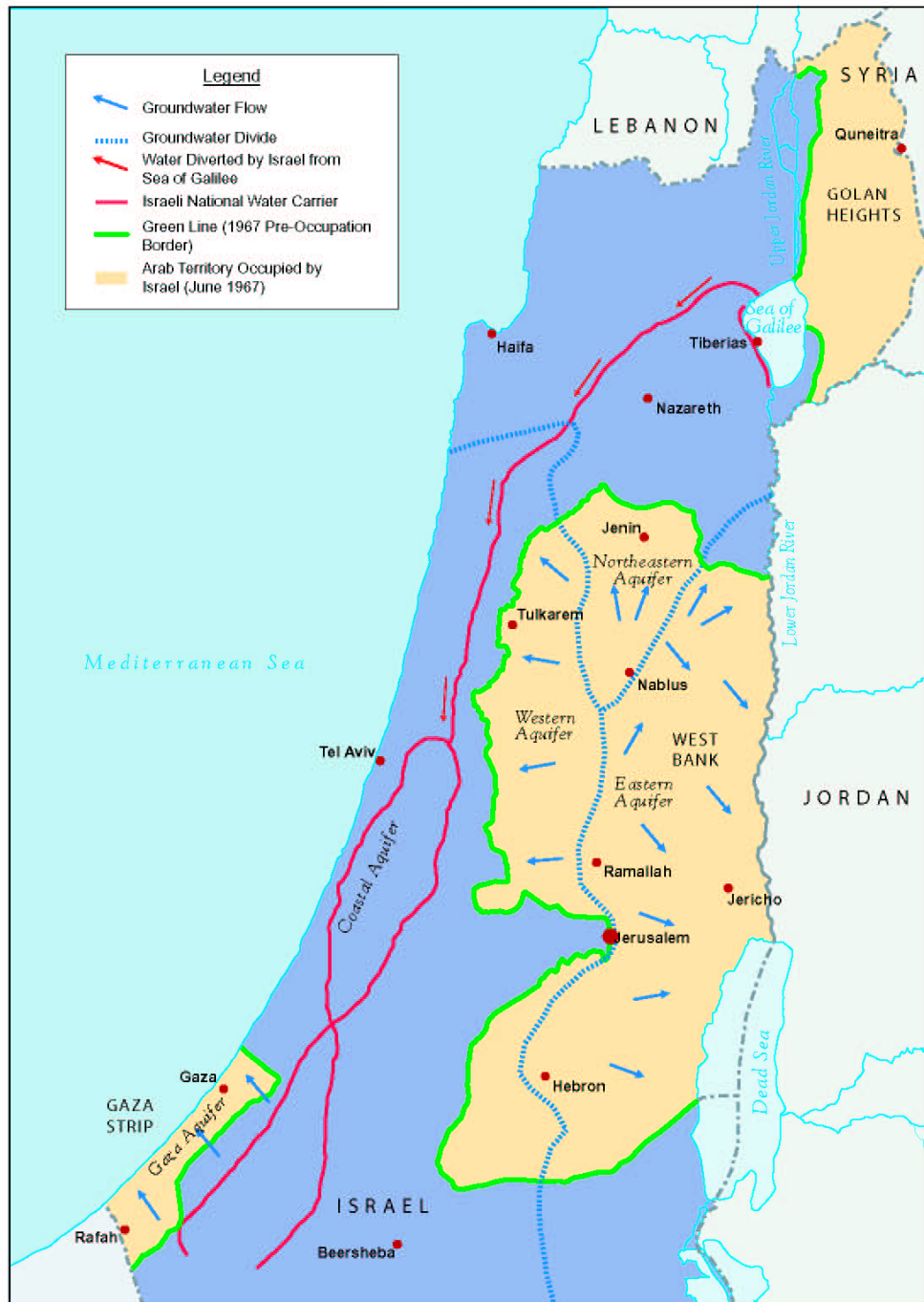
Dit probleem heeft een realistische oplossing nodig, die rekening houdt met de huidige stand van zaken. Zowel binnen de grenzen van Israël als in de nederzettingen in de Bezette Gebieden leven heel wat mensen, van baby's tot vijftig plussers, die daar geboren zijn. Ook voor hen gelden de bovenstaande bepalingen van het Internationale Recht. Het psychologische aspect speelt volgens mij een belangrijke rol in dit facet van het conflict. Een eerste stap in de goede richting moet volgens mij ongetwijfeld van Israël uitgaan. Een erkenning van wat er gebeurd is en een officiële verontschuldiging effenen misschien de weg voor een gezamenlijke oplossing van het probleem door de Palestijnse vluchtelingen en de inwoners van Israël, die door de Israëlische regering en de Palestijnse Autoriteit ondersteund worden. Jammer genoeg weet ik maar al te goed dat de droom dat dit ooit zal gebeuren een illusie is. Voor buitenstaanders en idealisten lijkt het allemaal zo makkelijk op te lossen. De praktijk toont ons echter dat het niet zo is.

⁹⁹ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p 117

¹⁰⁰ George Habash een Palestijnse vluchteling die nu in Damascus woont, vertelt in The Independent het volgende: "I will never rest until I can go back there, the house is still there and a jewish family lives in it now. Some of my friends tried to find it and some relatives actually went there and send me a message that the trees are still standing in the garden. Just as they were in 1948." Bron: The Independent, (1993), "Robert fiskis in Damascus hears George Habash, orator, fighter and refugee", 9 oktober, p. 25

¹⁰¹ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p 118

3 De aanwezige watervoorraden

Source: Adapted from Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (PASSIA)

3.1 Inleiding

Het Midden Oosten is, zoals iedereen weet, een gebied rijk aan olie, maar arm aan water. Er is een snelle bevolkingsgroei, die de druk op de watervoorraden vergroot. Verder wegen ook een aantal economische factoren op de watervoorraden. Landbouw en irrigatieprojecten bijvoorbeeld slopen ongeveer 70 procent van de watervoorzieningen op, want de meeste staten in het Midden Oosten willen zelf in hun voedsel kunnen voorzien. Zo zijn ze minder afhankelijk van andere landen zoals de VS, die voorwaarden aan hun handel in voedsel koppelen. Het gebruik van verouderde, niet-efficiënte irrigatiemethoden, heeft echter een enorme watersverspilling tot gevolg. Ook de tendensen van verstedelijking, industrialisering en de algemene welvaartsstijging die daar evengoed als in de rest van de wereld voorkomen, zorgen voor meer waterverbruik.¹⁰²

In zijn artikel “Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten”¹⁰³ schetst waterspecialist Henk Donkers drie conflicthaarden. De eerste conflicthaard betreft de stroomgebieden van Eufraat en Tigris, deze wordt hieronder ter volledigheid kort vermeld maar is minder belangrijk voor deze eindverhandeling.

Het grootste deel van het stroomgebied van Eufraat en Tigris ligt in Irak. Toch komt 89 procent van het water van de Eufraat en ruim de helft van het water van de Tigris uit Turkije. Turkije wil dammen in de bovenloop van de Eufraat bouwen en waterkrachtcentrales. Met het water uit de stuwwerken zou men land kunnen bevoeien voor de verbouw van graan, katoen en groenten. In 1990 werd de bouw van de grootste dam, de Atatürk-dam, afgerond. Toen men echter begon met het vullen van het stuwwerk erachter, kwamen Syrië en Irak zonder water te zitten en dreigden zij met oorlog. Nu laat Turkije minimaal vijfhonderd kubieke meter per seconde door. Als alle bouwplannen uitgevoerd worden volgens de Turkse opzet, dan krijgt Syrië straks veertig procent minder water en Irak tachtig procent minder. Onnodig verder te verklaren dat dit spanningen met zich meebrengt.¹⁰⁴

De tweede conflicthaard gaat over het stroomgebied van de Jordaan. Dit kleine gebied met veel minder water, maar vier staten die niet vies zijn van een oorlog, is heel belangrijk voor deze eindverhandeling. De derde conflicthaard heeft betrekking tot de door Israël bezette gebieden, waaronder de West Bank, Gaza strook en Golan Hoogvlakte. Deze werden na de 6-daagse Oorlog door Israël ingelijfd. Deze beide conflicthaarden zullen dieper uitgespit worden.

In een volgend deel van dit hoofdstuk wordt het oppervlaktewater dat van belang is voor Israël en buurlanden – onder andere het stroomgebied van de Jordaan – behandeld. Verder komt er ook een stuk dat de verschillende “joint Israeli-Palestinian” aquifers toelicht. Dit zijn de ondergrondse watervoorraden waarvan het gebruik door de Israëli’s en Palestijnen gedeeld wordt. Dit overzicht verschaft de voornaamste technische gegevens over de gedeelde waterbronnen. Dit sluit niet uit dat ook in andere hoofdstukken nog vermeldingen worden gemaakt met betrekking tot de aanwezige watervoorraden, indien dit de duidelijkheid ten goede komt.

¹⁰² Hernalsteen, H., (1997), “Kostbaar als edelstenen”, in *De wereld morgen*, nr. 2, p 66

¹⁰³ Donkers, H., (1992), “Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten”, in *onze Wereld-Spiegel*, pp.34-37

¹⁰⁴ Donkers, H., (1992), “Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten”, in *onze Wereld-Spiegel*, p 36

3.2 De Hydraulische Imperatief Theorie

© Tineke Louagie

Lake Tiberias, beter bekend als meer van Galilea, 15 januari 2005, op de achtergrond kan men de Golan hoogvlakte zien liggen.

Het is een relatief waterrijk gebied en Syrië en Libanon willen pas rond de tafel gaan zitten in verband met vredesonderhandelingen als Israël zich uit de Golan terugtrekt.

Via een teruggave van de Golanhoogte, zou Syrië een grote invloed krijgen op de Israëlische watervoorraden, want op de Golan bevinden zich talrijke waterbronnen, die de Jordaan voeden, en het bergmassief grenst aan het meer van Galilea.

Dit meer is heel belangrijk voor de Israëlische watervoorziening. De voorbije jaren heeft het er zo weinig geregend dat het waterpeil van het meer drastisch naar beneden gegaan is. Het meer krijgt ongeveer 1/3 van zijn water van de Jordaan en zoals reeds gezegd wordt deze door zijrivieren op de Golanhoogte gevoed. Bij terugtrekking zou Syrië dus aanspraak kunnen maken op een deel van de rechten op water uit dit meer. Het is duidelijk dat Israël niet erg happig is om zich terug te trekken uit de Golanhoogte, maar in hoeverre speelt de factor water mee?¹⁰⁵

Naast oppervlaktewater, gebruikt Israël ook veel grondwater. Dit water komt van de zogenaamde "aquifers". Dit zijn ondergrondse watervoorraden, die telkens aangevuld worden met regenwater dat in de grond zakt.¹⁰⁶

Recent, vooral sinds de invasie van Israël in Libanon in 1982 ontstond er zowel in academische literatuur als in de gewone dagbladen een hydraulische imperatief theorie¹⁰⁷, die volgens Wolf echter beter de naam hydro-strategisch imperatief zou dragen. Ze houdt zich namelijk bezig met de aanwezigheid van H₂O-locaties als motivatie voor strategische beslissingen en militaire acties.¹⁰⁸

De verschillende wetenschappers (zoals: Peter Beaumont, Jeffrey Dillman, e.a.) die deze theorie aanhangen, staven hun bewering, dat water bron van strategisch denken tijdens oorlog uitlokt, onder andere op volgende argumenten en beweringen.

¹⁰⁵ De Financieel Economische Tijd, (1995), "Palestijnen eisen hun deel van de ondergrondse watervoorraden", 11 augustus + De Morgen, (1999), "Vrede in tijden van droogte", 19 maart

¹⁰⁶ Donkers, H., (1992), "Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten", in *onzeWereld-Spiegel*, p 37

¹⁰⁷ hydraulisch verwijst naar de mechanismen van water onder druk

¹⁰⁸ Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, p 16

- Vredesconferentie Parijs, 1919, leden van Zionistische pressiegroepen stellen voor de Litani binnen Israëliisch grondgebied in te delen ofwel water van de Litani in de Jordaan te doen afvloeien
- De schermutselingen in 1979 waren overhaast en onbezonnen als gevolg van spanningen over Israëliisch-Arabische wateromleggingsschema's. De invasie van Libanon in 1978 en 1982, heeft Israël volgens de aanhangers van deze theorie, een sterkere hydro-strategische positie opgeleverd.
- Door de operatie van 1978 kwam de controle over de lage Litani en de hoofdwaters van de Hasbani in handen van Israëliische bondgenoten. Met deze hoofdwaters doelen de aanhangers van de theorie hoogst waarschijnlijk op de Wazzani-bronnen, die in hoofdstuk vier uitvoerig aan de beurt komen. Tot deze bronnen had Israël reeds toegang net na de 6-daagse oorlog indien ze dit hadden gewenst.
- De Israëliische invasie van Libanon in 1982 zorgde voor een inname van de Qirawn Dam. Zelfs na de terugtrekking van Israël, bevindt de streek van Taibe zich nog steeds onder Israëliisch toezicht. Het is precies deze streek en zijn omgeving, die interessant zou zijn voor een waterafleiding van de Litani naar de Jordaan.

Deze theorie, die stelt dat water strategisch denken gedurende oorlog uitlokt, wordt volgens Aaron T. Wolf echter door verschillenden bekritiseerd omwille van haar politieke en technische zwaktes, alsook op basis van economische argumenten.¹⁰⁹

Om de wetenschappelijke waarde van een hydro-strategisch imperatief theorie te weten te komen, moeten we achterhalen of waterbronnen een factor speelden in de militaire strategie van Israël in 1948, 1967 of 1978 en 1982. Verder moeten we ook een uitspraak doen over de stelling: Leidt Israël nu water af van de Litani? Deze vragen worden in het vierde hoofdstuk behandeld, na een overzicht van de aanwezige waterbronnen.

3.3 Aanwezige waterbronnen

Uit alle voorgaande stukken blijkt dat water een van de meest waardevolle en levensnoodzakelijke natuurlijke grondstoffen is in zowel het Midden-Oosten als in de rest van de wereld. Water is noodzakelijk voor socio-economische groei, milieubehoud en uiteindelijk ook overleving.¹¹⁰ Om het vervolg van dit eindwerk duidelijk begrijpbaar te houden is het noodzakelijk de lezer een overzicht te verschaffen van de belangrijkste aanwezige waterbronnen. Op de volgende bladzijde vindt u een overzichtsschema met de belangrijkste waterbronnen in historisch Palestina.

¹⁰⁹ Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Basin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, gebruikt voor een conferentie: Water, a trigger for conflict, a reason for cooperation, p. 17

¹¹⁰ Poster met overzicht van de aanwezige waterbronnen die zowel voor Israël als voor Jordanië en de Palestijnen van belang zijn. Deze poster werd uitgegeven door "EXACT" (Executive Action Team), een multilateraal team met Israëliische, Palestijnse en Jordaanse water deskundigen. EXACT wordt technisch en financieel gesteund door de Verenigde Staten, de Europese Unie, Canada, Frankrijk, Noorwegen en Australië

Waterbronnen in historisch Palestina (uitgedrukt in mcmy = aantal miljoen kubieke meter per jaar) ¹¹¹	
Bron	Potentieel
Renewable Aquifers	
Mountain	
Eastern	100
Northeastern	140
Western	360
Coastal	340
Galilee	
Eastern	55
Western	155
Carmel	70
'Araba (Arava)	25
Surface water	
Jordan River Basin	1.300 ¹¹²
Floodwater	90
Nonrenewable aquifer	
Negev Desert	70.000

De natuurlijke waterbronnen van historisch Palestina (Israël, West Bank en Gaza strook), bestaan uit grondwater in de vorm van ondergrondse watervoorraden die ook wel aquifers genoemd worden en oppervlaktewater. Het grondwater is voornamelijk te vinden in de Mountain Aquifer, de Coastal Aquifer en de Aquifers van Galilea. Verder zijn er ook nog twee kleinere ondergrondse watervoorraden: De Carmel en de Araba.

Het grootste deel van het oppervlaktewater komt uit de Jordaan. Israël en de West Bank vormen de kleinste bijdragers van alle oeverbewoners die recht hebben op dit water. Een veel kleinere hoeveelheid oppervlaktewater is beschikbaar in verschillende wadi's, waarvan velen slechts gedurende het regenseizoen water vervoeren. Wadi's zijn rivierbeddingen in woestijngebied, die soms water vervoeren maar in het droge seizoen veel droog komen te staan. Ze kronkelen dwars door Israël en de West Bank van noord naar zuid en eindigen uiteindelijk in de Middellandse Zee of de Jordaan en Dode Zee. Naast bovenvermelde bronnen zijn er ook nog fossiele aquifers, die zich onder de Negev woestijn bevinden.¹¹³ Deze worden ter volledigheid vermeld als "Negev Desert" in bovenstaande tabel maar in het vervolg van dit hoofdstuk wordt er niet verder op ingegaan.

De natuurlijk aanvulbare watervoorraden van de West Bank, Gaza en Israël staan meestal onderling in verbinding met elkaar en kunnen gezien worden als internationale waterbronnen. Ze behoren tot twee bassins: Dit van de Jordaan en dat van de Middellandse

¹¹¹ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 16

¹¹² Dit is het totaal van het bruikbare water van de Jordaan, niet enkel het deel van Israël en de West Bank

¹¹³ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 15

Zee. Omwille van technische en hydro-politieke redenen is het echter duidelijker de indeling grond- en oppervlaktewater te hanteren.¹¹⁴

3.3.1 Grondwater

Grondwater is de belangrijkste bron van water in de regio. Meer dan de helft van het totale waterverbruik is afkomstig van deze ondergrondse watervoorraden die ontgonnen worden door middel van waterbronnen en putten. Dit staat in schril contrast met de waterbalans in andere landen in het Midden Oosten, waar de rivieren de belangrijkste waterleveranciers zijn. Enkel in Libanon en Israël komt het grootste deel van het water uit aquifers, in Jordanië vormt grondwater ongeveer de helft van het gebruik, terwijl Syrië en Irak respectievelijk slechts 17 % en 2 % van hun water uit grondwater halen.¹¹⁵

3.3.1.1 De Mountain Aquifer

Eén van de belangrijkste zaken onder discussie is het gedeelde gebruik van de Mountain Aquifer. Het overgrote deel van het “*recharge area*”¹¹⁶ ligt onder de West Bank, maar het water vloeit op natuurlijke wijze in Israëlisch gebied, zowel naar het noordoosten als naar het westen, waar veel van dit grondwater gebruikt wordt door middel van bronnen, rivieren en waterputten.¹¹⁷

De Mountain Aquifer kan worden gezien als een grensoverschrijdende waterbron die onder het internationaal recht zou moeten vallen. Dit ondergrondse watermeer ligt onder het centrale deel van de West Bank en kan opgedeeld worden in drie zones. We hebben de Westelijke Aquifer, de Noordelijke Aquifer en de Oostelijke Aquifer.¹¹⁸

a) De Westelijke Aquifer

De Westelijke Aquifer vloeit richting Middellandse Zee, naar zijn historische Rosh Ha'Ayin (Ras el Ein) bronnen. Deze voeden de Yarkon rivier (El Uja) dichtbij Tel Aviv/Jaffa in het zuiden en de Tanninim Bronnen en rivier (Nahr Iskandaruna) dichtbij Hadera in het noorden. In Israël noemt men dit deel van de Mountain Aquifer bijgevolg ook wel eens de Yarkon-Tanninim Aquifer.¹¹⁹

Uit deze Aquifer kan volgens bovenstaande tabel veilig 360 miljoen kubieke meter per jaar opgepompt worden.¹²⁰ Tijdens een interview met Hillel Shuval vermeldde deze een schatting van 350 miljoen kubieke meter per jaar, waarvan er 40 miljoen kubieke meter brak water is.

¹¹⁴ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 26

¹¹⁵ Ibidem

¹¹⁶ Het gebied dat natuurlijke aanvulling kent door regenval, de ligging van het ondergrondse waterreservoir waaruit water geput kan worden. Volgens Chaim Gvirtzman ligt er ongeveer 1400 km² in de West Bank en 400 km² in Israël.

¹¹⁷ Interview met dhr. Hillel Shuval, D.Sc. Kunen-Lunenfeld Emeritus Professor of Environmental Sciences, The Hebrew University of Jerusalem, Jeruzalem, 12 januari 2005

¹¹⁸ Shuval, H., “Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer”, p 2

¹¹⁹ Ibidem

¹²⁰ Miljoen kubieke meter per jaar wordt hierna niet steeds voluit geschreven. Indien dit het geval is, wordt van de afkorting MCM/jaar gebruik gemaakt.

Hieraan kunnen we nogmaals zien dat het geven van getallen met betrekking tot de capaciteit van de Aquifers op schattingen berust.

Een gedetailleerde en accurate weergave van het historisch gebruik van deze Aquifer ligt buiten de focus van dit eindwerk. Toch worden enkele kwalitatieve beschrijvingen van het verleden weergegeven.

Vroeger was het gebruik van de Aquifer door de Palestijnse/Arabische bevolking beperkt tot een deel van het water uit bronnen, zoals deze bij Rosh Ha-Ayin en Tanninim, evenals enkele diepe traditionele putten in Qalqiliya en Tulkarm. Dit gebruik werd geschat op 20-25 MCM/jaar. Het feit dat de omliggende gebieden rond de natuurlijke bron van de Westelijke Aquifer gekend waren voor hun malaria moerassen, geeft ons historisch bewijs dat bij het begin van deze eeuw het meeste water ongebruikt bleef.¹²¹

In 1920 gaf de Britse Mandaat Regering aan dhr. Pinchas Ruttenberg, een joodse ingenieur, de exclusieve concessie over het gebruik van het water uit de Yarkon Rivier. Vanaf 1920 begonnen joodse landbouwers met de intensieve exploitatie van deze aquifer. Zo konden ze water van de Yarkon afleiden om hun sinaasappelplantages in de buurt van Tel Aviv te irrigeren.¹²²

De Britse Mandaat Regering tapte van de bronnen in Rosh Ha'Ayin water af, om Jeruzalem te bevoorraden. Voorafgaand aan de stichting van de staat Israël in 1948, gebruikten joodse landbouwers reeds een niet te verwaarlozen deel van de hoeveelheid water die veilig opgepompt kan worden. Het grootste Israëliësch project dat gebruik maakte van de Westelijke Aquifer, was de Yarkon-Negev pijplijn, die in 1954 klaar was en ieder jaar zo'n 200 miljoen kubieke meter vervoerde. Dit is zo ongeveer de gehele watertoevoer van de Rosh Ha'Ayin bronnen. Vandaag de dag zijn er zo'n 300 putten ten westen van de Groene Lijn gesitueerd¹²³, die water van de Westelijke Aquifer benutten.¹²⁴

Vanuit hydrologisch standpunt, liggen de best geschikte plaatsen om water op te pompen aan de voet van de heuvels en bergen. Het grootste deel van de plaatsen waar het water efficiënter naar boven gepompt kan worden, bevindt zich in Israëliësch gebied. De potentiële waterontginning van de Westelijke Aquifer binnen de West Bank wordt hierdoor beperkt. Technisch gezien is het wel mogelijk om putten te boren in de West Bank. Men moet er echter wel dieper boren vooraleer men op water stuit. Dit maakt het water bijgevolg ook duurder.¹²⁵

b) De Noordelijke Aquifer (soms ook wel Noordoostelijke Aquifer genoemd)

In Israël heeft men het soms over de Schem-Gilboa Aquifer indien men over de Noordelijke Aquifer spreekt. Hij start in de buurt van Nablus (in het Hebreeuws noemt deze stad Schem), vloeit naar de Gilboa bergen en de Bet Shean Valleien in het noordoosten toe. De veilige oppompcapaciteit van deze aquifer bestaat uit 130 tot 140 miljoen kubieke meter per jaar.

¹²¹ Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer", p 2

¹²² Ibidem

¹²³ De Groene Lijn is de grens tussen Israël en Palestina, indien de putten ten westen van de Groene Lijn liggen, bedoelt de schrijver hiermee dat ze binnen de grenzen van Israël vallen.

¹²⁴ Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer", p 3

¹²⁵ Interview met dhr. Hillel Shuval, D.Sc. Kunen-Lunenfeld Emeritus Professor of Environmental Sciences, The Hebrew University of Jerusalem, Jeruzalem, 12 januari 2005

Sommige bronnen en putten werden historisch door de lokale Palestijnse dorpen gebruikt. Een ander deel werd door de joodse landbouwers en waterbedrijven gebruikt voor de oprichting van de staat Israël.¹²⁶

Eén van de eerste grote schaal projecten in verband met watergebruik door de joodse settlers, was dat aan de Ma'ayan Harod bronnen in de Jezreal Vallei. Dit project brengt ons terug naar 1930. De bronnen of de putten die de bronnen vervangen hebben, dienen nog steeds voor de natuurlijke uitvloeit van de aquifer en zijn in Israël gesitueerd. Na 1948 werd deze aquifer volledig door Israël gebruikt.¹²⁷

Dhr. Goldberger van de Hydrological Service of Israël schat dat men veilig 132 miljoen kubieke meter per jaar uit deze aquifer op kan pompen. Op dit moment wordt ongeveer 100 MCM/jaar door Israël gebruikt uit natuurlijke bronnen binnen de grenzen van Israël. 5 MCM/jaar wordt door nieuwe Israëlische nederzettingen in de Jordaanvallei gebruikt en ongeveer 27 MCM/jaar gaat naar de Palestijnen.¹²⁸

c) De Oostelijke Aquifer

De Oostelijke Aquifer, die naar de Jordaan toe stroomt, heeft een geschatte capaciteit van 151 MCM/jaar volgens Hillel Shuval. Volgens bovenstaande tabel bedraagt de capaciteit 100 MCM/jaar.

Het valt mij op dat de Palestijnen de capaciteit van de waterbekkens, die vooral door de Israëli's gebruikt worden systematisch overschatten ten aanzien van de Israëlische gegevens over de capaciteit van deze aquifers (cfr. Westelijke Aquifer en Noordelijke Aquifer). De Israëli's doen op hun beurt hetzelfde met de schatting van de watercapaciteit van Oostelijke waterbekkens. Normaalgezien liggen de cijfergegevens in de buurt van elkaar. Enkel met betrekking tot deze Oostelijke Aquifer is er een verschil van 1/3 ten opzichte van de Palestijnse schatting. De Israëlische schatting dat er 150 MCM/jaar veilig opgepompt kan worden, is de recentste schatting. Waarom deze een hogere capaciteit toekent aan de oostelijke aquifer wordt verder in de tekst vermeld.

Veel water uit de bergbronnen, zoals de Wadi Kelt en de Wadi Uja bronnen, werd historisch door de Palestijnse dorpelingen en landbouwers gebruikt. Een oude aquaduct van de Wadi Kelt bronnen transporteerde irrigatiewater naar de Palestijnse landbouwers in de Jordaanvallei.¹²⁹

De Oostelijke Aquifer kan ingedeeld worden in de "Upper Cenomanian" en de "Lower Cenomanian", deze beide worden van elkaar gescheiden door ondoordringbare strata van enkele 100 meters dikte.

De "Upper Cenomanian" is een relatief dun stratum dat naar het oosten stroomt en daar onder andere uitmondt in een serie bronnen, inclusief Uja, Samiya en Kilt, die historisch gezien door de Palestijnen gebruikt werden. Deze aquifer heeft slechts een kleine

¹²⁶ Persoonlijke correspondentie met Hillel Shuval

¹²⁷ Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer, Hillel Shuval", p 3

¹²⁸ Goldberger, S., (1992) The potential of natural water sources in Israel-quantities, quality and reliability, in Proceedings of the Continuing Workshop on Israels Water Resources The Center for Research in Agricultural Economics Rehovot, pp. 4-7 (Hebreeuws, hulp bij vertaling naar Nederlands/Engels door Joachim Yeshaya)

¹²⁹ Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer", p 3

opslagcapaciteit, dus is de stroom naar de bronnen toe zowel afhankelijk van de verschillen tussen de seizoenen als van de regenval tijdens het voorgaande seizoen. De natuurlijke waterproductie van bronnen als deze is drastisch gedaald als resultaat van de droogte in de jaren '88 tot '91. Sommige bronnen droogden bijna volledig op. Na de hevige regenval in '91-'92 herleefde de seizoenproductie van de bronnen.¹³⁰

De "Lower Cenomanian Aquifer" is een diepe zoetwater aquifer, die naar het oosten vloeit, van de hoge berginfiltratie zone naar de Jordaanvallei, waar een vermenging plaatsvindt met water dat een hoog zoutgehalte kent. Dit brak water drong vroeger door tot de oppervlakte van de Jordaanvallei en verdampte gedeeltelijk en kwam deels in de Jordaan terecht.¹³¹

Sinds de Israëlische bezetting van de gebieden in 1967, taptten de Israëlische autoriteiten met diepe putten het zoete water van deze aquifer af. Dit gebeurde voor er vermenging met zout water plaats kon vinden. Deze nieuwe putten, waardoor minder water brak wordt en minder water onbruikbaar verloren gaat, kunnen de gestegen capaciteitsschattingen van deze aquifer verklaren. De Palestijnen beweren soms dat een dalende toevloed van water, vanuit de "Upper Cenomanian Aquifer", naar hun bronnen toe te wijten is aan deze afleiding van water door Israël. De Israëli's ontkennen dit aangezien er geen bewijs is van een fysieke connectie tussen de lagen. Aangezien de Israëlische putten door beide waterlagen heen naar de "Lower Cenomanian Aquifer" geboord werden zou er volgens de Palestijnen wel een connectie tussen beide waterlagen tot stand gekomen zijn. Verder is het ook mogelijk dat er op een natuurlijke wijze connecties ontstonden door breuken in de rotsformaties.¹³²

Israël heeft heel wat nieuwe putten in de West Bank geboord om de nieuwe Israëlische nederzettingen van water te kunnen voorzien. Officiële informatie over de exacte hoeveelheid water is niet beschikbaar. Betrouwbare schattingen tonen aan dat het om ongeveer 35 MCM/jaar uit de Oostelijke Aquifer gaat en nog eens 15 MCM/jaar uit het Westelijke en Noordelijke Waterbekken. Dit brengt ons op een geschat totaal van 50 MCM/jaar.¹³³

De Palestijnen claimen dat de waterextractie in de West Bank, door Israëli's, bedoeld voor Israëlische Nederzettingen, illegaal is en een schending van de conventie van Genève met zich meebrengt wat betreft de rechten en plichten van de "belligerent occupier".¹³⁴

3.3.1.2 De Coastal Aquifer

De Coastal Aquifer ligt onder de Middellandse Zeekust in Israël en Gaza, tussen Rafah en Mount Carmel. In de literatuur wordt vaak verwezen naar Coastal Aquifer indien men het heeft over het deel van de aquifer dat onder Israël ligt, terwijl men de term Gaza Aquifer gebruikt als men het stuk bedoelt dat onder Gaza terug te vinden is.

¹³⁰ Ibidem

¹³¹ Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer", p 4

¹³² Ibidem

¹³³ Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution tot the water resources problems by Israel and the Palestinians over the use of the mountain aquifer", p 4

¹³⁴ Interview met Yakov Livschitz van de Hydrological Service of Israel, department water resources, Jeruzalem, 11 januari 2005

Tahal¹³⁵ legt de nadruk op dit onderscheid en beweert dat het niet om gedeelde watervoorraden gaat. Dit is echter een politiek argument. Vanuit hydro-geologisch standpunt gezien, is dit een “joint Israeli-Palestinian” aquifer. Het ondergrondse watermeer, is ongeveer 150 km lang en is breder in het zuiden (18 km) dan in het noorden (3-10 km). Het meer beslaat ongeveer 2200 km² waarvan zich zeker 1800 km² onder Israël bevindt en de rest onder Gaza.¹³⁶

Aanvulling van de aquifer gebeurt voornamelijk door infiltratie van de regenval op de kust en de afvloeiing van stromen die zeewaarts vloeien. De gemiddelde natuurlijke aanvulling is ongeveer 340 miljoen kubieke meter per jaar. Naast de aanvulling door regen, komt er ook nog eens afvalwater terug en water dat voor irrigatie gebruikt werd. In totaal bedraagt deze extra aanvulling 110 tot 120 miljoen kubieke meter per jaar, waarvan 90 MCM uit Israël afkomstig is. Verder doet Israël nog artificiële aanvullingen van 80 MCM/jaar. Dit alles vertaald naar hetgeen veilig opgepompt kan worden toont ons dat er ongeveer 280 miljoen kubieke water beschikbaar is, rekening houdende met mogelijke fluctuaties.¹³⁷

De Coastal Aquifer heeft de grootste opslagcapaciteit van alle aquifers in historisch Palestina. Er is een opslagruimte voor vele biljoenen kubieke meter water en indien er grote hoeveelheden water geïmporteerd zouden worden in de toekomst, zou deze aquifer vanzelfsprekend een grote strategische waarde krijgen.¹³⁸

Het water van de Gaza Aquifer mondt uit in de Middellandse Zee. In Gaza zijn er geen natuurlijke bronnen. Hiernaast vloeit het water ook in verlagingen nabij de kust van ongeveer één à twee meter onder de zeespiegel. Deze verlagingen zijn ontstaan als gevolg van het chronische “overpumping” van de aquifer. Naast regenval in Gaza zelf krijgt dit deel van de Coastal Aquifer ook een waterstroom vanuit het Israëlische deel van de aquifer. Deze aanvulling ligt echter lager, dan wat er natuurlijk zou moeten binnenstromen, want Israël grijpt in voor het water de grenzen van de Gaza-strook bereikt. Hoeveel water er aangevuld zou worden zonder de Israëlische bijsturing van de waterstroom is een discussie waar Israëli's en Palestijnen het niet eens over zijn.¹³⁹

In Gaza zijn er zo'n 2200 bronnen, die van de Coastal Aquifer water tappen. In het verleden werd deze aquifer gedeeltelijk bijgevuld door de Wadi Gaza, die gedurende de winter vanuit Hebron stroomt, maar deze stroom werd door Israël gestopt. De jaarlijkse veilige oppompcapaciteit van de Gaza Coastal Aquifer bestaat uit 55 MCM/jaar, maar voor het ogenblik doet men aan “overpumping”. Er wordt ieder jaar zo'n 120 MCM/jaar uit de aquifer gehaald. Dit wil zeggen dat men meer oppompt dan ieder jaar natuurlijk bijgevuld kan worden, met alle gevolgen van dien.¹⁴⁰ Aangezien de aquifer in de Middellandse Zee

¹³⁵ Mekorot en Tahal zijn de twee Israëlische watermaatschappijen, die waterprojecten in Israël (en sinds 1967 in de Bezette Gebieden) plannen, ontwerpen en construeren. Ze zijn verantwoordelijk voor de watervoorziening en watermanagement alsook voor het drillen van nieuwe putten en de constructie van watervoorzienings- en irrigatieprojecten. Deze maatschappijen zijn deels in handen van verschillende Zionistische en Israëlische organisaties. Mekorot werd opgericht door “the Jewish Agency”, “The Histadrut” en “the Jewish National Fund” in 1937. Tahal werd in 1952 opgericht door de Israëlische regering, die 52 % van de aandelen heeft. De rest van de aandelen is in handen van “The Jewish Agency” en “the Jewish National Fund”. Bron voor deze voetnoot: Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), “Water, the red line”, p. 47

¹³⁶ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 43

¹³⁷ Ibidem

¹³⁸ Ibidem

¹³⁹ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 44

¹⁴⁰ Isaac, J., (1999) “The Palestinian Water Crisis”, p 2

uitmondt, mag het waterniveau in de aquifer niet onder een zeker niveau dalen. Om het binnendringen van zeewater tegen te gaan moet er namelijk een voldoende uitvloeit in de zee zijn. Deze moet tenminste 20 MCM/jaar bedragen.¹⁴¹ De waterkwaliteit in Gaza gaat de laatste jaren echter snel naar omlaag omwille van het binnendringen van zeewater en het terugvloeien van water dat reeds voor de landbouw gebruikt werd.¹⁴²

3.3.1.3 Mix van kleinere Aquifers¹⁴³

Naast de bovenbesproken Mountain Aquifer en Coastal Aquifer zijn er in de regio nog enkele grondwaterbronnen. Dit assortiment aan aquifers wordt nu behandeld. In het noorden vinden we de Galilee en Carmel Basins.

Het Galilee Basin is hydrogeologisch gezien een uitloper van de Mountain Aquifer en bestaat uit een oostelijk en westelijk bekken. Het water van het oostelijk bekken gaat naar Lake Tiberias. Israël gebruikt een kleine hoeveelheid water van de aquifers, zo'n 8 miljoen kubieke meter per jaar. De putten die water uit deze aquifers halen, kunnen zich enkel in Israël bevinden. Toch vallen deze aquifers nog onder de term "gezamenlijke aquifers" aangezien ze uitmonden in het Jordan River Basin. De westelijke Galilee Aquifer vloeit richting Middellandse Zee door de volgende twee bronnen: Nu'man (zout water) en al-Kabri. De natuurlijke aanvulling wordt geschat op 115 MCM/jaar en ook uit deze aquifer kan men enkel water putten vanuit Israël. Meer dan 100 putten worden voor dit doel gebruikt en ook de natuurlijke al-Kabri bron wordt geëxploiteerd.

De Carmel Mountain bevat een groep kleine aquifers. Hun jaarlijkse veilige oppompcapaciteit bedraagt 60 miljoen kubieke meter, waarvan ongeveer 10 miljoen kubieke meter uit brak water bestaat. In het westen is er een kleine aquifer van 7 MCM/jaar, die qua samenstelling verder de kenmerken van de Coastal Aquifer heeft. Tenslotte bestaan er in het Wadi 'Araba gebied nog enkele ondergrondse watervoorraden met een natuurlijke aanvulling van 25 MCM/jaar. Twee derde van dit water is brak water.

Hydrologisch gezien voldoen deze laatste drie aquifer groepen (western Galilee, Carmel and 'Araba) niet aan de voorwaarden om als internationale aquifers door het leven te gaan aangezien ze aangevuld worden door regen die in Israël valt en ook binnen de grenzen van Israël hun bronnen hebben. Ter volledigheid werden ze hier toch vermeld.

3.3.2 Oppervlaktewater

Israël en de Bezette Gebieden zijn niet enkel grotendeels afhankelijk van de gemeenschappelijke ondergrondse watervoorraden. Naast dit grondwater zijn er ook verschillende bronnen van oppervlaktewater, waaronder de Jordaan en verschillende wadi's. Wadi's zijn rivierbeddingen in woestijngebied, waar meestal slechts gedurende het regenseizoen water door stroomt. Oppervlaktewater is eerder schaars in de regio, want er is niet veel regenval en men heeft er te maken met een hoge evaporatie. De jaarlijkse stroomvloed neemt af van west naar oost en van noord naar zuid omwille van het stijgen van

¹⁴¹ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, 47

¹⁴² Isaac, J., (1999), "The Palestinian Water Crisis, p 2

¹⁴³ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, pp. 47-48

de temperatuur en een stijgende verdampingsgraad. Het meeste water vloeit tijdens februari en maart.¹⁴⁴

3.3.2.1 De Wadi's

De wadi's van het westelijke bassin in de West Bank, ontwikkelen zich volledig eens ze richting Middellandse Zee stromen en Israël bereiken. De namen die aan de opvanggebieden gegeven worden, zijn die van de stromen naar het einde van hun loop toe. De noordelijke wadi's van dit bassin worden rivieren dankzij de aanvullende vloed vanuit de bronnen. De belangrijkste rivier is de Yarkon, die vooral door de bronnen bij Ra's al-'Ayn gevoed wordt. De Israëlische vervanging van bronnen door putten, heeft deze situatie echter gewijzigd. De Al-Auja (Yarkon) is bijvoorbeeld hoofdzakelijk in een gracht veranderd. Israël houdt het water van de wadi's binnen haar grenzen. De wadi Gaza wordt bijvoorbeeld door een serie dammen tegengehouden.¹⁴⁵ Dit werkt vervuiling van het grondwater in Gaza in de hand aangezien de Gaza Aquifer (gedeelte van de Coastal Aquifer dat binnen Gaza ligt) gedeeltelijk door deze wadi aangevuld werd.¹⁴⁶ Sommige wadi's stromen het hele jaar door, anderen dan weer enkel gedurende het regenseizoen. Ze hebben een totale stroom van om en bij de 20 à 25 miljoen kubieke meter per jaar.¹⁴⁷

In de West Bank is de bijdrage van de oostelijke wadi's groter dan dat van hun westelijke tegenhangers omdat deze wadi's meer bronwater krijgen.¹⁴⁸ De vier permanente wadi's vloeien van het centrale mountain aquifer bassin naar het oosten toe.¹⁴⁹ De grootste van de oostelijke wadi's is al-Fari'a, die door een relatief groot aantal bronnen gevoed wordt vooraleer de Jordaanvallei in te stromen. De gemiddelde stroom van deze wadi varieert tussen de 0.0 en 4.5 miljoen kubieke meter per jaar.¹⁵⁰ Zijn gemiddelde totale stroom bedraagt 5.3 MCM/jaar. De tweede grootste wadi is al-Qilt. Deze voert overstromingswater en water uit drie grote bronnen met zich mee (Fara, al-Fawwar, en al-Qilt). Deze bronnen vloeien samen met het water uit de wadi op verschillende plaatsen. Een van de bronnen, de al-Fawwar, is een seizoensbron, met een ongewone cyclische stroom, terwijl de andere twee bronnen het gehele jaar door water leveren.

3.3.2.2 Jordan River Basin (JRB)

Vijf verschillende volkeren, Israëli's, Libanezen, Jordaniërs, Syriërs en Palestijnen, die vertegenwoordigd worden door vier soevereine staten en de Palestijnse Autoriteit, delen het

¹⁴⁴ EXACT, (1998), "Overview of Middle East Water Resources", p 28

¹⁴⁵ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), "Water for Life", p 16
WaSH staat voor Water, Sanitation and Hygiene. Deze publicatie werd gefinancierd door de Europese Commissie. De titel van de publicatie "Water for Life" is afkomstig van het EU water initiatief dat in 2002 ontstond op de wereldtop voor duurzame ontwikkeling.

¹⁴⁶ Isaac, J., (1999), "The Palestinian Water Crisis", p 2

¹⁴⁷ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 49

¹⁴⁸ Ibidem

¹⁴⁹ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), "Water for Life", p 16

¹⁵⁰ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 49

bassin van de Jordaan.¹⁵¹ Ongeveer 80% van het bassin van de Jordaan bevindt zich binnen de grenzen van Israël, Jordanië en de West Bank.¹⁵²

Voor de Israëli's en de Palestijnen vormt het bassin van de Jordaan, samen met de aquifers, zowat hun hele watervoorraad die ze ter beschikking hebben. Voor Jordanië is het JRB de meest significante waterbron afgezien van enkele lokale grondwaterbronnen en een aquifer die met Saudi Arabië gedeeld wordt. Syrië zou graag meer gecultiveerde landen hebben die geïrrigeerd worden. Het is de enige oeverbewoner die hiervoor alternatieve waterbronnen buiten het bassin kan gebruiken. Syrië heeft namelijk toegang tot het Eufraat-Tigris Bassin. Het gebruik hiervan werd tot nu toe echter beperkt omwille van de afwezigheid van samenwerking met de buurlanden. De economie van Libanon heeft grote achteruitgang gekend sinds de burgeroorlog van 1975 en de nasleep van deze oorlog, maar heeft een potentieel voordeel dat het de enige relatief waterrijke staat is in het bassin.¹⁵³

© Tineke Louagie

De hoofdwaters van de Jordaan bevinden zich in Libanon, Israël en Syrië. Deze drie rivieren: de Banyas, die van het smeltwater van Mount Hermon komt, de Dan (Al Qadi) en de al-Hasbani (Senir), vormen de “Upper Jordan River” die naar “Lake Tiberias” stroomt. Dit meer wordt ook wel eens “Lake Kinneret” genoemd door de Israëli's. Zoals vermeld, staat dit meer bij ons het best bekend als meer van Galilea. Nadat de Jordaan het meer van Galilea verlaat, vormt de “Lower Jordan River” de grens tussen Israël en Jordanië en dan de grens tussen de West Bank en Jordanië, vooraleer in de Dode Zee uit te monden.

(persoonlijke correspondentie met dhr. Shaddad Attili, beleidsadviseur, Negotiations Support Unit van de PLO)

In de jaren '50 begon Israël met de aanleg van een kanaal. Dit kanaal, de National Water Carrier genoemd, leidt per jaar vierhonderd miljoen kubieke meter water vanuit Lake Tiberias af en vervoert het naar de kuststeden en de landbouwgebieden in de Negev woestijn. In 1964 was dit kanaal afgewerkt. De hierboven beschreven afleiding heeft tot gevolg dat er slechts een minieme hoeveelheid water uit Lake Tiberias richting Dode Zee stroomt.¹⁵⁴

¹⁵¹ Enkel Israëli's en Palestijnen delen de in 3.2.1 besproken grondwaterbronnen, die bestaan uit ondergrondse aquifers. Deze aquifers behoren tot het gebied van het bassin van de Jordaan. Dat men aanduidt met: “Jordan River Basin Area” of kortweg “JRBA”. Dit is dus het Jordan River Basin + Mountain Aquifer & Coastal Aquifer

¹⁵² Persoonlijke correspondentie met Gidon Bromberg, Israëliische directeur van “Friends of the Earth Middle East”

¹⁵³ Bromberg, G., e.a. (2001), “Middle East Environmental Security: The Jordan River Basin Area Case Study”, September

¹⁵⁴ Donkers, H., (1992), “Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten”, in *onzeWereld-Spiegel*, p 36

Tegelijkertijd leidde en leidt Israël een aantal zoute bronnen af naar de Jordaan. Het toch al zoute water van de Jordaan, eens het Lake Tiberias verlaat waarna het uitmondt in de Dode Zee, wordt daardoor nog zouter. Het is niet te gebruiken als drink- of irrigatiewater. Jordanië heeft dus bijna niets aan deze grensrivier en kan geen water uit Lake Tiberias aftappen, aangezien het niet aan dit meer grenst. Daarom wilde Jordanië stuwdammen leggen in de rivier de Yarmuk, dit is een belangrijke zijrivier van de Jordaan en de grensrivier met Syrië.¹⁵⁵

Israël is daar altijd fel tegen geweest en verklaarde de dammen te zullen bombarderen. Door de verovering van de Golanhoogte in de Zesdaagse Oorlog van 1967 kreeg Israël de plek in handen waar de dam gebouwd zou moeten worden. Syrië en Jordanië hebben inmiddels een nieuwe plek voor een dam gevonden, verder stroomopwaarts. Voor de bouw ervan is echter geld uit het buitenland nodig. Dit geld komt er pas als alle oeverstaten – en sinds de verovering van de Golanhoogte hoort ook Israël daarbij – ermee akkoord gaan. Israël weigert vooralsnog terwijl Syrië graag zoveel mogelijk water uit de Yarmuk wil. Logisch, want door de plannen van Turkije krijgt dit land veel minder water uit de Eufraat dan gedacht. Het zwakke Jordanië wordt zo het kind van de rekening. Omdat de Jordaan niets en de Yarmuk te weinig water oplevert, richt het zich maar naar buurland Irak. Het zou graag een pijpleiding vanuit Irak aanleggen om water uit de Eufraat af te tappen,¹⁵⁶ want het is de enige mogelijkheid voor dit droge woestijnland. Helaas is dit plan veel te duur. Bovendien zouden Turkije en Syrië daar weer toestemming voor moeten geven, evenals Irak zelf natuurlijk, dat zelf zwaar getroffen dreigt te worden door de plannen van Turkije en Syrië.¹⁵⁷

© Tineke Louagie

Zoutwater kanaal bij Lake Tiberias, dit is één van de kanalen die voorkomen dat het zoute water in het meer terecht komt. Zoals hierboven vermeld wordt dit water naar de Jordaan geleid, daar waar die het meer verlaat. Zo komt het zoute water uiteindelijk in de Dode Zee terecht. Foto genomen bij Capernaum, 15 januari 2005

Zoals uit bovenstaande uitleg af te leiden is, kan men het stroomgebied van de Jordaan dus indelen in verschillende zones: the upper Jordan, Lake Tiberias, de Yarmuk, the lower Jordan en tenslotte de Dode Zee.

We kunnen deze schets van de aanwezige waterbronnen afsluiten met de opmerking dat de beschikbaarheid van water duidelijk varieert van regio tot regio en van tijd tot tijd. Klimaat, technologie en projecten in verband met waterbeheer beïnvloeden de efficiëntie waarmee water gebruikt kan worden.¹⁵⁸ Samenwerken aan de uitwerking van een efficiënter waterbeheer, kan dus het begin zijn van een langdurige samenwerking tussen de verschillende volkeren die bij het Israëlisch-Arabisch conflict betrokken zijn.

¹⁵⁵ Ibidem

¹⁵⁶ Donkers, H., (1992), “Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten”, in onze Wereld-Spiegel, p 36

¹⁵⁷ Donkers, H., (1992), “Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten”, in onze Wereld-Spiegel, p 37

¹⁵⁸ EXACT, (1998), “Overview of Middle East Water Resources”, p 3

4 Rol van water in de oorlogen tussen Israël en buurlanden

“More and more we learn (or do we?) that liberties, security and well-being can only be founded on well used lands, whose productivity is safeguarded and improved from year to year and generation to generation. But social justice . . . must also prevail. For injustices to farmers and peasants have in many times and places brought about the decay and decline of agriculture and with them social unrest.”

— W.C. Lowdermilk¹⁵⁹

4.1 Inleiding

“Zijn de bezette gebieden destijds het slachtoffer geworden van oorlog en conflict omwille van hun toegang tot watervoorraden?” Met andere woorden: “Lokt(e) de aanwezigheid van water rond het stroomgebied van de Jordaan, in Libanon en in de Syrische Golan Hoogvlakte strategisch denken uit?” Dit moeten we ons afvragen indien we de wetenschappelijke waarde van de hydraulische imperatief theorie willen onderzoeken, die zich bezighoudt met de aanwezigheid van H₂O-locaties als motivatie voor strategische beslissingen en militaire acties.

Op deze vragen gaan we dan ook in dit hoofdstuk een antwoord formuleren. Om te kunnen antwoorden op deze vragen, zullen we de verschillende oorlogen tussen Israël en buurlanden onder de loep nemen en kijken in hoeverre water een rol speelde bij het veroveren van grondgebieden in deze oorlogen. De oorlogen die behandeld zullen worden zijn: De Onafhankelijkheidsoorlog van 1948, de Zesdaagse Oorlog van 1967 en de Invasie van Libanon in 1982. De Yom Kippur Oorlog, die tussen deze laatste twee oorlogen plaats vond, wordt niet besproken aangezien er in de literatuur geen aanwijzingen terug te vinden zijn van beweringen in verband met de hydraulische imperatief theorie met betrekking tot deze oorlog. Een theorie die niet aanwezig is, kan men ook niet gaan weerleggen. Tot slot van dit hoofdstuk gaan we ook in op de populaire vraag: “Tapt Israël water af van de Litani?”, waarna we onze bedenkingen en bevindingen kort samenvatten in een conclusie.

Een opsomming van de argumenten die de aanhangers van de hydraulische imperatief theorie gebruiken, werd in de inleiding van het vorige hoofdstuk reeds gegeven. Dit hoofdstuk zal uiteindelijk de zwakte van deze theorie aantonen. Net omdat we de rol van water willen nuanceren wordt ervoor geopteerd eerst een schets van de gebeurtenissen te geven, waarna alles hernomen wordt met aandacht voor water.

¹⁵⁹ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 121

4.2 De oorlog van 1948: “War of Independence”, welke rol speelt water bij het vastleggen van de grenzen van de staat Israël?

4.2.1 Van Bilu tot het einde van het Britse Mandaat, een aanloop naar de onafhankelijkheidsoorlog van 1948

De naam van de oorlog verraadt reeds waar het in deze oorlog om ging. De joden droomden van een onafhankelijke joodse staat. Reeds in 1882 hadden we de Bilu groep, deze naam was afkomstig van de eerste letters van een passage van Isaiah, hoofdstuk 2, vers 5: “House of Jacob, come, let us go”. Zij geloofden niet meer in de valse droom van assimilatie en wilden een thuis in hun land, dat hen door God gegeven was. “*Hear, O Israel! The Lord, our God, the Lord is one, and our land Zion is our one hope. God be with us! The pioneers of Bilu.*”¹⁶⁰ Veertien jonge mannen en één vrouw landden in de loop van 1882 te Jaffa. Dit kan gezien worden als het begin van de eerste Aliyah, de eerste van de vele succesvolle golven van immigratie, die voorafgingen aan de oprichting van de joodse staat.¹⁶¹

In 1896 kwam Theodor Herzl op de proppen met zijn werk “Der Juden staat”.¹⁶² In het voorwoord zegt hij: “*The idea which I have developed in this pamphlet is a very old one: it is the restoration of the Jewish State [sic]*”¹⁶³.¹⁶⁴ Herzl was de eerste grote leider van een beweging die het Zionisme genoemd wordt. De naam van deze beweging houdt verband met het verlangen terug te keren naar het oorspronkelijke vaderland, gesymboliseerd door Zion, de berg waarop Jeruzalem is gelegen. Het is een politieke beweging die zich de stichting ten doel stelde van een ‘publiekrechtelijk gewaarborgde eigen woonplaats voor het joodse volk in Palestina’. Zo formuleerde de Herzl de doelstelling van het Zionisme op het Eerste Zionistische Congres, te Bazel in augustus 1897.¹⁶⁵

Tijdens dit congres werd de Zionistische Wereld Organisatie officieel opgericht, een samenbundeling van verspreide zionistische groeperingen. Een van de bekendste daarvan was de Chibbat Tsion (liefde voor zion)-beweging. Haar aanhangers, de Choweewee Tsion (Vrienden van Zion) stichtten of herbouwden diverse plaatsen op wat nu Israëliisch grondgebied is: ¹⁶⁶ Risjon le-Tsion (Eerst in Zion), Rosj Pina (Hoeksteen) en Petach Tikwa (poort van de Hoop). Zij ontvingen daarbij ruime financiële steun van Edmond Baron de Rothschild, lid van de Franse tak van de beroemde bankiersfamilie.¹⁶⁷

Leon Pinsker, 1821-1891, arts in Odessa en aanvankelijk voorstander van assimilatie kwam tot de conclusie dat alleen een nationale bevrijding en vestiging op eigen grond een oplossing zou kunnen bieden. Dit schreef hij uit in zijn boek Auto-Emanzipation, geschreven in 1882. Twee jaar later werd hij leider van Choweewee Tsion.¹⁶⁸ Hij en vele andere joden

¹⁶⁰ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 3

¹⁶¹ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 4

¹⁶² De Morgen, (2000), “De sleutel voor vrede in het Midden-Oosten”, 18 maart

¹⁶³ Laqueur vertaalt “Der Judenstaat” foutief door “The Jewish State”. Zo krijgt men een ideologische verschuiving van “een staat voor de joden” naar “een joodse staat” (dank aan Ludo Abicht voor deze opmerking)

¹⁶⁴ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 4

¹⁶⁵ Evers, L., (1999), *Jodendom voor beginners*, Amsterdam: Forum, p 153

¹⁶⁶ Ibidem

¹⁶⁷ Evers, L., (1999), *Jodendom voor beginners*, Amsterdam: Forum, p 154

¹⁶⁸ Ibidem

realiseerden zich op dat moment, dat overal waar ze leefden, ze vreemdelingen bleven. In het beste geval werden ze getolereerd, maar vaker waren ze gehaat en vervolgd. *“For the living, the Jew is a dead man; for the natives an alien and a vagrant; for property holders a beggar; for the poor an exploiter and a millionaire; for patriots a man without a country; for all classes a hated rival”*, aldus Leo Pinsker.¹⁶⁹

De zogenaamde tweede golf van immigratie na het eerste Zionistische congres, bracht duizenden jonge oost Europese joden naar Palestina. De eerste Kibbutzim werden opgericht en Tel Aviv ontstond als een buitenwijk van Arabisch Jaffa. De Turkse autoriteiten steunden de joodse immigratie niet en ze waren als de dood voor het idee van een onafhankelijke joodse staat. Een realisatie van de Zionistische droom begon in de praktijk vorm te krijgen met het einde van WO I en het uiteenvallen van de Ottomaanse overheersing. Dit brengt ons tot de “Balfour Declaration” die hieronder volgt.¹⁷⁰

Eerst vermelden we echter nog de Sykes-Picot overeenkomst die op 9 maart 1916 door de Britten en Fransen ondertekend werd. Deze overeenkomst ging over de latere verdeling van het veroverde Ottomaanse grondgebied en deelde de regio op in een Franse regio (Libanon en noord Galilea), een regio onder Franse invloed (Syrië), een Britse regio (Egypte, Irak en de haven van Haifa), een regio onder Britse invloed (Noord Saoudi Arabië en Jordanië) en tenslotte een internationale regio (het overblijvende deel van Palestina).¹⁷¹ In juli het jaar ervoor vonden onderhandelingen plaats tussen MacMahon met de Arabische leider Hoessein uit Mekka in verband met de oprichting van een islamitische staat in Palestina met Jeruzalem als hoofdstad. Deze alliantie met Arabische bondgenoten werd door Het Sykes-Picot akkoord ondergraven.¹⁷²

Gedurende de oorlogsjaren was de toewijding van het Britse beleid ten aanzien van de oprichting van een joodse staat binnen de grenzen van historisch Palestina gegroeid. Na vele discussies en consultaties met joodse leiders, werd de beslissing – the Balfour Declaration – op twee november 1917 in de vorm van een brief van Arthur James Balfour naar Lord Rothschild bekend gemaakt¹⁷³:

“Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty’s Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet.

“His Majesty’s Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country.”

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Yours sincerely,

ARTHUR JAMES BALFOUR

¹⁶⁹ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 5

¹⁷⁰ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 6

¹⁷¹ Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 4

¹⁷² Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, pp. 33-35

¹⁷³ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 16

Tijdens een vredesconferentie op 3 januari 1919 kwam Emir Feisal, zoon van Hussein, de hoogste overheidspersoon van Mekka, samen met verschillende joodse leiders. Hij tekende een overeenkomst met Chaim Weizmann, de toenmalige leider van de Zionistische beweging. Feisal, die in 1921 koning van Irak werd, kondigde tien jaar later aan: *“His Majesty does not remember having written anything of that kind with his knowledge.”* In artikel vier van het verdrag dat toen ondertekend werd staat er te lezen: *“All necessary measures shall be taken to encourage and stimulate immigration of Jews into Palestine on a large scale, and as quickly as possible to settle Jewish immigrants upon the land through closer settlement and intensive cultivation of the soil. In taking such measures, the Arab peasant and tenant farmers shall be protected in their rights, and shall be assisted in forwarding their economic development.”*¹⁷⁴

Eén van de eerste Arabische statements dat niet akkoord ging met de joodse migratie naar Palestina werd opgesteld en ondertekend te Damascus op 2 juli 1919 op *“The General Syrian Congress: Memorandum Presented to the King-Crane Commission”*.

Punt 7 van deze tekst zegt: *“We oppose the pretensions of the Zionists to create a Jewish commonwealth in the southern part of Syria, known as Palestine, and oppose Zionist migration to any part of our country; for we do not acknowledge their title but consider them a grave peril to our people from the national, economical, and political points of view. Our Jewish compatriots shall enjoy our common rights and assume the common responsibilities.”*

Punt 8 gaat door: *“We ask that there should be no separation of the southern part of Syria, known as Palestine, nor of the littoral western zone, which includes Lebanon, from the Syrian country. We desire that unity of the country should be guaranteed against partition under whatever circumstances.”*

Vertegenwoordigers van de drie zones: the zuiden, het oosten en het westen ondertekenden dit. Zij moesten de mening van de inwoners van de verschillende districten – zowel moslims als christenen en joden – naar voor brengen. Ze werden uitgekozen om deze ideeën te presenteren aan de Amerikaanse Sectie van de Internationale Commissie. Beide artikels die hierboven geciteerd staan werden met unanimitieit aangenomen.¹⁷⁵

De King-Crane Commission aan wie vorige bedenkingen gericht waren, raadde op 28 augustus 1919 aan het extreme Zionistische programma voor Palestina – dat in ongelimiteerde immigratie van joden voorzag – serieus aan te passen. Een nationaal thuis voor de joodse mensen is namelijk niet hetzelfde als van Palestina een joodse staat maken. Uiteindelijk besloot de commissie dat de joodse immigratie gelimiteerd zou moeten zijn en dat Palestina deel zou kunnen uitmaken van een Syrische Unie, met de heilige plaatsen onder een internationale of een interreligieuze commissie. Het is vanzelfsprekend dat de joden dan ook deel van deze commissie zouden uitmaken.¹⁷⁶

Het Britse enthousiasme hield niet lang stand. Er was veel speculatie met betrekking tot achterliggende motieven van de Balfour Declaration. Was dit uit sympathie voor de joden, of om de eigen positie in het Midden-Oosten te versterken? Verder hebben we veel anti-Zionistische gevoelens, zowel in joodse kringen als daarbuiten.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, pp. 17-18

¹⁷⁵ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, pp. 21-22

¹⁷⁶ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, pp. 23-25

¹⁷⁷ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 6

In 1922 hadden we “the Churchill White Paper”. Rekening houdend met de groeiende weerstand tegen het Zionisme, werd er een nieuw beleidsstatement uitgewerkt door de toenmalige Britse koloniale secretaris. Het ging niet expliciet in tegen het idee van een joodse staat, “it redeemed the Balfour promise in depreciated currency”, zoals destijds mooi verwoord werd. Men legt de nadruk op wat er tijdens het Zionistische Congres in Carlsbad, september 1921 gezegd werd: “*The determination of the Jewish people to live with the Arab people on terms of unity and mutual respects, and together with them to make the common home into a flourishing community, the upbuilding of which may assure to each of its peoples an undisturbed national development*”. Verder stelt men ook dat Palestina niet omgebouwd moet worden tot een thuis voor de joden, maar dat de joden zo’n thuis zullen vinden in Palestina.¹⁷⁸ Te diep ingaan op deze materie leidt ons te ver af, maar het is duidelijk dat men de Balfour belofte inderdaad afbetaald heeft met een munt die in waarde gedaald is.

Zo gaat het nog een tijdje door, vele bijeenkomsten, veel overleg, protest, etc. De gevoelens bij aanhangers van het Zionisme en de oppositie worden steeds sterker. De Arabieren verzetten zich tegen joodse immigratie. In 1921 en 1929 breken er rellen los, maar vooral de periode van 1936 tot 1939 is hevig. Britse militaire units werden in het “Heilige Land” gestationeerd en de publieke opinie in andere Arabische landen werd steeds vijandiger, terwijl de nazi’s en fascistten volop gebruik maakten van het Britse dilemma. Verder toonden ook de joden niet veel dankbaarheid aangezien de mandaatregering steeds verder weg begon te drijven van de letter en de geest van de Balfour verklaring.¹⁷⁹

Met het uitbreken van de tweede Wereldoorlog ondergingen de joodse gemeenschappen van continentaal Europa ware rampen. Gedurende de oorlog slagen slechts enkele duizenden joden erin Palestina te bereiken.¹⁸⁰ In 1942, drie jaar voor het einde van WO II en slechts zes jaar meer voor de oprichting van de staat Israël, vindt er in het Biltmore Hotel in New York een conferentie plaats waar David Ben Gurion aanwezig is. Hier werd het Zionistische beleid hergeformuleerd. Door middel van de stichting van een joodse staat, kon men de deuren in Palestina openen voor joodse vluchtelingen van de nazi terreur en een fundering leggen voor een joodse meerderheid.¹⁸¹

Tegen het einde van de tweede Wereldoorlog, werd de noodzaak een onafhankelijke joodse staat te stichten overweldigend. Waar elders zouden de overlevenden van de concentratiekampen een toevluchtsoord vinden? Waar elders zouden de 600 000 joden van Palestina anders in veiligheid kunnen leven? De Britse mandaatregering werd geconfronteerd met een steeds groter wordende illegale immigratie en van sabotage-acties binnen Palestina. Tegelijkertijd groeide in Europa en vooral in de Verenigde Staten de steun voor de oprichting van een joodse staat.¹⁸²

In 1947, na nog meer rondes van niets beslissende gesprekken tussen de drie betrokken partijen, informeerden de Britten de United Nations, dat ze voor een onverenigbaar conflict van tegenstrijdige principes stonden. Het essentiële principe voor de joden was de creatie van een soevereine staat. Voor de Arabieren was het de weerstand ten opzichte van iedere oprichting van joodse souvereiniteit in gelijk welk deel van Palestina. De UN aanvaardde de

¹⁷⁸ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, pp. 25-30

¹⁷⁹ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 6

¹⁸⁰ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 6

¹⁸¹ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 55

¹⁸² Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 7

uitdaging en kwam met een resolutie op de proppen die voorzag in de oprichting van zowel een joodse als Arabische staat in Palestina.¹⁸³

De zaak voor de joodse staat was sterk, bijna onoverwinbaar, aangezien een wereld die de joden niet van de dodenkampen kon redden, deze mensen toch moeilijk kon dwingen in het continent te blijven waar deze misdaden en gruwelen plaatsvonden. Welke andere oplossing was er aanwezig aangezien de Arabieren tegen verdere joodse immigratie waren en de Britten er niet in slaagden een oplossing te vinden, waardoor het geheel naar de Verenigde Naties doorgeschoven werd? De houding van de Verenigde Staten gaf uiteindelijk de doorslag, wat de sterke band tussen Israël en de VS verklaart.¹⁸⁴

Of de beslissing tot deze resolutie wijselijk was, werd reeds op het moment van haar ontstaan betwist. Men had namelijk geen rekening gehouden met de Arabische zaak. In feite waren het de Arabieren die nu moesten boeten voor de zonden van de Nazi's en andere gebeurtenissen in Europa waarbij joden vervolgd of uitgesloten werden. Was het de fout van de Arabieren dat er zoveel joden omgekomen waren op het Europese vasteland? Hadden de Arabieren en de joden niet in vrede samengeleefd tot de opkomst van het politieke Zionisme?

In punt A. "Termination of mandate partition and independence" van het "Plan of Partition with Economic Union Part I – Future Constitution and government of Palestine", artikel drie, wordt er aangegeven dat een onafhankelijke Arabische en joodse staat opgericht zal worden en een speciaal international regime voor Jeruzalem van kracht zal zijn.¹⁸⁵ In elk van de drie gebieden zouden de Arabieren een meerderheid vormen. In de geplande joodse staat betekent dit echter een meerderheid zonder echte garanties voor hun gelijke rechten als burgers.¹⁸⁶

Reeds op 15 mei 1948, de dag na de uitroeping van de Israëlische onafhankelijkheid door David Ben Goerion, vielen de Arabische troepen van Egypte en de Arabische Liga de nieuwe joodse staat binnen en probeerden die omver te werpen. De Arabische strijdkrachten werden tussen mei 1948 en januari 1949 verslagen en uiteindelijk tussen februari en april 1949 op het eiland Rhodos tot het ondertekenen van een volledige wapenstilstand gedwongen.¹⁸⁷

Dit verzet kwam niet als een verrassing. De Arabieren vroegen zich af waarom deze joodse staat niet in Europa of Noord-Amerika opgericht kon worden. Was het een collectief schuldgevoel tegenover de joden dat ons, Europeanen, uit het oog deed verliezen dat deze oplossing verantwoordelijk zou zijn voor het vluchten van honderdduizenden Arabieren als gevolg van de Zionistische agressie? Het joodse vluchtelingenprobleem werd op deze manier opgelost, dacht men, maar tegelijkertijd werd er een Palestijns vluchtelingenprobleem gecreëerd. Deze struikelblok op weg naar vrede werd reeds uitgebreider besproken in het tweede hoofdstuk onder punt 2.5

¹⁸³ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 69

¹⁸⁴ Eigen nota's bij de les Internationale Politiek, keuzevak in 1ste licentie Bestuurskunde, gedoceerd door Prof. Dr. H. Van Velthoven

¹⁸⁵ Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, p 71

¹⁸⁶ Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p 42

¹⁸⁷ Ibidem

4.2.2 De oorlog van 1948 en de “Hydraulic Imperative”

Zoals uit bovenstaand historisch kader duidelijk blijkt, levert de speurtocht naar water als belangrijkste beweegreden voor Israël's militaire veroveringen niets op met betrekking tot de “War of Independence” van 1948. Waar ook de nadruk op gelegd werd in het verleden of wat men ook onderstreept vandaag of zal aanhalen in de toekomst – immigratie, nederzettingen, veiligheid, geschiedenis, religie, water, etc. – de controle over land is altijd de kern geweest en zal volgens mij altijd de achterliggende beweegreden blijven van de argumenten en strategische acties die in deze regio ondernomen worden.

Indien het Sykes-Picot akkoord werkelijkheid geworden zou zijn, zouden de waterbronnen in de regio op een volledig onregelmatige wijze verdeeld worden zijn. De Litani en hoofdwaters van de Jordaan zouden Frans zijn, Lake Tiberias zou een stuk internationaal gebied worden en een stuk Frans gebied. De Yarmuk vallei zou gesplitst worden tussen de Britten en de Fransen en de Lower Jordan River zou op de West Bank internationaal gebied zijn en ten oosten onder Brits bewind vallen. Deze vaststelling met betrekking tot de verdeling van water en het feit dat er niks over water vermeld wordt tijdens deze onderhandelingen doet ons besluiten dat er met water geen rekening gehouden werd. Het waren andere factoren, zoals olie, heilige plaatsen en politiek die hier duidelijk de overhand hadden.¹⁸⁸

Bovenstaande vaststellingen en weerleggingen van de hydraulische imperatief theorie met betrekking tot onderhandelingen die plaats vonden voor de Balfour Declaration en met betrekking tot de oorlog van 1948, willen niet zeggen dat water niet van belang was bij het vastleggen van de grenzen van de staat Israël. Indien men een onafhankelijke joodse staat wou oprichten, dan moest men ook maken dat deze staat leefbaar is en wie kan er nu overleven zonder de natuurlijke rijkdom die in het Midden-Oosten slechts schaars aanwezig is? Het is dus logisch dat water hier naar voor komt.

Na het einde van WO I, begon iedere entiteit die nationale belangen of eisen had in de regio waterbronnen in de geografische redenering in te bouwen.¹⁸⁹ De grenzen die bij het ontstaan van de Zionistische beweging reeds gevraagd werden door de aanhangers van deze beweging, waren volgens hen op basis van verschillende redenen gerechtvaardigd. Onder deze redenen bevonden zich natuurlijk ook de aanwezigheid van waterbronnen. De volgende tekst met betrekking tot voorstelling van de grenzen duidt dit aan:¹⁹⁰

¹⁸⁸ Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 4

¹⁸⁹ Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 5

¹⁹⁰ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 217.

In de paper van Wolf, die in de voetnoot hierboven vermeld staat is een praktisch identieke tekst weer te vinden, geschreven door Aaron Aaronsohn, “The boundaries of Palestine”. Deze werd op 27 januari 1919 geschreven en bevindt zich in de Zionistische Archieven, volgens mij gaat het in het boek van Elmusa over deze tekst, alhoewel dit niet vermeld wordt.

“The boundaries are sketched with the general economic needs and historic traditions of the country in mind... The economic life of Palestine, like that of every other semi-arid country, depends on the available water supply. It is, therefore, of vital importance not only to secure all water resources already feeding the country, but also to be able to conserve and control them at their sources... it is highly desirable, in the interest of economic administration, that the geographical area of Palestine should be as large as possible.”

Uit de laatste zin van deze passage blijkt eens te meer het belang van grond. Men wou een zo groot mogelijk grondgebied en om deze vraag te rechtvaardigen gebruikt men in dit geval het economische leven waaronder het levensnoodzakelijke water valt. De Zionisten gebruikten in feite historische, strategische en economische overwegingen bij de formulering van hun gewenste grenzen voor “the national home”.

De historische overwegingen vonden hun oorsprong in het bijbelse “Dan to Beersheba” gebied. Deze oppervlakte was noodzakelijk om aan de minimale voorwaarden te voldoen, zodat men een gebied zou kunnen vormen dat militaire en economische zekerheid zou kennen. Voor de militaire zekerheid was er woestijngebied nodig ten zuiden en oosten en een doorgang in het noorden tussen de “Lebanon Mountains” en “Mount Hermon”.¹⁹¹

De economische zekerheid werd ondersteund door de aanwezigheid van waterbronnen. Het hele Zionistische programma van immigratie had water nodig om te slagen. Men wou aan irrigatie doen en ging vruchtbaar land van de woestijngrond maken. De slaagkans van deze plannen waren afhankelijk van de hoofdwaters van de Jordaan, de Litani, de sneeuw van Mount Hermon en de Yarmuk.¹⁹²

De grenzen, die voorgesteld werden in de tekst die hierboven terug te vinden is, omsloten Mount Hermon – die “the Father of Waters” genoemd werd – en het grootste deel van “the Jordan River Basin”. In het vorige hoofdstuk kwamen deze begrippen en waterbronnen uitgebreid aan bod. Verder zat er ook een stuk van de Litani binnen de voorgestelde grenzen.¹⁹³ Dit is nu een nationale rivier van Libanon.¹⁹⁴ Na het bespreken van de verschillende oorlogen volgt er een schets van de theorieën, die rond deze rivier bestaan.

Uiteindelijk werd deze tekst van Aaronsohn – zie voetnoot 190 – overgenomen door de Zionistische delegatie op de vredesconferentie tussen Feisal en Weizman die in het vorige punt reeds aan bod kwam. Feisal schreef in de marge van de overeenkomst dat indien veranderingen gemaakt werden, hij niet verantwoordelijk is voor falen van de uitvoer van de overeenkomst.¹⁹⁵

Toen de grenzen van het Britse Mandaat over Palestina eindelijk vastgelegd werden in 1923, vielen enkele hoofdcomponenten van de gevraagde waterbronnen binnen de grenzen. Dit wil zeggen, lake Tiberias en de volledige bovengrondse stroom van de Dan, deze beide waterbronnen vallen vandaag de dag binnen het grondgebied van de staat Israël.¹⁹⁶ De Litani

¹⁹¹ Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 5

¹⁹² Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 6

¹⁹³ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 217

¹⁹⁴ Persoonlijke correspondentie met Fadi Comair

¹⁹⁵ Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 8

en vitale segmenten van de Banyas, Hasbani en Yarmuk, vielen echter buiten het gebied.¹⁹⁷ De Banyas bevindt zich op de Golan, en de Hasbani in Zuid-Libanon. Twee gebieden die later respectievelijk in de Zesdaagse Oorlog van 1967 en de invasie van Libanon in 1982 onder Israëliëse bezetting zouden vallen.¹⁹⁸

We kunnen dus besluiten dat de locatie van waterbronnen duidelijk een rol speelde bij het vastleggen van de grenzen, maar andere zaken kregen voorrang. Deze varieerden van de locatie van wegen en olieprijpen, naar politieke allianties en relaties tussen de Britten, Fransen, joden en Arabieren, tot hoe goed men bijbelse citaten kon reproduceren en op tafel gooien. Het is ook duidelijk dat eens de grenzen vastgelegd werden in 1923, de ontwikkelingsplannen opgesteld werden om de legale grenzen te respecteren en niet omgekeerd.

Verder dient nog opgemerkt te worden dat de oorlog van 1948 met zich meebracht, dat de Israëli's drie strategische punten langs waterwegen verloren. De Fransen wilden niet dat de Banyas bron binnen Israël viel, aangezien zij een weg nodig hadden die deze waterweg op 100 meter kruiste. Om de Zionisten toegang tot water te verschaffen had men echter wel een kleine heuvel, die over de stroom uitkeek, Givat Banias in het grondgebied ingedeeld. Deze plaats kwam in handen van Syrië na de oorlog. Ook het stadje El-Hama, op een vlak gebied in de Yarmuk vallei en een stukje land tussen de Yarmuk en lake Tiberias, dat in hun grondgebied ingedeeld was om aan ontwikkeling van waterbronnen te kunnen doen, viel in Syrische handen. Verder kruisten de Syriërs de Jordaan in de regio Huleh Lake/Daughters of Jacob. Dit is een regio die door Israëliëse waterplanners geviseerd werd als de plaats voor het eerste grote Israëliëse droogleggingsproject.¹⁹⁹ Dit gebied werd echter teruggegeven tijdens de onderhandelingen op Rhodos. Het derde strategisch punt was een strook van Libanon langs de elleboog van de Litani. Het Israëliëse leger had deze strook bezet, maar ze trokken zich terug tot de mandaatsgrenzen in de hoop zo een vredesovereenkomst met Libanon in de wacht te slepen. De Israëli's dachten dat door middel van dergelijke overeenkomst gezamenlijk waterbeheer ontwikkeld zou kunnen worden en in dat geval was annexatie niet nodig.²⁰⁰

Door de oorlog van 1948 werd het gebied rond de Jordaan nog meer opgesplitst dan het geval was onder de mandaatregeringen. De Hasbani lag in Libanon, met de Wazzani bronnen, een heel belangrijke bron van de Hasbani, slechts enkele kilometers ten noorden van de grens met Israël. De Banyas vloeide vijf kilometers in Syrië om dan Israël binnen te stromen. De Dan bleef op Israëliësch grondgebied. De samenvloeiing van bovenstaande rivieren doen de Jordaan rivier ontstaan, die de grens tussen Syrië en Israël volgt tot aan lake Tiberias. Dit meer, dat weliswaar binnen Israël lag, heeft in het oosten de Syrische grens op 10 meter afstand. De Yarmuk ontspringt in Syrië en vormt daarna de grens tussen Jordanië en Syrië tot deze rivier samenvloeit met de Jordaan. De Dode Zee was deels Jordaanse en deels Israëliësch.

¹⁹⁶ <http://www.g-o.de>, Drei Länder, drei Quellen, das „geographische“ Konfliktpotential im Jordanbecken, laatst geconsulteerd op 16 oktober 2004

¹⁹⁷ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 217

¹⁹⁸ <http://www.g-o.de>, Drei Länder, drei Quellen, das „geographische“ Konfliktpotential im Jordanbecken, laatst geconsulteerd op 16 oktober 2004

¹⁹⁹ De Israëli's deden veel moerasgebied in de regio verdwijnen en blijkbaar wou men net op deze plaats het eerste project starten.

²⁰⁰ Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Basin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, p 13

4.3 De Zesdaagse Oorlog, 1967

“Although we do not subscribe to this view, some analysts have speculated that the need for more water was a major factor in Israel’s involvement in the 1967 war”²⁰¹

4.3.1 Inleiding

Met betrekking tot de Zesdaagse Oorlog van 1967 komt de “Hydraulic Imperative”-theorie nog sterker naar voren en na de invasie van Libanon in 1982 zal de populariteit van deze theorie nog stijgen. In de oorlog van 1948 was het overduidelijk dat water niet de hoofdaanzet van het conflict was. Voor de oorlog van 1967 zijn er echter meer argumenten die aangegrepen kunnen worden door de aanhangers van de hydraulische imperatief theorie, aangezien de hydro strategische positie van Israël aanzienlijk verbeterd was na afloop van deze oorlog. Na 1948 speelde water een rol in tal van schermutselingen tussen Israël en buurlanden. Het valt niet te ontkennen dat de aanwezigheid van water, de allocatie van water evenals de gevolgen van de oorlogen ten aanzien van de hydro strategische posities van de landen heel wat bron van ergernis waren.

De media populariseren de “water wars”, niet enkel in verband met het Arabisch-Israëliësch conflict, maar met betrekking tot het hele Midden-Oosten. Het klopt dat de gewapende confrontaties, die in de jaren 50 en in 1964 plaatsvonden tussen Israël en Syrië, om water draaiden. Het feit dat Israël in een betere positie ten aanzien van waterbronnen terecht kwam na afloop van de Zesdaagse Oorlog, maakt de “water imperative” niet noodzakelijk van toepassing op de oorlog. Het resultaat dat deze oorlog met zich mee zou brengen was totaal niet te voorzien. Israël had na de oorlog bijvoorbeeld niet enkel een riantere positie ten aanzien van water maar kon ook van goedkope Palestijnse arbeid profiteren.²⁰² Alhoewel hun economische positie daardoor verbeterde, haalt er ook niemand een “cheap labour imperative” aan, of hoe dergelijke theorie – die het bekomen van goedkope arbeidskracht als hoofdmotief voor de start van een oorlog ziet – ook genoemd zou kunnen worden.

Niettegenstaande de schermutselingen met betrekking tot water, kunnen we aantonen dat water niet de aanzet gaf tot de Zesdaagse Oorlog. Zo wordt ook hier weer gewezen op de zwaktes van de hydraulische imperatief theorie. De grote zwakte van deze theorie is namelijk dat ze niet met bewijzen kan komen opdraven die de volgende stelling staven: “De Zesdaagse Oorlog, van juni 1967 was een wateroorlog”. In de Zesdaagse Oorlog is water overduidelijk een factor die olie op het vuur gooit en conflicten terug doet opwakkeren. Het is zoals hierboven reeds gezegd, duidelijk dat de gebeurtenissen tussen Israël en Syrië met betrekking tot watervoorraden bijgedragen hebben tot de spanningen. Het hydrologische aspect van deze spanningen eindigde echter reeds ongeveer een jaar voor het begin van de oorlog. Verder is het natuurlijk wel vanzelfsprekend, dat indien men ziet dat er belangrijke waterbronnen binnen handbereik liggen, men een extra inspanning zal doen om er controle over te verwerven. Alles wat hier in deze inleiding beweerd wordt, zal in onderstaand historisch overzicht van de gebeurtenissen in de jaren voor het begin van de oorlog geschetst worden.

²⁰¹ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 123

²⁰² Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 218

4.3.2 Achtergrondschets voor de oorlog van 1967

Op het einde van punt 4.2.2 werd reeds aangetoond hoe de Jordan River Basin (Area) verdeeld was na de onafhankelijkheidsoorlog van 1948. Deze verdeling leidde ertoe dat unilateraal beheer en ontwikkeling van de watervoorraden binnen eigen grenzen de enige mogelijkheid was aangezien alle rechthebbenden elkaar vijandig gezind waren. Deze mogelijkheid zou onvermijdelijk tot spanningen en conflicten leiden.²⁰³

Rond 1950 begonnen de Arabische staten een discussie over georganiseerde exploitatie van twee bronnen ten noorden van de Jordaan – de Hasbani en de Banyas. Verder maakten de Israëli's hun "All Israel" plan bekend, dat onder andere voorzag in de drooglegging van het Huleh meer en moerasgebied en de constructie van een "water carrier" naar de kustvlakte en de Negev woestijn. Dit plan komt ook nog eens naar voor in hoofdstuk zes, punt 6.1 bij de opsomming van de eerste plannen met betrekking tot de Jordaan.²⁰⁴

Jordanië kondigde in 1951 een plan aan om de Oostkust van de Jordaan Vallei te irrigeren door water af te tappen van de Yarmuk. Bij deze aankondiging, sloot Israël prompt de poorten van een bestaande dam ten zuiden van Lake Tiberias en begon aan de drooglegging van de Huleh moerassen, die in een gedemilitariseerde zone aan de grens met Syrië lagen. Deze acties leidden tot een reeks grens schermutselingen tussen Israël en Syrië die escaleerden gedurende de zomer van 1951.²⁰⁵

In juli 1953 begon Israël een constructie in verband met de geplande International Water Carrier bij de „Daughters of Jacob Bridge“, ten noorden van Lake Tiberias. Ook deze plaats bevond zich in gedemilitariseerde zone. Syrië plaatste zijn troepen langs de grens en artillerie eenheden openden vuur op de constructie. Uiteindelijk veranderden de Israëli's de plaats waar het begin van de National Water Carrier zou komen naar Eshed Kinrot, op de noordwestelijke oever van Lake Tiberias.²⁰⁶

Het is tijdens deze gespannen achtergrondssfeer dat president Eisenhower Eric Johnston naar het Midden-Oosten stuurde in oktober 1953, om de problemen rond de verdeling van de Jordaan op te lossen. Zowel Israël als de Arabische landen reageerden met eigen wedervoorstellen. Israël lanceerde het Cotton Plan, dat voorzag in de integratie van de vloed van de Litani in de Jordan River Basin. Het Arabische plan verwierp dit en voorzag in een kleinere hoeveelheid water voor Israël.²⁰⁷ Voor verdere informatie in verband met de verschillende plannen met betrekking tot de verdeling van de Jordaan, verwijs ik graag naar hoofdstuk 6.

²⁰³ Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 85

²⁰⁴ Ibidem

²⁰⁵ Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, p 14

²⁰⁶ Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 85

²⁰⁷ Gesprek met Kamal Ramahi, Privat Dozent Universität München, juni 2004, Aachen

Tot in 1955 werkte Johnston om te komen tot een “unified plan”, dat 400 MCM/jaar aan Israël toekende, 720 MCM/jaar aan Jordanië, 35 MCM/jaar aan Libanon en 132 MCM aan Syrië. Het plan werd nooit geratificeerd²⁰⁸, maar toch bleven zowel Jordanië als Israël grotendeels trouw aan de waterallocatie die in het plan voorgesteld werd. Vanaf dat moment tot op heden komen technische vertegenwoordigers van deze beide landen twee of drie keer per jaar samen op de plaats waar de Yarmuk en de Jordaan samenvloeien voor zogenaamde “Picnic Table Talks”.²⁰⁹

Naargelang iedere staat unilateraal het gebruik van waterbronnen vastlegde, raakten ze steeds meer in elkaars vaarwater met hun verschillende plannen. In 1965 viel Israël constructiepogingen in Syrië aan, waar men water van de hoofdwaters van de Jordaan wou omleiden. In 1966 hadden we schermutselingen over Arabische pogingen om water van de Banyas naar de Yarmuk af te leiden.²¹⁰

Israël begon in 1964 met de aftapping van 320 MCM/jaar van de “Upper Jordan”, dat via de National Water Carrier naar drogere gebieden gevoerd werd.²¹¹ Deze actie leidde tot de “First Arab Summit” in januari 1964. De opties die hier voorgesteld werden was ofwel oorlog voeren, ofwel naar de UN stappen en water uit de “Upper Jordan” afleiden naar Arabische staten.²¹²

Het besluit voor dit laatste werd genomen op de “Second Arab Summit” in september 1964. Daar werd de uitvoer besproken van omleidingen die reeds onderwerp van discussie waren sinds 1953.²¹³

²⁰⁸ Zie hoofdstuk zes voor meer informatie omtrent de niet-ratificering van dit plan

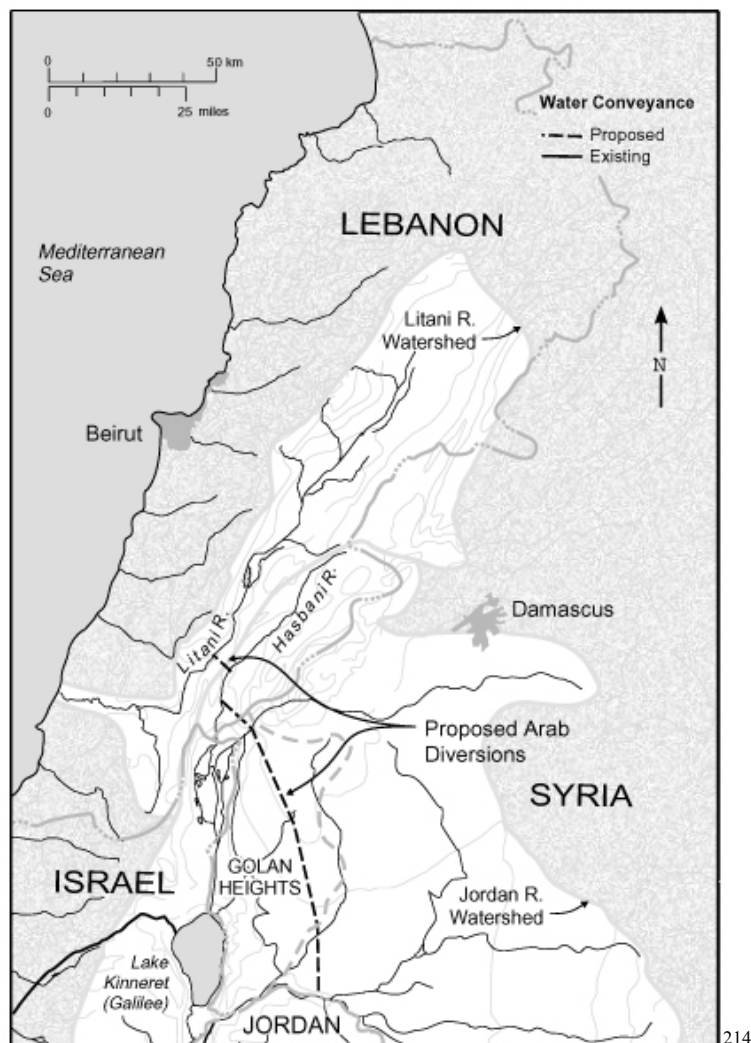
²⁰⁹ Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 87

²¹⁰ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 124

²¹¹ Ibidem

²¹² Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 87

²¹³ Ibidem

De Arabische staten antwoordden op de ingebruikname van de National Water Carrier met twee omleidingsschema's die hiernaast geïllustreerd worden.

De eerste omleiding stelde voor om 50 MCM/jaar via een tunnel van de Hasbani naar de Litani af te leiden.

De tweede constructie zou bestaan uit een kanaal dat water uit zowel de Hasbani als uit de Banyas naar de Yarmuk zou doen stromen, dit water zou dan gebruikt worden voor irrigatie in Syrië en Jordanië.

Bron: Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p. 124

4.3.3 De oorlog van 1967: Een “hydrostrategische” connectie?

De laatste militaire actie met betrekking tot water gebeurde op 14 juli 1966. Israëliëse tanks en vliegtuigen stopten de Syrische constructie en de spanningen met betrekking tot water tussen de twee staten kwamen tot bedaren. Dit is ongeveer een jaar voor het uitbreken van de Zesdaagse Oorlog. Toch hield deze gebeurtenis verband met een kettingreactie van grensgeweld, die uiteindelijk de voorbode van de oorlog waren die in juni 1967 zou uitbreken.²¹⁵

De oorlog zelf startte in het zuiden, weg van de waterbronnen. Egypte verdreef de UN troepen uit de Sinai en blokkeerde de doorgang van Israëliëse schepen op weg naar Eilat. De Sinai woestijn was het eerste front toen de oorlog op 5 juni 1967 uitbrak, met de zee-

²¹⁴ Figuur: Het stroomgebied van de Litani en voorgestelde Arabische omleidingen van de “Upper Jordan River” gehaald uit: Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 125

²¹⁵ Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 88

engte van Sharm-el-Sheikh als eerste doel. Dit alleen doet al vermoeden dat andere zaken dan water een definitieve rol speelden in de strategische besluitvorming.²¹⁶

De hydrostrategische punten die onder Israëlische controle kwamen door de oorlog, bevinden zich op de West Bank – de “recharge” zones van verschillende aquifers liggen hier – en op de Golan Hoogvlakte, inclusief de Baniyas bronnen, die Syrië probeerde om te leiden in 1965. Eerder viel de West Bank onder controle van Jordanië en de Golan viel onder Syrisch bewind. Voor de oorlog en zelfs ook nog in het prille begin van de oorlog, had Israël gezegd niet met Jordanië te vechten, zolang Jordanië niet aanviel. Jordanië lanceerde echter een aantal artillerie aanvallen gedurende de eerste dagen van de oorlog, waardoor de West Bank het tweede front werd.²¹⁷

Wat tenslotte de Golan Hoogvlakte betreft, was de Minister van Defensie, Moshe Dayan, zeer terughoudend in verband met een aanval, niettegenstaande de verschillende aanvallen die vandaaruit gebeurden. De achterliggende reden voor deze terughoudendheid kunnen we terugvinden in de aanwezigheid van Sovjet-adviseurs in deze regio. Hierdoor bestond er een kans dat het conflict zich zou uitbreiden. De eerste drie dagen van de oorlog sloeg Dayan verschillende argumenten van zijn adviseurs, die hem aanzetten tot aanvallen, in de wind. Uiteindelijk werd er toch een delegatie gestuurd, die ervaring had met Syrische sluipschutters en artillerie barrages. Deze delegatie was naar Tel Aviv gereisd om Dayan te vragen de Golan te bezetten. Pas dan, op 9 juni vond de aanval tegen Syrië plaats.²¹⁸

Alhoewel Wolf de waterbronnen in de Golan, waarover Israël controle kreeg als toevallige overwinningen ziet – een hypothese die niet verder uitgewerkt wordt en zomaar als waarheid aangenomen wordt – denk ik dat men zo naïef niet mag zijn en is het volgens mij heel goed mogelijk dat, nadat er dan toch een aanval op Syrië was, de Israëlische troepen er een schepje bovenop deden om belangrijke waterbronnen in bezit te krijgen. Deze bedenking toont eens te meer aan dat we de rol van water niet mogen onderschatten, maar draagt niet bij tot de waarde van de hydraulische imperatief theorie aangezien het in bezit krijgen van waterbronnen hoogstens een nevenmotivator was.

Ook de Wazzani bronnen en het dorp Ghajar kwamen onder Israëlische bezetting door toedoen van de Zesdaagse Oorlog. Dit dorp was van militair standpunt gezien niet echt van belang. Het bevond zich niet in een strategische positie en er hielden zich geen vijandige troepen op. Het dorp kijkt echter wel uit over de Wazzani bronnen, die ieder jaar 40 MCM²¹⁹ bijdragen aan de stroom van de Hasbani die in totaal 125 MCM/ jaar bedraagt. Gedurende de zomer zijn deze bronnen de enige vloeiende bron van de Hasbani en Ghajar was ook een plaats waar voorgesteld werd dammen te zetten voor Arabische omleidingen.²²⁰

²¹⁶ Wolf, A.T., (1996), “Hydrostrategic Territory in the Jordan Basin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations”, University of Alabama, p 18

²¹⁷ Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 89

²¹⁸ Slater, R., (1991) *Warrior Statesman: The life of Moshe Dayan*, New York: St. Martins Press, p. 277

²¹⁹ in : “Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 89”, staat te lezen, dat deze bronnen 20 tot 25 MCM/jaar bijdragen, terwijl men het in: “Medzini, A., en A. T. Wolf, (2004), “Towards a Middle East at Peace : Hidden issues in Arab-Israeli Hydropolitics, in: *Water Resources Development*, Vol. 20, Nr. 2, pp.193-204”, heeft over 40 MCM/jaar. Aangezien dit laatste artikel de meest recente gegevens over deze waterhoeveelheid verschaft, heb ik ervoor gekozen dit cijfer in de tekst te vermelden.

²²⁰ Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, p 89

Al deze bovenstaande gegevens worden door de aanhangers van de Hydraulische imperatief theorie natuurlijk gretig aangegrepen om hun theorie te staven. Studies door Arnon Medzini en Aaron.T. Wolf, gebaseerd op Britse kaarten en gebeurtenissen in het dorpje Ghajar, wijzen echter uit dat deze gebeurtenis, waarbij Israël controle kreeg over de Wazzani bronnen wel toevallig was.

Ghajar was namelijk niet bij Israël gevoegd tijdens de oorlog. Dit gebeurde achteraf. Gedurende de gevechten stopten de Israëlische troepen buiten het stadje, aangezien op hun kaarten aangegeven stond dat dit Libanees grondgebied was. Tijdens de Zesdaagse oorlog wou Israël niet dat Libanon bij de oorlog betrokken werd. Eigenlijk was Ghajar van Syrië, maar op de Britse kaarten van 1943 werd dit dorp misplaatst. In hun onderzoek bewijzen Medzini en Wolf dit door de Britse kaarten en diegene van het Libanees leger met elkaar te vergelijken.²²¹

Voor de oorspronkelijke fout die tot deze situatie leidde, moeten we teruggaan naar de Britse kaart, die gemaakt werd door de "Survey of Palestine" in 1932. De grens tussen Libanon en Syrië werd daar aangeduid door een rechte lijn ten westen van de rivier, in plaats van een kromme. De echte grens, kronkelde langs de westelijke oever van de waterstroom die uit deze bronnen ontspringt. Verder verlaat de echte grens de rivier en gaat richting noord-oosten, op een ander punt dan aangegeven op de Britse kaarten. De hoofdreden die aan de basis van deze onnauwkeurigheid ligt, is wellicht het feit dat deze lijn op dat moment slechts een interne grens voorstelde onder één mandaat, namelijk Frankrijk.²²²

De Zesdaagse Oorlog leidde ertoe dat Ghajar dus afgesneden werd van de rest van Syrië en omringd werd door Israël. Daarom trok een delegatie vanuit deze stad naar Beiroet om te vragen of Libanon hen niet wou annexeren. Aangezien men Libanon echter als partner van Israël zou beschouwen indien dit land Syrisch gebied zou annexeren, toonde men in Beiroet geen interesse voor dit voorstel. Drie maanden na de oorlog, besloot een andere delegatie naar Israël te stappen met dezelfde vraag tot annexatie. Dan pas breidde Israël de controle uit tot Ghajar.²²³

Het was pas na deze annexatie dat Israël het belang van de Wazzani bronnen begreep, die aan de voet van het stadje gelegen waren. Alhoewel een zeker Moshe Brawer reeds over het belang van de Wazzani bronnen schreef in 1964, werd het artikel pas in 1968 gepubliceerd. Onder het Britse Mandaat werd verondersteld dat de Hasbaya bronnen, zo'n 18 km ten noorden van de grens met Syrië, de belangrijkste bronnen van de Hasbani waren. Nu bleek echter dat dit niet het geval was en dat de Wazzani bronnen deze plaats innamen. Veel te lang kregen deze bronnen niet de speciale aandacht die ze verdienden.²²⁴

Er bestaat uitgebreide literatuur over gebeurtenissen voor, gedurende en na de Zesdaagse Oorlog. In deze literatuur wordt de rol van water als één van de hoofdredenen van het conflict zelden of niet vermeld. Er is wel literatuur terug te vinden, die het belang van water tijdens de 6-daagse Oorlog aanduidt. Deze literatuur vermeldt soms nadrukkelijk dat "In 1967, the Jordan water dispute was not among the major causes of Arab-Israeli conflict".²²⁵

²²¹ Medzini, A., en A. T. Wolf, (2004), "Towards a Middle East at Peace : Hidden issues in Arab-Israeli Hydropolitics, in: Water Resources Development, Vol. 20, Nr. 2, p 196

²²² Ibidem

²²³ Medzini, A., en A. T. Wolf, (2004), "Towards a Middle East at Peace : Hidden issues in Arab-Israeli Hydropolitics, in: Water Resources Development, Vol. 20, Nr. 2, p 197

²²⁴ Ibidem

²²⁵ Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, p 50

4.4 Vijandigheden van 1978 en 1982

4.4.1 Operatie Litani, 1978

Sinds de stichting van de staat Israël in 1948 woonde in Libanon een vluchtelingenpopulatie van Palestijnen. Na de Zesdaagse Oorlog in 1967 was hun aantal gestegen tot 350 000. In het begin van de jaren zeventig was Libanon de enige basis van de PLO geworden, nadat deze uit Jordanië was verdreven. De Palestijnen raakten zeer betrokken bij de binnenlandse politiek van Libanon en de kwestie van de PLO zorgde ervoor dat de Libanese gemeenschap nog verder werd gepolariseerd.²²⁶ Voor de burgeroorlog uitbrak in 1975 was het al jarenlang onrustig in Libanon. Talloze gevechten vonden plaats tussen de Palestijnen en hun Libanese bondgenoten aan de ene kant en de Falangisten aan de andere kant.²²⁷

Op 14 november 1977 liet Israël aan Libanon weten dat het de aanwezigheid van de Palestijnen in het Zuiden niet langer meer zou tolereren.²²⁸ Op 11 maart 1978 viel een groep Palestijnse terroristen Israël binnen. Vanaf de zee kwamen ze in Haifa aan land, waarna ze op weg gingen naar Tel Aviv.²²⁹ Op 14 maart 1978 startte "Operatie Litani", Israëlische soldaten, gedekt vanuit de lucht en vergezeld van gewapende voertuigen en artillerie vielen Zuid-Libanon binnen. De Palestijnen moesten zich terugtrekken ten noorden van de Litani rivier. Hieraan heeft de operatie haar naam te danken.²³⁰

VN Resolutie 425 werd uitgevaardigd op 19 maart 1978. Er zouden 4000 blauwhelmen gestuurd worden om de terugtrekking van de Israëlische troepen te bevestigen. Deze blauwhelmen zouden de Libanese Autoriteiten ook helpen zich opnieuw in het gebied te vestigen. Op 22 maart arriveerden de eerste blauwhelmen en op 23 maart bevestigde Generaal Gour van het Israëlische leger dat de terugtrekking binnen enkele dagen zou starten.

Onder zware druk van de Verenigde Naties trokken de Israeli Defense Forces zich terug. De UNIFIL peacekeeping troepen werden in het gebied gestationeerd. De spanningen tussen Israël, Libanon en de Syrische troepen die in Libanon gevestigd waren bleven echter bestaan. Op 28 augustus leek het erop alsof Syrië en Israël hun onderlinge strijd in Libanon zouden uitvechten. De Verenigde Staten traden op als moderator. Vijf januari 1979 begon er voor alle partijen een fase waarin ze op ontwikkelingen wachtten vooraleer hun nieuwe actieplan op te stellen. Onderlinge schermutselingen in Libanon bleven doorgaan, evenals aanvallen door en op Israël. Op 28 oktober eiste Israël de terugtrekking van Syrische troepen uit Libanon en de stopzetting van de aanvallen van de PLO in ruil voor vrede. De volgende echte invasie vond plaats in 1982.²³¹

4.4.2 Operatie Vrede voor Galilea, 1982

²²⁶ Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, p 19

²²⁷ www.veteranen.info, website over de Libanese "burgeroorlog", laatst geconsulteerd op zondag 15 mei 2005

²²⁸ www.111101.net, website met een chronologisch overzicht van de feiten die gebeurden in de Libanese Oorlog van 1975 tot nu

²²⁹ www.photius.com, op deze website was een stuk uit het CIA world factbook terug te vinden, laatst geconsulteerd op zaterdag 14 mei 2005

²³⁰ Doroquez, David, B. (2003), *The Israeli-Libanese Conflict : past and present*, p 1

²³¹ www.111101.net, website met een chronologisch overzicht van de feiten die gebeurden in de Libanese Oorlog van 1975 tot nu

Israëls politieke ambities ten aanzien van Libanon waren geworteld in de vroegere historie van het land. In 1948 sprak David Ben Goerion, stichter van de staat Israël over het stichten van een christelijke staat in Libanon die een verbond zou sluiten met Israël. Dit was in 1982 ook het plan van Ariel Sharon. De Israëli's hadden de maronieten vanaf 1976 gesteund en zelfs voor de burgeroorlog wapens geleverd. Het was de gezamenlijke haat van beide partijen jegens de PLO die hen verenigde.

De christelijke milities waren slaags geraakt met Syrië rond deze periode. Syrië's leger in Libanon had de status van een vredesmacht, maar de maronieten waren hun aanwezigheid gaan beschouwen als een bezetting en zochten hulp bij Israël.²³² In de ochtend van de zesde juni vielen IDF troepen Libanon op drie fronten binnen. Twee jaar ervoor begon ook Amal zich voor het eerst met de oorlog te bemoeien aangezien de bevolking van Zuid Libanon het gedrag van de PLO beu werd. Zij waren namelijk steeds het slachtoffer van de Israëlische tegenaanvallen. De situatie escaleerde en Israël was bang dat de PLO de terroristische aanslagen in het grensgebied zou opdrijven.²³³

Vanaf het moment dat de sjiieten begonnen te beseffen dat Israël aarzelde om Libanon te verlaten, kwam er een veranderende houding.²³⁴ In de ogen van de sjiieten werden de Israëli's bezetters, terwijl ze eerder als bevrijders beschouwd werden. De alarmklokken begonnen te luiden in een gemeenschap die bekend stond om haar intense gevoel van onafhankelijkheid.²³⁵ Israëls schending van hun land ten behoeve van het gemeenschappelijke doel – de verdrijving van de PLO – konden ze nog net door de vingers zien. Voor de sjiieten was het echter onaanvaardbaar hun ondergeschikten te worden en hun leven en woongebied door de Israëli's te laten domineren. Tenslotte hadden ze hun Palestijnse moslimbroeders precies om die redenen bestreden. De jarenlang sluimerende vrees dat Israël met Zuid-Libanon dezelfde plannen had als met de Westelijke Jordaanoever en de Syrische Golan Hoogvlakte kwam tot leven.²³⁶

Zoals reeds werd aangehaald, was deze invasie van Libanon het geesteskind van Ariel Sharon, de minister van Defensie in de regering van Menachem Begin. Het uitgesproken doel was opnieuw de Palestijnse Bevrijdingsbeweging (PLO) van de noordgrens met Israël te verdrijven. De PLO had, sinds het einde van de jaren zestig, Libanon gebruikt als uitvalsbasis voor haar raids op Israël en Israëls noordelijke vestigingen leden het meest onder de aanvallen. De Israëli's noemden hun campagne 'operatie vrede voor Galilea', een Orwelliaanse codenaam voor Sharons ambitieuze plan de machtsbasis van de PLO te vernietigen en Israëls politieke wil op te leggen aan het land. Als gevolg van dit streven traumatiseerde Sharon Libanon, schokte hij het Israëlische volk en slaagde hij erin een nieuwe vijand te creëren die Israëls noordelijke grens zou gaan bestoken: Hezbollah, de Partij van God.²³⁷ Hezbollah's leden zijn sjiiitische moslims, deze bevolkingsgroep werd het grootste deel van Libanons geschiedenis achtergesteld.²³⁸

4.4.3 De hydro-strategische imperatief theorie en de invasies van Libanon

²³² Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, p 24

²³³ www.veteranen.info

²³⁴ Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, p 22

²³⁵ Eigen nota's bij de les Internationale Politiek, keuzevak in 1ste licentie Bestuurskunde, gedoceerd door Prof. Dr. H. Van Velthoven

²³⁶ Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, p 23

²³⁷ Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, p 15

²³⁸ Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, p 16

Evenals bij de Zesdaagse oorlog, blijkt ook hier goed geargumenteerde documentatie die specifiek verwijst naar waterbronnen als strategische doelen afwezig te zijn. Israël's bondgenoot in Zuid-Libanon, Sa'ad Haddad, heeft in 1979 naar Israël toe wel duidelijk gemaakt dat een conflict om water uit den boze is, wat ons kan doen vermoeden dat Israël toch een conflict om water overwogen heeft. Het was ook Haddad die Israël's plannen voor de omleiding van de Wazzani de kop indrukte. Tamir beschreef in 1988 tot in detail de militaire strategieën van de invasie van Libanon in 1982 en opnieuw is de vermelding van water opvallend afwezig.²³⁹

Beide invasies handelden om veel meer dan een waterkwestie. Bovenstaande beschrijvingen van zowel de 'Operatie Litani' als 'Operatie vrede voor Galilea' tonen aan dat men de PLO koste wat kost uit Zuid-Libanon wou verdrijven. Het argument dat de "water imperativists" gebruiken, namelijk dat de Zionistische pressiegroepen op de Vredesconferentie van Parijs in 1919 voorstellen de Litani binnen Israëlisch grondgebied in te delen of water van de Litani in de Jordaan te doen afvloeien, draagt volgens mij niet bij tot het bewijzen van de hydraulische imperatief theorie. Indien men een staat op papier gaat uittekenen, dan is het toch logisch dat men bij die eerste versie de perfecte grenzen gaat uitkiezen. Bij onderhandelen begint men altijd met meer dan wat men eigenlijk hoopt in werkelijkheid te verkrijgen.

Tamir blijft erbij dat water geen factor bij de invasies was en zegt:

*"Why go to war over water? For the price of one week's fighting, you could build five desalination plants. No loss of life, no international pressure, and a reliable supply you don't have to defend in hostile territory."*²⁴⁰

Israël's invasie in Libanon in 1982 en de oprichting van de "security Zone" zorgde er wel voor dat Israël toegang had tot de Litani rivier. Deze gebeurtenis, samen met de vroegere mislukte pogingen om een overeenkomst met Libanon te sluiten met betrekking tot deze rivier, leiden tot de gedachte dat Israël weleens unilateraal water van de Litani naar de Jordaan zou kunnen afleiden. Ook het feit dat de Litani rivier water van hoge kwaliteit heeft doet zijn waarde stijgen.²⁴¹ In het volgende punt wordt deze theorie behandeld.

²³⁹ Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Basin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, p 19

²⁴⁰ Persoonlijke correspondentie tussen Aaron T. Wolf en Tamir, 1991

²⁴¹ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 137

4.5 De onopgeloste vraag met betrekking tot de Litani

4.5.1 Inleiding

Sprekend op een waterconferentie aan de Kaslik Universiteit, vertelde Fadi G. Comair dat: "The cedar is the symbol of Lebanon, and the Litani represents life for the Libanese".²⁴²

Over deze Litani rivier waarover de Directeur van Hydraulische en Electriche Grondstoffen van het Ministerie van Energie en Water van Libanon het had, is reeds heel wat te doen geweest. In Libanon en onder heel wat wetenschappers elders in de wereld bestaat er een populaire theorie, die zegt dat Israël water van de Litani rivier omleidt of omgeleid heeft. Er zijn geen harde bewijzen voor deze theorie, noch zijn er bewijzen die deze theorie weerleggen. Mij lijkt het eerder onwaarschijnlijk dat Israël grote hoeveelheden water van deze rivier aftapt.

Een onderzoek dat met degelijke onderzoeksresultaten en bewijzen op de proppen kwam met betrekking tot deze theorie is voor het ogenblik nog onbestaande. In het ten geleide van dit indwerk werd reeds vermeld dat Dhr. Wolf in een paper²⁴³ met indrukwekkende bewijzen kwam aandraven, die mij het eerste ogenblik paf deden staan. Na wat persoonlijke correspondentie met dhr. Wolf, bleken deze toch minder betrouwbaar dan aanvankelijk gedacht. Daarom heb ik niet klakkeloos een mening van een wetenschapper met zijn/haar 'bewijzen' overgenomen, maar wordt er een korte schets gegeven over de Litani rivier en worden daarna de verschillende mogelijkheden die in de literatuur worden vermeld, weergegeven.

4.5.2 Algemene schets van de Litani

De Litani is een nationale rivier, die volledig binnen de grenzen van Libanon vloeit. De ligging van de Litani wordt geïllustreerd aan de hand van het kaartje op de volgende bladzijde. Dit kaartje illustreert eveneens het voorstel van de Zionisten te Parijs in 1919, waarbij de Litani binnen het gewenste grondgebied van de toekomstige Joodse staat ingedeeld werd. De mogelijke voordelen die Israël en Jordanië uit het gebruik van deze rivier zouden kunnen halen indien Libanon daarmee instemt, doet zijn internationaal belang stijgen.²⁴⁴

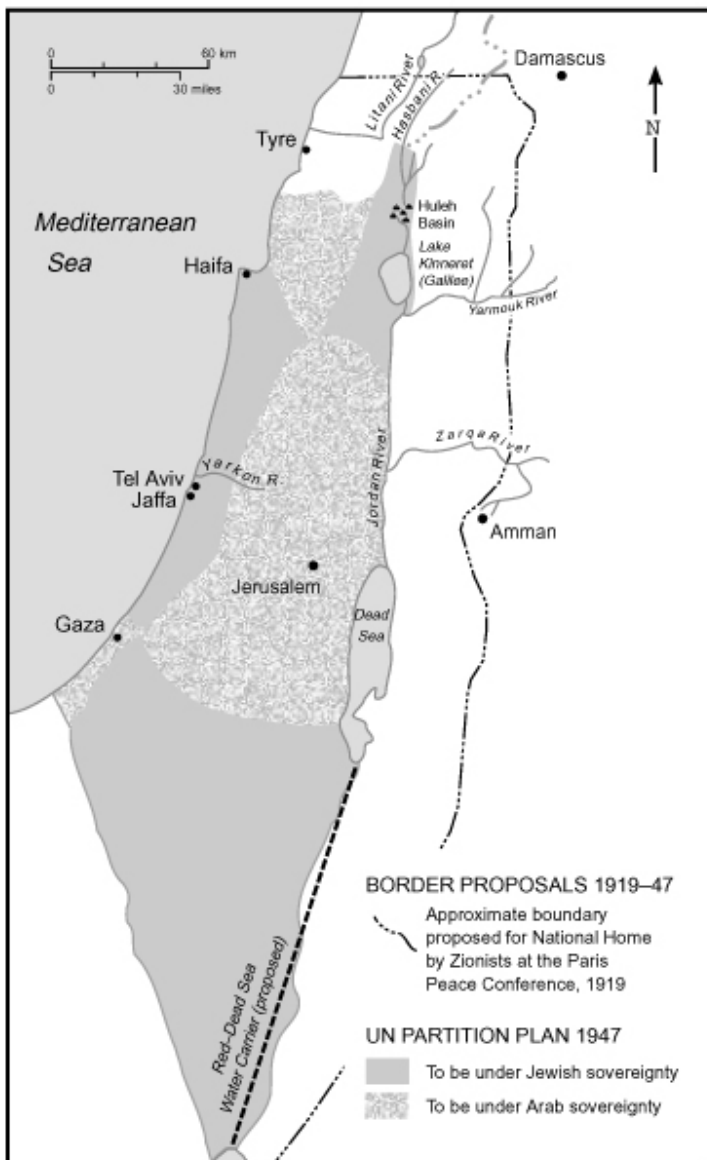
Voor het ogenblik heeft echter geen enkel land behalve Libanon recht op de Litani wateren en het lijkt onwaarschijnlijk dat Israël een omleiding van de Litani zou proberen zonder een expliciete overeenkomst met Libanon.²⁴⁵

²⁴² Brooks, B.D., e.a., (2000), *Water Balances in the Eastern Mediterranean*, Ottawa: International Development Research Centre, p 18

²⁴³ Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, gebruikt voor een conferentie: Water, a trigger for conflict, a reason for cooperation

²⁴⁴ Persoonlijke correspondentie met Dhr; Comair Fadi George, Directeur van Hydraulische en Electriche Grondstoffen, Ministerie van Energie en Water, Libanon

²⁴⁵ Ibidem

Israël heeft lang beweerd dat de Litani eigenlijk deel uitmaakt van het stroomgebied van de Jordaan aangezien er een aantal geologische aanwijzingen zijn dat de “Lower Litani” water aan de Hasbani en de Dan zou leveren. Deze rivieren maken deel uit van de hoofdwaters van de Jordaan.

De Litani kan opgedeeld worden in drie secties: “the Upper Litani”, die in de Beka’a vallei ligt van Oost-Libanon; “the Middle Litani” en tenslotte de “Lower Litani”, die naar de Middellandse Zee toe stroomt. De natuurlijke vloed van de rivier wordt geschat op ongeveer 920 MCM/jaar. 500 MCM bereikt de Middellandse Zee. De rest wordt gebruikt voor irrigatie, gaat verloren door verdamping of wordt afgeleid voor de productie van hydro-electriciteit.

246

De Libanese autoriteiten hebben de ontwikkelingen die de Litani biedt op gebied van electriciteitsverschaffing prioriteit gegeven. Hierdoor lopen de bouwwerken van de minder winstgevendende constructies voor irrigatie vertragingen op. Zowat de helft van de vloed van de rivier wordt door de Markaba tunnel naar de Awali rivier afgevoerd, zo kan men de watercapaciteit voor de opwekking van hydro-electriciteit doen stijgen. Ook de Awali vloeit volledig binnen Libanon.²⁴⁷

²⁴⁶ Kaartje en informatie voor tekstvak gehaald uit: Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 139

Tweede alinea van de informatie in het tekstvak gehaald uit een Interview met dhr. Yakov Livschitz, Hydrological Service of Israel, department water resources, Centraal Busstation Jeruzalem, 11 januari 2005

²⁴⁷ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, p 140

4.5.3 Een literatuuroverzicht van de verschillende theorieën

De mogelijkheid van watertransfers van Libanon naar Israël raakt een aantal gevoelige onderwerpen. Ten eerste zijn er auteurs, zoals Amery T. Hussein, die beweren dat men dit water voor de toekomstige economische groei van Libanon nodig zal hebben. Daarom moet iedere lange termijn overeenkomst met betrekking tot een omleiding van water naar Israël ontweken worden. Ten tweede ligt het politiek gevoelig water te verkopen aan Israël. Ten derde zou Israël niet afhankelijk willen worden van Libanees water en het vierde en laatste punt is dat Libanon aarzelend staat aan om toe te geven aan de Israëlische interesse voor water, uit angst dat deze toegevingen later gebruikt zouden worden als excuus voor een interventie. Als een korte termijn oplossing voor de waterproblemen zou de Litani wel een belangrijke rol kunnen spelen.²⁴⁸

Lonergan en Wolf zijn van mening dat het tot nu toe meest betrouwbare bewijsmateriaal aangeeft dat Israël nog geen water van de Litani onttrokken heeft. Wolf beweert dat het mogelijk zou zijn water af te leiden, maar dat studies hebben uitgewezen dat dit economisch onaantrekkelijk is en politiek onmogelijk tot er samenwerking met Libanon ontwikkeld is.²⁴⁹ Lonergan beweert zelfs, dat als er iets gebeurt in verband met watertransfers, het Libanon is die kleine hoeveelheden water (ongeveer 0,6 MCM/jaar) ontvangt van bronnen binnen Israël.²⁵⁰ Ook Fadi Comair is het met deze visie eens, hij zegt dat water geen oorzaak van formaat was tijdens de invasie van Libanon en dat het water van de Litani niet afgeleid wordt aangezien het een nationale rivier is. Het in bezit krijgen van informatie over waterinstallaties in Libanon groeide gedurende de invasie wel als doel. Zodat men deze informatie zou kunnen gebruiken bij toekomstige onderhandelingen.²⁵¹

Naff daarentegen beweert dat Israël water van de Litani onttrekt. Deze bewering komt regelmatig naar voor in artikelen die gepubliceerd worden in de Arabische landen en de Verenigde Staten.²⁵² Fatchi Chatila, een Libanese ingenieur die tot 1978 als hydroloog van rijkswaterstaat in Zuid-Libanon werkte, is het eens met Thomas Naff. Hij is ervan overtuigd dat de Israëli's via een tunnel water van de Litani naar Israël laten stromen. Ze zijn gek als ze het niet zouden doen en als hij een Israëlische hydroloog was, zou hij dat water zeker jatten.²⁵³

Dit zijn de twee hoofdbeweringen rond de Litani, die we in de literatuur weervinden. Beide meningen hebben veel verschillende aanhangers in alle lagen van de bevolking. Ze leiden steeds tot welles-nietes discussies aangezien geen van beide theorieën harde bewijzen op tafel kan leggen. Er bestaat onzekerheid en spanning met betrekking tot het antwoord op deze vraag en zolang men geen onderzoek kan voeren waarbij men zowel volledige medewerking van Israël als van Libanon heeft, zijn overtuigende onderzoeksresultaten uitgesloten.

²⁴⁸ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, pp. 137-141

²⁴⁹ Dit alles staat meer in detail geformuleerd in: Wolf, A.T., (1995) "Hysh2olitics along the Jordan River: Scarce." in: *Water and it's impact on the Arab-Israeli Conflict*, Tokyo: United Nations University press, 1995, pp. 76-78 en Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, pp. 137-141

²⁵⁰ Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, pp. 137-141

²⁵¹ Persoonlijke correspondentie met Fadi Comair

²⁵² Persoonlijke correspondentie met Aaron T. Wolf

²⁵³ Van Amerongen, A., (2000), "Israëls Hydronationalisme", in *De Groene Amsterdammer*, 19 april

Volgens de Mideast Mirror van 1 juni 1994 zei de Libanese Minister van Buitenlandse zaken Fares Bouez: "Until now, I can't say that we have evidence that there is a direct theft of water in the South".

Meestal reageren de mensen die ontkennen dat Israël water aftapt van de Litani op een dergelijke uitspraak als volgt: "Zie je wel, ze hebben geen bewijzen." Dit moet genuanceerd worden want het is natuurlijk niet zo dat deze afwezigheid van bewijzen over een Israëlische aftapping van water ook aantoont dat de Israëli's geen water van de rivier afleiden.

Hierbij moeten we evenwel de opmerking maken dat indien er bewijzen zouden zijn van een aftapping, Libanon deze vlug zou verspreiden. Sinds Israël zich teruggetrokken heeft uit Libanon, kunnen de Libanese autoriteiten het bestaan van een afleidingstunnel in het gebied normaalgezien toch zonder problemen onderzoeken want de Litani bevindt zich volledig binnen Libanees grondgebied. Toch blijft het op tafel leggen van bewijzen uit, wat volgens mij opnieuw wijst op de onwaarschijnlijkheid van het bestaan van een afleidingstunnel.

4.6 Besluit

Water is slechts één aspect van het multidimensionele dispuut tussen de Arabische Staten en Israël. Een oplossing voor conflicten in deze gebieden, ligt hem niet in water, maar in de politieke wil van de leiders om een einde te maken aan deze aanslepende conflicten waarbij het streven naar politieke macht de hoofdoorzaak van deze conflicten vormt.²⁵⁴

Tijdens de Arabisch-Israëlische spanningen, lijkt de relatie water-territorium-doelwit weinig of geen rol gespeeld te hebben. Onderzoek van de strategische planning en militaire beslissingen leveren geen bewijs dat water een factor was bij de vijandigheden in 1948, 1967 of 1982. Enkel in 1979 was er een korte poging van Israël om de grens met Libanon ongeveer een km naar het noorden toe te verschuiven om zo toegang tot de Wazzani-bronnen te krijgen. Alle voorgaande feiten wijzen erop dat water een veel minder grote impact had op het Arabisch-Israëlisch conflict, dan eerst gedacht werd. In tegenstelling wat tot sommige andere wetenschappers beweren, is water volgens Wolf dus niet de hoofdoorzaak van de conflicten in deze gebieden, maar veeleer het laatst omgevallen blokje in een domino rij.

Ook Ricardo Petrella sluit zich min of meer aan bij deze gedachtengang; Volgens hem zal er nooit een einde komen aan de conflicten die Iran en Irak, Irak en Syrië, Turkije en Iran, Turkije en Irak, Turkije en Syrië tegenover elkaar stellen, zolang deze landen niet 'bereid' zijn hun aanspraak op oppergezag over de hele regio laten varen. Elk land uit het hele gebied gelooft nog altijd dat het de politieke heerschappij over de hele streek kan veroveren. Hierin schuilt de voornaamste oorzaak van de conflicten van de streek. Er wordt terecht opgemerkt dat het conflict tussen Iran en Irak over de toe-eigening van de Sjatt al' Arab een weerspiegeling is van dit streven naar oppergezag, dat in beide landen voortgezet wordt.²⁵⁵

Zoals reeds uitgebreid aangehaald werd in het tweede hoofdstuk, is water slechts één aspect van de verschillende struikelblokken die de vrede in de weg staan. Er zijn veel belangrijke spanningen met betrekking tot bijvoorbeeld Jeruzalem, ook hebben we het

²⁵⁴ Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, p 61

²⁵⁵ Ibidem

probleem van de Palestijnse vluchtelingen, de Joodse nederzettingen en de mogelijkheid van een toekomstige Palestijnse Staat.²⁵⁶

Uri Shamir, een Israëlische hydroloog heeft deze volledige visie prachtig samengevat in één zin. Hij verklaarde namelijk: "If there is political will for peace, water will not be a hindrance. If you want reasons to fight, water will give you ample opportunities".

Volgens mij komt het erop neer, dat water weldegelijk een belangrijke rol speelde bij het veroveren van grondgebied, maar niet in die zin dat het water was dat de oorlogen uitlokte. Het is gewoon zo dat indien men dan toch een invasie plant of indien men grondgebied omwille van verschillende redenen wil veroveren, men natuurlijk ook rekening gaat houden met de natuurlijke rijkdommen die in het gebied terug te vinden zijn. In het geval van de Wazzani bronnen, zo zal later blijken, was zelfs dat niet het geval. Men ontdekte het belang van deze bronnen pas na de inlijving ervan bij Israël.

Het staat volgens mij buiten kijf dat water na de verovering van bepaalde gebieden in deze regio wel een rol zal spelen in verband met de teruggave van deze gebieden. Dit toont echter niet aan dat de aanwezigheid van water tot oorlogen leidt. Het aantonen dat water nu van belang is met betrekking tot bijvoorbeeld de teruggave van de Golan Hoogvlakte, is niet gelijk aan het bewijzen van de wetenschappelijke waarde van de hydraulische imperatief theorie.

Het niet teruggeven van deze gebieden hangt trouwens niet enkel samen met de aanwezigheid van water. Men kan moeilijk stellen dat de Israëlische regering niet wil teruggaan naar de situatie van voor 1948 en de staat Israël niet wil opdoeken omwille van de aanwezigheid van water in het gebied. Ook de weigering terug te gaan naar de grenzen van voor 1967 is er niet hoofdzakelijk omdat men sinds de Zesdaagse Oorlog in een betere waterpositie terecht kwam.

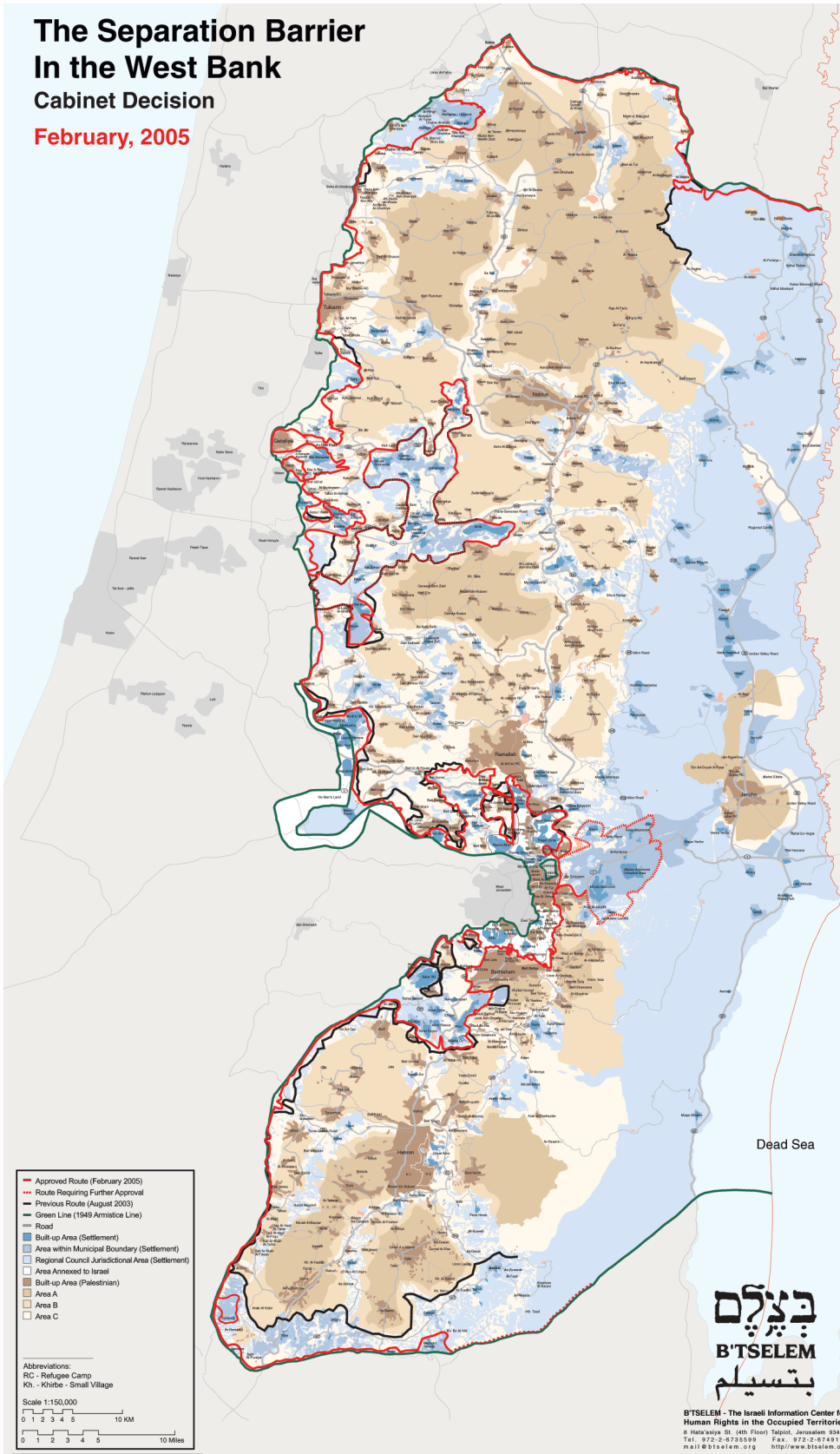
Natuurlijk is het wel zo dat water belangrijk is in deze regio en dat het in handen hebben van waterbronnen doorheen de tijd steeds belangrijker geworden is. In het eerste algemene hoofdstuk werd trouwens aangetoond dat water een bron van macht en oorzaak van conflict kan zijn. Water speelt een belangrijke rol doorheen het Israëlisch-Palestijns/Arabisch conflict en zal dit ook blijven spelen, maar het ligt niet aan de oorzaak van het conflict en het is onwaarschijnlijk dat dit ooit het geval zal zijn in de regio. Het zullen altijd onderliggende politieke redenen zijn en de drang naar macht die oorlogen teweeg brengen. In deze oorlogen en conflicten kan water als wapen ingezet worden. Ook in de toekomstige vredesonderhandelingen en mogelijkheden tot samenwerking zal water ongetwijfeld steeds weer op de voorgrond treden.

²⁵⁶ Deconinck S., 'Israeli water policy in a regional context of conflict: prospectus for sustainable development for Israelis and Palestinians?' www.waternet.rug.ac.be

5 De Muur

The Separation Barrier In the West Bank Cabinet Decision

February, 2005

5.1 Inleiding

Op het grondgebied van de West Bank wordt momenteel door Israël aan een ijtempo een muur gebouwd. Deze veiligheidsbarrière volgt de Groene Lijn²⁵⁷ niet, die sinds de Israëlische bezetting van Palestijns gebied in 1967 geldt als voorlopige grens tussen de twee gebieden. De muur gaat diep de Westelijke Jordaanoever in, waardoor Palestijnse dorpen geïsoleerd raken en soms klem komen te liggen tussen de muur en de Groene Lijn.²⁵⁸

De veiligheidsmuur, Qalandya Checkpoint, 9 januari 2005

© Tineke Louagie

Ook aan de oostkant van de Westelijke Jordaanoever, in de Jordaanvallei, staat de bouw van een muur gepland. Palestijnse grondgebieden worden verder ingedamd. Heel wat gemeenschappen worden door de muur van hun land gescheiden²⁵⁹, joodse nederzettingen komen aan de “goede” kant van de muur te liggen, te irrigeren stukken land worden van beschikbare waterbronnen gescheiden of komen geïsoleerd te liggen... om niet te spreken over de vele dorpen, waterpijplijnen en waterbronnen die vernield werden omdat ze zich op de weg van de muur bevonden.

Wordt deze muur werkelijk enkel en alleen omwille van veiligheidsredenen gebouwd zodat men de Israëlische bevolking tegen de zelfmoordaanslagen van Palestijnse terroristen kan beschermen? Of is er meer aan de hand? In hoeverre speelt het annexeren van grond (alsook waterbronnen) een rol? Wat is het effect van de bouw van de veiligheidsmuur op de aanwezige waterbronnen? Op deze vragen wordt in dit hoofdstuk een antwoord gegeven.

²⁵⁷ Groene Lijn = grens tussen Israël en Palestina

²⁵⁸ Zie kaart, bijlage

²⁵⁹ Volgens een rapport van de World Bank, bestaat 25-30 procent van de bevolking van de door de muur getroffen gemeenschappen uit vluchtelingen. Bron: Palestinian Environmental NGOs Network, (2003), “The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action”, p 34

5.2 Is het veiligheidsaspect het enige ware motief voor de bouw van de muur?

Het officiële argument van Israël om de muur te bouwen speelt een grote rol, zeker waar het de publieke opinie betreft. Het is vooral dit veiligheidsargument dat een draagvlak bij de Israëliëse bevolking creëert.

Er zijn onderzoeken die aantonen dat er sinds de bouw van de muur weldegelijk minder Israëliëse burgers omgekomen zijn. Zelfs een brochure van de PLO bevestigt dit. Beide kanten gaan dus akkoord met het cijfermateriaal dat deze onderzoeken opleverde. De Palestinian Liberation Organisation, maakt hierbij evenwel de opmerking dat het totale aantal burgerslachtoffers niet daalde aangezien het dodencijfer aan de Palestijnse kant de hoogte ingegaan is.

Op verzoek van de UN General Assembly gaf het Internationaal gerechtshof op 9 juli 2004 een niet bindend advies met betrekking tot de wettelijkheid van de bouw van deze veiligheidsmuur door de staat Israël. Deze laatste actor weigerde medewerking te verlenen aan de procedure. Het aangevoerde middel was dat het gerechtshof niet bevoegd was omdat het om een politieke vraag ging die bilateraal behandeld moest worden.²⁶⁰ Volgens prof. Jan Wouters, hoogleraar Internationaal Recht aan de KUL, is het echter weldegelijk een kwestie die juridische vraagstukken met zich meebrengt, hoewel er altijd politiek mee vervlochten is.²⁶¹

De UN General Assembly wou antwoord op de volgende vraag: *“what are the legal consequences arising from the construction of the wall, being built by Israel, the occupying Power, in the occupied Palestinian Territory, including in and around East Jerusalem, as described in the report of the Secretary-General, considering the rules and principles of international law, including the Fourth Geneva Convention of 1949 and relevant Security Council and General Assembly Resolutions?”*²⁶²

Het internationaal gerechtshof oordeelde in het uitgebrachte advies, dat de muur, langs het gekozen pad, geen militaire noodzaak is. De bouw van de muur op Palestijns grondgebied werd als illegale daad verworpen en dient daar te worden afgebroken. Aan de benadeelde Palestijnen moet Israël een schadevergoeding betalen.²⁶³ Verder is volgende passage van belang: *“The Court is not convinced that the construction of the wall along the route chosen was only meant to safeguard the interests of Israel against the peril which it has invoked as justification for that construction”*²⁶⁴

Het advies van het hof heeft dus enkel betrekking tot de secties van de muur, die buiten de groene lijn gebouwd zijn of in de toekomst buiten de groene lijn gebouwd zullen worden.

Niettegenstaande Israël's argument dat het slechts een tijdelijke veiligheidsmaatregel is, vreest het hof dat de gevolgde route *“facts on the ground”* zal creëren die tot de facto

²⁶⁰ http://www.btselem.org/english/Separation_Barrier/International_Court_Decision.asp, laatst geconsulteerd op 10 februari 2004

²⁶¹ Interview van Prof. Jan Wouters met Catherine Baele, De Standaard, 10-11 juli 2004

²⁶² www.icj-cij.org, laatst geconsulteerd op 12 februari 2005

²⁶³ Ibidem

²⁶⁴ Legal consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, International Court of Justice, 9 General List No. 131. para. 140 (july 2004)

annexatie van delen van de West Bank zal leiden en de toekomstige grens tussen Israël en een Palestijnse staat zullen bepalen.

Verder bestaat bij het Hof de mening dat de muur de intentie heeft nederzettingen te steunen. Terwijl het bestaan van deze nederzettingen een schending is van artikel 49 van de Geneva Convention. Het Hof stelt dat Israël het recht en de plicht heeft burgers te beschermen tegen geweld, maar dat hun acties in overeenstemming moeten zijn met het internationale recht.²⁶⁵

Het Hof is met veertien tegen één, haast unaniem dus, tot dit advies gekomen en roept aan alle Staten op om de wettelijke gevolgen van de muur niet te erkennen en ook geen bijstand te verlenen voor de bouw ervan. In het verleden heeft het Hof niet altijd gedurfd om de grond van een zaak uit te spitten omdat dat soms politiek gevoelig lag. Hier profileerde het Hof zich echter duidelijk. Volgens Prof. Jan Wouters, geeft het Hof hier een signaal dat dwingende internationale normen, die alle landen moeten respecteren, hier overtreden worden.²⁶⁶

B'tselem, een Israëlische mensenrechtenorganisatie, kwam tot een gelijkaardige conclusie.²⁶⁷ Volgens hen is een van de hoofdoverwegingen van hun regering zoveel mogelijk joodse nederzettingen aan de westkant van de muur te laten vallen om ze binnen Israëlisch grondgebied te krijgen. Het pad dat de muur volgt geeft de impressie dat Israël veiligheidsargumenten gebruikt voor de creatie van feiten ter plaatse die iedere toekomstige vredesovereenkomst gaan beïnvloeden. Hierbij haalt men aan dat er veel kans is dat deze apartheidsmuur, zoals zij hem noemen, een permanent feit zal worden ter ondersteuning van Israël's toekomstige claim meer land te annexeren. Israël heeft volgens deze organisatie het recht en tevens zelfs de plicht burgers te beschermen. Het feit dat Israël voor de meest drastische optie koos, die de Palestijnse bevolking het meest schade berokkent, terwijl andere minder ingrijpende opties aan de kant geschoven werden, vinden ze extreem. Verder stellen ze dat indien de enige manier om geweld buiten te houden inderdaad de bouw van een muur is, dat deze de groene lijn moet volgen, of zich op Israëlische bodem moet bevinden.²⁶⁸ Recente ontwikkelingen ondersteunen deze stelling, er werd namelijk een nieuw, door de muur te volgen, pad goedgekeurd. Deze nieuwe route zal vooral Palestijnse grond rond Jeruzalem annexeren.

Tijdens mijn bezoek aan Prof. Dajani in Beit Hanina, passeerden we het plaatsje Ram, nabij Jeruzalem, hier zag ik hoe de muur Palestijnse wijken van Palestijnse wijken scheidt in plaats van Joodse buurten van Palestijnse buurten. Neem de Palestijnse snelweg naar Jeruzalem, plaats de muur middenin deze snelweg en je kunt je het tafereel dat daar te zien

²⁶⁵ www.icj-cij.org, laatst geconsulteerd op 12 februari 2005

²⁶⁶ Interview van Prof. Jan Wouters met Catherine Baele, De Standaard, 10-11 juli 2004

²⁶⁷ B'tselem is het Israëlisch centrum voor de rechten van de mens in de Bezette Gebieden. De naam staat synoniem voor menselijke waardigheid en de letterlijke vertaling is: "in the image of". Dit woord komt uit Genesis 1:27 "And God created humans in his image. In the image of God did He create him." Het is ook in deze geest dat het eerste artikel van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat "All human beings are born equal in dignity and rights". B'tselem is een onafhankelijke organisatie die door verschillende stichtingen die mensenrechtenactiviteiten steunen, gefinancierd wordt. Deze bevinden zich in Israël, Europa en Noord-Amerika. B'tselem werd in 1989 opgericht door een groep prominente academici, advocaten, journalisten en leden van het Israëlische parlement. Met hun activiteiten willen ze de gewone bevolking en beleidsmakers op de hoogte brengen van de schendingen van de mensenrechten in de Bezette Gebieden. Men wil het fenomeen van de "ontkenning" bij de Israëlische bevolking tegengaan, zodat deze mensen later niet kunnen zeggen "We didn't know". De betrouwbaarheid van hun informatie wordt verzekerd doordat de rapporten die door B'tselem uitgegeven worden, gebaseerd zijn op eigen veldwerk en onderzoek. De resultaten die men hieruit haalt worden vergeleken met relevante documenten, officiële overheidsbronnen en informatie van andere mensenrechtenorganisaties.

²⁶⁸ B'tselem, The separation Barrier, http://www.btselem.org/English/Separation_Barrier/Background.asp, laatst geconsulteerd op 12 februari 2005

was levendig voorstellen. Indien de muur enkel veiligheidsmaatregelen zou beogen, zou het pad dat door de muur gevolgd wordt er helemaal anders uitzien.

Alhoewel de muur de laatste tijd veel in het nieuws komt en de meeste mensen dit als een nogal recente gebeurtenis zien, is het een idee dat niet zo nieuw meer is. Onderstaand artikel door Vladimir Jabotinsky, verschenen in het Russische blad Rassvyet toont ons dat dit idee reeds voor de Palestijnse zelfmoordaanslagen bestond. Vladimir Jabotinsky stichtte de Irgun-partij, die later opging in de Likud van Ariel Sharon. Jabotinsky tekende in 1923 zijn bedenkingen op in 'The Iron Wall'. Onderstaande tekst is op dit werk gebaseerd.

'Wij zullen alle zionistische kolonisatie, ook een heel beperkte ofwel moeten opgeven, ofwel zullen wij ze moeten doorzetten tegen de wil in van de oorspronkelijke bevolking. Daarom kan onze kolonisatie zich alleen maar ontwikkelen onder de hoede van een grootmacht die niet omziet naar wat de lokale bevolking wil, zodat het mogelijk wordt om ons van die bevolking af te scheiden met een ondoordringbare ijzeren muur...

*Een regeling tussen hen en ons op vrijwillige basis is onmogelijk. Zolang zij nog een sprankel hoop hebben dat ze van ons af kunnen, zullen zij die hoop niet opgeven en niets zal hen kunnen overtuigen, geen mooie woorden, geen geld. Want zij zijn geen allegaartje, maar een natie, een vertrapte natie, maar een levende natie. Geen enkel volk maakt het soort toegevingen dat wij van hen vragen, zolang er hoop is dat zij ons van zich af kunnen schudden. Enkel wanneer ze merken dat de Ijzeren Muur tussen ons en hen niet te doorbreken is, zullen de extremisten de zaak opgeven en zullen er meer gematigden naar voren treden die ons toegevingen zullen vragen over bepaalde zaken. Zij zullen ons vragen hen te garanderen dat wij ze niet zullen verdrijven of ook dat wij zo goed zouden willen zijn hen gelijke rechten te geven.'*²⁶⁹

Al deze voorgaande argumenten kunnen op het eerste zicht minder relevant lijken voor dit eindwerk, dat tenslotte toch over de rol van water in het Palestijns-Israëliësch conflict gaat. Toch zijn de voorgaande passages noodzakelijk om aan te tonen dat er twijfel bestaat over het veiligheidsaspect als enige en belangrijkste argument ter verantwoording van de bouw van de muur.

Indien er niet eerst aangetoond wordt dat er een gegronde twijfel bestaat – die door het Internationale Gerechtshof erkend wordt – rond het veiligheidsargument, heeft men bij de bewering, dat er meer aan de hand is en dat de bouw van de muur tevens gericht is op het annexeren van grondgebied en waterbronnen, geen voet om op te staan.

Ook dhr. Abdel Rahman Al Tamimi, directeur van de Palestinian Hydrology group, is van mening dat de constructie van de muur op zich dan wel nieuw mag zijn, de filosofie, of het doel erachter is het niet. Zoals in zijn artikel "The wall's path is based on ultimate control over Palestinian water resources", te lezen staat, is het pad van de eerste fase van de muur niet toevallig, aangezien die zich in het gebied van de Westelijke Aquifer bevindt. Deze aquifer is voor de Israëli's de belangrijkste van de drie ondergrondse watervoorraden van de Mountain Aquifer. Het is na de Jordaan de grootste waterbron van historisch Palestina en vormt de grootste grondwatervoorraad van het gebied.

Ongetwijfeld zijn er verschillende motieven voor de bouw van de muur. Veiligheid is er slechts één van. Indien de muur de groene lijn zou volgen zou het veiligheidsaspect als hoofdargument voor de bouw van de muur veel geloofwaardiger zijn.

²⁶⁹ Catherine, L., (2002), *Palestina, de laatste kolonie?*, Berchem: Epo, p. 7

Met behulp van de muur kan men echter land bij Israël toevoegen alsook de aanwezige watervoorraden als wapen gebruiken. Water kan in combinatie met de muur zelfs gebruikt worden als straf- en pressiemiddel om de Palestijnen een hoge economische prijs te laten betalen voor elke afwijzing van een compromis.

Deze aspecten worden nu achtereenvolgens behandeld, waarna ook de vernieling die de bouw van de muur met zich meebrengt, met betrekking tot waterbronnen, behandeld wordt. Dit laatste aspect wordt meestal over het hoofd gezien maar brengt niet te verwaarlozen gevolgen voor de plaatselijke bevolking met zich mee.

5.3 Schets van de Israëlische controle van water in het gebied waar de eerste fase van de muur gebouwd wordt

Op de tweede dag na de bezetting van de Westelijke Jordaanoever in 1967, vaardigde het Israëlische leger militaire verordening nr. 92 uit²⁷⁰, die elke nieuwe vorm van waterontwikkeling, waterboringen en infrastructurele bouw in de Westelijke Jordaanoever verbodt, tenzij daarvoor een vergunning was afgegeven door het "joint water comité"²⁷¹ (vanaf 1995, daarvoor door de militaire waterofficier).

Israëls greep op Palestijnse waterreserves wordt bewezen door het feit dat er tot op de dag van vandaag voor de gebieden die gebruik maken van het Westelijk waterbekken nog geen enkele vergunning uitgegeven werd, noch voor landbouwgebruik van water, noch voor huishoudelijk gebruik.²⁷²

Hierbij moet evenwel de opmerking gemaakt worden dat er uit de Westelijke Aquifer geen extra water meer gepompt kan worden zonder dat de kwaliteit van het water eronder lijdt. Men zit nu reeds boven het percentage dat men veilig kan oppompen. Indien er bijkomende waterputten geslagen zouden worden, bestaat het gevaar dat er verzilting optreedt door het binnendringen van zoutwater in het waterbekken omdat men steeds meer oppompt dan natuurlijk bijgevuld wordt. Vanuit hydrologisch standpunt gezien, kan er dus aan deze situatie niets veranderd worden. Het verbod nieuwe putten te boren is niet op een pesterij of onderdrukking gebaseerd, "overpumping" zoals men dit noemt zou de waterkwaliteit van het gehele westelijke waterbekken in gevaar brengen. Indien men het politiek bekijkt kunnen de Israëli's natuurlijk wel een aantal putten afstaan voor Palestijns gebruik.²⁷³

Terwijl de Bezette Gebieden de grootste potentiële toegang tot grondwater hebben, gebruiken de Palestijnen er in de hele regio het minste van. Israël gebruikt 57,1 % van de totaal beschikbare waterreserves, terwijl er slechts 8,2% van het totaal beschikbaar voor de Palestijnen beschikbaar is. Het gemiddelde waterverbruik per hoofd van de bevolking in Israël bedraagt bijna 344 kubieke meter per jaar voor Israël ten opzichte van 56 kubieke meter per jaar voor Jordanië en ten opzichte van 34 kubieke meter per jaar voor de stedelijke gebieden in Palestina. In sommige landbouwgebieden echter overstijgt het waterverbruik de 10 kubieke meter per jaar niet. Op een dagelijkse basis staat dit gelijk aan 270 liter per dag per Israëliër, 153 liter per dag per Jordaniër en 93 liter per dag per Palestijn. Het feitelijke gemiddelde verbruik in stedelijke gebieden is echter slechts 50 liter per dag, dat is de helft

²⁷⁰ In hoofdstuk 7 wordt er een uitgebreide schets gegevens van de waterlegislatuur in historisch Palestina, inclusief een overzicht van de militaire verordeningen

²⁷¹ De Werking van het Joint Water Comité, komt uitgebreider aan bod in 6.2.5

²⁷² Interview met dhr. Yusef Awayes van de Palestinian Water Authority, Ramallah, 10 januari 2005

²⁷³ Interview met dhr. Hillel Shuval, D.Sc. Kunen-Lunenfeld Emeritus Professor of Environmental Sciences, The Hebrew University of Jerusalem, Jeruzalem, 12 januari 2005

van de hoeveelheid die de Wereldgezondheidsorganisatie minimaal noodzakelijk acht om aan de eerste levensbehoeften te voldoen.

Deze verschillen tussen het waterverbruik per hoofd van de bevolking is geen weerspiegeling van hun respectievelijke vraag naar water, maar geeft de hoeveelheid water die hen beschikbaar gesteld wordt weer.

De belangrijkste putten die de Palestijnen water van goede kwaliteit en kwantiteit verschaffen, liggen in het Westelijke Waterbekken. Het belang van deze putten ligt verder ook in het feit dat zij de enige Palestijnse toegang tot het Westelijke Waterbekken vormen. De totale Palestijnse wateronttrekking daar, wordt gewaarborgd door 142 waterputten (67 in Tulkarm en 75 in Qalqilya). Van de totale Palestijnse wateronttrekking uit de drie aquifers samen, die 60,4 miljoen kubieke meter bedraagt, wordt 30 % hiervandaan gehaald. De meeste van deze putten werden geslagen voor de bezetting van 1967, want daarna werd er een verbod opgelegd ten aanzien van het slaan van nieuwe putten voor Palestijns waterverbruik. Een nuance op de reden van dit verbod werd hierboven reeds gegeven. Toch creëert het verbod de volgende situatie: Palestijnen werden gedwongen zich te behelpen met dezelfde hoeveelheid water als in het midden van de jaren zestig. Met bevolkingsgroei en de bijhorende stijging van behoefte aan water, werd geen rekening gehouden.²⁷⁴

5.4 Het belang van water in de eerste fase van de muur

De eerste fase van de muur bestaat uit een 145 kilometer lange muur in het noordwesten van de West Bank. Deze fase begon in juni 2002 en loopt van het dorp Zububa (district van Jenin), over het Tulkarm district, naar "Azzun" Atma (Qalqilya district). De drie districten Jenin-Tulkarm-Qalqilya hebben een bevolking van meer dan een half miljoen mensen die 22% van de West Bank vertegenwoordigen.²⁷⁵

In deze drie districten was landbouw, niettegenstaande de door Israël opgelegde beperkingen met betrekking tot watergebruik, heel productief. Volgens een rapport van de World Bank (The impact of Israel's Separation Barrier on Affected West Bank Communities 2003), zorgden deze drie districten voor 45 % van de landbouw productie op de West Bank. Op meer dan de helft van het land (66%) dat nu tussen de groene lijn en de muur geïsoleerd ligt, stonden serres en olijfbomen, er werden citrusvruchten gecultiveerd en er waren grasweiden.²⁷⁶

Plaatselijke boeren die hun land, dat achter de muur ligt willen bewerken, moeten soms uren aanschuiven aan checkpoints. Er bevinden zich "access gates" in de muur om de toegang van de boeren tot hun land te vergemakkelijken. Deze doorgangen blijven echter soms dagenlang gesloten.²⁷⁷

De eerste fase van de Muur heeft een veelvoud aan gevolgen, gericht op het waarborgen van de Israëlische overheersing ten aanzien van grondstoffen, zowel land als water. De twee

²⁷⁴ Interview met dhr. Tamimi, directeur Palestinian Hydrology Group, Ramallah, 10 januari 2005

²⁷⁵ Palestinian Environmental NGOs Network, (2003), "The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action", p 14

²⁷⁶ Palestinian Environmental NGOs Network, (2003), "The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action", p 25

²⁷⁷ Interview met dhr. Shaddad Attili, policy advisor, water and environment, Negotiation Support Unit, Palestinian Liberation Organisation, Al-Bireh, 10 januari 2005

zaken die het belang van water in de eerste fase van de muur benadrukken, zijn de volgende:

Ten eerste bevestigt de bouw van de Muur in de eerste fase (en het traject ervan op het Palestijnse gebied met de grootste potentiële kans tot het onttrekken van water uit de Westelijke Aquifer), het Israëliëse doel om totale controle te verkrijgen (en te behouden) over de rijkste grondwatervoorraad in Palestina.

Ten tweede is water als basisbehoefte van levensbelang voor het bestaan en het levensonderhoud van de Palestijnen. De Israëliëse controle over de watervoorraden vertaalt zich dus in een groeiende armoede en toegenomen landloosheid.²⁷⁸

Sinds de bouw van de muur is de toch al beperkte toegang tot water nog eens ernstig verslechterd. De bijzondere betekenis van de eerste fase van de muur is niet alleen zijn plaatsing bovenop het gebied van de Mountain Aquifer, maar vooral zijn locatie binnen het Waterbekken, waar veel minder diep geboord hoeft te worden dan in andere gebieden. Als men naar de door de muur te volgen lijn, uitgetekend door ingenieurs, kijkt, wordt al snel duidelijk dat die ongeveer gelijk loopt met de grenzen van het grondwater. Vanuit een hydrologisch perspectief bekeken, toont dit aan dat de verschijning van de muur geen verrassing mag betekenen maar de fysieke uitvoer is van verschillende pogingen van Israël om controle te werven over de kwaliteit en kwantiteit van het water in de Westelijke Aquifer.

Verder wijst ook de aanwezige infrastructuur voor de watervoorziening van de nederzettingen op grote uitbreiding voorzien. De nederzetting van Burkan heeft zo'n dikke pijplijn dat er al een enorme hoeveelheid water nodig is om het geheel binnenin de buis stromende te houden, terwijl de huidige consumptie in deze nederzetting zelfs niet in de buurt komt van het water dat door deze pijplijn vervoerd kan worden. Dit is een langdurige investering die reeds rekening houdt met een mogelijk stijgende vraag naar water voor de toekomst. Dit aspect werd ook aangehaald in mijn interview met Yusef Aways van de Palestinian Water Authority, een afdeling van de Palestinian National Authority.²⁷⁹

5.5 Gevolgen van de bouw van de muur op aanwezige waterputten

Zoals eerder vermeld, zorgt de bouw van de muur ervoor dat veel grondwaterputten tussen de muur en de groene lijn komen te liggen, waar zij, of samen met het te irrigeren land volledig geïsoleerd raken, of – elk aan een zijde van de muur – afgesneden worden van de te irrigeren velden. Aangezien veel gemeenschappen waterputten delen, zullen de putten die ten westen van de muur liggen veel meer gemeenschappen negatief beïnvloeden dan enkel de gemeenschap waar de put de facto toe behoort. In Baqa ash Sharqiya wordt bijvoorbeeld 40% van het water via tankauto's verkocht aan veertien andere dorpen, ten oosten van de muur. In het beste geval wordt het moeilijk (indien men het realistisch bekijkt: onmogelijk) om water van de ene kant naar de andere kant van de muur te vervoeren.

Ongeveer vijftig waterputten ondervonden schade van de eerste fase van de muur. De meeste hiervan bevinden zich in de regio van Tulkarm en Qalqiliya. Alhoewel de meeste putten voor de landbouw bestemd zijn, worden ze door de achteruitgang van de economische omstandigheden voornamelijk via tankwagens gebruikt voor thuisgebruik. Door Israëliëse veiligheidsafsluitingen moeten deze tankauto's echter veel meer kilometers

²⁷⁸ Interview met dhr. Tamimi, directeur van de Palestinian Hydrology Group, Ramallah, 10 januari 2005

²⁷⁹ Ibidem

afleggen en zijn ze heel wat langer onderweg, wat een stijging van 80% ten aanzien van de oorspronkelijke transportkost met zich meebrengt. De reeds beperkte middelen in het achterhoofd houdende brengt de isolatie van een waterput ernstige gevolgen voor de gemeenschap die ervan leeft met zich mee.²⁸⁰

De aanwezige waterreserves en de Palestijnse toegang tot deze reserves worden door de muur op verschillende wijzen aangetast. Enkele voorbeelden worden hieronder opgesomd:²⁸¹

- Isolatie van gemeenschappen (aan de 'andere' kant van de muur)
- Isolatie van de te irrigeren landbouwgronden
- Vernietiging
- Bedreigd met vernietiging (in de Bufferzone van de muur of op het pad van de muur)
- Vernietiging van waterleidingen die naar landbouwgrond lopen
- Vernietiging van waterleidingen die in verband met de bouw van de muur niet kunnen worden omgeleid
- Naburige gemeenschappen die geen toegang meer hebben tot de waterreserves
- Tankauto's die de waterreserves niet kunnen bereiken
- Vernietiging van reservoirs en regenbakken.

De bij de eerste fase van de muur getroffen waterbronnen zijn meestal putten die door de muur geïsoleerd raken of putten die binnen de dertig tot honderd meter brede bufferzone liggen en dus vernietigd dreigen te worden. Het grote aantal bedreigde putten die terug te vinden zijn trekken de aandacht. In de meeste getroffen gemeenschappen zijn er reeds watervoorzieningen ontoegankelijk. Landbouwgronden die van deze watervoorzieningen afhankelijk zijn hebben geen water meer of dreigen geen water meer te hebben. Indien de landbouwgrond en de watervoorziening zich aan dezelfde kant van de muur bevinden, maar dit de westelijke kant van de muur is, blijven nog steeds veel velden verlaten en droog achter omdat de landbouwers deze niet kunnen bereiken.

De Palestijnse Hydrologie Groep, onderzocht 37 van de ongeveer 50 watervoorzieningen die door de eerste fase van de muur getroffen werden. Van de onderzochte waterputten, zijn er 22 'achter' de Muur geïsoleerd geraakt van hun gemeenschappen. Deze hebben een gezamenlijke productie van ongeveer 4,3 miljoen kubieke meter water per jaar. De vijftien andere watervoorzieningen die indirect geraakt worden, omdat de velden die zij irrigeren, zich aan de andere kant van de muur bevinden en daardoor ontoegankelijk geworden zijn, produceren 2,65 miljoen kubieke meter per jaar. Van de onderzochte watervoorzieningen bevinden zich er 32 in het district Qalqiliya en vijf in het Tulkarm district. Samen vertegenwoordigen ze 74% van alle getroffen watervoorzieningen tijdens de eerste fase van de muur.

Meer dan 50% van het geïrrigeerde land raakt volledig geïsoleerd en bijna 5,4 % wordt in de buurt van Tulkarm en Qalqiliya door bulldozers vernietigd. Op het land waar we nu over spreken bevonden zich fruitbomen, er werden citrusvruchten geteeld en er bevonden zich serres om gewassen efficiënter te kunnen kweken. De bouw van de muur heeft geleid tot de verwoesting van in totaal 12.000 meter bevoeiingsbuizen van diverse dikte en verwoesting van landbouwgrond.²⁸²

²⁸⁰ Palestinian Environmental NGOs Network, (2003), "The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action", p 57 + Van Humbeeck, H., (2004), "Waar ligt de grens?", in *Knack*, 14 juli

²⁸¹ Palestinian Environmental NGOs Network, (2003), "The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action", pp. 57-58 + Interview met dhr. Tamimi, directeur Palestinian Hydrology Group, 10 januari 2005 te Ramallah

²⁸² Palestinian Environmental NGOs Network, (2003), "The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action", p 59

5.6 Besluit:

De muur schendt het internationaal recht en de bouw ervan belemmert de getroffen gemeenschappen in hun ontwikkeling en brengt hun overlevingskansen zelfs in gevaar. Het recht van vrijheid van beweging wordt geschonden, waardoor boeren hun vroegere landerijen niet meer kunnen bereiken.

Veel gemeenschappen hebben geen degelijke drinkwatervoorziening meer en ongeveer 37% van de gezinnen, die afhankelijk zijn van de getroffen waterbronnen, zitten zonder enige bron van inkomsten. De muur snijdt dwars door landbouwwegen en wegen die toegang zouden moeten verschaffen tot de velden “achter” de muur. Landbouwers moeten lange afstanden lopen en checkpoints passeren om hun grond te kunnen bereiken. Ze verliezen hierdoor in sommige gevallen hun oogst en investeringen. Vele waterleidingen zijn vernield of beschadigd, waardoor er problemen opduiken bij het irrigeren van land waar ze wel toegang tot hebben.

De bouw van de muur betekent een zware aanval op de kostbare waterreserves en op de gemeenschappen (en landbouwgronden) die op deze reserves aangewezen zijn om te kunnen overleven.²⁸³ Er is een toename van landconfiscatie en collectieve straffen (onder de vorm van afsluitingen en beperking van bewegingsvrijheid, zodat men niet kan gaan oogsten of het land braak moet laten liggen) worden door de bouw van de muur makkelijker uitvoerbaar.²⁸⁴

Er vindt vooral een confiscatie van de meest vruchtbare landbouwgrond in de Westelijke Jordanoever plaats en verder helpt de muur bij de inlijving van nederzettingen bij Israël, waardoor deze nederzettingen hun toekomstige uitbreiding veilig kunnen stellen.

De scheiding van watervoorzieningen van de landbouwgronden en gemeenschappen betekent dat de grond spoedig uitgedroogd zal zijn. In Israël hanteert men de volgende wet: ‘ongecultiveerde’ landbouwgrond kan volgens Israël worden geconfisqueerd door de staat Israël.

Indien de muur werkelijk een veiligheidsmaatregel is, kunnen enkele feiten zoals het afwijken van de groene lijn, de eerste fase die zich in het noorden van de West Bank bevindt en onmiddellijk de annexatie van gemeenschappen tot gevolg heeft, moeilijk gemotiveerd worden.

De muur brengt –zowel in zijn betonnen vorm, als door middel van prikkeldraad of hekkens – stukken van het meest vruchtbare land, dat de West Bank bezit, en de bronnen van de Westelijke Aquifer binnen Israël’s grondgebied.

²⁸³ Interview met dhr. Tamimi, directeur Palestinian Hydrology Group, 10 januari, Ramallah

²⁸⁴ Frequently Asked Questions on Israel’s Wall, Bad Fences make Bad Neighbours, brochure van de PLO, p 13, onderdeel van een documentatiemap verkregen bij bezoek aan het Negotiations Affairs Department van de PLO, Al-Bireh, 10 januari 2005

6 De rol van water in overeenkomsten en onderhandelingen: een overzicht

6.1 De belangrijkste eerste plannen met betrekking tot de Jordaan

Een van de eerste voorstellen met betrekking tot de Jordaan, was het *Franghia plan* in 1913. Dit plan stelde voor de Jordaan te gebruiken voor irrigatie en electriciteit. Samen met de val van het Ottomaanse rijk, verdween dit plan na de eerste Wereldoorlog.

In 1944 werd er door de Verenigde Staten een nieuw plan voorgesteld: *The Lowdermilk Plan*. Hier werd de irrigatie van de Negev woestijn door middel van water van de Jordaan en de Litani voorgesteld, samen met een bijvulling van de Dode Zee door middel van een verbinding met de Middellandse Zee. Door de veranderde omstandigheden na de tweede wereldoorlog, zoals de onafhankelijkheidsverklaring van Israël in 1948 en de toevloed van vluchtelingen werd ook van dit plan afstand gedaan.²⁸⁵ Beide bovenvermelde plannen met betrekking tot de herverdeling van het water van de Jordaan werden nooit geratificeerd.

In 1951, twee jaar voor president Eisenhower de Amerikaanse ambassadeur Eric Johnston naar het Midden-Oosten stuurde, werd in Israël het *All-Israel Plan* gepubliceerd. Het was gebaseerd op de Lowdermilk voorstellen, die de drooglegging van het Huleh meer en -moeras, inhield, alsook de afleiding van de noordelijke Jordaan en de constructie van een waterdrager naar de Negev en Kustvlakte. Hetzelfde jaar voerde Israël de drooglegging van de Huleh moerassen uit en won land en water aan hun zijde van de Jordaan.²⁸⁶

Door de komst van Israël, waardoor er nog een partij bijkwam die zijn recht op het water van de Jordaan opeiste en unilateraal projecten begon uit te voeren, was er nood aan nieuwe onderhandelingen. Het is in dit licht dat het Johnston Plan ontstond.

In 1953 stelde de Amerikaanse ambassadeur Eric Johnston een allocatie schema voor,²⁸⁷ gebaseerd op de voorgaande voorstellen. *Johnston's Jordan Valley Plan* is het resultaat van zijn twee jaar durende onderhandelingen met vertegenwoordigers van Israël, Libanon, Syrië en Jordanië. Deze leidden in 1955 eindelijk tot een plan, dat volgens hem voldeed aan de vragen van alle oeverbewoners. Ook dit plan werd nooit geratificeerd, gedeeltelijk omdat de Arabische Staten (voornamelijk Jordanië) geen nood hadden aan een veelomvattend water ontwikkelingsprogramma, waarbij Israël direct betrokken werd, om hun ontwikkelingsdoelstellingen op korte termijn te verwezenlijken. Verder gingen de Arabieren niet akkoord met de criteria die gebruikt werden ter vaststelling van de waterverdeling tussen de verschillende partijen. Een groot probleem met betrekking tot acceptatie van het Johnston plan vormde vanwege de Arabische kant ook het feit dat akkoord gaan met het plan de erkenning van de Staat Israël impliceerde. Dezelfde problematiek vinden we nu terug met betrekking tot de toetreding van Turkije tot de Europese Unie.²⁸⁸ Ook Israël verwierp het plan en zowel de Arabische Staten als Israël stelden respectievelijk een nieuw plan voor dat de

²⁸⁵ Passia, (2002), "Water, the blue gold of the Middle East", p 8 (PASSIA = Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs)

²⁸⁶ Ibidem

²⁸⁷ Zie ook hoofdstuk 4, pp. 51-52

²⁸⁸ Turkije heeft ook problemen met het accepteren van bepaalde voorwaarden waaraan ze moeten voldoen om toegelaten te worden bij de Europese Unie, indien deze voorwaarden de erkenning van Cyprus met zich meebrengen.

tegenpartij in een minder gunstige situatie bracht.²⁸⁹ Alhoewel het plan dus nooit geratificeerd werd, hielden Israël en Jordanië zich normaal gezien aan de toegewezen allocaties die door het plan voorgesteld werden.

De eerste unilaterale inspanning van Israël om zijn watervoorraden te beheren, resulteerde in de National Water Carrier, die sinds 1964 volledig operationeel is. Deze waterdrager brengt water van het minder droge noorden van het land naar de droge zuidoostelijke gebieden van Israël. De Israëli's zagen de afwezigheid van water in het zuiden als een fout van God, die rechtgezet moest worden.²⁹⁰

De beslissing om het plan voor de "Israeli Water Lifeline", zoals deze waterdrager wel eens genoemd wordt, uit te voeren, werd door de Israëlische regering in 1956 genomen. De National Water Carrier werd uiteindelijk door Tahal uitgetekend en door Mekorot geconstrueerd.²⁹¹

Door de National Water Carrier slaagt men er wel in de woestijn te laten bloeien, maar tegelijkertijd wordt het zoutgehalte van de Dode Zee nog hoger. Zoals eerder reeds geïllustreerd werd, wordt zoutwater via kanaaltjes afgeleid naar waar de Jordaan het meer van Galilea verlaat en stroomt zo de Dode Zee in.

6.2 Bepalingen in het kader van "The Middle East Peace Process"

Het Arabisch-Israëliësch vredesproces begon in 1977 met het bezoek van de Egyptische president Anwar Sadat aan Jeruzalem. Een jaar later tekenden Sadat en de Israëlische premier Menachem Begin de akkoorden van Camp David.²⁹² Deze bestonden uit twee delen: Het eerste deel was een bilateraal vredesverdrag tussen Egypte en Israël, het tweede specificerde de beginselen voor een oplossing tussen Israël en de Palestijnen. Het eerste deel is volledig uitgevoerd, maar van implementatie van het tweede deel is nog steeds vrijwel niets terecht gekomen. Israël wilde uitsluitend onderhandelen over een beperkte vorm van Palestijnse Bestuursautonomie in de Westelijke Jordaanoever en Gaza, die in 1967 door Israël bezet werden. Na de moord op Sadat strandden de onderhandelingen en als gevolg van de oorlog in Libanon in 1982 werden ze stopgezet.²⁹³

Aan de stagnatie in het Israëlisch-Palestijns vredesproces, kwam na de Golfoorlog in 1991 een einde. Voor deze oorlog stond het Arabisch-Israëliësch conflict in het algemeen, en het Palestijns-Israëliësch conflict in het bijzonder, niet erg hoog op de politieke agenda van de Amerikaanse president George Bush senior.²⁹⁴ Een oplossing voor het conflict was echter noodzakelijk om de stabiliteit in de regio te verzekeren. Verder poogde men zich te verzekeren van brede Arabische steun in hun poging Irak blijvend te isoleren, daardoor konden de Amerikanen het Arabisch verzoek niet negeren dat hen vroeg werk te maken van dit vredesproces.²⁹⁵

²⁸⁹ Interview met dhr. Yusef Aways, Palestinian Water Authority, Ramallah, 10 januari 2005

²⁹⁰ Interview met dhr. Yusef Aways, Palestinian Water Authority, Ramallah, 10 januari 2005

²⁹¹ <http://research.haifa.ac.il>, laatst geconsulteerd op 29 mei 2005, de tekst op de website "The National Water Carrier", werd geschreven door Shmuel Kanter, de vroegere hoofdingenieur en hoofd van het Planningsdepartement van Mekorot Water Company

²⁹² Ellemers, J.E., (2001), "Politieke Ontwikkelingen in Israël.", in *Internationale Spectator*, jrg. 55, nr 11, p. 547

²⁹³ Soetendorp, B., (2001), "Is het Israëlisch-Palestijns conflict oplosbaar?", in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 11, p.541

²⁹⁴ Ibidem

²⁹⁵ Soetendorp, B., (2001), "Is het Israëlisch-Palestijns conflict oplosbaar?", in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 11, p.542

Dit is de verklaring waarom president Bush senior en zijn minister van buitenlandse zaken, James Baker, zich volledig in zetten voor een grote vredesconferentie voor het Midden-Oosten. Na lange onderhandelingen met potentiële deelnemers over de voorwaarden, werd de vredesconferentie in Madrid geopend. De belangrijkste betekenis van deze conferentie was haar multilaterale karakter. Naast de bilaterale onderhandelingen die Israël voerde met Syrië, Libanon en een gemengd Jordaans-Palestijnse delegatie, werden binnen vijf functionele werkgroepen – voorgezeten door de Verenigde Staten, Rusland, de Europese Unie, Japan en Canada - vraagstukken behandeld. Eén van deze vraagstukken was water.²⁹⁶

6.2.1 Conferentie van Madrid, 1991

Het belang van water in het vredesproces werd dus erkend op de conferentie van Madrid in 1991. Eén van de vijf multilaterale commissies was opgericht voor “the water issue”. Gedurende deze discussies, wou Israël de controle over de bronnen van de Jordaan en de belangrijkste aquifers in het gebied. Israël verklaarde dat deze controle de minimum noodzaak was om haar veiligheid te verzekeren en stelde voor ontziltingsmachines te bouwen voor zeewater en deze kosten onder Israël, Jordanië en Syrië te verdelen. Ook de oude droom van Theodor Herzl om een kanaal tussen de Nijl en Gaza te leggen, kwam naar voor.

Israël ijverde binnen de werkgroep voor een volledige scheiding tussen de politieke en technische aspecten met betrekking tot water. Hetgeen wat werkelijk telde was het ontwikkelen van functionele en technische verbanden tussen de verschillende deskundigen en het middenveld, met een stijgende hoeveelheid water tot doel. De vraag met betrekking tot het recht op water, moet binnen bilaterale onderhandelingen bediscussieerd worden.²⁹⁷ Het gevolg van deze houding was dat de inspanningen van de werkgroep voor een lange tijd vastliepen omdat de Arabische Staten de oplossing van het probleem met betrekking tot waterrechten een voorwaarde vonden vooraleer men kon samenwerken om te komen tot een regionaal water management.²⁹⁸

Op zich heeft de vredesconferentie te Madrid weinig bijgedragen aan de oplossing van het conflict. In de bilaterale onderhandelingen werd nauwelijks vooruitgang geboekt, ook niet bij de voortzetting van deze onderhandelingen in Washington. De werkgroepen hebben ook niet geleid tot de noodzakelijke doorbraken. Wel werden door deze onderhandelingsvorm veel vragen bespreekbaar gemaakt, net omdat de geschilpunten als technische kwesties behandeld werden in plaats van politieke vraagstukken. Formeel bestaan de werkgroepen nog en indien het moment ervoor opportuun is, kunnen die uit hun slaaptoestand geactiveerd worden.²⁹⁹

Verder was er bij de voorbereiding van de conferentie al een belangrijk twistpunt ontstaan over de deelname van de Palestijnen. De PLO wilde toen reeds optreden als vertegenwoordiger van de Palestijnen, maar Israël verzette zich. Ook op Amerikaanse hulp moest de PLO toen niet rekenen na de steun van de PLO-leiding aan Saddam Hussein

²⁹⁶ Soetendorp, B., (2001), “Is het Israëlisch-Palestijns conflict oplosbaar?”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 11, p.542

²⁹⁷ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 63

²⁹⁸ Interview met dhr. Hillel Shuval, D.Sc. Kunen-Lunenfeld Emeritus Professor of Environmental Sciences, The Hebrew University of Jerusalem, Jeruzalem, 12 januari 2005

²⁹⁹ Soetendorp, B., (2001), “Is het Israëlisch-Palestijns conflict oplosbaar?”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 11, p.542

tijdens de Golfoorlog. De PLO werd uiteindelijk uitgesloten van de conferentie. Palestijnse inwoners van de Bezette Gebieden mochten wel naar Madrid komen, maar enkel als ze bereid waren deel uit te maken van de Jordaanse delegatie. Deze vertegenwoordigers communiceerden dan maar per fax en voerden heel de tijd overleg met het PLO-hoofdkwartier in Tunis.³⁰⁰

6.2.2 Geheime bijeenkomsten te Oslo

Het proces van Madrid liep spoedig vast, zoals blijkt uit bovenstaande tekst. Ondertussen kreeg de Israëliëse bevolking genoeg van de intifada want de Israëli's begonnen de kosten te beseffen van de voortdurende bezetting. Op dit moment was de bereidheid tot een territoriaal compromis dat een einde zou maken aan de intifada groter dan ooit. Bij de eerstvolgende verkiezingen werd de Likud-partij dan ook verslagen door de Arbeidspartij. Leider Yitzhak Rabin beloofde een einde te maken aan de Palestijnse opstand. Hij beloofde zijn kiezers dat er binnen negen maanden een overeenkomst over het Palestijns zelfbestuur bereikt zou worden.

Om dit doel te bereiken blies hij de vervolgonderhandelingen van Madrid in Washington nieuw leven in, maar gaf tegelijkertijd toestemming aan medewerkers van de toenmalige minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, een ander parallel proces in het geheim in Oslo op te starten. Een proces dat uiteindelijk tot de Declaration of Principles (DoP) van 13 december 1993 zou leiden, dat hierna besproken wordt.³⁰¹

De vorige Amerikaanse president, Bill Clinton, beschrijft in zijn boek "My Life", hoe Rabin hem in die periode uitlegde dat hij was gaan beseffen dat Israël het gebied dat het sinds de oorlog van 1967 bezet hield, niet langer nodig had voor zijn veiligheid. Integendeel, het was veranderd in een bron van onveiligheid. Rabin zei dat de intifada die enkele jaren daarvoor uitgebroken was, had aangetoond dat de Bezette Gebieden vol woedende mensen Israël niet veiliger maakten, maar net veel kwetsbaarder voor aanvallen vanbinnen uit.³⁰²

Tijdens de Golfoorlog, toen Irak scudraketten op Israël had afgevuurd, realiseerde hij zich dat het land geen veiligheidsbuffer vormde tegen aanvallen met moderne wapens vanbuiten af. Ten slotte, zei hij, als Israël de Westelijke Jordaanoever permanent zou willen behouden, zou het land moeten beslissen of Arabieren aan Israëliëse verkiezingen zouden mogen meedoen, net zoals diegenen die leefden binnen de grenzen van voor 1967. Als de Palestijnen stemrecht kregen, zou Israël, gelet op de hogere Arabische geboortecijfers, binnen een paar decennia ophouden een joodse staat te zijn. Als hun het stemrecht werd ontzegd, zou Israël niet langer een democratie zijn, maar een apartheidsstaat. Op grond daarvan, zo concludeerde hij, zou Israël het land moeten opgeven, maar alleen als dat gepaard zou gaan met echte vrede en normale relaties met zijn buurlanden, inclusief Syrië.³⁰³

Tijdens één van die bijeenkomsten, die in Oslo plaatsvonden, gebeurde er iets, waardoor duidelijk werd dat water weldegelijk van belang is in het conflict en de eventuele toekomstige oplossing ervan.

³⁰⁰ Ibidem

³⁰¹ Eigen achtergrondkennis + nota's bij de les Internationale Politiek, keuzevak in 1ste licentie Bestuurskunde, gedoceerd door Prof. Dr. H. Van Velthoven

³⁰² Wel wat vreemd, zo iets te horen uit de mond van iemand die tijdens zijn regeerperiode de bouw van nederzettingen in de Bezette Gebieden onverstoord door liet gaan.

³⁰³ Clinton, B., (2004), *Mijn Leven*, Amsterdam: Balans, pp. 609-610

Tijdens de bijeenkomst van de Palestijnse en Israëliëse delegatie te Oslo, wou Hassan Asfour (Palestijnse landbouwingenieur) even iets kwijt over het meest levensnoodzakelijke voor het ganse Midden-Oosten en zijn volk in het bijzonder : Water.

“Ook Israël”, zo begon hij zijn tussenkomst, “delft geen edele metalen op, pompt geen olie naar boven. Wat vloeit er boven en zit er als rijkdom onder de grond? Water, of preciezer uitgedrukt: aquifers, ondergrondse watervoorraden.”

“De Jordaan zorgt voor de voeding. De Jordaan die zelf een samenvloeiing is van drie rivieren die respectievelijk in Libanon, Syrië en Jordanië ontspringen. De zesdaagse oorlog van 1967 was mede een oorlog, waarbij de Israëli's door de Golanhoogte te veroveren, de belangrijkste zijrivier van de Jordaan, de Yarmuk, die vanuit Syrië en Jordanië ten zuiden van het meer van Tiberias in de Jordaan uitmondt, onder controle kregen. De aquifer onder de Westelijke Jordaanoever was meteen voor de Israeli's veiliggesteld. De andere aquifer onder de kust langsheen Tel Aviv en de Gazastrook is een voorraad waar alleen de Israeli's, weliswaar oordeelkundig, over beschikken en uit putten.³⁰⁴”

“Oordeelkundig omdat steeds weer opnieuw de verzilting met argusogen wordt gemeten. Er mag alvast in de zomer niet méér water worden opgepompt dan er in de winter via de Jordaan weer bijkomt. Maar er is hoe dan ook dringend nood aan ontziltingsinstallaties. De bouw hiervan kost bommen geld. Maar dure ontziltingsinstallaties zijn goedkoper dan een oorlog.”

“Ik ben er verder van overtuigd”, zo gaat Hassan Asfour verder, “dat onze Arabische broeders in Jordanië, met name koning Hoessein, vlugger zullen slagen in een vredesverdrag met Israël. Het is geweten dat de Jordaniërs zullen verzoeken om dammen te mogen bouwen in de Yarmuk. Indien dit gebeurt, is dit nadelig voor de Westelijke Jordaanoever, voor de West-Bank, meer speciaal voor ons Palestijnen, want de Israëli's hebben de eindcontrole over de aquifer daar. Zullen wij, Palestijnen, in die regio het nodige water nog mogen en kunnen oppompen?”

“Aan de andere kant, bij een eventueel succesvol Oslo vredesakkoord kunnen wij wellicht de Israëli's helpen met onze gemeenschappelijke vraag naar watertoevoer vanuit Syrië. Vrede tussen Israël en Syrië is onverbreekelijk verbonden met de teruggave van de Golanhoogte. Maar dan worden wij, Israëli's en Palestijnen, qua waterbelangen vragende partij. Op de Golan ontspringen immers talrijke bronnen die de Jordaan voeden en die hoogte grenst ook aan het Kinneretmeer of het meer van Tiberias, Israëliësch voorzieningsgebied. En tenslotte, om de waterhuishouding van zo levens- en essentieel belang voor ons allemaal, Israël en Palestina, Syrië en Jordanië, gestroomlijnd te laten verlopen, mag ook Libanon niet vergeten worden. In de zogenaamde Zuid-Libanese veiligheidszone vloeit de Hasbani, nog een bijrivier van wat ik hopelijk mag noemen onze Jordaan.”

Na dit bewogen woord ex abundantia cordis van Hassan valt er een lange stilte.

Stiller voegt Hassan er dan maar aan toe: “Alle leven van godsdienstig beleven en van drinkwater over landbouw tot industrie cirkelt rond waterbelangen. Ik ben ook de ‘proffen’ dankbaar dat zij bij hun voorstel tot ‘Institution Building’ aan een autonome Palestijnse watermaatschappij in de Gazastrook hebben gedacht.³⁰⁵”

³⁰⁴ De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p 25

³⁰⁵ De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p 26

In 6.2.3 wordt The Declaration of Principles (DoP) besproken. Hierin wordt duidelijk dat een Palestijnse Waterautoriteit opgericht zal worden. De voorstellen en dergelijke meer met betrekking tot water, die

“Ik hoop dat zij, dat wij, dat ook niet zullen vergeten wanneer wij het ‘gradually’ over andere regio’s zullen hebben.” En toen het stil bleef, voegde Hassan er met nog meer emotie aan toe: “De steeds wederkerende flessen water op de veelvuldige onderhandelingstafels van New York tot Genève, van Caïro tot Parijs en Londen en nu ook weer in die schitterende geborgenheid hier van Borregaard-Oslo, zijn voor mij steeds opnieuw dé symbolen en uitdagingen van welstand, welvaart en welzijn. Jullie beseffen niet wat het voor mij vanuit de arme en droge Gazastrook betekent te rijden en te wandelen langsheen fjorden, watervallen, meren en dit drinkwater in mijn glas te gieten, te horen, te zien, te smaken, te drinken...”³⁰⁶

Aangezien alle Palestijnen in de Bezette Gebieden onderhandelden onder instructies van de PLO besloot Rabin rechtstreeks met de PLO, in feite dus met Arafat, te onderhandelen. Vijftien maanden na zijn verkiezing, in september 1993, bereikten Israël en de PLO een doorbraak.³⁰⁷ Sinds 1993 hebben de Israëli’s en de Palestijnen drie uitermate belangrijke overeenkomsten ondertekend. Ten eerste hadden we de Declaration of Principles, waarvan de onderhandelingen in Oslo plaatsvonden. Het werd uiteindelijk ondertekend in Washington. Ten tweede hebben we The Caïro Agreement van 4 mei 1994, dat ook als “Jericho-Gaza First” door het leven gaat en tenslotte werd op 28 september 1995 The Taba Agreement ondertekend.³⁰⁸ De paragrafen met betrekking tot water uit deze drie overeenkomsten worden hieronder bestudeerd. Daarna wordt het vredesverdrag tussen Jordanië en Israël besproken.

6.2.3 The Declaration of Principles (DoP), Washington DC, 13 september 1993³⁰⁹

Artikel 7, paragraaf 4 van deze verklaring zegt het volgende:

“[...] the [elected Palestinian] Council will establish, among other things, [...] a Palestinian Water Administration Authority [...] in accordance with the Interim Agreement that will specify their powers and responsibilities.”

Annex III van de verklaring bevat een protocol over de Israëliisch-Palestijnse samenwerking inzake economische en ontwikkelingsprogramma’s waarbij beide kanten het eens zijn met de oprichting van een “Israeli-Palestinian Continuing Committee for Economic Cooperation” met naast andere dingen ook een focus op:

Samenwerking op het vlak van het waterbeleid met inbegrip van een ontwikkelingsprogramma voor hydraulische bronnen, dat wordt voorbereid door deskundigen van beide partijen die ook de samenwerkingsmodaliteiten zullen moeten uitwerken op het vlak van beheer van de watervoorraden op de Westelijke Jordaanoever en in de Gaza Stroom. Zij moeten een studieproject voorstellen en uitwerken over de rechten op water voor elk van beide partijen en over een rechtvaardig gebruik van de gemeenschappelijke voorraden tijdens de overgangperiode en erna.³¹⁰

uiteindelijk na de besprekingen, het DoP gehaald hebben worden in dit stuk volledig besproken.

³⁰⁶ De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, p 27

³⁰⁷ Soetendorp, B., (2001), “Is het Israëliisch-Palestijns conflict oplosbaar?”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 11, p.543

³⁰⁸ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 2

³⁰⁹ Deze verklaring is te vinden op de website van het Israëliische ministerie van Buitenlandse Zaken: <http://www.mfa.gov.il>, laatst geconsulteerd op 9 september 2004

³¹⁰ Vertaling van dit gedeelte van Annex III van de verklaring met behulp van: Palestina Nieuwsbrief nr. 16, oktober 1993, uitgegeven door Wim de Neuter, Brussel, p. 6

In Annex IV, dat een protocol bevat over de Israëlisch-Palestijnse samenwerking inzake regionale ontwikkelingsprogramma's komt water terug naar voor. Artikel II, sectie B van dit protocol licht toe dat de regionale samenwerking kan bestaan uit:

Middellandse Zee (Gaza) – Dode Zee Kanaal (paragraaf 3)

Regionale ontzilting en andere waterontwikkelingsprojecten (paragraaf 4)

Een regionaal plan voor de ontwikkeling van de landbouw, inclusief een gecoördineerde regionale inspanning ter preventie van verzanding.

De overeenkomst van 1993 nam het principe van "equitable utilization of resources" op in zijn Annex III. Dit principe kan op verschillende wijzen geïnterpreteerd worden en iedere interpretatie zal andere gevolgen met zich meebrengen. De definitie van "equitable" gebruik van water is reeds het onderwerp geweest van talrijke publicaties. Volgens mij is het een verdeling die rechtvaardig is, rekening houdende met de noden van de verschillende partijen in relatie tot de beschikbare hoeveelheid water. Dit komt niet noodzakelijk overeen met een "gelijke" verdeling. Hier komt het belang van de terminologie om het hoekje kijken. Gelijke zinnen zijn voor de verschillende partijen anders interpreteerbaar.

Samen met het kanaal tussen de Dode Zee en de Middellandse Zee kwam ook het oude Israëlische voorstel van in Madrid met betrekking tot de bouw van ontziltingsinstallaties gesponsord door buurlanden, terug naar voor. Deze artikelen zouden tot de ontwikkeling moeten leiden van de passages met betrekking tot water die later hun basis vonden in "the Cairo Agreement of May 1994", waarover in het volgend puntje meer volgt.³¹¹

Verder vestigde Annex II van de DoP een institutioneel mechanisme: het Comité voor Economische Samenwerking, dat instaat voor de uitvoer van de hierboven aangehaalde aspecten van regionale samenwerking.³¹²

De DoP is het enige officiële document waar beide partijen akkoord gaan met het ondernemen van studies en de voorbereiding van voorstellen met betrekking tot de "equitable utilization" van de gemeenschappelijke voorraden, die dan gedurende en na het interim akkoord geïmplementeerd zouden kunnen worden. Dit document werd beschouwd als benchmark voor verdere onderhandelingen.³¹³

6.2.4 The Cairo Agreement van 4 mei 1994 (ook wel Gaza-Jericho Agreement genoemd of kortweg Oslo I)

Artikel V, paragraaf 1 van deze overeenkomst gaat over de territoriale jurisdictie van de Palestijnse Autoriteit:

"The territorial jurisdiction covers the Gaza Strip and the Jericho Area territory, as defined in Article I, except for the Settlements and the Military Installation Area. Territorial Jurisdiction shall include land, subsoil and territorial waters, in accordance with the provisions of this Agreement."³¹⁴

³¹¹ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 64

³¹² Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 31

³¹³ Passia, (2002), "Water, the blue gold of the Middle East", p 8

³¹⁴ Artikel V, paragraaf 1 van de Gaza-Jericho overeenkomst

Samen met hun bronnen ontsnappen de joodse nederzettingen dus aan de jurisdictie van de Palestinian Authority. Aangezien de ondergrond van het verkregen territorium ook onder de rechtsbevoegdheid valt, zou men denken dat men ook controle over het grondwater daar heeft. Dit wordt echter door andere clausules van deze overeenkomst beperkt.

Een eerste beperking kan gevonden worden in artikel VII. In paragraaf drie van dit artikel is terug te vinden dat alle wetgeving die door de Palestijnse Autoriteit afgekondigd wordt naar een subcomité moet van “the joint committee for coordination and cooperation in civil affairs” (C.A.C). De Palestijnse Autoriteit moet met andere woorden alle voorgestelde wetgeving en regelingen laten goedkeuren door een comité dat zowel uit Israëli’s als Palestijnen bestaat. Een tweede beperking is in paragraaf drie terug te vinden: “Israel may request that the legislation subcommittee decide whether such legislation exceeds the jurisdiction of the Palestinian Authority or is otherwise inconsistent with the provisions of this Agreement”.

In Annex II zijn er details met betrekking tot water terug te vinden. Dit artikel beschrijft de transfer van macht en verantwoordelijkheid van de burgerlijke administratie. Sectie B van het artikel bestaat uit een lijst van de voorgaande verantwoordelijkheden en geeft bijzonderheden aan over de clausules volgens dewelke de overdracht uitgevoerd moet worden.

“[a]ll water and sewage (hereinafter referred to as ‘water’) systems and resources in the Gaza Strip and Jericho Area shall be operated, managed and developed (including drilling) by the Palestinian Authority, in a manner that shall prevent any harm³¹⁵ to the water resources”³¹⁶

Toch benadrukt ook artikel 31 dat alle waterverdelingssystemen van de nederzettingen en de militaire installaties ontsnappen aan de Palestijnse Autoriteit, alsook de hydraulische systemen en waterputten binnen deze nederzettingen. Mekorot, de Israëliëse Watermaatschappij zal deze beheren.

We kunnen dus besluiten dat de Gaza-Jericho overeenkomst aan de Palestijnse Autoriteit wel het recht verschaft heeft om informatie te krijgen met betrekking tot water van de nederzettingen³¹⁷, maar echte macht over grondwater komt er niet bij te kijken. Verder mag de Palestijnse Autoriteit geen schade toebrengen aan de bestaande waterhoeveelheden.³¹⁸ Wat schade toebrengen precies betekent wordt in de overeenkomst niet verder uitgelegd. Volgens mij valt het drillen van nieuwe putten op plaatsen waar men niet veilig water meer kan oppompen omdat men anders aan “overpumping” doet, hier ook onder, wat opnieuw de beperkte bevoegdheid van de Palestijnse Autoriteit onderstreept.

In feite verschaft deze overeenkomst aan Israël zelfs een rechtsbasis voor een vetorecht over Palestijnse wetgeving en is de Palestijnse Autoriteit verantwoordelijk voor de behandeling van vervuild water om de vervuiling van oppervlaktewater en grondwater tegen te gaan.³¹⁹ Ook moet de Palestijnse Autoriteit toestaan dat Mekorot water verschaft aan Gush Katif en Kfar Darom en mag de Israëliëse watermaatschappij zijn pijpleidingen die door het district Jericho lopen zelf onderhouden.³²⁰

³¹⁵ de term ‘harm’ werd nergens in de overeenkomst verder verklaard

³¹⁶ Annex II, artikel II, sectie B, paragraaf 31a van de Gaza-Jericho overeenkomst

³¹⁷ Annex II, artikel II, sectie B, paragraaf 31c van de Gaza-Jericho overeenkomst

³¹⁸ Annex II, artikel II, sectie B, paragraaf 31c van de Gaza-Jericho overeenkomst

³¹⁹ Annex II, artikel II, sectie B, paragraaf 35c van de Gaza-Jericho overeenkomst

³²⁰ Annex II, artikel II, sectie B, paragraaf 31d van de Gaza-Jericho overeenkomst

6.2.5 The Interim Agreement on the West Bank and Gaza Strip van 28 september 1995 (ook wel Taba Agreement genoemd of kortweg Oslo II)³²¹

De Taba overeenkomst beschrijft in haar artikel 40 van het protocol betreffende burgerlijke zaken de hoeveelheid water van de drie aquifers die zich in de Westbank bevinden en welke hoeveelheid er door de Israëli's en de Palestijnen gebruikt zal worden gedurende de interim periode. Eigenlijk komt het er ongeveer op neer dat de situatie die al bestond voor de overeenkomst nu officieel vastgelegd wordt. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van volgende twee tabellen. Er vindt als het ware een interne herschikking plaats, bij de ene Aquifer wordt gegeven, bij de andere wordt er genomen.

Percentage van de waterconsumptie in de West Bank, 1990³²²

	Palestinians	Israëli's	Settlers
Western Aquifer	5%	95 %	
Northeast Aquifer	15 %	85 %	
Southeast Aquifer	64 %	-	28 %

Percentage van de waterconsumptie volgens artikel 40 van "the Protocol Concerning Civil Affairs", Taba, 28 september 1995³²³

	Palestinians	Israelis
Western Aquifer	6 %	94 %
Northeast Aquifer	28,9 %	71,1 %
Eastern Aquifer	57,4 %	42,6 %

Het artikel houdt geen rekening met het principe van "equitable and reasonable" gebruik van water langs beide kanten. Volgens Shaddad Attili van de Negotiations Support Unit van de PLO, was de situatie voor deze overeenkomst beter voor de Palestijnen, want nu ligt deze hoeveelheid water vast tot de final status negotiations, maar die blijven maar op zich wachten, terwijl de Palestijnse bevolking ondertussen steeds aangroeit en er dus een stijgende nood aan water is.³²⁴

Verder bevat artikel 40 nog twee belangrijke vermeldingen inzake water. Ten eerste erkent Israël de Palestijnse waterrechten in de West Bank. Net deze erkenning van de waterrechten is voor de PLO en de Palestijnse bevolking van groot psychologisch belang. Het erkennen van hun recht op water draagt in grote mate bij tot het akkoord gaan met deze overeenkomst niettegenstaand er in de praktijk weinig veranderde. Men zag de erkenning van de

³²¹ Te vinden op de website van het Israëliësch ministerie van Buitenlandse Zaken:

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/the+israeli-palestinian+interim+agreement.htm>, laatst geconsulteerd op 10 december 2004

³²² Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 66. De schrijfster van dit boek heeft de tabel overgenomen uit: Miriam Lowi, *Water and Power: The Politics of a Scarce Resource in the Jordan River Basin*, Cambridge Middle East Library 31, 1993, p. 189

³²³ Idee voor tabel gebaseerd op tabel uit: *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, p 66, maar geen gebruik gemaakt van de afgeronde getallen. In plaats daarvan de getallen uit de rechtstreekse bron gehaald, namelijk: Annex III, Appendix I, Artikel 40, Schema 10 van de Taba overeenkomst

³²⁴ Interview met dhr. Shaddad Attili, policy advisor, water and environment, Negotiation Support Unit, Palestinian Liberation Organisation, Al-Bireh, 10 januari 2005

waterrechten als een eerste stap in de goede richting. De uiteindelijke waterrechten zullen vastgelegd worden in de “Permanent Status Agreement”. Beide partijen erkennen ook de noodzaak om bijkomend water te ontwikkelen geschikt voor verschillend gebruik.³²⁵

Ten tweede was het in deze overeenkomst dat beide partijen het eens raakten over de oprichting van een Joint Water Committee, het institutionele mechanisme dat tijdens deze interim periode kan instaan voor de implementatie van artikel 40. Het Comité bestaat uit evenveel Israëli's als Palestijnen. Voor het boren van iedere nieuwe waterput, de bouw van nieuwe infrastructuur of aanpassing van bestaande waterinfrastructuur is de goedkeuring van dit comité vereist. Beslissingen moeten in consensus genomen worden, wat natuurlijk uitmondt in het wederzijds blokkeren van elkaars voorstellen.³²⁶

Vooraleer iets bij het Joint Water Committee zelf raakt moet het eerst het Joint Technical Subcommittee passeren. Dit subcomité heeft drie afdelingen, één voor algemene water projecten, één voor west water projecten en één voor het boren van nieuwe putten. Indien hier een overeenstemming bereikt wordt is er een doorstroming van het voorstel naar het Joint Water Committee zelf, hier beginnen de problemen dan. Het invoeren van een veiligheidsregel door Israël, zonder verdere verklaring is voldoende om de aanvraag te verbieden. Hoe dichter de plaats waar de aanpassing gebeurt (indien aanvraag door de Palestijnen gebeurt) zich bijvoorbeeld bij een nederzetting bevindt, hoe meer kans er is dat de veiligheidsreden ingeroepen wordt. Meer water voor de Palestijnen daar, zal gepaard gaan met een bevolkingsstijging en dit brengt het uitbreidingsperspectief van de desbetreffende nederzetting in gevaar.³²⁷

6.2.6 The Treaty of Peace between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan van 26 oktober 1994 (of kortweg: Israeli-Jordanian Peace Treaty)³²⁸

Op 17 oktober 2004 kondigden Israël en Jordanië aan, dat ze een vredesovereenkomst hadden bereikt. De ondertekeningsceremonie zou op 26 oktober plaatsvinden bij een zuidelijke grensovergang in de Wadi Araba Vallei.³²⁹

Dit vredesverdrag is belangrijk omwille van de innovatieve clausules met betrekking tot water die erin terug te vinden zijn. Verder is het een illustratie van het soort overeenkomst dat Israël zou accepteren in kader van onderhandelingen met Syrië en de Palestijnen in “the final status agreement”. Het verdrag toont ons dat Israël akkoord ging met het teruggeven van gebieden aan Jordanië zolang het toegang en controle over water kon behouden.³³⁰ Dit was het geval met betrekking tot de gebieden van Wadi Arraba en het territorium van Al-Baquara. Deze gebieden worden allebei in het vredesverdrag behandeld³³¹ en komen later in dit hoofdstuk uitgebreider aan bod.

Artikel 6 van het vredesverdrag tussen Israël en Jordanië is volledig aan water gewijd. Paragraaf 2 van dit artikel benadrukt dat iedere partij zijn water zal beheren en ontwikkelen

³²⁵ Annex III, Appendix I, Artikel 40, paragraaf 1 & 2 van de Taba overeenkomst

³²⁶ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jerusalem: Passia, p 104

³²⁷ Interview met Yussef Awayes, PWA en Interview met dhr. Shaddad Attili, policy advisor, water and environment, Negotiation Support Unit, Palestinian Liberation Organisation, Al-Bireh, 10 januari 2005

³²⁸ Te vinden op de website van het Israëlisch ministerie van Buitenlandse Zaken:

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Israel-Jordan+Peace+Treaty.htm>,

laatst geconsulteerd op 7 januari 2005

³²⁹ Clinton, B., (2004), *Mijn Leven*, Amsterdam: Balans, p. 697

³³⁰ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 68

³³¹ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 69

zonder schade toe te brengen aan de watervoorraden van de andere partij. Paragraaf 3, erkent de waterschaarste en de nood bijkomende waterhoeveelheden te vinden, inclusief door regionale en internationale samenwerkingsprojecten.

In Annex II van het verdrag worden details vermeld over het delen van water van de Jordaan en de Yarmuk en van de Arava (Arraba) aquifer. Gedurende de zomer pompt Israël 12 mcm water op en Jordanië krijgt de rest. Gedurende de winter pompt Israël 13 mcm water.³³² In de praktijk vindt er echter een uitwisseling van water plaats. Jordanië laat toe dat Israël 33 mcm water in de winter neemt, als Israël op zijn beurt dan 20 mcm vanuit de Jordaan geeft, van de Deganya gates in de zomer. Israël krijgt dus met andere woorden winterwater, houdt die vast in het meer van Tiberias en geeft dit water dan terug aan Jordanië in de zomer.³³³

Het is verrassend dat het verdrag de waterkwaliteit niet echt vermeldt of definieert, want het water van de Yarmuk is van betrekkelijk goede kwaliteit aangezien er bijna geen industrie is en het zoutgehalte van het water relatief laag is. Het meer van Galilea daarentegen heeft meer met het probleem van verzilting te kampen en het water is er meer vervuild. Het is dus eigenlijk onmogelijk om water van de Yarmuk op te slaan gedurende de winter en dan in de zomer water van gelijke kwaliteit aan Jordanië terug te geven.³³⁴

Artikel 18 dat over milieu handelt en de hierbij horende annex IV, zijn heel gedetailleerd met betrekking tot een variëteit aan onderwerpen, inclusief de voorgestelde samenwerking voor duurzame ontwikkeling. De nadruk wordt gelegd op de nood de biodiversiteit te beschermen, maar de kwaliteit van het water wordt enkel vermeld met betrekking tot menselijk gebruik.³³⁵

Wadi Arraba

Dit gebied was sinds 1967 bezet door Israël. Jordanië heeft na dit vredesverdrag de soevereiniteit verkregen over de putten en hydraulische systemen die er door Israël opgezet zijn. Toch zal Israël over hun gebruik blijven beschikken en mag het zijn pompen met 10 mcm per jaar verhogen. Het compromis hier is duidelijk: Voor Israël is een terugtrekking aanvaardbaar indien ze controle over water blijven behouden.³³⁶

Het Territorium van Al-Baqura

Sinds 1949 werd dit gebied door Israël bezet. Na het vredesverdrag golden speciale omstandigheden voor dit gebied dat nu onder Jordaanse soevereiniteit valt, maar waar privaat bezit enkel aan Israëli's toebehoort.³³⁷ Dit om te voldoen aan de clausules van Annex 1b, die een speciaal regime voorschrijven voor dit gebied. Volgens artikel 4, paragraaf a, zal de Jordaanse wet van toepassing zijn op dit gebied, maar paragraaf b verklaart dat de Israëlische wet van toepassing zal zijn op de extra territoriale activiteiten van de Israëli's in dit gebied. Verder mag Israël de maatregelen nemen om deze wetten af te dwingen. Paragraaf c vervolgt: Jordanië zal zijn criminaliteitswetten niet toepassen op activiteiten in het gebied waarbij enkel Israëlische staatsburgers betrokken zijn. Artikel 2, paragraaf e, vermeld, dat Israëlische politie in uniform toegelaten wordt om de orde in het gebied te handhaven.³³⁸ Tenslotte komt het er bij artikel 7 op neer dat de Israëli's zonder toestemming

³³² Annex II van het vredesverdrag tussen Jordanië en Israël van 26 oktober 1994

³³³ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 68

³³⁴ Persoonlijke correspondentie met Dr. Musa Abu-Arabi van het Middle East Desalination Research Center (MEDRC), te Oman

³³⁵ Frumkin, R., Achiron, T., (2004) "Water allocation for nature and the 'end of the conflict' era", p 5

³³⁶ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 69 + Annex II, Artikel IV, paragraaf 1 & 3 van het vredesverdrag tussen Israël en Jordanië

³³⁷ Artikel 3, Paragraaf 8 van het vredesverdrag tussen Israël en Jordanië

³³⁸ Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia, p 69 + de in de tekst zelf vermelde artikelen van het vredesverdrag tussen Israël en Jordanië

in dit gebied mogen komen wonen, terwijl Jordaanse staatsburgers een aanvraag moeten doen om land te verkrijgen. De Jordaanse vlag mag naar aanleiding van dit verdrag dan wel terug wapperen in het gebied van Al-Baqura, de echte controle, inclusief die over water, blijft in Israëlische handen.

6.2.7 Camp David (juli 2000) en daarna

Vooraleer naar het besluit over te gaan, wordt de hervatting van de besprekingen tussen Israël en de Palestijnen in het voorjaar van 2000 ter volledigheid van het ondersteunend kader kort besproken. Zoniet kan dit bij de lezer de foutieve indruk wekken alles na 1995 plots helemaal stilviel. Ook tussen 1995 en 2000 bleven conferenties en gesprekken doorgaan. De besprekingen tussen Assad en Barak over de relaties tussen Syrië en Israël vonden in deze periode plaats. In 1998 tekenden Netanyahu en Arafat het Wye River Memorandum, en zelfs na Camp David in 2000 vonden nog ettelijke pogingen plaats om de impasse te verbreken.³³⁹ Een compleet overzicht zou ons echter te ver leiden en ligt niet binnen het bereik van dit eindwerk.

Bij de hervatting van de besprekingen, zeven jaar na het afsluiten van het DoP, moest over drie hoofdpunten overeenstemming bereikt worden. De status van Jeruzalem, de definitieve grenzen tussen Israël en de Palestijnse Gebieden en de positie van de Palestijnse vluchtelingen. Indien men deze punten ziet staan, komt de opmerking terecht naar boven: ‘Wat werd er dan tijdens alle voorgaande besprekingen opgelost?’. Wel, hetzelfde zal men na de bespreking van de pogingen van Clinton kunnen zeggen, want tot op heden maken deze onderwerpen nog steeds deel uit van de lange lijst onopgeloste problemen, die de weg naar vrede blokkeren.

Volgens ‘Oslo’ diende voor midden september 2000 een vredesverdrag worden getekend. Inleidende besprekingen in Stockholm hadden geen resultaat. Toen echter details over de concessies van Ehud Barak – die de centrum-rechtse Benjamin Netanyahu opvolgde in de zomer van 1999 – uitlekten, trok een deel van zijn coalitiepartners zich uit zijn regering terug.³⁴⁰

Een andere ontwikkeling, de terugkeer van het Israëlische leger uit Zuid-Libanon eind mei 2000, verzwakte Baraks positie verder, aangezien die nogal chaotisch verliep en door de shi'itische terreurorganisatie Hezbollah voorgesteld werd alsof zij het Israëlische leger verdreven had. De Palestijnse tegenstanders van vrede met Israël putten hun kracht uit dit voorval, dat als voorbeeld ging gaan dienen voor hun eigen strijd.³⁴¹

³³⁹ Pijpers, A., (2001), “Een Europese rol in het Midden-Oosten?”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 6, p.285

³⁴⁰ Schippers, H., (2001), “De tweede intifada en het Palestijnse politieke spectrum”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 7/8, pp.388-394

³⁴¹ Algemene indruk na het lezen van: Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, 240p.

In december 2000, toen de tweede intifada al begonnen was³⁴², deed Clinton in een uiterste poging vrede te bereiken Barak en Arafat volgende voorstellen:

De Palestijnen zouden ongeveer 95% van de Bezette Gebieden terugkrijgen, inclusief vrijwel geheel Oost-Jeruzalem en het grootste deel van het oude centrum, met inbegrip van de Tempelberg. Voor de niet teruggegeven 5% zou Israël compensatie bieden. Deze compensatie zou echter bestaan uit een stuk woestijngebied dat bij de Gaza Strook zou worden toegevoegd en een weg tussen Gaza en de Westelijke Jordaanoever.³⁴³

Het was volgens mij en vele bronnen die ik gelezen heb vooral het definitieve karakter van deze voorstellen van Clinton, de onduidelijke interpreteerbaarheid van bepaalde andere punten – zoals de verbinding tussen Oost-Jeruzalem en de West Bank, die gecontroleerd zou worden door het IDF aangezien dit stuk klem zit tussen grote nederzettingen en West-Jeruzalem – en het uitblijven van een oplossing voor het vluchtelingenprobleem dat maakte dat Arafat niet kon aanvaarden. Hij beseftte dat hij dit nooit aan zijn achterban zou kunnen verkopen.³⁴⁴

Na Camp David vonden er in 2001 opnieuw in Taba, waar reeds eerder een akkoord gesloten werd, onderhandelingen plaats. Tot op heden heeft men echter nog steeds geen oplossingen bereikt met betrekking tot de verschillende punten die in dit kleine luikje aangehaald werden. De media waren na de dood van Arafat en de verkiezing van Mahmud Abbas, beter bekend als Abu Mazen heel optimistisch met betrekking tot vrede in het Midden-Oosten. Grote koppen met veel te optimistische boodschappen als men het mij vraagt. Oorlog doet de krantenverkoop stijgen, wanneer zal een tijd van vrede ook zo'n stijging met zich meebrengen?

Het wezen van de internationale betrekkingen komt op televisie maar moeilijk in beeld. Staatslieden rijzen uit hun stoel om handen te schudden en aartsvijanden vliegen elkaar om de hals. Complexiteit rond dit conflict wordt in de media meestal in drie begrippen gevangen: havik, duif en vredesproces, waarbij gelijke personen vlot van duif naar havik overgaan en omgekeerd. Ook de voorstelling van Oslo waarbij Arafat het o zo genereuze voorstel van Barak en Clinton weigerde werd verkeerd voorgesteld.

Als we naar Kosovo kijken ter vergelijking, zou het een genereus vredesvoorstel worden genoemd, indien Belgrado plots had gezegd: “Die provincie wordt grotendeels een

³⁴² Het begin van de intifada, is een gecompliceerde zaak, waarbij verscheidene factoren een rol spelen. De belangrijkste oorzaak was volgens mij de toenemende weerstand in kringen van Fatah, tegen de overeenkomsten met Israël aangezien men de conferentie van Camp David als een Israëlische poging zag om de Bezette Gebieden en Jeruzalem in de greep van Israël te houden. Onder druk van de Verenigde Staten, zag Arafat in september af van het eenzijdig uitroepen van een zelfstandige Palestijnse Staat. Op de achtergrond hebben we de grote onvrede over het wanbeleid en de corruptie binnen de Palestijnse Autoriteit, een fenomeen dat na de recente dood van Arafat heel even nog eens de Belgische nieuwsberichten haalde. Veel Tunesische Palestijnen – de ambtenaren van de Palestijnse Autoriteit waren voornamelijk strijders die in 1982 van Libanon naar Tunesië gevlucht waren – werden snel rijk, terwijl het inkomen van de gewone Palestijn in de Bezette Gebieden met geen cent gestegen was gedurende die 7 jaar. De tweede intifada begon na – tijdens – het provocerende bezoek van Ariël Sharon, huidige premier van Israël, aan de Tempelberg, eind september 2000. Na het harde optreden van de Israëlische politie tegen de demonstranten was het hek van de dam. Bron: Schippers, H., (2001), “De tweede intifada en het Palestijnse politieke spectrum”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 7/8, pp.388-394 en Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, p. 131

³⁴³ Schippers, H., (2001), “De tweede intifada en het Palestijnse politieke spectrum”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 7/8, p. 390

³⁴⁴ zie ook analyse van Ludo Abicht in: Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, 157 p.

onafhankelijke staat, indien er Serven mogen blijven en indien die enclaves onderling met wegen verbonden mogen worden, die door onze krijgsmacht beschermd worden.’?

Ook de partijen zelf blijven over ‘het vredesproces’ spreken aangezien vrede erin naar voor komt, terwijl het woord proces tegelijkertijd aanduidt dat het allemaal zo’n vaart nog niet zal lopen.³⁴⁵

6.3 Besluit

De watercontrole is in stukjes en brokjes verdeeld over de verschillende bronnen en waterputten van het gebied. Lange tijd geleden probeerden de Britten reeds controle te krijgen over de watervoorraden om irrigatie te kunnen ontwikkelen. Door zowel de Joodse als Arabische gemeenschappen werden ze als concurrent beschouwd. Na 1948 dook er officieel een nieuwe partner in het gebied op. Israël en Jordanië ondernamen elk gigantische waterinfrastructuur projecten, die ondersteund werden door institutionele constructies om controle over het water in hun territorium te verkrijgen. Niet enkel tussen de verschillende nationale actoren onderling heerst er concurrentie, in de praktijk blijkt dat ook nationale en lokale actoren het soms niet met elkaar eens zijn. Zo beschikt Israël over ongeveer 82 % van het water in de Westbank (een aantal dorpen op de Westbank zijn wel opgenomen in het Israëlische nationale waternetwerk, dit in overeenstemming met de opvatting van Israël: “wij willen jullie wel water geven, maar wij doen het denkwerk en de exploitatie en jullie zijn consumenten) en de overige 18 % van het water van de Westbank die door de Taba overeenkomst aan de Palestijnen toegekend werd, is overwegend in handen van lokale actoren. De Palestijnse Autoriteit wordt dus geconfronteerd met verschillende concurrenten. Het vredesakkoord tussen Jordanië en Israël evenals de overeenkomsten tussen de Israëli’s en de Palestijnen tonen duidelijk aan dat water van groot belang is. Israël is soms tot terugtrekking bereid, zolang het land zich van de toegang tot het water van het teruggegeven gebied kan verzekeren.³⁴⁶

³⁴⁵ Rozemond, S., (2001), “Israël en Palestijnen: de repeterende breuk”, in *Internationale Spectator*, jrg.55, nr 4, pp.169-170

³⁴⁶ Interview met dhr. Yusef Awayes, Palestinian Water Authority, Ramallah, 10 januari 2005

7 Wetgeving en Internationaal Recht

7.1 Waterlegislature in historisch Palestina

De wetgeving met betrekking tot het waterbeleid in de West Bank en de Gaza Strook is afkomstig van een variëteit van wetgevingen. In de 16de Eeuw toen de Ottomanen in historisch Palestina heersten, waren er veel Islamitische wetten opgenomen in de waterwetgeving. De moslimtraditie schrijft voor dat water een publiek goed is, aangezien een geschenk van God geen bezit kan worden van enkelen. Watercodes in Moslimlanden erkennen dat water een publiek goed is dat door de staat beheerd kan worden in functie van het algemeen nut. Gedurende het formuleren van wetgeving die het gebruik van water reguleert, werd hier steeds de nadruk op gelegd.³⁴⁷

Vanaf 1922 tot 1948 golden de wetten van het Britse Mandaat in deze regio. Deze trokken de Ottomaanse wetgeving niet in, maar vulden die wel aan met een aantal nieuwe wetten. In 1937 werd Law No. 17, the 'Law of Protecting Projects of Public Water', goedgekeurd. Deze stelde dat voor iedere operatie die tot abstractie van grondwater leidt, of de constructie van waterputten, een toestemming nodig is.³⁴⁸ Een andere wet, Law No. 2 van 1938, met als titel: 'Law on Water Resources Inspection', gaf de Hoge Commissaris de bevoegdheid om land te betreden en de nodige tests uit te voeren om grondwater te ontdekken. Deze wet zegt tevens dat de Commissaris schadevergoeding moet betalen indien iemand schade zou ondervinden bij dergelijke operaties.³⁴⁹

In 1948 zei de Jordaanse militaire commandant dat alle Mandaat wetten en regulaties, die nog bestonden in Palestina "at the conclusion" van het Mandaat op 15 maart 1948, van kracht zouden blijven in alle gebieden waar het Jordaanse Arabisch leger present was. Tussen 1952 en 1966, lanceerde Jordanië een aantal wetten betreffende het gebruik, de ontwikkeling en het management van waterbronnen.³⁵⁰ Al deze wetgeving had betrekking tot de West Bank en East Bank van het Hashemitische koninkrijk van Jordanië. De wetten gingen voornamelijk over waterinspectie, land-en waterrechten en de nadruk werd gelegd op de administratie van waterbronnen ten voordele van het openbare nut.³⁵¹

Na de Israëlische bezetting in 1967, kwamen de waterbronnen onder de Israëlische Waterwet 571 van 1959. Vanaf de bezetting werden een hele reeks militaire besluiten uitgevaardigd. Deze voeren voornamelijk principes uit die hun basis in de Waterwet van 1959 vinden. Het eerste deel gaat als volgt: "*The water resources of the State are public property; they are subject to the control of the State and are destined for the requirements of its inhabitants and for the development of the country.*" De eigendom van land is onafhankelijk van het water, wat betekent dat de eigenaars of huurders van land het recht op het water dat ermee samengaat niet verwerven. Verder kan er geen privaat bezit van water

³⁴⁷ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 22

³⁴⁸ Artikel 4 van wet nr. 17 van 1937 zegt het volgende: "As of date of publishing the announcement that declares any area for public water projects, no person can do any of the following things in that area: a) Construct a new well or install any other apparatus for extracting water or drawing it to the ground surface; b) conduct any change to an existing well or apparatus which will lead to widen diameter, depth or power used for extracting water from the well." Artikel 5 onderstreept dat: "to undertake such operations, a permit must first be obtained."

³⁴⁹ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 23

³⁵⁰ Ibidem

³⁵¹ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 24

zijn, maar wel privaatsrecht om het water te gebruiken. Indien er een verandering van eigenaar ten aanzien van een stuk land plaatsvindt, brengt dit geen verandering in het waterbezit met zich mee.³⁵²

Volgens de waterwet zijn er verschillende licenties nodig voor verschillende doelen, namelijk: the Production License, the Recharging License, the Drilling License en the Construction License. In de distributiegebieden, waar rantsoenering geldt, is de Water Commissaris bevoegd om water van een andere bron aan de consument te verschaffen. Iedere persoon die schade ondervindt van een dergelijke beslissing kan een schadevergoeding krijgen.³⁵³

Zelfs na 5 mei 1967 bleven de regulaties en wetten met betrekking tot waterzaken van voor 1967 in gebruik. Israël nam echter aan dat deze wetten veranderingen konden ondergaan indien deze geïntroduceerd werden door de militaire commandant.³⁵⁴ De Israëlische regering is er door middel van militaire besluiten in geslaagd een volledige legislatieve, administratieve en rechterlijke bevoegdheid over de Palestijnse Gebieden en hun inwoners te verkrijgen. Deze militaire besluiten komen vaak niet overeen met het raamwerk van wetten dat voor 1967 van kracht was. Verder zijn bestaande instituties aangepast of vervangen om de toepassing van de verschillende Israëlische vormen van waterbeleid te vergemakkelijken.³⁵⁵

7.2 Overzicht van militaire besluiten en gebeurtenissen met betrekking tot water³⁵⁶

1967: Israeli Military Order 58 (23 juli) definieert “absentee property” als landerijen wiens eigenaars onbekend zijn of wiens eigenaars de eigendom verlaten hebben op of na 7 juni 1967. Dit heeft tot de annexatie van een ongekend aantal Palestijnse bronnen geleid. De meerderheid van personen getroffen door dit militair besluit, zijn Palestijnen die gedwongen werden weg te vluchten van hun land door de conflicten in 1967. Dit besluit is illegaal en vormt een schending van de mensenrechten.³⁵⁷

1967: Israeli Military Order 92 (15 augustus) is gemaakt om volledige autoriteit te verkrijgen over alle zaken die betrekking hebben met water en watervoorraden in historisch Palestina. Autoriteit over deze grondstof is weggenomen van de gemeentebesturen, gouverneurs en stadsraden en toegewezen aan de Israëlische militaire commandanten. Ook dit besluit is illegaal en in strijd met de internationale rechten van de mens.³⁵⁸ Dit besluit heeft geen aanpassingen gedaan van de bestaande waterwetten. Wel heeft het alle bevoegdheden van verschillende gouverneurs en gemeentes naar één persoon gebracht. Een door de militaire commandant aangewezen Israëli. Deze heeft als bevoegdheid: het toestaan, stoppen of aanpassen van toelatingen, belastingen invoeren, het watergebruik opvolgen en quota's zetten, activiteiten van gelijk welke waterentiteit of commissie stilleggen en alternatieve entiteiten oprichten met leden die hij aanwijst.³⁵⁹

³⁵² Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 24

³⁵³ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 25

³⁵⁴ Ibidem

³⁵⁵ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 22

³⁵⁶ Uitgevaardigd door Israël

³⁵⁷ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 12

³⁵⁸ Ibidem

³⁵⁹ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 25

1967: Israeli Military Order 158 (19 november) verbiedt de Palestijnen om nieuwe waterinfrastructuur te ontwikkelen zonder Israëlische toestemming. Deze toestemming moet verleend worden door iemand die daarvoor officieel aangesteld wordt door de militaire commandant van het desbetreffende gebied. Deze persoon heeft de macht om toestemmingen te weigeren of aan te passen zonder verdere uitleg te hoeven geven. Tot nu toe is er slechts voor 23 nieuwe putten een toestemming gegeven. Evenals voorgaande besluiten houdt ook dit besluit een schending van de internationale rechten van de mens in.³⁶⁰ Dit besluit is een aanpassing van “the Jordanian Water Supervision Law” (No. 31 of 1953). Het besluit onderstreept dat de beslissingen van de officieel afgevaardigde niet aangevochten kunnen worden.³⁶¹

1967: Israël eigent zich de volledige controle over het oppervlaktewater van de Jordaan toe. Een gedeelde waterbron, die zich aan de westelijke grens van de West Bank bevindt. Sinds 1967 is het voor de Palestijnen volledig verboden deze waterbron te gebruiken.³⁶²

1967 – 1969: Vijf groepen Palestijnse bronnen zijn onteigend en worden als “Natuurreserves” voor exclusief gebruik van de Israëlische staatsburgers ingedeeld. Aanvullend worden waardevolle, geïrrigeerde velden langs de Jordaanvallei als “closed military areas” ingedeeld, waarbij aan de Palestijnen de toegang naar hun broodwinning en middelen ontzegd wordt.³⁶³

1968: Israeli Military Order 291 (19 december), zegt dat alle waterbronnen Israëlische staatseigendom zijn en verklaart alle vroegere en bestaande regelingen over onenigheden rond water ongeldig. Terug een schending van de internationale rechten van de mens.³⁶⁴ Door dit besluit wordt de toch al uitgebreide macht van de “Military Commander” nog groter.

Indien men een analyse maakt van het wettelijke kader na 1967, komt men tot de conclusie dat het geen administratief kader biedt voor water management, watergebruik en controle over water, met uitzondering van de instructies van de Israëlische officieel afgevaardigde en diegene die hij aanduidt. De Israëli's gaven zichzelf het recht om alles wat met watermanagement en gebruik in de Bezette Gebieden te maken heeft naar zich toe te halen.³⁶⁵

1975: Israël legt “pumping quotas” op aan de Palestijnse bronnen, ze dwingen de naleving van dit militair besluit af door middel van boetes, die betaald moeten worden indien het opgelegde maximum overschreden wordt. De quota's zijn lager dan hetgeen de Palestijnen nodig hebben.³⁶⁶

1986: Verdere reductie van de hoeveelheid water die de Palestijnen uit eigen putten mogen oppompen, aangezien de quota's met 10 % verlaagd worden.³⁶⁷

1993: Begin van de Oslo onderhandelingen. Op 18 september vindt er een ondertekening van de Declaration of Principles plaats. Deze verschaffen een minimale schets voor

³⁶⁰ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 13

³⁶¹ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 26

³⁶² Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 13

³⁶³ Ibidem

³⁶⁴ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 13

³⁶⁵ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 26

³⁶⁶ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 13

³⁶⁷ Ibidem

toekomstige plannen inclusief de oprichting van een Palestijnse Water Autoriteit en een orgaan voor gezamenlijke onderhandelingen rond water.³⁶⁸

1995: Oslo II bestendigt de maatregelen van Israël over de Palestijnse waterreserves door het niet over het waterrecht te hebben en dit door te schuiven naar de “final status negotiations”, die nog steeds niet van start gegaan zijn. Een Joint Water Committee wordt opgericht en de Palestijnse waterautoriteit staat in voor het reguleren van het onderhoud van de waterbronnen binnen de Bezette Gebieden, alhoewel Israël nog steeds de controle over de stromen en het volume van de watertoevoer beschikt. De Palestijnse Water Autoriteit wordt de zondebok voor het watertekort veroorzaakt door de bezetting.³⁶⁹

2000 tot nu: Sinds de tweede intifada heeft een extreme militaire en politieke respons van Israëlische kant heel wat strategische schade aan de Palestijnse waterinfrastructuur, toegang tot water en duurzame ontwikkeling teweeggebracht. Infrastructuur werd vernietigd, confiscatie van verschillende bronnen vond plaats en er is een daling van de toevoer van water die door Mekorot verzorgd wordt. Recent vormt ook de bouw van de muur ervoor dat er bronnen geannexeerd en vernietigd worden en dat mensen van hun waterbronnen geïsoleerd raken.³⁷⁰

7.3 Wetgeving en beleidsstrategieën van de Palestijnse Waterautoriteit vanaf 1995 tot op heden

Na het tekenen van de Declaration of Principles in 1993 en het Interim Agreement van 1995, erfde de Palestijnse Autoriteit een heel zwakke watersector. Deze werd gekarakteriseerd door institutionele fragmentatie, die haar oorzaak vond in de reeds 33 jaar durende bezetting. Men moest het hoofd bieden aan vele uitdagingen, waaronder het veilig stellen van extra watervoorraden, het verhogen van de efficiëntie van waterbevoorradingssystemen en het oplossen van conflicten tussen de verschillende rechtmatige gebruikers. Hiervoor moest de Palestijnse Autoriteit enkele maatregelen nemen om de schadelijke effecten die de huidige politieke situatie toebracht aan de Palestijnse watervoorraden te minimaliseren.³⁷¹ Een van de eerste stappen was het ontwerpen van een Palestijns Nationaal Waterbeleid. Dit beleid kwam in 1995 tot stand en wordt in punt 7.3.1 behandeld. In 1998 hadden we de “Water Resources Management Strategy” die het waterbeleid in een strategisch stappenplan om moest zetten. Meer uitleg kan in 7.3.2 teruggevonden worden. Hierop volgde in 1996 de oprichting van de Palestijnse Waterautoriteit. De interne werking van de PWA werd door resolutie No. 66/1997 in 1997 vastgelegd. In 7.3.3 wordt tenslotte waterwet No. 3 van 2002 besproken, deze voorziet in de oprichting van een Nationale waterraad, waar reeds in 1993 sprake van was.

7.3.1 September 1995, Palestinian National Water Policy

Het Palestijnse Nationale Waterbeleid ontwierp de fundering voor zowel beslissingen met betrekking tot de structuur en taken van waterinstituten als voor de wetgeving van de watersector. Verder legt het de nadruk op de noodzaak van duurzame ontwikkeling van alle waterbronnen en het principe dat waterbronnen een publieke eigendom van de Staat zijn. Het is duidelijk dat het beleid omtrent water in Palestina op nationaal niveau gecoördineerd

³⁶⁸ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 13

³⁶⁹ Ibidem

³⁷⁰ Palestinian Hydrology Group, WaSH Monitoring Report, (2004), “Water for Life”, p 14

³⁷¹ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 27

moet worden en dat er decentralisatie plaatsvindt met betrekking tot de uitvoer van deze richtlijnen die op nationaal niveau ontworpen worden.³⁷²

7.3.2 Mei 1998, Water Resources Management Strategy

Het hoofddoel van deze strategie is het vertalen van boodschappen van de National Water Policy naar strategische verplichtingen. Ze omvat de ontwikkeling van een gepaste institutionele set-up voor de hervorming en versterking van de watersector in coördinatie met de relevante stakeholders. Daarnaast wordt de nadruk gelegd op de noodzakelijke aspecten van waterontwikkeling als ontwerp van een uitvoerig kader voor duurzaam beheer van de waterbronnen van Palestina. Deze lange termijn strategie zal gebruikt worden als basis voor de verdere planning gelinkt met de activiteiten en taken van de watersector. Vooral het milieu, duurzame ontwikkeling en efficiënt en billijk waterbeheer worden hoog aangeschreven. Hieronder worden de acht hoofdelementen van de Water Resources Management Strategy weergegeven:

1. De Palestijnse waterrechten veilig stellen
2. Het nationale beleid en de nationale regulaties versterken
3. Institutionele capaciteit en menselijk kapitaal ontwikkelen
4. Informatiediensten verbeteren en watervoorraden opvolgen
5. Reguleren en coördineren van geïntegreerde water- en afvalwaterinvesteringen en operaties
6. Controle over watervervuiling opleggen en beschermen van watervoorraden
7. Publieke bewustheid en participatie opwekken
8. Regionale en internationale samenwerking promoten³⁷³

7.3.3 Water Law No. 3/2002³⁷⁴

Het objectief van deze wet is – zoals in artikel 2 terug te vinden is – *“to develop and manage the water resources, increasing their capacity, improving their quality and preserving and protecting them from pollution and depletion”*.³⁷⁵ Aan deze doelstelling kan voldaan worden door een duurzame ontwikkeling van waterbronnen, tegemoetkoming aan de individuele noden en die van de samenleving op een optimale en billijke wijze; en het beschermen van alle waterbronnen tegen vervuiling, om zo een waterkwaliteit te garanderen die niet schadelijk is voor de mens en genoeg water overlaat voor productie en natuurlijke heraanvulling.

De Waterwet heeft 11 hoofdstukken, de belangrijkste hoofdstukken worden hier kort aangehaald. Het eerste hoofdstuk geeft definities en algemene inzichten, inclusief doelstellingen van de wet. Artikel 3 verklaart dat alle beschikbare waterbronnen in Palestina

³⁷² Ibidem

³⁷³ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 28

³⁷⁴ Palestinian Water Authority, Water Law No. 3/ 2002, werd goedgekeurd door the Palestinian Legislative Council op 18 februari 2002. Exemplaar wet verkregen door persoonlijke correspondentie met Dhr. Shaddad Attili, 6 februari 2005. Eerder waren er al wetten verschenen met betrekking tot de oprichting van de Palestinian Water Authority (Law No. 2/1996) en de Palestijnse Locale Autoriteiten (Law No. 1/1997). Verder regelde resolutie No.66/1997 de interne werking van de Palestijnse Waterautoriteit. Deze teksten worden hier ter volledigheid in voetnoot vermeld maar worden niet verder besproken.

³⁷⁵ In artikel 1 van dezelfde wet wordt de term “water resources” gedefinieerd als: “All water resources which lie within the territorial land or sea of Palestine, whether conventional (surface or groundwaters) such as the waters of springs, including hot springs, wells, ravines, rivers, lakes, seas and the water collection areas, or unconventional such as sewage water, desalinated water, and brackish water”.

publiek zijn en dat iedere persoon het recht moet hebben over voldoende water te beschikken voor persoonlijk gebruik en dat iedere officiële of private institutie de nodige stappen moet ondernemen om aan dit recht te kunnen voldoen. Artikel 4 benadrukt dat het verboden is water te boren, te onttrekken, te ontzilten, te behandelen of te verzamelen voor commerciële doeleinden zonder daarvoor toestemming te hebben.

Het tweede hoofdstuk zegt dat de Palestinian Water Authority (PWA) een rechtspersoonlijkheid bezit en onder het budget van de Palestinian National Authority valt. Artikel 7 van dit hoofdstuk vermeldt de bevoegdheden van de PWA, waaronder de ontwikkeling van het waterbeleid valt, overleg met stakeholders, enzoverder.

Hoofdstuk drie richt *'the National Water Council'* (NWC) op, de voorzitter hiervan is die van de Palestinian Authority. Tot eind 2004 was dit Arafat. Na de dood van Arafat, nam Mahmoud Abbas, in de Bezette Gebieden beter bekend onder de strijdnaam Abu Mazen, dit voorzitterschap definitief over na de verkiezingen op 9 januari. Verder bestaan de leden uit verschillende Palestijnse ministers³⁷⁶ en andere relevante actoren.³⁷⁷ Onder de leden wordt een vice-voorzitter aangesteld. De voornaamste taak van de NWC bestaat erin plannen en beleid te ratificeren.

Hoofdstuk zeven richt *'the National Water Utilities'* op met als functie: het aanbieden van water en afvalwater diensten onder supervisie van de PWA en in samenwerking en coördinatie met de betrokken partijen. Hierbij moet vermeld worden dat de hierboven besproken National Water Council het recht heeft de diensten van de regionale – en afvalwatervoorzieningen op te schorten of te ontmantelen.

Het achtste hoofdstuk gaat over de bescherming van het milieu. De PWA zal in samenwerking met de betrokken ministeries en autoriteiten de watervervuiling reguleren en controleren.

In hoofdstuk negen draagt men de PWA op regelmatig inspecties te houden en een register op te stellen met recente informatie met betrekking tot water

Het voorlaatste hoofdstuk bespreekt de eventuele sancties bij overtredingen en is voornamelijk gebaseerd op het alom bekende: “de vervuiler betaalt” – principe. Alle activiteiten die een vergunning vereisen en die niettegenstaande er geen vergunning verschaft werd, uitgevoerd worden evenals iedere schending van de Waterwet, wordt gesanctioneerd.

Tot nu toe heeft de PWA nog niet veel verbintenissen na kunnen komen. Dit zal zo blijven tot het geografische gebied waar de PWA bevoegd is, verduidelijkt, vastgelegd en ook daadwerkelijk gerespecteerd wordt. Bij de uitvoer van de taken van de Palestijnse Water Autoriteit staan er heel wat obstakels in de weg.

³⁷⁶ Minister van Landbouw, Minister van Financiën, Minister van Volksgezondheid, Minister van Lokale Besturen en tenslotte de Minister van Planning en Internationale Samenwerking

³⁷⁷ The Head of Environment Authority, the Head of Water Authority, the lord Mayor of the Capital, a representative for Chairman of the Union of Local Authorities, a representative for the Palestinian Universities, a representative for the Water Union and Societies, a representatieve for the Regional Utilities

7.4 Internationaal Recht

Tot nu toe werd er met betrekking tot water in het conflict geen rekening gehouden met de principes van het Internationale Recht. Het dispuut rond de Jordaan is ver van opgelost aangezien vijf volkeren akkoord moeten gaan met de allocatie, wat tot op heden onmogelijk lijkt te zijn. Ook met betrekking tot de grondwater aquifers, die gedeeld worden door Israël en de Palestijnen is er tegenkanting van Israël om een overeenkomst op te stellen gebaseerd op het Internationale Recht.³⁷⁸

De wettelijke status van de West Bank en Gaza Strook, als gebied dat bezet wordt door een oorlogvoerende bezetter, werd in vele internationale wetten en conventies verduidelijkt. Het feit dat Israël weigerde het Internationale Recht toe te passen ten aanzien van de bezetting van de Palestijnse West Bank (inclusief Oost Jeruzalem) en de Gaza, samen met het soms dubbelzinnig te interpreteren Internationale Recht betreffende de gedeelde waterbronnen, heeft tot veel verwarring geleid en gaat samen met een verkeerde voorstelling van wat er in dit gebied gebeurt.³⁷⁹

Israëls tegenkanting ten opzichte van de toepassing van het internationale recht met betrekking tot water kan aan drie hoofdredenen gelinkt worden:

1. Israël is heel erg afhankelijk van het water van de Mountain Aquifer, waaruit het ongeveer 40% van zijn totaal verbruik aan water haalt.
2. Israël beseft dat de huidige manier waarop ze water uit de gedeelde waterbronnen gebruiken, een schending van het Internationale Recht inhoudt.
3. Iedere toekomstige overeenkomst, die gebouwd wordt op de principes van het Internationale Recht, zou voor Israël een bedreiging vormen van hun absolute controle over water.³⁸⁰

Alhoewel het Internationale Recht soms verschillende interpretaties met zich meebrengt, is het een goede gids om de bescherming, distributie en allocatie van de grondstoffen van bezette gebieden te garanderen. Twee pijlers van het Internationale recht met betrekking tot bezetting zijn: The Fourth Geneva Convention en The Hague Regulations.³⁸¹ Deze worden in dit hoofdstuk besproken, samen met de verschillende UN Security Council en UN General Assembly Resoluties die verwijzen naar de Palestijnse watervoorraden. Verder worden ook de Helsinki Rules, Salzburg Resolutions en de World Commission on Environment and Development aangehaald. Deze vormen samen de internationale bepalingen en conventies die belangrijk zijn met betrekking tot de bescherming, het beheer en gebruik van waterbronnen in bezette gebieden.

Internationale bepalingen stellen vast wat een bezetter wel en niet mag doen in bezette gebieden, samengevat komt dit op het volgende neer:

- Een bezettende staat verwerft niet het recht van soevereiniteit over het gebied dat bezet wordt [noch over de natuurlijke rijkdommen van dit gebied]; het oefent enkel de *facto* autoriteit uit.

³⁷⁸ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 33

³⁷⁹ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), "Water, the red line", p 11

³⁸⁰ Interview Yussef Awayes, Palestinian Water Authority, Ramallah, 10 januari 2005

³⁸¹ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), "Water, the red line", p 11

- Een bezetting is per definitie een tijdelijke situatie; de rechten van de bezetter over het gebied zijn van voorbijgaande aard.
- Bij de uitoefening van macht, moet de bezetter voldoen aan twee basisvereisten: vervulling van zijn militaire noden en respect voor de belangen van de inwoners.
- De bezettende macht mag zijn macht niet uitoefenen met als doel zijn eigen belangen verder uit te breiden of om aan de behoeften van eigen burgers te voldoen.³⁸²

7.4.1 The Hague Regulations, 1907

De bepalingen van den Haag worden gezien als een van de hoofdcomponenten van het Internationaal Recht en volgens sommige experts dus 'binding on all nations'.³⁸³ Alhoewel Israël de bepalingen niet ondertekend heeft, heeft the Israeli High Court reeds tot twee keer toe aanvaard dat de bepalingen van den Haag van toepassing zijn op hun bezetting van de West Bank en Gaza Stroom. De bedoeling van dergelijke bepalingen is te verzekeren dat een bezettende macht verschillende verantwoordelijkheden ten aanzien van de lokale bevolking nakomt.³⁸⁴ Volgens de UN, is 'Customary International Law' van kracht in gebieden waar ondertekende overeenkomsten en verdragen, die de ontwikkeling en het gebruik van internationale waterbronnen regelen, afwezig zijn.³⁸⁵

In de bepalingen van Den Haag wordt er een onderscheid gemaakt tussen 'movable' en 'immovable' bezit. Dit is een verschil van vitaal belang, aangezien de bezetter enkel over de beweegbare eigendom autoriteit mag uitoefenen. Alhoewel grondwater niet als onbeweegbaar beschreven wordt, geldt de definitie over beweegbare eigendom³⁸⁶ niet voor water. '...generally moveable property belonging to the State which may be used for military operations', omvatten '...depots of arms, means of transport [and] stores and supplies'.

In hun petitie naar the International Water Tribunal toont de Palestinian Hydrology Group aan, dat alhoewel artikel 53 grondwater niet als onbeweeglijk beschouwt, de waterbronnen van de West Bank toch onder deze categorie vallen.³⁸⁷ Ze argumenteren als volgt:

Neither International Law, nor hydrology make a distinction between water per se and the geologic formations in which water is located. International Law thus works with a territorial [emphasis added] concept of water with which land and water are integrally related and thus immovable.

Artikel 55 van de bepalingen van Den Haag, geeft de bezettende macht het recht van toezicht, uitbating en gebruik van de natuurlijke en andere grondstoffen, maar niet het recht van eigendom, verkoop of transfer naar eigen staat:

The occupying State shall be regarded as an administrator and usufructuary of public buildings, real estate, forests and agricultural estates belonging to the hostile State, and situated in the occupied country. It must safeguard the capital of these properties, and administer them in accordance with the rules of usufruct.

³⁸² Deze principes werden gehaald uit de bepalingen van Den Haag van 18 oktober 1907 en de vierde Conventie van Genève, betreffende de protectie van burgers in oorlogstijd, van 1949

³⁸³ J., Dillman, 'Water Rights in the Occupied Territories', Journal of Palestine Studies, Vol. XIX, no.1, herfst 1989, p. 59.

³⁸⁴ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), "Water, the red line", p 13

³⁸⁵ UN/Natural Resources/Water Series No. 1, Management of International Water Resources: Institutional and Legal Aspects. New York: UN, 1975

³⁸⁶ Artikel 53, The Hague Regulations, 1907

³⁸⁷ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), "Water, the red line", p 13

Verder limiteert artikel 52 het tempo van de exploitatie door de bezetter door middel van ‘*exploitation rates*’. Er is één uitzondering, wanneer het bezettende leger de grondstoffen nodig heeft om aan hun militaire noden te kunnen voldoen. Zelfs dan zijn er enkele veiligheden ingebouwd voor de burgers die onder bezetting leven. Met uitzondering van strikt militaire doeleinden – binnen de vooropgestelde veiligheden – kan de bezettende macht de exploitatie van een grondstof niet doen stijgen. Enkel indien men de dienstverlening aan de lokale bevolking doet stijgen, kan dergelijke stijging van exploitatie toegestaan worden, zolang die binnen de grenzen van ‘normaal gebruik’ blijft.

Israël argumenteert hierop dat de verlengde natuur van de bezetting van de West Bank en Gaza Strook hen toelaat dit anders te doen.³⁸⁸ Hierop antwoordt El-Hindi in het Michigan Journal of International Law, zomer 1990 het volgende:

*‘To hold that an occupying power can unilaterally redefine normal use patterns, would negate any meaning that the doctrine would have regarding proper limits to an occupying power’s actions’.*³⁸⁹

In twee gelijkaardige zaken betreffende natuurlijke grondstoffen in bezette gebieden, werd de exploitatie van de bezetter beschouwd als een schending van artikel 55 van de bepalingen van Den Haag. De eerste zaak betreft een dispuut tussen Israël en de Verenigde Staten. Dat was tijdens de bezetting van het Sinai schiereiland in de jaren zeventig. Het ging over olievelden in de Golf van Suez die voorheen ongebruikt waren. De Verenigde Staten eisten dat de oliebronnen onbeweeglijk waren en dat de uitbating van voorheen ongeëxploiteerde eigendommen net hetgeen was wat artikel 55 probeert te verbieden. Het tweede voorbeeld ging over de Japanse exploitatie van olie opslagplaatsen in de bezette Dutch East Indies gedurende Wereldoorlog II. Het gerechtshof in Singapore oordeelde dat de olie opslagplaatsen onbeweeglijk waren en dat artikel 55 dus de exploitatie ervan verbood.³⁹⁰

Artikel 43 van de bepalingen van den Haag stelt dat een bezettende macht “*Shall take all the measures in [its] power to restore and ensure, as far as possible, public order and safety, while respecting, unless absolutely prevented, the laws in force in the country*”. Israël heeft de bestaande wetgeving in Gaza en de Westbank op zodanige wijze veranderd dat ze bijna onherkenbaar geworden zijn. Vooral door het systeem van militaire orders, die hierboven reeds opgesomd en besproken werden, is er een verandering in het gewoonterecht opgetreden.

Een UN rapport van 1992 over waterbronnen in de Bezette Gebieden zegt het volgende:

‘Since the water resource management practices of Israel ignore administrative, political and hydrological boundaries, the Israeli authorities are in a position to transfer water from one basin or aquifer to another, both within the West Bank and from the West Bank to other areas. Water of the Jordan Basin is diverted into the Israel National Water Carrier and distributed to other Israeli Basins. Water abstracted from the groundwater aquifer of the West Bank is likewise conveyed into the same National Water Carrier. These waters are sometimes transferred from the National Water Carrier back to Israeli Settlements... in the Golan Heights and the West Bank. This method of ‘water-sharing’, permitted under Israeli legislation, suspends the

³⁸⁸ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), “Water, the red line”, p 14

³⁸⁹ J. El-Hindi, ‘Note: The West Bank Aquifer and Conventions Regarding Laws of Belligerent Occupation’, Michigan Journal of International Law (II, 4, Summer 1990), pp. 1400-1423

³⁹⁰ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), “Water, the red line”, pp. 14-15

basin-of-origin protection clauses found in the legislation in force in the West Bank prior to occupation.³⁹¹

7.4.2 Fourth Geneva Convention, 1949

Israël is medeondertekenaar van deze conventie, toch weigert deze staat de conventie toe te passen met betrekking tot de bezetting van “*The Territories*”, zoals zij de Bezette Gebieden noemt. De UN security Council en UN General Assembly aanvaardden echter unaniem dat deze conventie van kracht is in de West Bank, Gaza Strook en Oost-Jeruzalem. Het US Government Country Report van 1990 legt uit:

*‘The United States considers Israel’s occupation to be governed by the Hague Regulations of 1907 and the 1949 Fourth Geneva Convention Relative to the Protection of Civilians in Time of War. Israel does not consider the Convention applicable but states that it observes its humanitarian provisions.*³⁹²

Om de vierde conventie van Genève na te leven, moet een bezettende macht onder andere volledige verantwoordelijkheid opnemen om aan de noden van de burgers die onder bezetting leven te voldoen. Artikel 47 van de Conventie leert ons:

‘Protected persons who are in occupied territory shall not be deprived, in any case or in any manner whatsoever, of the benefits of the present Convention by any change introduced, as the result of the occupation of a territory, into the institutions or government of the said territory... nor by any annexation by the latter of the whole or part of the occupied territory.’

De opmerking bij de Conventie, legt uit dat de bedoeling hiervan is: *‘To prohibit unilateral action on the part of the victor to dispose of territory he had occupied’*; met andere woorden: *‘anticipated annexation’* van waterbronnen is verboden. Israël ondernam en onderneemt duidelijk acties die hiermee in strijd zijn.

Ook Israel’s Supreme Court heeft dit principe ondersteund.³⁹³

‘Long-term fundamental investments in an occupied area bringing about permanent changes that may last beyond the period of the military administration are permitted if required for the benefit of the local population – provided there is nothing in these investments that might introduce an essential modification in the basic institutions of the area.’

Op verschillende manieren heeft Israël dit principe geschonden. Er zijn veel veranderingen met betrekking tot waterinvesteringen gebeurd en heel wat hiervan zijn onomkeerbaar.³⁹⁴ Verder zouden deze investeringen in water, volgens bovenstaande tekst van het Israëli Supreme Court enkel gebruikt mogen worden door de lokale bevolking en het bezettingsleger dat daar aanwezig is met hun administratie. Toch gebruiken heel wat joodse settlers – artikel 45 van de Conventie verbiedt de aanwezigheid van deze nederzettingen trouwens – significante hoeveelheden water. Dit is echter reeds uitgebreider aan bod

³⁹¹ United Nations, Water resources of the Occupied Palestinian Territory, p. 8 (UN, New York, 1992)

idee om dit rapport op te zoeken gehaald uit: Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), “Water, the red line”, p 16

³⁹² Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), “Water, the red line”, p 17

³⁹³ Ibidem

³⁹⁴ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), “Water, the red line”, p 18

gekomen bij het inleidend kader met betrekking tot de verschillende struikelblokken in het Israëliisch-Palestijns/Arabisch conflict.

Ter illustratie van deze schendingen kunnen we een artikel uit de Jerusalem Post gebruiken. Het artikel verscheen op vrijdag 10 augustus 1990. De "Israel Ministry of Agriculture" plaatste er een soort boodschap van openbaar nut in, die als volgt gaat:

*'It is difficult to conceive of any political solution consistent with Israel's survival, that does not involve complete, continued Israeli Control of the water and sewage systems, and of the associated infrastructure, including the power supply and road network, essential to their operation, maintenance and accessibility'*³⁹⁵

We sluiten het bespreken van de vierde Conventie van Genève af met een korte blik op artikel 53. Dit artikel verbiedt alle destructie van eigendom door de bezettende macht. Er bestaan argumenten dat water niet werkelijk vernietigd werd, maar dat de praktijken van Israël resulteerden in een verhoogde en mogelijk permanente verzilting van de ondergrondse aquifers, waardoor men dit een destructie van eigendom kan noemen op grond van artikel 53. J. Dillman is een aanhanger van deze visie. In een artikel in Journal of Palestine studies schrijft hij: "While it is true that water is not actually destroyed, it is rendered unusable for the local population".³⁹⁶

Over dit argument bestaat natuurlijk – volgens mij terecht – grote discussie. Dit wordt dan ook enkel ter volledigheid vermeld en er wordt verder niet op ingegaan aangezien de zwakke bewijsbaarheid ervan. Volgens mij kan men de achteruitgang van de waterkwaliteit niet toeschrijven aan één van de partijen. Met de komst van Israël zijn er nu eenmaal meer mensen in het gebied aanwezig. Deze hebben water nodig en pompen water op, maar ook de Palestijnen doen aan 'overpumping'. Dergelijke argumenten van één van beide kanten zijn eens te meer een signaal dat een gezamenlijk waterbeheer in de streek echt wel een noodzaak is. Enkel indien er langs beide kanten transparantie bestaat met betrekking tot de hoeveelheid water die uit bepaalde aquifers onttrokken wordt, kan men zeker zijn dat er niet meer opgepompt wordt dan de veiligheidsnorm toelaat.

We kunnen kort samenvatten dat alhoewel Israël dus medeondertekenaar is van deze Conventie, het Oost-Jeruzalem geannexeerd heeft en het hier door middel van de bouw van de muur nog steeds mee bezig is. Verder zijn de wetten van voor de bezetting sterk veranderd. De rechten en toegang tot water en instituties die door Palestijnen beheerd worden zien er nu helemaal anders uit. Een UN security Council report van 1980 noemt Israëls beleid met betrekking tot waterbronnen van de West Bank niets anders dan een '*clear and gross violation of the Fourth Geneva Convention*'.³⁹⁷

³⁹⁵ Jerusalem Post, vrijdag 10 augustus 1990, p. 9

³⁹⁶ J., Dillman, 'Water Rights in the Occupied Territories', Journal of Palestine Studies, Vol.XIX, no.1, herfst 1989, p. 62

³⁹⁷ United Nations, Water resources of the Occupied Palestinian Territory, p. 68 (UN, New York, 1992)

7.4.3 Salzburg Resolutions, 1961

Deze resoluties –‘The Utilisation of Non-Maritime International Waters’ – werden aangenomen door het instituut van Internationaal Recht, in Salzburg in 1961. Ze vormen een basisraamwerk wanneer men zaken met betrekking tot internationale watervoorraden onderzoekt. Artikelen 3 en 4 van de Salzburg Resolutions tonen de verantwoordelijkheden en verplichtingen aan voor ‘co-riparian states’, hiermee wordt letterlijk de “mede oeverbewoners” bedoeld.

Artikel 3:

‘If the States are in disagreement over the scope of their rights of utilisation, settlements will take place on the basis of equity, taking particular account of their respective needs, as well as other pertinent circumstances.’

Artikel 4:

‘No state can undertake works of utilisation of the waters of a watercourse or hydrographic basin which seriously affect the possibility of the utilisation of the same waters by other states except on condition of assuring them the enjoyment of the advantages to which they are entitled under Article 3, as well as an adequate compensation.’

7.4.4 Helsinki Rules, 1966

De Helsinki Rules over ‘Uses of Waters of International Rivers of 1966’ verschaffen een uitgebreide codificatie van Internationaal Waterrecht. De Helsinki Rules werden aangenomen door ‘the International Law Association’, in 1966. Daarin zijn volgende artikelen te vinden

Artikel IV:

‘Each basin state is entitled, within its territory, to a reasonable and equitable share in the beneficial uses of the waters of an international drainage basin’.

Artikel VII en VIII, die verwijzen naar ‘reasonable use’ vermelden het volgende:

‘A basin state may not be denied the present reasonable use of the waters of an international drainage basin to reserve for a co-basin State a future use of such water.’

Betreffende grensoverschrijdende waterbronnen zijn er twee componenten van vitaal belang. Ten eerste hebben we ‘*prior apportionment*’, dit wil zeggen dat alle gebruikers moeten overeenkomen en tevreden moeten zijn voor er nieuwe claims toegestaan of behandeld kunnen worden. Ten tweede hebben we ‘*equitable apportionment*’, waar iedere gebruiker een billijke portie van de gedeelde waterbron moet ontvangen.³⁹⁸

In statements naar de UN toe heeft Israël gezegd het principe van billijke distributie tussen oeverbewoners onderling als een ‘well-established right’ te accepteren. In respons naar een UN rapport, heeft Israël ook aangeduid, ‘that it accepts the principle that interference by one country in the surface or groundwater flow has repercussions on the activities of other

³⁹⁸ Shaddad Attili, persoonlijke correspondentie

countries sharing the same basin, and that the effects of any activities in connection with water resources are particularly felt in downstream territories which depend on upstream water supplies.³⁹⁹

7.4.5 UN Security Council Resolutions

In 1979, richtte de Veiligheidsraad, gebaseerd op verschillende UN General Assembly resolutions, een commissie op onder *Resolution 446*. Deze werd opgericht *'to investigate the reported serious depletion of natural resources particularly water resources [in the Occupied Territories], with a view to ensuring protection of the territories under occupation.'*

De aanbevelingen van deze commissie werden goedgekeurd door de UN Security Council onder *Resolution 465* in 1980. Zij concludeerden dat *'The changes of a geographical and demographic nature in the Occupied Territories, including Jerusalem, brought about by Israel, constitute a violation of the Fourth Geneva Convention and of the relevant decisions adopted by the Security Council in the matter.'*⁴⁰⁰

Het rapport vermeldde onder andere dat in de vroege dagen van de bezetting 140 waterpompen opgeblazen werden door de Israëlische autoriteiten. Er werd voorkomen dat Palestijnse boeren water van de Jordaan gingen halen als substituut voor de irrigatie. Het rapport besloot dat de Israëlische Water Commissie *'has taken direct control of the water in the Occupied Palestinian Territory'* en dat *'the economic activity of a number of Palestinian inhabitants had already been reduced to subsistence level, as the water originally available to them has been turned to the benefit of the Israeli settlers'*.⁴⁰¹

De aanbevelingen van de commissie hielden ook de nood in *'to consider measures for the impartial protection of public and private land and property, and water resources'*, *'to continue to examine the situation relating to settlements in the Arab territories occupied since 1967, including Jerusalem, and to investigate the reported serious depletion of natural resources, particularly the water resources, with a view to ensuring the protection of those important natural resources of the territories under occupation'*.⁴⁰²

7.4.6 UN General Assembly Resolutions⁴⁰³

Ontelbare resoluties werden aangenomen door de UN General Assembly in relatie met permanente soevereiniteit over natuurlijke grondstoffen, zowel algemeen als specifiek met betrekking tot de Palestijnse natuurlijke rijkdommen. Tot de algemene resoluties die aangenomen werden ter bescherming van de rechten van de mensen en landen over hun natuurlijke rijkdommen behoort *Resolution 1803 (XVII)* van 14 december 1962, die door Israël en de Verenigde Staten ondertekend werd. Deze resolutie zegt dat:

'Violation of the rights of peoples and nations to sovereignty over their natural wealth and resources is contrary to the spirit and principles of the Charter of the United Nations and hinders the development of international cooperation and the maintenance of peace.'

³⁹⁹ United Nations, Water resources of the Occupied Palestinian Territory, p. 10 (UN, New York, 1992)

⁴⁰⁰ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), "Water, the red line", p 19

⁴⁰¹ United Nations, Water resources of the Occupied Palestinian Territory, p. 41 en 50 (UN, New York, 1992)

⁴⁰² United Nations, Water resources of the Occupied Palestinian Territory, p. 2 (UN, New York, 1992)

⁴⁰³ Jerusalem Media and Communication Centre, (1994), "Water, the red line", p 20-22, tenzij anders vermeld

Israël voert als argument aan dat de Bezette Gebieden geen staat zijn.⁴⁰⁴ Alhoewel de Bezette Gebieden – voor het ogenblik – geen “Staat” vormen, erkent de bovenstaande verklaring de volledige toepasbaarheid van internationaal recht op zowel mensen, als op gebied dat gedefinieerd wordt als “bezet”.

Bovendien ondersteunt Resolution 3171 (XXVIII) vastberaden de inspanningen van de ontwikkelingslanden en de mensen van gebieden ‘*under colonial and racial domination and foreign occupation*’ in hun strijd om effectieve controle over hun natuurlijke rijkdommen terug te winnen. Terwijl Resolution 3101 (XXVIII) het recht ondersteunt van staten, gebieden en mensen onder buitenlandse bezetting of apartheid, met betrekking tot teruggave en volledige compensatie voor de exploitatie en achteruitgang van, of schade aangebracht aan, natuurlijke bronnen en alle andere rijkdommen van deze staten, gebieden en mensen.

Om de opsomming van algemene resoluties af te sluiten nemen we Resolution 3281 (XXIX) even onder de loep. Deze resolutie verklaart dat: ‘*No state has the right to promote or encourage investments that may constitute an obstacle to the liberation of a territory occupied by force.*’

Betreffende de permanente soevereiniteit over natuurlijke grondstoffen in de bezette Palestijnse en andere Arabische gebieden, heeft de General Assembly steeds opnieuw herbevestigd de permanente soevereiniteit voor de Palestijnen over hun natuurlijke rijkdommen, te steunen. ‘*Throughout the 1980’s... the General Assembly has “strongly condemned the illegal exploitation of the natural wealth and resources” of the Occupied Territories and called upon Israel to desist immediately from such activities.*’⁴⁰⁵

Resolution 32/161 roept Israël op te stoppen met de exploitatie van menselijk en natuurlijk kapitaal in de Bezette Gebieden en herbevestigd dat deze rijkdommen aan de Arabische Staten en de mensen wiens gebied onder Israëlische bezetting valt, toebehoren.

Resolution 2995 (XXVII) legt de nadruk dat in het onderzoek, uitbuiting en ontwikkeling van hun natuurlijke bronnen, staten geen significante schadelijke effecten mogen veroorzaken in zones, gesitueerd buiten hun nationale jurisdictie.

Resolution 3336 (XXIX) erkent de Palestijnse soevereiniteit over de Bezette Gebieden en de natuurlijke rijkdommen daar aanwezig.

Resolution 3005 (XXVII) bevestigt ‘*the principle of the sovereignty of the population of the occupied territories over their national wealth and resources*’.

Al deze resoluties roepen Israël op een einde te maken aan de illegale beleidsvoering en maatregelen met betrekking tot het gebruik van grondstoffen in de Bezette Gebieden en om de rechten van de Palestijnen te herbevestigen. ‘*... to full and effective permanent sovereignty and control over their natural and other resources, wealth and economic activities*’.

De International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, aangenomen door de UN General Assembly in 1966 en door Israël geratificeerd, stelt dat:

⁴⁰⁴ Passia, (2002), “Water, the blue gold of the Middle East”, p 10

⁴⁰⁵ United Nations, Water resources of the Occupied Palestinian Territory, p. 69 (UN, New York, 1992)

1. All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.
2. All peoples may, for their own ends, freely dispose of their natural wealth and resources without prejudice to any obligations arising out of international economic cooperation, based upon the principle of mutual benefit and International Law. In no case may a people be deprived of its own means of subsistence.
3. The States Parties to the present Covenant, including those having responsibility for the administration of Non-Self-Governing and Trust Territories, shall promote the realisation of self-determination, and shall respect that right, in conformity with the provisions of the Charter of the United Nations.⁴⁰⁶

Ook andere internationale legale conventies en resoluties zijn toepasbaar op volkeren, territoria en grondstoffen, die gedefinieerd worden als bezet onder de wet van een *'belligerent occupation'*. Los van het feit dat de West Bank en Gaza Strook voor het ogenblik geen staat vormen, zijn deze wetten toepasbaar op de Palestijnen die onder bezetting leven.

7.4.7 World Commission on environment and development, 1987

Artikel 13 van het rapport herhaalt het principe dat 'states shall apply as a minimum at least the same standards for environmental conduct and impacts regarding transboundary natural resources and environmental interferences as are applied domestically.'⁴⁰⁷

7.5 Besluit

In verband met de Israëliische wetgeving met betrekking tot water, kunnen we besluiten dat de oprichting van de functie: "Water Officer", het belangrijkste aspect van de ingevoerde Israëliische waterwetten was. Deze persoon kreeg bijna ongelimiteerde macht, kon aanvragen toestaan, maar ook afwijzen, zonder verdere uitleg verschuldigd te zijn. Verder kon hij de reeds verschaftte toelatingsen wijzigen of terug intrekken.⁴⁰⁸

Met betrekking tot de Palestijnse initiatieven en wetgeving komt het erop neer dat de Palestijnse Water Autoriteit in de praktijk nog niet veel van haar plannen en verantwoordelijkheden in de praktijk heeft kunnen omzetten.

Ook de analyse van het Internationaal Recht brengt weinig positieve bedenkingen met zich mee. Alhoewel er duidelijk genoeg internationaal erkende regels zijn, die bij naleving ervan een goede ondersteuning zouden vormen ten aanzien van waterverdeling en allocatie en die zouden kunnen bijdragen tot oplossingen in verband met disputen over water, houdt Israël vol dat dit een specifieke situatie is, die bilateraal opgelost moet worden.

⁴⁰⁶ Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, p 14

⁴⁰⁷ met ander woorden: "Doe een ander niet aan, wat je niet wil dat jou wordt aangedaan"

⁴⁰⁸ Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, p 267

8 Conclusie

De meeste literatuur over het Israëliisch-Palestijns/Arabisch conflict geeft de belangrijkheid van de rol die water speelt doorheen het ganse gebeuren niet adequaat weer. Ofwel bespreekt men het conflict in het algemeen en onderschat men het wateraspect, ofwel komt men op de proppen met een theorie die beweert dat water de hoofdoorzaak is van de gewapende conflicten tussen Israël en buurlanden.

Deze hydraulische imperatief theorie is heel populair. Ook de media houden van de sensationele krantenkoppen die men met een combinatie van de woorden water, oorlog en Israël in elkaar kan boksen. Volgens mij onderkent deze theorie de complexiteit van het conflict niet genoeg, wat in strijd is met de historisch-kritische methode. Verder zijn er geen aanvaardbare bewijzen die aanduiden dat ze – in de gevallen die in dit eindwerk onderzocht werden – ook maar enige wetenschappelijke waarde heeft.

Volgens mij wordt met dit eindwerk aangetoond dat men de extremen die men in de literatuur terugvindt, moet nuanceren. Doorheen dit eindwerk blijkt duidelijk dat water bij het ontstaan van de staat Israël en de andere militaire acties geen oorzaak van formaat was. Gedurende de oorlogen speelde water ongetwijfeld wel als nevenmotivator een rol om een extra inspanning te leveren met betrekking tot het veroveren van bepaalde stukken grondgebied. Water speelt trouwens ongetwijfeld een belangrijke rol bij Israël's terughoudende houding in verband met de teruggave van de Golan Hoogvlakte.

In het eerste hoofdstuk werd vastgesteld dat water de oorzaak kan zijn van conflicten. Deze vaststelling is niet toepasbaar op de gewapende conflicten tussen Israël en buurlanden, die reeds meer dan een halve eeuw het leven in de regio domineren. De hydraulische imperatief theorie met betrekking tot de Onafhankelijkheidsoorlog, de Zesdaagse Oorlog en Operatie Vrede voor Galilea werd in hoofdstuk vier dan ook uitvoerig weerlegd.

In hetzelfde hoofdstuk kwam ook de theorie over de afleiding van de Litani rivier aan bod. Rond deze rivier bestaan evenveel bedenkingen als wetenschappers. Mij lijkt de aftapping van een grote hoeveelheid water van deze rivier eerder onwaarschijnlijk. Geen enkele mening verschaftte me echter overtuigende bewijzen. Voor een degelijk onderzoek rond deze materie moet men als wetenschapper over volledige en transparante informatie beschikken en op medewerking van de overheid kunnen rekenen. Vroeger was het noodzakelijk zowel op Libanees als Israëliisch grondgebied vrij te kunnen opereren om tot degelijke onderzoeksresultaten te komen. In de huidige situatie heeft men geen medewerking van Israël meer nodig. Toch is men nog steeds afhankelijk van Libanese medewerking. Nu Israël zich volledig uit Libanon teruggetrokken heeft, kan men toch veronderstellen dat Libanon het bestaan van een afleidingstunnel zal onderzoeken om een halt toe te kunnen roepen aan de welles-nietes discussies. De laatste tijd blijft het echter verdacht stil met betrekking tot deze materie, wat op Israëliische onschuld met betrekking tot de Litani rivier kan wijzen.

Bij het lijmen van de brokken die tijdens de gewapende conflicten gemaakt werden, is water belangrijker dan aanvankelijk gedacht. Dit zien we aan de vele vermeldingen van water in de vredesonderhandelingen. Tegen eigen verwachting in, vond ik heel wat artikelen met betrekking tot water. Deze werden in het zesde hoofdstuk besproken. Israël is soms tot terugtrekking bereid, zolang dit geen verzwakte positie in verband met toegang tot water met zich meebrengt.

Ook in verband met wetgeving blijkt water een belangrijke rol te spelen. Vanuit Israël werden heel wat maatregelen getroffen om langzamerhand controle te krijgen over het water van de

West Bank. Hoofdstuk zeven verschaft een overzicht van de militaire besluiten en gebeurtenissen met betrekking tot water. Het is duidelijk dat water als drukkingsmiddel gebruikt wordt. Water is zowel voor eigen gebruik binnen de grenzen van Israël als voor de nederzettingen van belang. De Palestijnse Waterautoriteit is steeds druk in de weer met het nemen van maatregelen. Het is de bedoeling dat deze de schadelijke effecten, veroorzaakt door de politieke situatie, minimaliseren. Helaas is de PWA volgens mij institutioneel nog te zwak om haar vergiftigde geschenken uit te pakken.

In hetzelfde hoofdstuk komt ook het Internationaal Recht aan bod met betrekking tot grensoverschrijdende waterbronnen. Dit recht zou een prachtige ondersteuning kunnen bieden bij het gezamenlijk werken aan een oplossing. Helaas wijkt Israël niet af van het officiële standpunt dat dit een specifieke situatie is, waarvoor een bilaterale oplossing gevonden moet worden.

Ook met betrekking tot de bouw van de veiligheidsmuur, waar het vijfde hoofdstuk aan gewijd werd, trekt Israël zich niet veel aan van het Internationale Recht. De uitspraak van het Internationaal Hof van Justitie in Den Haag bereikt haar doel niet. Integendeel, de nieuwe route die goedgekeurd werd, neemt nog een extra hap van Oost-Jeruzalem. De bouw van deze muur heeft trouwens heel belangrijke gevolgen voor de Palestijnse watervoorraden en de levensstandaard in de West Bank. Veel mensen verliezen hun inkomen want de muur annexeert vruchtbare stukken grond en scheidt waterbronnen van stukken land die geïrrigeerd moeten worden. Verder wordt er door de bouw van de muur nog een schepje bovenop de reeds beperkte bewegingsvrijheid in de Bezette Gebieden gedaan.

Gedurende de laatste decennia komt de rol van water steeds vaker naar voor bij het zoeken naar oplossingen. Het watertekort kan als een gemeenschappelijke vijand gezien worden en om die te overwinnen, moet men de krachten bundelen. Om de aanwezigheid van voldoende kwaliteitsvol water te blijven garanderen is het volgens mij belangrijk dat men het concept territoriale soevereiniteit los gaat koppelen van deze nood aan "water security".

Water telt aan de ene kant steeds heviger mee als struikelblok. Zoals in hoofdstuk twee aan bod kwam, het conflict is zo gelaagd en complex dat het waterprobleem vaak verweven zit met andere struikelblokken. Aan de andere kant wordt ook het besef alsmaar groter dat men deze struikelblok door middel van samenwerking om kan bouwen tot een bouwsteen op weg naar vrede. Hier komt het psychologische aspect om de hoek kijken. Dit aspect wordt nauwelijks opgemerkt maar is volgens mij van ontzettend groot belang.

Om vooruit te raken, moet de Israëlische zijde beseffen hoe belangrijk het voor de Palestijnen is om als gelijke partners te onderhandelen. Zolang de hiërarchie bestaat waarin de Israëli's de Palestijnen als consumenten zien, zullen de onderhandelingen met betrekking tot water blijven vastlopen. Het belang van het psychologische aspect vinden we ook terug in het feit dat *The Taba Agreement* in 1995 aanvaard werd. De herverdeling die doorgevoerd werd naar aanleiding van dit verdrag bracht in de praktijk niet veel verschil met zich mee. Het is vooral het feit dat waterrechten er in vermeld staan dat belangrijk is.

Voor het ogenblik vindt er op de West Bank soms een onefficiënte wateroppomping door de Palestijnen plaats. Men moet er veel dieper boren om aan water te komen dan in de Israëlische kustgebieden. Dit werkt een stijging van de waterprijs in de hand. De Palestijnen kiezen echter voor deze oplossing omdat ze hierdoor eindelijk het gevoel hebben dat ze zelf keuze hebben over de exploitatie van een deel van hun waterrechten.

De erkenning en het respecteren van de waterrechten is voor de Palestijnen nog belangrijker dan het oppompen van water zelf. De Palestijnen zullen het oppompen waarschijnlijk toch

terug aan Israël overlaten eens de gegronde angst, dat Israël geen rekening zal houden met de Palestijnse waterrechten, verdwenen is. De Palestijnse Water Autoriteit weet zelf ook dat Israël in sommige gevallen veel efficiënter water kan oppompen omdat er binnen Israëls grondgebied minder diep geboord moet worden dan in de West Bank. Het grote verschil dan is dat hen geen systeem opgelegd wordt waarin Israël het denkwerk en de exploitatie doet en de Palestijnen slechts consumenten zijn.

In deze situatie krijgen de Palestijnen de hoeveelheden water waar ze recht op hebben. Ze kiezen gewoon voor een uitbesteding van de exploitatie van een deel van hun aandeel in de gedeelde waterbronnen. Hierdoor is er ook volledige informatie over de hoeveelheid water die nu eigenlijk uit de aquifers opgepompt wordt beschikbaar, waardoor men deze aquifers ook beter tegen 'overpumping' kan beschermen. Het aanleggen van pijpleidingen en de aansluiting op waternetwerken, de uitbating van de bronnen die vanuit de West Bank zelf efficiënt kan gebeuren, etc., wordt dan door de Palestijnen zelf, eventueel in samenwerking met de Israëli's gedaan.

Water kan een gigantische rol spelen bij toekomstige vredesonderhandelingen aangezien Israël op dit aspect kan toegeven zonder zelf veel te verliezen.⁴⁰⁹ Bij de andere aangehaalde struikelblokken is dit niet het geval. Er bestaat maar één Jeruzalem, toegeven op Nederzettingen en Vluchtelingen brengt verlies van land en volksverhuizingen teweeg. Op gebied van water, zou men echter de Palestijnse hoeveelheden kunnen erkennen. Tegen de tijd dat de Palestijnen dan werkelijk de infrastructuur enzoverder hebben om deze hoeveelheden te consumeren, staat de technologie in Israël terug een stap verder en kan men daar nog steeds evenveel water consumeren als men nu doet. De meeste waterspecialisten waarmee ik contact had⁴¹⁰ zijn het eens met deze opvatting. Het officiële standpunt van Israël blijft echter onvermurwbaar. Er is voor het ogenblik geen sprake van dat er omtrent water toegevingen gedaan zullen worden.

De keuze van gebruikte bronnen is heel belangrijk bij het schrijven over een onderwerp als het Israëlsch-Palestijns/Arabisch conflict. Alhoewel het duidelijk moeilijker was Israëlsche medewerking te vinden, blijkt uit mijn bibliografie dat dit eindwerk rond voldoende diverse bronnen opgebouwd is.

Het onderzoek is niet enkel beperkt gebleven tot de gewone literatuur, ook relevante verdragsteksten, wetten en bronnen van Internationaal Recht kwamen aan bod. Aan beide kanten heb ik contactpersonen gevonden die een indrukwekkend inlevings- en coöperatief vermogen hadden.

Mijn verblijf terplaatse zorgde ervoor dat ik voeling kreeg met de materie. Ik kon me alles plots zoveel beter voorstellen, het werd gemakkelijker de situatie van beide partijen te begrijpen. Ik kwam in contact met de angst en de radeloosheid van de plaatselijke bevolking langs beide zijden, maar tegelijkertijd was er ook de grenzeloze gastvrijheid en het optimisme van sommige mensen die ik er leerde kennen. Verder was het een unieke ervaring, die onschatbare informatie voor dit eindwerk met zich meebracht. Het was niet puur theoretisch meer. De praktijkervaring zorgde ervoor dat de puzzel beter in elkaar begon te passen.

⁴⁰⁹ Dit in de veronderstelling dat Israël bereid is toegevingen te doen in ruil voor vrede. Het woord "zal" werd hier bewust niet in de mond genomen want indien Israël van een grotere gebiedsuitbreiding blijft dromen zal water in de toekomst een steeds belangrijker drukkingsmiddel worden

⁴¹⁰ Hierbij moet evenwel opgemerkt worden dat ik vooral contact gehad heb met waterspecialisten die voor samenwerking en vrede ijveren. Minder coöperatieve personen sluiten zich eerder bij het officiële standpunt aan

9 Bibliografie

Wetenschappelijke werken

Boeken

Abicht, L., (2002), *Eén maat en één gewicht, een kritisch essay over Israël-Palestina*, Kapellen, Kampen: Pelckmans-Klement, 157 p.

Allan, T., (2000), *The Middle East water question, Hydropolitics and global economy*, New York: I.B. Tauris Publishers, 382 p.

Armstrong, K., (1996), *Jeruzalem, een Geschiedenis van de Heilige Stad*, Amsterdam: Anthos 523 p.

Barnea, N., Begin, Z., e.a., (1992), *Israël in vredesnaam, de politiek van een geharnaste democratie*, Haarlem: Becht, 190 p.

Brooks, B.D., e.a., (2000), *Water Balances in the Eastern Mediterranean*, Ottawa: International Development Research Centre, 162 p.

Bouman, S., (1998), *Israël contra Zion*, Gent: Scoop, 399 p.

Catherine, L., (1978), *Honderd jaar kolonisatie in Palestina*, Berchem: Epo, 185 p.

Catherine, L., (1988), *De Palestijnen, een volk teveel?*, Berchem: Epo, 189 p.

Catherine, L., (2002), *Palestina, de laatste kolonie?*, Berchem: Epo, 309 p.

Clarke, A., R., (2004), *Tegen alle vijanden*, Amsterdam: Bert Bakker, 350 p.

Clinton, B., (2004), *Mijn Leven*, Amsterdam: Balans, 1097 p.

Corluy, L., (2003), *De strijd om het geheugen van Israël. De New Historians en het Israëlisch-Palestijnse conflict*, Leuven: Acco, 221 p.

Daibes, F., e.a., (2003), *Water in Palestine, problems, politics, prospects*, Jeruzalem: Passia, 308 p.

De Meulemeester, K., (1997), *Het Midden-Oosten en het monotheïsme*, Kapellen: Pelckmans, 173 p.

Elmusa, S., S., (1997), *Water Conflict, Economics, Politics, Law and the Palestinian-Israeli Water Resources*, Washington DC: Institute for Palestine Studies, 408 p.

Evers, L., (1999), *Jodendom voor beginners*, Amsterdam: Forum, 189 p.

Grossman, D., (2003), *Angst vreet de ziel op, berichten uit een oorlog die niemand winnen kan*, Amsterdam: Uitgeverij Cossee BV, 189 p.

- Hala, J., (1997), *Hezbollah*, London: Fourth Estate Limited, 240 p.
- Homer-Dixon, T.F., (1999), *Environment, scarcity and violence*, New Jersey: Princeton University Press, 253 p.
- Hussein, A., Wolf, A., (2000), *Water in the Middle East, a geography of peace*, Austin: University of Texas Press, 293 p.
- Laqueur, W., (1968), *The Road to Jerusalem*, New York: Macmillan, 363 p.
- Laqueur, W., Rubin, B., (2001), *The Israel-Arab reader, a documentary history of the Middle East conflict*, U.S.A: Penguin Books, 580 p.
- Lonergan, S.C., Brooks, D.B., (1994), *Watershed: the role of fresh water in the Israeli-Palestinian conflict*, Ottawa: International Development Research Centre, 310 p.
- Meyer, H., (2004), *Het einde van het jodendom*, Amsterdam: Vassallucci, 310 p.
- Petrella, R., (1999), *Water als bron van macht*, Leuven: Van Halewyck, 158 p.
- Prevenier, W., e.a., (2000), *Uit goede bron, introductie tot de historische kritiek*, Leuven: Garant, 208 p.
- Reuter, C., (2002), *Mein Leben ist eine Waffe*, München: C. Bertelmann Verlag, 256 p.
- Rosenthal, U., A. Ringeling (red.) (1996), *Openbaar bestuur. Beleid, organisatie en politiek*, Alphen aan de Rijn: Samsom, Tjeenk Willink, 338 p.
- Sacco, J., (2001), *Palestine*, Londen: Jonathan Cape, 285 p.
- Said, Edward, W., (1986), *After the Last Sky*, New York: Pantheon, 174 p.
- Sybesma-Knol, N., Fayat, H., (1993), *Op zoek naar vrede, de structuren van internationale samenwerking*, Brussel: VUBpress 383 p.
- Trottier, J., (1999), *Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip*, Jerusalem: Passia Publication, 249 p.
- van Bommel, H., (2003) *De muur in Palestina*, Breda: Papieren Tijger, 126 p.

Artikelen uit boeken

- Bruyneel, M. en K. De Brabander, (1998), "De Europeaan en wereldburger." in: Water nr.100, pp. 228-35.
- Wolf, A.T., (1995) "Hysh2olitics along the Jordan River: Scarce." in: Water and it's impact on the Arab-Israeli Conflict. Tokyo: United Nations University press, 1995, pp. 76-78
- Slater, R., (1991) "Warrior Statesman: The life of Moshe Dayan", New York: St. Martins Press, pp. 276-278

Wetenschappelijke artikelen

Dillman, J., (1989), "Water Rights in the Occupied Territories", in Journal of Palestine Studies, vol. XIX, nr.1, herfst, p. 59

Dombrowsky, I., e. a. (1996), "Recht auf Wasser? Verteilungskonflikte im Jordanbecken.", in Pokla, Zeitschrift für kritische Sozialwissenschaft, jrg.26, nr. 102, pp.63-64

Donkers, H., (1992), "Water: tijdbom onder dorstig Midden-Oosten", in onzeWereld-Spiegel, pp.34-37

Donkers, H., (1994), "Water in Israël: Top Secret", in onzeWereld, april, pp.11-13

El-Hindi, J., (1990), "Note: The West Bank Aquifer and Conventions Regarding Laws of Belligerent Occupation", in Michigan Journal of International Law, nr. 2, zomer, pp. 1400-1423

Ellemers, J.E., (2001), "Politieke ontwikkelingen in Israël", in Internationale Spectator, jrg.55, nr 11, pp.545-552

Goldberger, S., (1992) The potential of natural water sources in Israel-quantities, quality and reliability, in Proceedings of the Continuing Workshop on Israels Water Resources. The Center for Research in Agricultural Economics Rehovot, pp. 4-7
(Hebreeuws, hulp bij vertaling naar Nederlands/Engels door Dhr. Joachim Yeshaya)

Hernalsteen, H., (1997), "Kostbaar als edelstenen", in De wereld morgen, nr. 2, p 66

Hussein.A., A., (1993), "The Litani River of Libanon", in Geographical Review, Vol.83, Nr.3, pp.229-238

Isaac, J., (1999), "The Palestinian Water Crisis", in Information Brief Center for Policy Analysis on Palestine, nr 4., 18 augustus

Medzini, A., en A. T. Wolf, (2004), "Towards a Middle East at Peace : Hidden issues in Arab-Israeli Hydropolitics, in: Water Resources Development, Vol. 20, Nr. 2, pp.193-204

Pijpers, A., (2001), "Een Europese rol in het Midden-Oosten?", in Internationale Spectator, jrg.55, nr 6, pp.285-286

Raphaeli, N., (2001), "The Peaceful Development of the Golan Heights", in Middle East Economic News Report, nr 4. <http://memri.org>, geconsulteerd op 13 september 2004

Rozemond, S., (2001), "Israël en Palestijnen: de repeterende breuk", in Internationale Spectator, jrg.55, nr 4, pp.169-170

Schippers, H., (2001), "De tweede intifada en het Palestijnse politieke spectrum", in Internationale Spectator, jrg.55, nr 7/8, pp.388-394

Soetendorp, B., (2001), "Is het Israëlisch-Palestijns conflict oplosbaar?", in Internationale Spectator, jrg.55, nr 11, pp.541-545

Papers en rapporten

Bromberg, G., e.a. (2001), "Middle East Environmental Security: The Jordan River Basin Area Case Study", September

Bromberg, G. "Water, a missed opportunity to rebuild trust in people and peace", 3 p, verkregen door persoonlijke correspondentie met dhr. Bromberg

Doroquez, David, B. (2003), *The Israeli-Libanesese Conflict : past and present*, 6 p

EXACT, (1998), "Overview of Middle East Water Resources", 44 p

Friends of the Earth Middle East, (2004), "A Sleeping Time Bomb: Pollution of the Mountain Aquifer by Sewage", 24 p

Frumkin, R., Achiron, T., (2004) "Water allocation for nature and the 'end of the conflict' era", 10 p

Green Cross international⁴¹¹, (2000) *Water for peace in the Middle East and Southern Afrika*, den Haag: Green Cross International, 147 p

Jerusalem Media and Communication Centre⁴¹², (1994), "water, the red line", 56 p

Lein, Y., (2001), "Not even a drop, the water crisis in Palestinian villages without a water network", B'Tselem, The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, 15 p

Passia, (2002), "Water, the blue gold of the Middle East", 12 p

Palestinian Economic Council for Development and Reconstruction, (2001), "Palestinian Water Strategic Planning Study", 142 p

Palestinian Environmental NGOs Network⁴¹³, (2003), "The Wall in Palestine, Facts, Testimonies, Analysis and Call to Action", 199 p

Palestinian Hydrology Group, (2004), WaSH Monitoring Report, "Water for Life", 97 p

Shuval, H., "Approaches to finding an equitable solution to the water resources problems shared by Israel and the Palestinians over the use of the Mountain Aquifer", 22 p

⁴¹¹ Green Cross International is als het ware het Rode Kruis voor het milieu. Deze organisatie werkt rechtstreeks samen met de UNEP/OCHA Environmental Emergencies Section, UN-HABITAT en andere internationale organisaties. Verder heeft ze een raadgevende functie bij UNESCO en de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties verworven

⁴¹² JMCC, Jerusalem Media and Communication Centre, werd in 1988 opgericht door een groep Palestijnse journalisten en onderzoekers, om informatie over de gebeurtenissen in de West Bank (inclusief Oost-Jeruzalem) en Gaza Stroom te verschaffen.

⁴¹³ PENGON, The Palestinian Environmental NGOs Network, is een non-profit, niet gouvernementele organisatie, die optreedt als een coördinerend orgaan voor 21 verschillende milieuorganisaties die in de Bezette Gebieden actief zijn. PENGON werd na de start van de tweede intifada opgericht, omdat er toen een groeiende vraag uitging van Palestijnse organisaties om de krachten te bundelen ter bescherming van het milieu

Wolf, A.T., (1996), "Hydrostrategic Territory in the Jordan Bassin: Water, War and Arab-Israeli Peace Negotiations", University of Alabama, gebruikt voor een conferentie: Water, a trigger for conflict, a reason for cooperation

World Watch magazine, (2004), "Water and Peace", for clues to resolving the Middle East conflict, consider the case of the embattled Dead Sea, juli-augustus, G. Bromberg 24-30

Bronnen

Wetten, verdragen en overeenkomsten

The Declaration of Principles (DoP), Washington DC, 13 september 1993

The Cairo Agreement van 4 mei 1994 (ook wel Gaza-Jericho Agreement genoemd of kortweg Oslo I)

The Interim Agreement on the West Bank and Gaza Strip van 28 september 1995 (ook wel Taba Agreement genoemd of kortweg Oslo II)

The Treaty of Peace between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan van 26 oktober 1994 (of kortweg: Israëli-Jordanian Peace Treaty)

Palestinian Water Authority, Water Law No. 3/ 2002, werd goedgekeurd door the Palestinian Legislative Council op 18 februari 2002

Legal consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, International Court of Justice, 9 General List No. 131. para. 140 (july 2004)

The Hague Regulations, 1907

Vierde conventie van Genève

Krantenartikelen

De Financieel Economische Tijd, (1995), "Palestijnen eisen hun deel van de ondergrondse watervoorraden", 11 augustus

De Morgen, (1999), "Vrede in tijden van droogte", 19 maart

De Morgen, (2000), "De sleutel voor vrede in het Midden-Oosten", 18 maart

De Morgen, (2002), "De economische oorlog in Palestina", 29 april

De Morgen, (2004), "Turks-Israëliëse wapens-voor-water-deal is vooral politiek belangrijk", 7 januari

De Standaard, gratis bijvoegsel, (2002), "'s Werelds zwartboek (8) water", vrijdag 26 april, p.6.

De Standaard, (2003), "Tweestromenland lijdt onder dam-spel", zaterdag 15, zondag 16 maart, p.10.

De Standaard, (2003), "Vechten voor blauw goud, internationale conflictzones aangaande water", zaterdag 15, zondag 16 maart, p.10

De Standaard, (2004), "Eigenbelang, onvermogen, onverschilligheid", zaterdag 16, zondag 17 oktober, pp. 26-27

De Standaard, (2004), "Interview van Prof Jan Wouters met Catherine Baele", 10-11 juli

De Tijd, (2005), "Maar dit is mijn land!", woensdag, 6 april, p.11

Jerusalem Post, (1990), "The Israel ministry of Agriculture presents: Israel – the land and its significance", vrijdag 10 augustus, p. 9

The Christian Science Monitor, (2002), "Avoiding a Water War", woensdag 3 juli

The Independent, (1993), "Robert fisks in Damascus hears George Habash, orator, fighter and refugee", 9 oktober, p. 25

USA Today, (2000), "The looming water wars: FARMS vs CITIES", maart.

NRC Handelsblad, (2000), "Natuurlijke bron van conflicten", 9 maart

NRC Handelsblad, (2000), "Royaal verbruik", 9 maart

Washington Times, (2005), "New Israeli settlements could threaten roadmap", 21 maart

Brochures, documenten en tijdschriften

Lernoudt, E., (2003), "Israëli's en Palestijnen over het conflict in het Midden-Oosten, driemaandelijks tijdschrift over mondiale verhoudingen, wereldmediahuis vzw, jaargang 28, nr. 2, juni

Projectgroep voor Technische Ontwikkelingssamenwerking, (2000), "Slagen in het water? Schets van de waterproblematiek in de wereldcontext"

Van Amerongen, A., (2000), "Israëls Hydronationalisme", in De Groene Amsterdammer, 19 april

Van Elzen, S., (2003), "Van Oslo naar Genève?", in Knack, 5 november

Van Humbeeck, H., (2004), "Waar ligt de grens?", in Knack, 14 juli

Vlaamse Overheid, (2003), "Werken aan water, voor vandaag en morgen", (2003), brochure naar aanleiding van Wereldwaterdag 2003

International Rivers and Lakes, Nieuwsbrief door het departement voor economische en sociale zaken van de United Nations, New York en de economische commissie voor Latijns Amerika en de Caraïben, Santiago, Chili, December 2000, p 7-9

Verslag van United Nations Security Council, 4685ste bijeenkomst, dinsdag 16 januari 2003, New York

United Nations, (2000), "Water resources of the Occupied Palestinian Territory", New York: UN

UN/Natural Resources/Water Series No. 1, (1975), "Management of International Water Resources: Institutional and Legal Aspects", New York: UN

Internet

www.merip.org

Middle East Report

www.jpost.com

The Jerusalem Post

www.nrc.nl

NRC Handelsblad

www.haaretzdaily.com

Ha'aretz

www.nature.com

Artikel: "Water and the Wall"

www.un.org

www.nad-plo.org

Website van het "Negotiations Affairs Department" van de PLO

www.wikipedia.org

Online Encyclopedie

www.myjewishlearning.com

www.brianwillson.com

Artikel: "History of Palestine and Green Line Israel", auteur: S. Brian Willson

www.newint.org

Website met verhalen hoe zowel de Israëlsche als Palestijnse burgerbevolking hinder ondervindt van de bezetting. Het verhaal van David Fingrut, dat gebruikt werd in 2.4, is hier terug te vinden.

www.groene.nl

www.israeleconomy.org

The new water politics of the Middle East, Ilan Berman and Michal Wihbey

<http://waternet.rug.ac.be>

Artikel: Deconinck S., Israeli water policy in a regional context of conflict: prospectus for sustainable development for Israelis and Palestionians?', December 2002

<http://www.palestinecenter.org>

"The Palestinian water crisis" by Jad Isaac

www.americantaskforce.org

American Taskforce on Palestine (ATFP) is een not-for-profit organisatie, die de nationale veiligheidsinteresses van de VS linkt met de oprichting van een Palestijnse staat. Ze leggen de nadruk op de voordelen die een Palestijnse staat zou meebrengen voor de Palestijnse bevolking en de Verenigde staten.

<http://research.haifa.ac.il>, laatst geconsulteerd op 29 mei 2005, de tekst op de website "The National Water Carrier", werd geschreven door Shmuel Kanter, de vroegere hoofdingenieur en hoofd van het Planningsdepartement van Mekorot Water Company

<http://www.gci.ch>

artikel: "Water is the root of Israeli-Palestinian Evil"

www.veteranen.info

website over de oorlog in Libanon vanaf 1975

www.btselem.org

B'tselem is het Israëliisch centrum voor de rechten van de mens in de Bezette Gebieden. Het is een onafhankelijke organisatie die gefinancierd wordt door verschillende stichtingen die mensenrechtenactiviteiten steunen. Deze bevinden zich in Israël, Europa en Noord-Amerika. B'tselem werd in 1989 opgericht door een groep prominente academici, advocaten, journalisten en leden van het Israëliische parlement. Met hun activiteiten willen ze de gewone bevolking en beleidsmakers op de hoogte brengen van de schendingen van de mensenrechten in de Bezette Gebieden. Men wil het fenomeen van de "ontkenning" bij de Israëliische bevolking tegengaan, zodat deze mensen later niet kunnen zeggen "We didn't know". De betrouwbaarheid van hun informatie wordt verzekerd doordat de rapporten die door B'tselem uitgegeven worden, gebaseerd zijn op eigen veldwerk en onderzoek. De resultaten die men hieruit haalt worden vergeleken met relevante documenten, officiële overheidsbronnen en informatie van andere mensenrechtenorganisaties.

www.icj-cji.org

Website Internationaal Gerechtshof

www.al-bab.com/arab/maps/palestine.htm

Kaart bij punt 2.4

<http://www.hwe.org.ps>

Website van House of Water and Environment, een Palestijnse not-for-profit ngo, die onderzoek promoot met betrekking tot de huidige en toekomstige waterbronnen in de regio. HWE wil een Middle East Water Centre oprichten om onderzoek en activiteiten uit te voeren.

<http://student.cs.ucc.ie/cs1064/jabowen/IPSC/php/authors.php?aid=253>

Informatie over Erskine Childers, de Ier die de stelling die beweert dat de Arabische radio's opriepen tot vluchten, nuanceerde

www.deiryassin.org

website die de gebeurtenissen in Deir Yassin herdenkt en beschrijft

www.cia.gov

www.israel.nl

Deze link bestaat ondertussen niet meer, maar bij het intikken, wordt u automatisch doorverwezen naar de website van de Israëlische Ambassade in Den Haag

www.cidi.nl

Website van het Centrum Informatie en Documentatie over Israël. CIDI werd in 1974 opgericht door de joodse gemeenschap in Nederland. Het is een onafhankelijke Nederlandse stichting die onlosmakelijk verbonden is met Israël. De organisatie komt op voor het recht en de veiligheid van het Joodse volk, waar ook ter wereld.

www.foeme.org

Website van Friends Of the Earth, Middle East

www.oww.be

Website van Oxfam wereldwinkels

<http://www.geoscience-online.de>

„Das Magazin für Geo- und Naturwissenschaften“, waar online artikelen te raadplegen zijn, die me veel achtergrondinformatie verschaffen. De titels van enkele van deze artikelen worden op de volgende bladzijde vermeld.

Krieg um Wasser, Die neue Gefahr für den Weltfrieden?

Drei Länder, drei Quellen. Das "geographische" Konfliktpotential im Jordanbecken

Der Konflikt ist so alt wie das Land Israel Die besondere Brisanz der Ressource Wasser in der Region

Wie wahrscheinlich sind Kriege um Wasser? Von Wassermangel, Wasserknappheit und Nutzungskonflikten

Wasser ist wichtiger als Öl, Globale Wasserpolitik

Die strategische Kontrolle über das Wasser

Wasser als Machtfaktor

Wasser für alle, Der Friedenprozeß im Nahen Osten und seine Folgen

Wasserknappheit im Vergleich, eine Ressource und ihre Verfügbarkeit

Interviews

Aachen, juni 2004, Bahnhofpark, Kamal Ramahi, Privat dozent uni München die tot voor enkele jaren in Jeruzalem woonde

Mannheim, 26 augustus 2004, Seckenheimer straBe, dhr. Habibi, Libanees restauranthouder die sterk begaan is met de gebeurtenissen in zijn land (soeniet geen sjiiet)

Kaiserslautern, 26 augustus 2004, dhr. Britton Lee Armstrong (Piloot USAF)

Landstuhl, 4 september 2004, cockpit lounge, Mercure Hotel , dhr. Thomas Klusek, (Piloot USAF)

Ramallah, 10 januari 2005, dhr. Yusef Awayes van de Palestinian Water Authority

Ramallah, 10 januari 2005, dhr. Tamimi, directeur Palestinian Hydrology Group

Al-Bireh, 10 januari 2005, dhr. Shaddad Attili, policy advisor, water and environment, Negotiation support Unit, Palestinian Liberation Organisation

Jeruzalem, 11 januari 2005, centraal busstation, dhr. Yakov Livschitz, Hydrological Service of Israel, department water resources

Jeruzalem, 12 januari 2005, Ally Benin, dhr. Hillel Shuval, D.Sc. Kunen-Lunenfeld Emeritus Professor of Environmental Sciences, The Hebrew University of Jerusalem

Persoonlijke correspondentie

Dr. Abu-Arabi Musa, Middle East Desalination Research Centre, Jordanië

Dr. Aliewi Amjad Sami, Directeur House Of Water and Environment, West Bank

Hassan Arafat, assistent aan de An-Najah Universiteit van Nablus, West Bank

Dr. Attili Shaddad, policy advisor, water and environment, Negotiation Support Unit, Palestinian Liberation Organisation, West Bank

Ayyash Rami Musa Aba, industrieel ingenieur, Jordanië/Cyprus

Boretzki Nadav Dov, soldaat IDF, Israël

Bromberg Gidon, Israelische directeur van Friends of The Earth, Middle-East, Israël

Catherine Lucas, auteur, België

Comair Fadi George, Directeur van Hydraulische en Electriche Grondstoffen, Ministerie van Energie en Water, Libanon

Donkers Henk, waterspecialist, Nederland

Dr. Shuval Hillel, D.Sc. Kunen-Lunenfeld Emeritus Professor of Environmental Sciences, The Hebrew University of Jerusalem, Israël

Dr. Frumkin Ron, milieuadviseur, Israël

Isaac, J., Directeur Applied Research Institute in Jeruzalem, West Bank/Israël

Livschitz Yakov, Hydrological Service of Israel, Department Water Resources, Israël

Metzger Roland, inwoner Jeruzalem, heeft nog voor het Israëlische Channel One gewerkt

Offenberger Ella, Blumenstein Family – Water Information Centre Technion, Israël

Rumman Nancy, Palestinian Economic Council for Development and Reconstruction, West Bank

Dr. Tamimi, Directeur Palestinian Hydrology Group, West Bank

Vranckx Rudi, journalist VRT, België

Dr. Wolf Aaron T., waterspecialist, USA

Yeshaya Joachim, assistent Hebreeuws RUG, vakgroep Talen en Culturen van het Nabije-Oosten en Noord-Afrika, België

Andere

Brief van Israeli Bureau Chief Dov Weisglas naar NSA Condoleeza Rice, April 14 2004

Documentatiemap verkregen bij een bezoek aan the Negotiations Affairs Department, PLO Negotiations Support Unit, Al-Bireh, 10 januari 2005

Eigen nota's bij de les Internationale Politiek, keuzevak in 1ste licentie Bestuurskunde, gedoceerd door Prof. Dr. H. Van Velthoven

Illustration Report: "Technical Background on Water Issues for The Final Status Negotiations", verkregen bij een bezoek aan de Palestijnse Waterautoriteit, Ramallah, 10 januari 2005

Lezing ter gelegenheid van de Palestijnse Dag van het Land, met Christopher Parker, politiek socioloog van de Vakgroep Studie van de derde wereld, 30 maart 2005, 20u

Materiaal voor workshop "Water, vrede en ontwikkeling in het Midden-Oosten", samengesteld door Henk Donkers naar aanleiding van een conferentie "Het Midden-Oosten: vijf jaar na de Golfoorlog".

Palestina Nieuwsbrief nr. 16, oktober 1993, uitgegeven door Wim de Neuter, Brussel

Poster met overzicht van de aanwezige waterbronnen die zowel voor Israël als voor Jordanië en de Palestijnen van belang zijn. Deze poster werd uitgegeven door "EXACT" (Executive Action Team), een multilateraal team met Israëlische, Palestijnse en Jordaanse waterdeskundigen. EXACT wordt technisch en financieel gesteund door de Verenigde Staten, de Europese Unie, Canada, Frankrijk, Noorwegen en Australië